

**T.C.
DİCLE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İSLAM TARİHİ VE SANATLARI ANA BİLİM DALI
İSLAM TARİHİ BİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ**

MEKKE’NİN FETHİ

HAZIRLAYAN: MEHMET NUR AKDOĞAN

DANIŞMAN: DOÇ. DR. MEHMET AZİMLİ

DİYARBAKIR – 2008

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

DIYARBAKIR

Bu çalışma jürimiz tarafından İSLAM TARİHİ VE SANATLARI ANA BİLİM DALI
/ İSLAM TARİHİ BİLİM DALI YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul
edilmiştir.

Başkan: Prof. Dr. Abdurrahman Acar A. Rahman

Üye: Doç. Dr. H. Musa BAGEÇ

Üye:

Üye: Doç. Dr. Mehmet Arıncı

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylıyorum.

23.06/2008

Prof. Dr. Emrullah Güneş
Müdür

ÖZET

Bu çalışmada, kendi döneminde putperestlik dünyasının merkezi kabul edilen Mekke'nin fethedilmesi olayını inceliyoruz. Bu fetih, İslam'ın asırlar boyu sürecek olan tarihi açısından önemli bir basamak oluşturmaktan ötürü üzerinde önemle durulması gereken bir olaydır. Bu nedenle İslam tarihi açısından önemli olan bu fethi her yönüyle incelemek istiyoruz. Böyle bir çalışma konusu seçmemizdeki amacımız, bu fethi götüren sebepleri incelemek, fethin oluş şekline temas etmek ve fethin sonuçlarını ve etkilerini tespit etmektir.

Bu çalışmayı giriş ve dört bölüm halinde ele almaya çalıştık. Giriş kısmında Mekke'nin tarihçesi, fetih kavramı ve İslam Tarihi'nde fetihlerin önemi ve Mekke'deki ortam ele alınmıştır. Birinci bölümde Hz. Peygamber (s.a.v.) ve Kureyş arasında imzalanan Hudeybiye Antlaşması ve sonuçları üzerine genel bir bakış, Mekke'nin anlaşmayı bozması, Hz. Peygamber (s.a.v.)'in Medine'den yola çıkışı ve Mekkelilerin İslam ordusunu gözetlemek için liderleri Ebu Süfyan'ı göndermesi, Ebu Süfyan'ın Hz. Peygamber (s.a.v.)'le buluşması ve Müslümanların Mekke'ye girişinin engellenmesi için bir kısım Kureyşlilerin toplanması işlenmiştir. İkinci bölümde ise fetih hazırlıkları, Mekke'den hareket edilmesi, Mekke'ye giriş, İslam ordusunun sağ, sol ve kalb olmak üzere üç koldan Mekke'ye girişi, el-Lât mevkiinde, Mekkelilerin Halid b. Velid ve birliğine karşı çatışmaya girişmeleri, Mekkelilere eman verilmesi ve daha önce işledikleri suçlardan ötürü kanları heder edilen bazı şahısların cezalandırılması veya affedilmesi konusu işlendi. Üçüncü bölümde Fethi sonrası gelişmelere değindik. Bunlar arasında Kâbe ve çevresinin putlardan arındırılması, Fetih hutbesi, Mekkelilerin Hz. Peygamber (s.a.v.)'e beyatları, Cezîmeoğulları Olayı vb. konuları ele aldık. Dördüncü bölümde ise bu büyük fethin Mekke ve çevresindeki yankıları çerçevesinde Huneyn ve Taif Seferleri'ne temas ettik. Aynı bölüm kapsamında Hz. Peygamber (s.a.v.)'in Mekke'de kalış süresi ve Mekke'den Medine'ye dönüşünden söz ettik.

ABSTRACT

In this study, We examine the event that it is conquered of Mecca which was accepted the center of world's idolatry. This conquest is has to be considered it important because of constitute an important step for the Islamic history that it will continue for centuries. Because of this we want to examine the conquest of Mecca with all sides because of importance for the Islamic history. We purpose to examine the reasons of conquest and to touch on formation of it and to determine effects and results of it.

This study consist of introduction and four chapters. In the introduction short history of Mecca, concept of conquest and important of conquests at the Islamic history. circumstance of Mecca before the conquest subjects have been treated. In the first chapter, a general view to The Hudaibiyah Pact which signed between The Prophet (p.b.u.h.) and Korays and its results and to violate of Korays The Pact, The Prophet's (p.b.u.h.) exit from Medina and sending of Korays Abu Sufyan for watching The Islam Army secretly and to meet Abu Sufyan with The Prophet (p.b.u.h.) and being collected of some Korays for obstructing have been emphasized. In the second chapter, preparations of conquest, to be begun to act to Mecca, entry of Moslems to Mecca, and entry of The Islam Army to Mecca from three column that they are right, left and heart. Skirmishing of people who lived Mecca opposing to Khalid b. Velid and his union on al-Lât place, being forgiven to Korays, to be punished and to be forgiven some people who had been ordered death of them because of committing crimes ago have been treated. In the third chapter, We refered to events which have been after the conquest. Among these events: to be purified of Kâbe and its environment from idols, The Khutba of the conquest, Acknowledging of Korays to The Prophet (p.b.u.h.) and the events of Sons of Cezîmah etc. And In the fourth chapter, about echos of the conquest in Mecca and its environment; Honayn and Taif Wars, in the same chapter staying of The Prophet (p.b.u.h.) in Mecca and his turning from Mecca to Medina have been mentioned.

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR	3
ÖNSÖZ	4
GİRİŞ: FETİH ÖNCESİNDE MEKKE’NİN İÇİNDE BULUNDUĞU ORTAM	6
A-) MEKKE’NİN TARİHÇESİ	6
B-) FETİH KAVRAMI VE İSLAM TARİHİNDE FETİHLERİN ÖNEMİ	10
I. BÖLÜM: FETH’E YOL AÇAN GELİŞMELER	12
A-) HUDEYBİYE ANTLAŞMASI’NIN SEBEP VE SONUÇLARI	12
B-) FETHİN GEREKÇESİ	14
1-) Hudeybiye Antlaşması’nın İhlali	14
2-) Bekiroğullarıyla Huzâalar Arasındaki Düşmanlık Ve Yol Açtığı Gelişmeler ...	15
3-) Huzâaların Hz. Peygamber (S.A.V.)’den Yardım İstemesi	19
4-) Hz. Peygamber (S.A.V.)’in Kureyş’e Üç Seçenek Sunması	21
5-) Ebu Süfyan Medine Yolunda	22
6-) Ebu Süfyan’ın Medine’deki Arayışları Ve Cinayeti Örtbas Etme Çabası	23
7-) Ebu Süfyan’ın Barışı Yenileme Girişiminin Başarısızlıkla Sonuçlanması	26
II. BÖLÜM: FETİH HAZIRLIKLARI VE MEKKE’YE HAREKET EDİLMESİ	28
A-) FETİH HAZIRLIKLARI	28
1-) Sefere Karar Verilmesi Ve Sefer Hazırlıkları	28
2-) Hâtüb b. Ebi Beltea’nın Mektubu	30
3-) İzâm Seriyyesi	34
B-) MEKKE’YE DOĞRU HAREKET EDİLMESİ	35
1-) Zübeyr b. Avvam’ın Öncü Birliği	36
2-) Yolda Hz. Peygamber (S.A.V.)’e Katılanlar	37
3-) Hz. Peygamber (S.A.V.)’in, Mücahitleri Savaş Düzenine Koyması	39
4-) Hz. Peygamber (S.A.V.)’in Merru’z-Zahran’da Konaklaması	41
5-) Kureyş’in Durumu Öğrenmeye Çalışması	41
6-) Ebu Süfyan’ın Müslüman Olması	43
7-) Ebu Süfyan’a İslam Ordusu’nun Seyrettirilmesi	45
8-) Mekke’li Müşriklerin Hazırlıkları	50
9-) Ebu Süfyan Ve Hz. Abbas’ın Kureyşlileri Uyarmaları	52
III. BÖLÜM: MEKKE’YE GİRİŞ	55
A-) HZ. PEYGAMBER (S.A.V.)’İN MEKKELİLERE EMAN VERMESİ	57
B-) KANI HEDER EDİLENLERLE İLGİLİ GELİŞMELER	58
1-) Abdullah b. Hatal	59
2-) Huveyris b. Nukayz	60
3-) Mikyes b. Subâbe	61
4-) Sâre (Amr b. Abdulmuttalib’in Kölesi)	62
5-) İkrime b. Ebu Cehil	62
6-) Hebbar b. Esved	66

7-) Hind Bintu Utbe	66
8-) Abdullah b. Sa'd b. Ebî Serh	67
9-) Abdullah b. Zibârâ.....	71
10-) Safvan b. Ümeyye	71
11-) Vahşî b. Harb	73
12-) Hâris b. Tulatıla.....	73
13-) Hâris b. Hişam.....	74
14-) Enes b. Züneym ed-Dî'î.....	76
C-) KANI HEDER EDİLENLERLE İLGİLİ “GENEL DEĞERLENDİRME”	77
Süheyl b. Amr ve Huvaytîb b. Abduluzzâ'nın Müslüman Olmaları.....	78
IV. BÖLÜM: FETİH SONRASINDA YAŞANAN GELİŞMELER.....	80
1-) Ensarın Endişelenmesi.....	80
2-) Hz. Peygamber (S.A.V.)'in Hacun'da Çadır Kurması	81
3-) Hz. Peygamber (S.A.V.)'in Mescid-i Haram'a Girmesi Ve Kâbe'yi Tavafı.....	81
4-) Kâbe Ve Çevresindeki Putların Yıkılması	84
5-) Fetih Hutbesi	87
6-) Kâbe Görevlerinin Yeniden Düzenlenmesi	92
7-) Mekkelilerin Hz. Peygamber (S.A.V.)'e Biatları.....	93
8-) Kureyş Kadınlarının Biatı	95
9-) Hind Binti Utbe'nin Biatı	95
10-) Fetih Sonrası Mekke'deki Müteferrik Gelişmeler	97
a-) Evlerdeki Putların Kırılışı Ve Bazı Şeylerin Yasaklanması	97
Mekkeliler İçin Hz. Peygamber (S.A.V.)'e Dua Ettirilmesi	98
b-) Hz. Peygamber (S.A.V.)'in Mekke Üç Zenginden Ödünç Para Alması.....	98
c-) Cebr'in Yeniden Müslüman Oluşu	99
d-) Hz. Peygamber (S.A.V.)'e Süt Ve Peynir Getirilmesi	99
e-) Soylu Bir Kadının Hırsızlıktan Dolayı Elinin Kesilmesi.....	100
f-) Beytü'l-Makdis (Kudüs)'te Namaz Kılmayı Adamanın Hükmü.....	100
Hz. Peygamber (S.A.V.)'in Mekke'deyken Namazlarını Kısaltması	101
Saîd B. Saîd'in Mekke Çarşısı Müfettişliğine Atanması.....	101
11-) Mekke Harem Sınırı Ve Sınır Taşları.....	101
12-) Mekke Çevresine Birlikler Gönderilmesi.....	103
13-) Cezîmeoğulları Olayı.....	106
FETHİN SONUÇLARI VE ETKİLERİ: Huneyn Savaşı Ve Tâif Kuşatması.....	111
SONUÇ.....	116
HARİTA	119
RESİMLER.....	120
BİBLİYOGRAFYA	121

KISALTMALAR

- (a.s.) : aleyhi's-selam
(r.a.) : radiyallahu anhu
(s.a.v.): sallallahu aleyhi ve sellem
b. : bin (oğlu)
Bkz. : Bakınız
byy. : basım yeri yok
(c.c.) : celle celâluhu
Çev. : Çeviren
H. : Hicrî
Hz. : Hazreti
tsz. : tarihsiz
vb. : ve benzeri
DİA : Diyanet İslam Ansiklopedisi

ÖNSÖZ

H. 8. senede Hz. Peygamber (s.a.v.) tarafından gerçekleştirilmiş olan Mekke'nin Fethi sıradan bir fetih olmayıp, sonraki dönemlerde yapılan fetihlere de ilham kaynağı olmuştur. Mekke'nin Fethi, Arap Yarımadası'nın kendisini değiştirmesi, Hz. Peygamber (s.a.v.)'in kurmuş olduğu Medine toplumunun ve bu toplumun gerçekleştirdiği savaşların çok iyi anlaşılması açısından önemli bir olaydır. Bu nedenle bu fethi her yönüyle gün ışığına çıkarılmanın gerekli olduğuna inandık ve çalışma konusu olarak Mekke'nin Fethi'ni seçtik.

Mekke'nin Fethi'ni incelerken değişik türde eserlerden faydalandık. Bu eserleri şu şekilde bir tasnife tabi tutabiliriz:

Çalışmamızı hazırlarken ağırlıklı olarak ilk dönem İslam Tarihi, Siyer ve Megazî kaynaklarımızın Arapça metinlerine dayandık. Bunların yanı sıra Tefsir ve Hadis kaynaklarına da sıkça başvurduk. Bununla birlikte çağdaş eserlerden de faydalandık ve rivayetlerden istifade ederken akla ve tarihî gerçekliklere aykırı hususlara yer vermemeye çalıştık.

Araştırmamızda genelde çalıştığımız konuyla ilgili tarihi kaynaklardan faydalandık. Bunların içerisinde klasik siyer ve megazi kaynaklarından en fazla yararlandığımız eserler, İbn Hişam'ın *es-Sîretu'n-Nebeviyye*'si ve Vâkıdî'nin *Kitâbu'l-Meğâzî*'si olmuştur. Bu iki kıymetli eser, fetihle ilgili olaylar hakkında geniş bilgiler vermektedir.

Bu iki önemli eser dışında klasik kronolojik İslam tarihi kaynaklarından Taberî'nin *Târihu'l-Umem ve'l-Mülûk*'u, İbnü'l-Esîr'in *el-Kâmil fi't-Târih*'i ve İbn Kesîr'in *el-Bidâye ve'n-Nihâye*'si gibi eserlerden istifade ettik. Faydalandığımız kaynaklardan İbn Sa'd'ın *Tabakâtu'l-Kübra*'sı, Belâzurî'nin *Fütûhu'l-Büldân ve Ensâbu'l-Eşrâf*'ı, İbn Seyyidi'n-Nâs'ın *Uyûnu'l-Eser*'i ve Ezrakî'nin *Ahbâru Mekke*'si konuyla ilgili tatmin edici bilgiler ihtiva etmektedir. Konumuzu incelerken kaynaklarda geçen yerlerin tespitinde, klasik dönem İslam dünyasında yazılmış coğrafya kitaplarından olan Yâkût el-Hamevî'nin *Mu'cemu'l-Buldân*'ında tatmin edici cevaplar bulduk.

Ayrıca Kur'an, sünnet ve tarihi gerçeklerin süzgecinden geçirmek suretiyle, bazı müsteşriklerin konuyla ilgili farklı bakış açılarına da çalışmamızda yer verdik. Onların

görüşlerinden tasvib ettiğimiz olduğu gibi eleştirdiğimiz de oldu. Ancak eleştiri yaparken nesnel davranmaya gayret gösterdik.

Çalışmamı hazırlarken yardımlarını benden esirgemeyen değerli hocalarım Prof. Dr. Abdurrahman ACAR ve Doç. Dr. Mehmet AZİMLİ'ye teşekkürü bir borç bilirim.

Çalışmak bizden başarı Allah'tandır.

Mehmet Nur AKDOĞAN

GİRİŞ

FETİH ÖNCESİNDE MEKKE’NİN İÇİNDE BULUNDUĞU ORTAM

A-) MEKKE’NİN TARİHÇESİ

Bu şehrin Kur’ân-ı Kerim’de geçen Mekke,¹ Bekke,² Ümmü'l-Kura³ ve Beledü'l-Emîn⁴ şeklinde değişik isimleri vardır.⁵ Bazıları Mekke’nin, hem şehir hem de “Beytullah”ı karşılayan bir isim olduğunu söylerler. Kimisi mescidin bulunduğu yere Bekke, onun çevresine ise Mekke denildiğini söylemekte; bazı dilciler ise Mekke ile Bekke’nin aynı şeyi ifade ettiğini kabul etmektedirler.⁶

Mekke; Arap Yarımadası’nın Hicaz bölgesinde olup, Batlamyus’a göre, batı tarafından 78 derece doğu, 23 veya 21 derece enlem dairesinde, Yengeç Dönencesi’nin alt noktasında ve ikinci iklimde bulunmaktadır.⁷

Mekke; her taraftan yükselen dağlarla çevrili bir vadide kurulmuştur. Doğu tarafındaki Ebu Kubeys Dağı’nın eteğinde ve batı yönündeki diğer dağlar arasında güneye meyilli dar bir vadide bulunmakta ve bu vadi bir hilâl şeklinde Kızıldeniz’e doğru uzanmaktadır. Mekke'nin akarsuları yoktur. Mekke’de, çöl ağaçlarıyla tek tük hurma ağacından başka, meyve ağaçlarına da pek rastlanmaz.⁸

Hz. İbrahim (a.s.), Hz. Hacer ve henüz süt çocuğu olan Hz. İsmail (a.s.)’i Yüce Allah’ın emriyle Mekke’ye bıraktığı zaman Mekke, su kaynağına sahip olmayan ekini olmayan ve yakınlarında hiç bir insan topluluğunun bulunmadığı bir yerdi. Hz. İbrahim (a.s.) onları bıraktıktan sonra Şam’a geri dönerken şöyle dua etti: *"Ey Rabbim! Zürriyetinden bir kısmını, ekin bitmez bir vadide, Senin dokunulmaz Beyt'inin yanında yerleştirdim. İnsanlardan bir kısmını, namaz kılmak için, zürriyetimin bulunduğu bu yere*

¹ Fetih: 24.

² Âl-i İmrân: 96.

³ En’am: 92.

⁴ Beled: 1-2; Tîn: 3.

⁵ Mekke’nin diğer adları arasında şu isimlere de yer verilmektedir: Salâh, el-Bâse, Ümmü Rahm, Kûsâ. Bkz. Ezrakî, *Ahbâru Mekke*, el-Mektebetü’ş-Şâmile, el-isdâru’s-sânî, byy., tsz., I, 393.

⁶ Abdullah b. Abdülazîz el-Bekrî el-Endelûsî, *Mu'cemu Ma İste'ceme*, Beyrut, 1403, I, 269.

⁷ Yâkût el-Hamevî, *Mu'cemu'l-büldân*, el-Mektebetü’ş-Şâmile, el-isdaru’s-sânî, Beyrut, tsz., V, 181.

⁸ Yâkût, V, 187.

meylettir, heveslendir! Onları her çeşit meyvelerden rızıklandır! Umulur ki, sana şükrederler."⁹

Yüce Allah, yanlarındaki suyun tükenmesi üzerine, Hz. Hacer ve Hz. İsmail (a.s.)'e Zemzem suyunu verdi. Yemenli bir topluluk olan Cürhümlüler Mekke'nin aşağı taraflarına konaklamak istediler. Bu arada yakınlarda bir su kaynağının varlığını gösteren kuşlar gördüler. Bunun üzerine Zemzem'in olduğu yere gittiler ve Hz. Hacer ve Hz. İsmail (a.s.)'i orada gördüler. Bu topluluk Hz. Hacer'den Zemzem suyuna yakın bir yere yerleşmek için izin istedi. Hz. Hacer de, suyun kendisine ait kalması şartıyla onların bu isteğini kabul etti. Daha sonra Hz. İsmail (a.s.), Cürhümlülerden bir kız ile evlenip, onlarla akrabalık kurdu. Hz. İbrahim (a.s.), sürekli olarak Mekke'ye gelip Hz. Hacer ve oğlu İsmail'i ziyaret ediyordu. Yine bir defasında Mekke'ye geldiğinde, Hz. Hacer'in vefat ettiğini öğrendi.

Yüce Allah Hz. İbrahim (a.s.)'e burada bir "beyt" yapmasını emretmiş ve Hz. İsmail (a.s.) ile birlikte Kâbe'nin inşasına başlamışlardı.¹⁰ Hz. Âdem (a.s.) tarafından inşa edilen Kâbe, Nuh (a.s.) zamanına kadar varlığını sürdürmüştü. Tevhidden yüz çevirip putperest bir hayat yaşamaya başlayan Nuh kavmi, tufanla helâk edilince, Kâbe yeryüzünden kaldırılmıştı.¹¹ Daha sonra, Hz. İbrahim (a.s.) oğlu Hz. İsmail (a.s.) ile birlikte, Kâbe'yi eski temeli üzerine yükseltti. Yüce Allah'ın emriyle, insanları hacca çağırırdı.¹²

Yemen'den göç edip Mekke'ye gelen Huzaalılar, Cürhümlülerden yerleşme izni istemiş, red cevabı almaları üzerine onlarla savaşarak şehri ele geçirmişlerdi. Hz. İsmail (a.s.)'in soyundan gelenler bu savaşta tarafsız kaldıkları için Huzaalılar onlara dokunmamışlardı. Huzaalılar, Mekke'ye hakim olmuşlar ve bu hâkimiyetlerini üç yüz yıl sürdürmüşlerdi. Huzaalılar Mekke'de, Hz. İbrahim (a.s.)'in dininden büyük sapmalar göstermiş ve putperestliğin yaygınlaşmasını sağlayarak insanları yanlış yola sürüklemiş, Hubel isimli bir put dikip ona tapınmışlardı. Bu putperestlik Hz. İsmail (a.s.)'in soyunu da etkisi altına almış; istisnalar hariç Hanif dinine mensup kimse kalmamıştı. Huzaalılar Hz. İsmail (a.s.)'in nesli olan Kureys'in güç kazanmasına kadar Kâbe'nin sahibi olma durumlarını korumuşlardı. Daha sonra Kusay, Kureys'i toparlayıp, Huzaalılarla savaşa

⁹ İbrahim: 27.

¹⁰ Taberî, *Târîhu'l-Umem ve'l-Mülûk*, Beyrut, 1407, I, 154-156.

¹¹ Taberî, I, 102.

¹² Buhârî, *Sahîh-i Buhârî*, el-Mektebetu's-Şâmîle, el-isdâru's-sânî, Beyrut, 1987, "Kitâbu'l-Hacc", 41; Ezrakî, I, 89.

tutuşmuş ve onları şehirden uzaklaştırmıştı.¹³

Kusay, Huzaalıları Mekke'den çıkardıktan sonra şehirde önemli konuların konuşulacağı bir meclis olan Daru'n-Nedve'yi kurmuş ve bunun yanında, toplumun idaresi ve dini görevlerin yerine getirilmesi ile alâkalı kurumlar tesis etmişti. Daru'n-Nedve başkanlığı, savaş sancağı muhafızlığı, Kâbe perdedarlığı, hacılara içecek su ve yemek verme gibi görevler bizzat Kusay tarafından yerine getiriliyordu. O, vefat ettiği zaman bu görevleri oğulları üstlenmişti.¹⁴

Mekke'de dini hayat tamamen putperestlik üzerine bina edilmişti. Bu putperestlik, Hz. İbrahim (a.s.)'in tevhid dini çerçevesinde ortaya koyduğu ibadetlerle iç içe girdirilmişti. Mekkeli müşrikler Allah'ı, her şeyin yaratıcısı olarak kabul ederken birçok meselede putları ona ortak koşarlar, onları kendilerine ilâhlar edinirlerdi. Kâbe ve hacın Arabistan'ın diğer bölgelerini de ilgilendiren bir husus olması, Mekke'ye, yarımadanın dinî merkezi olma konumu kazandırıyordu.

Mekke'de İslâm öncesine ait oturmuş bir hukuk sistemi yoktu. Halk ihtilâfa düştüğü konularda kabile reislerinin hakemliğine başvururdu. Eğer problem bu şekilde halledilemezse kemal ve hikmet sahibi olarak ün yapmış bazı şahsiyetlerin hakemliğine başvurulurdu. Bunlardan biri olarak Halid'in babası Velid zikredilebilir ki o, "el-Adl" lakabıyla tanınmaktaydı.¹⁵ Yine Haceru'l-Esved'in yerine yerleştirilmesi esnasında çıkan ihtilâfın çözümünün havale edileceği hakem tesadüfe bırakılmıştı ve bu da, "el-Emîn" lakaplı Hz. Peygamber (s.a.v.)'e isabet etmişti.¹⁶

Mekke, tarım açısından hiç bir özelliği olmayan, susuz ve taşlık bir arazide kuruludur. Halk, geçimini ve ihtiyaç duyulan maddeleri temin etmek için ticarete yönelmek zorunda kalmıştır. Bu nedenle diğer bölgelere göre Mekke'nin, Arap Yarımadası'nda önemli bir yeri vardır. Mekke'deki ticarî faaliyetler yaz-kış yoğun bir şekilde kesintisiz olarak sürerdi. Yaz seferleri Suriye taraflarına, kış seferleri ise Yemen taraflarına gönderilen kervanlarla sağlanırdı. Bu ticarî kervanların Mekke için önemini Yüce Allah Kur'an-ı Kerim'de zikretmektedir.¹⁷

Mekke civarında Ukaz, Mecenne, Zü'l-Mecâz ve Mina panayırıları, bir yandan Mekke'nin ihtiyaç duyduğu malları sağlarken diğer taraftan ticaretin hareketlenmesine ve Mekkeli tüccarların bolca kazanç elde etmelerine imkan sağlıyordu. Hac zamanına denk

¹³ İbn Hacer, *Fethu'l-Barî Şerhu Sahîhi'l-Buhârî*, el-Mektebetu's-Şâmile, el-isdâru's-sânî, Beyrut, 1379, VI, 548-550.

¹⁴ Belazurî, *Ensâbu'l-Eşraf*, el-Mektebetu's-Şâmile, el-isdâru's-sânî, byy., tsz., I, 22-23.

¹⁵ İbn Habîb, *Kitâbu'l-muhabber*, el-Mektebetu's-Şâmile, el-isdâru's-sânî, byy., tsz., 132-137.

¹⁶ İbn Hişâm, *es-Sîretu'n-Nebeviyye*, Beyrut, 2002, I, 157-160.

¹⁷ Bkz. Kureyş: 2-3.

gelen bu panayırlar, çok kalabalık oluyordu. Mekke'nin din konusunda sahip olduğu imtiyazın yanında onun ticarî ulaşım yollarının kesiştiği noktada bulunması ona ayrı bir önem kazandırıyordu. Dolayısıyla Mekke, sermayenin bol miktarda toplandığı ve en ideal şekilde değerlendirildiği bir merkez konumundaydı.¹⁸

Mekke'nin İslâm'dan önceki tarihi için en önemli olaylardan birisi şüphesiz ki, Habeş Krallığı'nın Yemen Valisi Ebrehe'nin Kâbe'yi yıkma amacıyla Mekke'ye düzenlediği askeri seferdir. Ebrehe, Hristiyan olan Habeş kralına yaranmak için çok mükemmel bir şekilde inşa ettirdiği kiliseyi Kâbe gibi bütün insanların yöneldiği bir mekân yapmak için girişimlerde bulundu. Onun düşüncesi, Arapları Kâbe'den yüz çevirip buraya yöneltmekti. Bunu öğrenen bir Arap, kiliseye gidip, içerisine girerek pisledi. Ebrehe bu olay üzerine kızgınlığını giderebilmek için Mekke'ye giderek Kâbe'yi yıkmaya karar verdi. Ordusunda filler de vardı. Ancak, Fil Suresinde ve tarih kitaplarında anlatıldığı üzere büyük bir yenilgiye uğrayan Ebrehe, gerisin geriye kaçmak zorunda kalmıştı.¹⁹

Hz. Peygamber (s.a.v.)'in, peygamberlikle görevlendirilmesinden sonraki on üç sene boyunca Mekke'deki cahilî yaşantıda ve siyasî ilişkilerde pek bir değişiklik olmamıştı. Bu devrede, Habeşistan Necaşi'si, Müslümanların tarafını tutmuş, kendisine sığınanlara iyi muamele etmişti. Hicretten sonra, Mekke'nin fethine kadar geçen sekiz sene, Medine İslâm devletini yok etmek için yapılan yoğun faaliyetlere sahne oldu.

¹⁸ Muhammed Hamidullah, *İslam Peygamberi*, Çev. Mehmet Yazgan, İstanbul, 2004, I, 40.

¹⁹ İbn Hişam, I, 52-58.

B-) FETİH KAVRAMI VE İSLAM TARİHİNDE FETİHLERİN ÖNEMİ

“Fetih” kelimesi (çoğulu “fütûh”) sözlükte; “açma”, “(sıkıntıyı) izale etme, giderme, genişlik verme”, “yol gösterme”, “gâlibiyet ve zafere ulaştırma”, “kapalı bilgilere açıklık kazandırma”, “öğretme ve bilgilendirme”, “yardım etme/gönderme”, “yargılama, karar (kazâ), hüküm verme” anlamlarında kullanılmıştır.²⁰ İstilahta ise fetih: “Müslümanların ülke veya şehirleri Allah’ın kelimesini yüceltmek amacıyla İslâmiyet’e açmaları, İslâm devleti idâresine almaları” demektir.

Mustafa Fayda konuyla ilgili olarak şöyle der: *“Fetih sözcüğü, hem maddî, hem de mânevî açmalar için kullanılabilir. İstilahta ise İslâm’da meşrû görülen savaşlar hakkında cihad kelimesine benzer şekilde, müslümanların gayr-ı Müslimlere karşı gerçekleştirdikleri toprak kazançlarını tarihte ve günümüzde bilinen diğer istilâ ve sömürî savaşlarından ayırmak amacıyla kullanılmıştır. İslâm sancağı altında Hz. Peygamber ile sahâbîler tarafından gerçekleştirilen zaferlerle dolu sefer ve savaşlar için kaynaklarda sık sık bu terime yer verildiği görülür. Ancak burada kelimenin yalnız maddî yönden fetih mânâsı taşıdığı söylenemez; kelime öncelikle ve daha çok, kalbi ve akli İslâm gerçeğine açmak, ikinci olarak da İslâm mesajının önündeki engelleri kaldırmak, insanın kalbine ve aklına ulaşmayı mümkün kılacak ortamı hazırlamak anlamına gelir.”*²¹

Fetih kelimesiyle ilgili Fayda’nın bu yorumu, Kur’an-ı Kerim’den açıkça anlaşılmaktadır. Fetih Sûresi’nin, *“Biz, sana, doğrusu apaçık bir fetih ihsan ettik”*²² meâlindeki âyet bu konuya delalet eder. Çünkü bu âyet askerî bir zafere değil; Mekkelilerle H. 6. yılda yapılan Hudeybiye Antlaşması’na işaret etmektedir.²³ Birçok sahâbe imzalanan antlaşma metnindeki maddelerin İslâmiyet’in aleyhine olduğunu düşünmüş ve hoşnutsuzluklarını gerek sözle gerekse hareketleriyle ortaya koymuşlardı.²⁴ Oysa Hz.

²⁰ Rağîb el-İsfahânî, *el-Müfredât*, İstanbul, 1986, 557. Bir kısım lügat kitaplarında fethe; “akmak, çıkmak (kaynaktan veya başka bir yerden suyun çıkması gibi)” anlamı da verilmiştir. Bkz. Ebu’l-Hüseyn Ahmed b. Faris b. Zekeriyâ, *Mekâyîsu’l-Luğat*, el-Mektebetu’ş-Şâmile, el-isdâru’s-sânî, byy., 2002, IV, 375.

²¹ Geniş bilgi için bkz. Mustafa Fayda, “Fetih”, *DİA*, İstanbul, 1995, XII, 467-468.

²² Fetih Sûresi: 1.

²³ Kurtubî, *el-Câmiu’l-Ahkâmî’l-Kur’ân (Tefsîru’l-Kurtubî)*, el-Mektebetu’ş-Şâmile, el-isdâru’s-sânî, Lübnan, 1985, XVI, 259-260; İbn Manzûr, *Lisânu’l-Arab*, el-Mektebetu’ş-Şâmile, el-isdâru’s-sânî, Beyrut, tsz. II, 536.

²⁴ Antlaşmanın maddelerinden dolayı Müslümanlar büyük bir hayal kırıklığına uğramışlardı. Bu antlaşmayı bir aşağılanma olarak kabul ettiler. Hz. Ömer’in, Hz. Peygamber (s.a.v.)’e: *“Sen Allah’ın Rasûlü değil misin? Biz Müslüman değil miyiz? Onlar müşrik değil mi? Biz ne diye dinimizi aşağı dereceye düşürüyoruz?”* demesi, Müslümanların üzüntülerinden doğan tepkinin dile getirilmesiydi. Bununla beraber, Hz. Peygamber (s.a.v.)’in *“kurbanlarını kesip başlarını tıraş etmeleri”* isteği müslümanlardan karşılık görmedi. Bunun üzerine Hz. Peygamber (s.a.v.), üzüntüyle çadırına girdi. Sonra mü’minlerin annesi Ümmü Seleme’nin

Peygamber (s.a.v.), bu antlaşmadan faydalanarak insanlara İslam'ı ulaştırmanın daha kolay olacağını bildiği için böyle bir endişeye gerek duymamış ve antlaşmanın şartlarını kabul etmişti. Nitekim vahiy bu antlaşmanın Müslümanların lehine sonuç vereceğini müjdelemiş, Hz. Peygamber (s.a.v.)'in görüşünü desteklemiş ve Hudeybiye Antlaşması'nı “*apaçık bir fetih*” olarak nitelendirmiştir. Bu âyete, “*Biz senin için apaçık bir zaferin önünü açtık*” karşılığını uygun gören Muhammed Esed, fethi, İslâm'ın Arabistan'da kazanacağı zaferlere kapı açan Hudeybiye Antlaşması'nın sağladığı üstünlük olarak yorumlar.²⁵

Ayrıca İslam'daki fetih kavramı ile batı dünyasının anladığı fethi mukayese etmemiz gerekir. Çünkü Batı'daki savaşlar, bir ülkenin yayılcı amaçlarla diğer ülkelere karşı yaptığı hareketleri ifade ediyor ve bu savaşlar çoğunlukla az gelişmiş toplumlar üzerine yapıp, onların sömürülmesini hedef alıyordu. Geçmişte Avrupa'nın güçlü ülkeleri Afrika ve Asya'nın yeraltı zenginliklerine sahip ülkelerine doğru büyük sömürgeleştirme hareketleri yapmaktaydılar. Dolayısıyla bu hareketlerin yeni bir dönem açmaya ve başlatmaya vesile olan bir yönü yoktur. Fakat fetih olayı ile yeni bir başlangıç ve hareket meydana gelmektedir. Yani hadise, sadece bir savaşla herhangi bir hedefi ele geçirmek değildir.

tavsiyesi üzerine kendi kurbanını kesti ve tıraş oldu. Bunun üzerine bütün müslümanlar da kurbanlarını kesip tıraş oldular. Bkz. Taberî, II, 122, 124.

²⁵ Muhammed Esed, *Kur'an Mesajı*, Çev. Heyet, İstanbul, 1999, III, 1045.

I. BÖLÜM

FETH'E YOL AÇAN GELİŞMELER

A-) HUDEYBİYE ANTLAŞMASI'NIN SEBEP VE SONUÇLARI

Hiz. Peygamber (s.a.v.)'in getirdiği tevhit inancının çıkış noktası olan Mekke, hicretin 8. yılı Ramazan ayında fethedilmiştir.²⁶ Ancak fetih sürecine gelinceye kadar gelişen bazı olayları burada zikretmemizin fethin anlaşılması açısından faydalı olacağı kanısındayız.

Hicretin 6. yılı Zi'l-kâde ayında²⁷ Hiz. Peygamber (s.a.v.) umre niyetiyle Mekke'ye gidileceğini, Müslümanlara ilân etti. Bunun üzerine Ensâr ve Muhacirlerden oluşan bin dört yüzü aşan bir kalabalık ile yola çıkıldı. Hiz. Peygamber (s.a.v.) yolda umre niyetiyle ihrama girdi. Yanına kurbanlık hayvanlar da almıştı. Bununla da, niyetinin savaş değil, sırf Kâbe'yi ziyaret ve onu yüceltmekten ibaret olduğunu göstermiş oluyordu.

Daha sonra Müslümanlar Hudeybiye'ye vardılar.²⁸ Hiz. Peygamber (s.a.v.), Hiz. Osman'ı görüşlerini almak üzere Kureyş'e gönderdi. Fakat Kureyşliler Hiz. Osman'ı bir müddet alıkoydu. Durum böyle iken, Hiz. Peygamber (s.a.v.)'e gelen haberde Hiz. Osman'ın öldürüldüğü bildirildi. Bunun üzerine Hiz. Peygamber (s.a.v.): *“Bu kavme lâyük olduğu cezayı vermeden dönmeyeceğiz.”* dedi. Sonra da halkı biata çağırđı. Rıdvan Biatı, Hudeybiye'de bir ağaç altında yapılmıştı ki, o ağaca Rıdvan ağacı adı verilmişti. Hiz. Peygamber (s.a.v.), sahabenin tek tek elini tutuyor, onlardan savaştan kaçmamak ve ölünceye kadar çarpışmak üzere söz alıyordu. O (s.a.v.) en son kendi elini de tutarak: *“İşte bu da Osman adına biattır.”* dedi. Biat tamamlanınca, Hiz. Peygamber (s.a.v.), Hiz. Osman'ın öldürülme haberinin asılsız olduğunu öğrendi.

Bu arada Hiz. Peygamber (s.a.v.) ve Müslümanların Kâbe'ye doğru geleceğini haber alan Mekkeliler, Süheyl b. Amr başkanlığında bir heyet gönderip; Müslümanlarla anlaşma yapmak üzere görevlendirdiler. Hiz. Peygamber (s.a.v.) de Hiz. Ali'yi anlaşma

²⁶ İbn Sa'd, *Tabakâtü'l-Kübrâ*, Beyrut, 1985, II, 134; Belâzurî, *Ensâbü'l-Eşraf*, Dimaşk, 1997, I, 423; Yâkubî, *Târihu'l-Yakubî*, Beyrut, 1993, I, 377.

²⁷ Vakıdî, I, 6.

²⁸ *“Hudeybiye”*: Orta büyüklükte bir köy olup Medine'ye dokuz; Mekke'ye bir merhale uzaklıktadır. Bkz. Yâkût, II, 229.

metnini yazması için çağırıldı. Hz. Peygamber (s.a.v.), Hz. Ali'ye: *"Bismillâhirrahmânirrahîm"* yaz deyince, Süheyl itiraz etti ve şöyle dedi: *"Biz Allah'ı biliyoruz ama; er-Rahmân ve er-Rahîm'in ne demek olduğunu bilmiyoruz. Ama "Bismikallahümme" yazabilirsin."* Müslümanlar, bu karara her ne kadar itiraz ettilerse de Hz. Peygamber (s.a.v.) Süheyl'in dediğini kabul etti ve öyle yazdırdı. Sonra da; *"İşte bu Allah'ın Elçisi Muhammed (s.a.v.) tarafından düzenlenmiştir."* diye yazılması emrini verince; bu sefer Süheyl itiraz etti ve: *"Hayır, eğer biz senin Allah'ın Elçisi olduğunu kabul etsek, zaten sana karşı çıkıp savaşmaz, seni Beyt'in ziyaretinden de menetmezdik. Ama 'Muhammed b. Abdullah' yazabilirsiniz!"* dedi. Bunun üzerine Hz. Peygamber (s.a.v.) şöyle dedi: *"Vallahi ben, inkâr etseniz de ben Allah'ın Elçisiyim."* Daha sonra Hz. Ali'ye *"Allah'ın Elçisi"* ibaresini silip *"Muhammed b. Abdullah"* yazmasını emretti. Hz. Ali'nin o ifadeyi silmek istemeyince, Hz. Peygamber (s.a.v.): *"O halde o kelimenin yerini bana göster, ben silerim."* buyurdu. Hz. Ali ibareyi gösterince, onu kendisi sildi.²⁹ Bu gelişmelerin ardından Hz. Peygamber (s.a.v.) ile Kureyş'in elçisi Süheyl arasında imzalanan antlaşmada şu hükümler yer aldı:

1-) Müslümanlar bu sene Kâbe'yi ziyaret etmeden dönecekler ve seneye gelecekler. Müslümanlar gelirken yanlarında, kılıçlarından başka bir şey bulunmayacak.

2-) Kureyş'ten herhangi biri Müslüman olursa Kureyş'e iade edilecek. Ama Müslümanlardan biri Kureyş'e gelir iltica ederse, iade edilmeyecek.

3-) Hırsızlık veya ihanet olmamak şartıyla antlaşma süresi on yıldır.³⁰ Yani Müslümanlarla müşrikler on yıl süreyle savaşmayacaklar, birbirlerine saldırmayacaklardı.

4-) Ayrıca; çevre kabilelerden, isteyenler Kureyş ile, isteyenler de Müslümanlarla anlaşmaya taraf olarak kalabileceklerdi. Buna dayanarak, Huzâa kabilesi Müslümanların tarafında; Bekiroğulları ise, Kureyş yanlısı olarak anlaşmaya girdiklerini ilân ettiler.

Bu antlaşmayı bir aşağılanma olarak kabul eden sahabelerden Hz. Ömer, Hz. Peygamber (s.a.v.)'e şöyle dedi: *"Sen Allah'ın Elçisi değil misin? Biz Müslüman değil miyiz? Onlar müşrik değiller mi? Biz ne diye dinimizi aşağı dereceye düşürüyoruz?"* O esnada Fetih Sûresi nazil oldu.

Daha sonra Hz. Peygamber (s.a.v.) ashabına kurbanlarını kesip başlarını tıraş etmelerini emretti. Ancak O (s.a.v.)'nin bu isteği Müslümanlardan karşılık görmedi. Bunun üzerine Hz. Peygamber (s.a.v.), üzüntüyle çadırına girdi. Sonra müminlerin annesi

²⁹ Müslim, *el-Câmiu's-Sahîh*, el-Mektebetu's-Şâmîle, el-isdâru's-sânî, Beyrut, tsz., "el-Cihâd ve's-Siyer", 34 (Hadis No: 4729).

³⁰ İbn Hişam, III, 228; Taberî, II, 158.

Ümmü Seleme'nin tavsiyesi üzerine kendi kurbanını kesti ve tıraş oldu. Bunun üzerine bütün Müslümanlar da kurbanlarını kesip tıraş oldular. Ardından Müslümanlar Medine'ye geri döndüler.³¹

Hudeybiye'de Hz. Peygamber (s.a.v.) ile Kureyş müşrikleri arasında yapılan bu antlaşmanın ileriye dönük olarak ne kadar önem arzettiğini Mahmud Şit Hattab şöyle izah eder: *“Bu antlaşma, müslümanlara yahudileri Medine'den tamamen yok etme imkanı sağlamış, aynı zamanda Müslümanlar, Şam'a ve Irak'a kadar olan bütün Arap kabilelerini itaat altına almışlardır. Böylece İslam, bütün kabileler arasında yayıldığı gibi Müslümanlar da tüm Arap beldelerinde yenilmez bir güç haline gelmişlerdir. Müslümanlara, İslam'ın içten içe yayıldığı Mekke'yi ele geçirmekten başka bir iş kalmıyordu. Ancak Hz. Peygamber (s.a.v.)'in riayette son derece titizlik gösterdiği “Hudeybiye Barış Antlaşması” yürürlükte oldukça bu yol kapalı sayılırdı.”*³²

Mekke, bütün yarımada ortasında yapayalnızdı. Yıllardan beri Müslümanlarla haksız bir mücadeleye giren Mekke, Bedir Savaşı'nda Ebu Cehil ve Umeyye b. Halef ve Utbe b. Rebia gibi liderlerini kaybetmişti. Uhud Savaşı'nda Kureyş adına savaşın çehresini değiştiren Halid b. Velid, etkin bir zekaya sahip olan Amr b. As ve Osman b. Talha gibi ünlü kahramanlar da daha sonra Müslümanlığı seçmiştiler. Geride Ebu Süfyan, İkrime b. Ebu Cehil ve Süheyl b. Amr gibi kişiler kalmıştı. Ayrıca Kureyş, Müslümanların nüfuz alanı içine giren kuzey ve güney bölgelerine güvenlik içinde ticaret yapamayacağını da iyice anlamıştı. Böylece Mekke iyiden iyiye sarsılmıştı.³³

B-) FETHİN GEREKÇESİ

1-) Hudeybiye Antlaşması'nın İhlali

Kureyş ileri gelenleri, Hudeybiye Anlaşması şartlarının kendi yararlarına olmadığını, yavaş yavaş anlamaya başladılar. Hatta Kureyş'in tamamen kendi lehine, Müslümanların da kendileri için onur kırıcı sandıkları “Müslümanlara katılanların Kureyş'e iadesini” öngören ve aynı hakkı müslümanlara tanımayan madde bile günler geçtikçe tek başına Mekke müşriklerini daha yorgun düşüren bir madde oluyordu. Çünkü Kureyş'in elinden kaçan mazlumlar, anlaşma maddesi gereğince Kureyş'e teslim edilecekleri için, kendilerini din kardeşlerine ve yeni devletlerine katılmakla bağımlı görmüyorlardı. Öyle

³¹ İbn Hişâm, III, 220-228; Taberî, II, 122-124; İbn Sa'd, II, 95-105.

³² Mahmut Şit Hattab, *Komutan Peygamber*, Çev. Ahmet Ağırakça, İstanbul, 1988, 221.

³³ Geniş bilgi için bkz. Ali Şeriatî, *Muhammed Kimdir*, Çev. Ali Seyidoğlu, Ankara, 1998, 183.

olunca Mekke-Şam ticaret yoluna bakan Tihame Dağları'na sığınıyorlar, oradan, Şam'a gidip gelen Kureyş kervanlarına çete saldırıları düzenleyerek, korucuları ve kervandakileri öldürüp mallarını ganimet alıyorlardı. Onları bu faaliyetlerinde, Ebu Basir adındaki bir Müslüman komuta ediyordu.³⁴ Bu şahıs, Mekke'de kendisine işkence edenlerden kurtulup Medine'ye kaçmış, ancak Hz. Peygamber (s.a.v.), Mekke korucularından iki kişinin eşliğinde onu geri göndermiş, O da yolda birini öldürmüş, diğeri de kaçarak ondan kurtulmuş, sonra Ebu Basir, Kureyş'e karşı savaşını başlatmak için Tihame Dağları'na doğru yönelmiş ve Mekke'den kaçan her firarî de O'na katılmaya başlamıştı.³⁵ Bu olaylardan son derece rahatsız olan Kureyş antlaşmanın bütün şartlarını geçersiz kılmak için fırsat gözetlemeye koyuldu.³⁶

2-) Bekiroğullarıyla Huzâalar Arasındaki Düşmanlık ve Yol Açtığı

Gelişmeler

Müslümanlar, Hudeybiye'den sonra İslam'ı yaymakla meşguldüler.³⁷ Barışın hakim olması, İslam'ın Arap kabileler arasında yayılmasına büyük oranda etki etmişti. Kureyş ise İslam'ın bu derece yücelmesine razı olamıyordu.³⁸ Bu arada H. 7. yılda Mute Savaşı'nda Müslümanların Bizans (Rum) ordusu karşısında savaş meydanından çekilmeleri haberi Kureyş'e ulaşmıştı.³⁹ Ancak bu haber, Mekke'de abartılarak yayıldı. Hz. Peygamber (s.a.v.)'in düşmanları, kuzeydeki bu başarısızlığı Müslümanları dize getirmiş olan büyük bir yenilgi olarak gösterdiler. Bunun sonucu olarak Mekke halkı, İslam ve Hz. Peygamber (s.a.v.)'in müttefiklerine karşı cesaret kazandılar.⁴⁰ Mute'de Bizans (Rum) ordusu karşısında savaş meydanından çekilen Müslümanlar dört sene önce de; Uhud'da büyük bir darbe almışlardı. Ama o günler artık çok uzaklardaydı. Çünkü, başta Süleym ve Mustalik oğulları olmak üzere tam on beş büyük kabile Hz. Peygamber (s.a.v.)'in emirlerini dinliyordu. Arap yarımadasında savaşçılıklarıyla tanınan bütün kabileler O'nun destekçisiydiler.⁴¹

Hudeybiye Antlaşması'na göre; Hz. Peygamber (s.a.v.)'in veya Kureyş müşriklerinin anlaşmalısı olmak isteyenler, serbest bırakılmışlardı.⁴² Bunun üzerine

³⁴ İmadüddin Halil, *Muhammed Aleyhisselam*, Çev. İsmail Hakkı Sezer, Konya, 2003, 244.

³⁵ Taberî, II, 124-125; Vakıdî, *Kitâbu'l-Meğâzi*, Beyrut, 1984, II, 624-627.

³⁶ Geniş bilgi için bkz. Halil, 245.

³⁷ Muhammed Gazali, *Fıkhu's-Sîre*, Çev. Resul Tosun, İstanbul, 1991, 405.

³⁸ Muhammed Ali, *Peygamberimizin Hayatı*, tsz, byy, 255.

³⁹ Abdurrahman Şarkavi, *Özgürlük Peygamberi Hz. Muhammed*, Çev. Muharrem Tan, İstanbul, 1993, 348.

⁴⁰ Şeriati, 185.

⁴¹ Geniş bilgi için bkz. Şarkavi, 351.

⁴² İbn Hişam, IV, 21; Taberî, II, 153.

Bekiroğulları Kureyş müşriklerinin, Huzâalar da Hz. Peygamber (s.a.v.)'in anlaşılması olmuşlardır.⁴³ Kureyş müşriklerinin müttefiki olan Bekiroğulları ile Huzâalar arasında, İslam'dan önce düşmanlık vardı. Esved b. Rezn ed-Di'li'nin müttefiki olan Hadramîoğullarından Mâlik b. Abbâd adındaki adam, ticaret maksadıyla Huzâaların yurtlarına geldiği sırada Huzâalar tarafından öldürülmüş ve malları alınmıştı. Bekiroğulları da, buna karşı, Huzâalardan bir adamı öldürmüşlerdi. İslâmiyetin Mekke'de zuhurundan kısa bir süre önce, Huzâalar da, Kinâneoğulları eşrafından, Esved b. Rezn ed-Di'li'nin kabilesinden Selma, Külsûm, Züeyb adlarındaki üç kardeşi Arafat yanındaki harem hududunda dikilen taşların yanında öldürmüşlerdi. Bekiroğulları ile Huzâalar birbirlerine karşı böyle intikam duyguları ile dolu iken, İslâmiyet, onları birbirine kaynaştırdı ve aralarındaki bu husumeti geçici bir süre için de olsa ortadan kaldırdı.⁴⁴ Nihayet Kureyş, Hudeybiye barış şartlarını şöyle bir olay ile bozdu: Kinanelerden Enes b. Züneym ed-Di'li, bir gün, söylediği bir şiirle Hz. Peygamber (s.a.v.)'i hiciv ve tahkir edince, Huzâalardan bir genç, vurup Enes'in başını yarmıştı. Bekiroğulları, bunu, Huzâalardan öç almak için bahane ettiler ve Huzaalara karşı kendilerine yardım etmeleri için Kureyşlilere başvurdular.⁴⁵

Kureyşliler, H. 8 Şaban Ayı'nda,⁴⁶ yapılan Hudeybiye Antlaşması'ndan yaklaşık onyedî-onsekiz ay sonra⁴⁷ kendi sonlarını hazırlayacak kararı verdiler. Bekiroğullarından Nüfâseoğulları, Kureyş müşriklerinin ileri gelenlerinin yanlarına gittiler ve düşmanları olan Huzâaların vaktiyle adamlarını nasıl öldürmüş olduklarını, aralarındaki akrabalığı ve Hudeybiye Antlaşması'nda nasıl kendilerinin tarafını tutup ahitlerine girdiklerini, Huzâaların ise Hz. Peygamber (s.a.v.)'in ahidine girdiğini hatırlattılar. Böylelikle Huzaalara karşı, Kureyş müşriklerinden yardım istediler. Hudeybiye barışına rağmen Kureyşliler bunu bir fırsat olarak gördü. Ancak Müslümanlara karşı açık açık da cephe almak istemiyorlardı. Bu nedenle, Huzâalardan dolayı doğabilecek sorumluluktan sakındıkları için, onlara gizli gizli yardım yaptılar. Kureyş müşrikleri, Nüfâse ve Bekiroğullarına, silah, at ve adamlar vererek yardım edeceklerini söylediler. Müdlicoğulları ise, Hudeybiye Antlaşması hükmünü bozmaktan sakındıkları için, Nüfâseoğullarından uzak durdular.⁴⁸

Huzâalar, Mekke'nin aşağı tarafında Vetir⁴⁹ diye anılan mevkide, kendilerine ait

⁴³ İbn Hişam, IV, 21. Huzâalar; Hz. Peygamber (s.a.v.)'in dedesi Abdulmuttalib b. Hâşim'in de antlaşmalıydılar. Abdulmuttalib b. Hâşim'in bu hususta yazdığı yazı, Huzâaların elinde bulunuyordu. Hz. Peygamber (s.a.v.), onu, Hudeybiye günü Übeyy b. Ka'b'a okutturmuştu. Bkz. Vakıdî, II, 781,782.

⁴⁴ İbn Hişam, IV, 21; Vakıdî, II, 781.

⁴⁵ Vakıdî, II, 782, 783.

⁴⁶ Vakıdî, III, 783; İbn Sa'd, II, 134.

⁴⁷ Beyhakî, *Delâilü'n-Nübüvve*, Mektebetü'ş-Şâmile, İsdâru's-Sânî, byy., tsz., V, 43.

⁴⁸ Vakıdî, II, 783.

⁴⁹ "Vetir"; Arafat dağı ile Edam arasındadır. Bkz. Yâkût, V, 361; "Edam" da, Mekke'nin en meşhur

bir suyun başında ikamet etmekteydiler ve muahede halinin gereği olarak, herhangi bir topluluğun baskınına uğrama endişesinden uzak bulunuyorlardı. Bu sırada Bekiroğulları kabilesinden Di'loğullarının başkanı Nevfel b. Muaviye idi. Nevfel b. Muaviye, kendisine tâbi olanları yanına alarak Huzâalara geceleyin baskın yaptı.⁵⁰ İki taraf birbirleriyle çarpışmaya başladılar. Kureyş müşrikleri de, Bekiroğullarını silahlar,⁵¹ atlar⁵² ve su ihtiyaçlarını karşılamak⁵³ suretiyle desteklemiştir. Hatta Kureyş'ten bir grup, gece gizlice Bekiroğullarıyla birlikte savaşa katılmışlardı. Kureyş müşriklerinin ileri gelenlerinden olup, tanınmamak için yüzlerini örterek⁵⁴ çarpışmaya katılanlar arasında: Safvan b. Ümeyye, İkrime b. Ebu Cehil, Süheyl b. Amr,⁵⁵ Mikrez b. Hafs ve Huvaytub b. Abduluzzâ gibi kişiler de bulunuyordu.⁵⁶

Bekiroğulları, Kureyş müşriklerinin yardımlarıyla, kaçan Huzâaları Harem'e kadar takip ettiler.⁵⁷ Harem sınırını işaretleyen dikili taşlara kadar çarpışmaktan ve onları öldürmekten geri durmadılar. Harem sınırına varıp dayanınca, Bekiroğullarından bazıları, Nevfel'e, Harem dahiline girdiklerini artık bu işten el çekmesini söylediler. Bunun üzerine Nevfel: *"Ağır bir söz ama, bugün benim için ilah yoktur! Ey Bekiroğulları! Öcünüzü almaya bakınız! Vallahi, siz Harem'de hırsızlık yapıyorsunuz da orada öcünüzü almak için Huzâaları ne diye öldüremeyesiniz!"* dedi.⁵⁸

Huzâalar, kaçarak Mekke'ye girdiler ve Büdeyl b. Verkâ ile köle Râfi'in evlerine sığındılar.⁵⁹ Büdeyl b. Verkâ'nın evine sığınanlar, kadınlar, çocuklar ve zayıf kimselerdi. Oraya sokuluncaya kadar da, Bekiroğulları Huzaaları öldürmekten geri durmamışlardı.⁶⁰

Huzaa'ya karşı gece vakti yapılan baskında Bekiroğullarını gizlice desteklemiş olan Kureyş ileri gelenleri, sabah karanlığında gelip evlerine girmişler ve geceleyin yaptıkları bu yardımı hiç kimsenin görmediğini, bunu Hz. Peygamber (s.a.v.)'in bilemeyeceğini düşünmüşlerdi.⁶¹ Ancak Kureyşliler, sabah olup da, Râfi ile Büdeyl'in evine sığınmış olan Huzâalardan yirmi erkeğin sığındıkları evlerin kapıları önünde

vadilerindedir. Bkz. Yâkût, I, 125.

⁵⁰ İbn Hişam, IV, 21-22; Vakıdî, II, 783.

⁵¹ İbn Hişam, IV, 21; Ebu'l-Fidâ İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, Beyrut, 1998, III, 470.

⁵² Vakıdî, II, 783; İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil fi't-Târih*, Beyrut, 1995, II, 239.

⁵³ Belâzurî, *Fütühu'l-Büldân*, Beyrut, 1991, 50.

⁵⁴ İbn Hişam, IV, 21-22; Vakıdî, II, 783.

⁵⁵ Beyhakî, V, 44.

⁵⁶ Vakıdî, II, 783; İbn Sa'd, II, 134.

⁵⁷ Taberî, II, 153.

⁵⁸ İbn Hişam, IV, 22; Vakıdî, II, 783.

⁵⁹ Vakıdî, II, 783; Taberî, III, 153.

⁶⁰ Beyhakî, V, 44; İbn Kesîr, III, 471.

⁶¹ Vakıdî, II, 783, 784; Beyhakî, V, 43.

boğazlanmış olduklarını görünce, yüreklerine korku düştü.⁶² Bekiroğullarıyla birlik olup Huzaahlıları katlettiklerinin ve Hz. Peygamber (s.a.v.) ile aralarındaki antlaşmayı bozduklarının anlaşılacağı kaygısıyla, yaptıkları yardıma pişman oldular.⁶³ Çünkü bu, Arap törelerince “felaket” cinsinden bir olaydı⁶⁴ ve yaptıkları bu işin sonunun kötü olacağını tahmin edebiliyorlardı.

Aradan iki yıl geçmeden bu olayla Kureyş tarafından bozulan Hudeybiye Antlaşması, yirmi yıldan bu yana devam eden İslam-müşrik savaşına son vereceği gibi Tevhid inancının kalesi olan Mekke'nin Müslümanlarca fethedilmesine de yol açacaktı.⁶⁵

Huzaa'ya karşı Bekiroğullarına gizlice yardım eden Kureyş müşriklerinden Süheyl b. Amr ve diğerleri durumun ciddiyetini fark edince Nevfel b. Muaviye ve adamlarına, yaptıkları yardımı hatırlattılar, Huzaa'dan ellerindeki “*geri kalan esirleri serbest bırakmalarını ve onlardan artık kimseyi öldürmemelerini ve eğer öldürmeye devam ederse ona uymayacaklarını*” bildirdiler. Nevfel bunu kabul etti. Böylece Bekiroğulları, Huzâaları Budeyl ile Râfi'in evlerinde üç gün hapsedtikten⁶⁶ sonra serbest bıraktı ve Huzâalar çıkıp gittiler. Kureyş müşriklerinden Hâris b. Hişâm ile Abdullah b. Ebi Rebia; Safvan b. Ümeyye'ye, Süheyl b. Amr'a ve İkrime b. Ebu Cehil'e gidip: “*Sizin bu yaptığımız şey antlaşmayı bozmaktır!*” diyerek, onları Bekiroğullarına yapmış oldukları yardımdan dolayı kınadılar. Daha sonra, o sırada, Şam'dan gelmiş bulunan⁶⁷ Ebu Süfyan'ın yanına vardılar. Hâris b. Hişâm'la Abdullah b. Ebi Rebia, Ebu Süfyan'a, yapılan bu işin düzeltilmesi gerektiğini, aksi takdirde Hz. Peygamber (s.a.v.)'in, ashabıyla birlikte gelip kendilerini Mekke'den zorla çıkarabileceğini söylediler. Ebu Süfyan, işin kendileri için hiç de iyilik getirmeyeceğini anlayınca: “*Bu iş, Vallahi, ne içinde bulunduğum, ne de bir müddet bulunup bıraktığım bir iştir. Bunun sorumluluğu, benim üzerime yüklenemez. Vallahi, bu iş ne bana danışılmıştır, ne de vukuunu işittiğim zaman onu benimsemişimdir.*”

⁶² İbn Hişam, IV, 23. İbn Lût ed-Di'î, söylediği bir şiirde; Huzâaları Râfi' ve Budeyl'in evlerine sokup onlara uzun günler geçirttiklerini, onları koç boğazlar gibi boğazladıklarını övünerek dile getirir. Bkz. İbn Hişam, IV, 23. Şair Hassân b. Sabit de, söylediği bir şiirde, Benî Ka'blardan (Huzâalardan) birçok kişinin kılıçları kınlarına sokulu olduğu halde Mekke Bathâ'sında öldürülüp bırakıldıklarını açıklar. Bkz. İbn Hişam, IV, 28; Taberî, II, 155.

⁶³ İbn Hişam, IV, 25; Vakıdî, II, 792.

⁶⁴ Geniş bilgi için bkz. Maxime Rodinson, *Muhammed*, Çev. Atilla Tokatlı, İstanbul, 1998, 246.

⁶⁵ Geniş bilgi için bkz. Hizmetli, 381. Hodgson, Hudeybiye Antlaşması'nın ihlali anlamına gelen bu olay hakkında; “*Hız. Muhammed (s.a.v.), Kureyş'in ve Müslümanların bazı bedevî müttefikleri arasındaki bir çatışmayı, yapılmış olan anlaşmanın Kureyşliler tarafından ihlali olarak yorumladı.*” Bkz. M.G.S. Hodgson, *İslam'ın Serüveni*, Çev. Komisyon, İstanbul, 1993, 135. diyerek Hz. Peygamber (s.a.v.)'i bu işi bahane etmekle suçlamaktadır. Ancak bu, Hz. Peygamber (s.a.v.)'in yorumu değildi. Mekke müşriklerinin ahdi yenilemek üzere Ebu Süfyan'ı Medine'ye göndermesi, bu düşüncenin sadece Hz. Peygamber (s.a.v.)'in kendi yorumu olmadığını aynı zamanda Mekkelilerin de böyle bir kanaat taşıdığını göstermektedir.

⁶⁶ Vakıdî, II, 792.

⁶⁷ Abdurrezzak, *Musannef*, el-Mektebetu's-Şâmîle, el-isdâru's-sânî, Beyrut, 1403, V, 374.

*Vallahi, Muhammed bize savaş açar ve bütün bu işleri benden sanırsa, hakkı vardır. Sanırım, bu işi haber almadan önce Muhammed'in yanına varıp ateşkes süresini arttırmak, antlaşmayı yenilemek hususunda kendisiyle görüşmem gerekecek” dedi.*⁶⁸

3-) Huzâaların Hz. Peygamber (s.a.v.)’den Yardım İstemesi

Hz. Peygamber (s.a.v.) ve Müslümanlar, iki yıl önce, her ne kadar içi ve çevresi putlarla doldurulmuş olsa da Kâbe’yi ziyaret için gelmişler; fakat Kureyş tarafından engellenip Hudeybiye Antlaşması’na zorlanmışlardı. Ama Kureyş yukarıda anlatılan olayla imzalamış olduğu antlaşmaya sadakat göstermediğini ortaya koymuştu.⁶⁹ Kureyşin, Bekiroğullarını gizlice desteklemesi ile Huzâaları yendikleri olayın üzerinden üç gün geçmiş, Hz. Peygamber (s.a.v.) halka sabah namazını kıldırılmış⁷⁰ ve arkası halka dönük olarak mescitte oturuyordu. Amr b. Salim el-Huzâî,⁷¹ yanına Huzâalardan kırk süvari alarak, başlarına gelenleri anlatmak ve yardım istemek üzere⁷² Medine’ye, Hz. Peygamber (s.a.v.)’in yanına geldi ve başucunda durup⁷³ şiirini okumak için izin istedi. Hz. Peygamber (s.a.v.) izin verince, şiirini okudu ve okuduğu şiirinde mealen şöyle diyordu:

“(Ey Rabbim!) Ben, bizim babamızla onun (Hz. Peygamber (s.a.v.)) babası arasındaki eski ittifakı anıyor ve Muhammed’den yardım diliyorum.

O zaman, biz doğurucu (ana) mevkiinde idik. Sen ise oğul mevkiinde idin (bizden doğdun)⁷⁴

Sonra, Müslüman olduk ve sana yardımdan el çekmedik!

Öyleyse, Ey Allah’ın Elçisi, Allah’ın sana hazırlamış olduğu yardımla, bize yardım et!

Allah’ın kullarını çağır, yardıma gelsinler!

İçlerinde Allah’ın Resûlü de olsun;

Büyük bir ordunun başına geçmiş bulunsun,

Yapılan zulme öfkesinden renkten renge girsin.

Denizler gibi köpükler saçarak akıp gelsinler!

⁶⁸ Vakıdî, II, 784-785.

⁶⁹ Geniş bilgi için bkz. Şibli Numanî, *Son Peygamber Hz. Muhammed*, Çev. Yusuf Karaca, İstanbul, 2003, 318.

⁷⁰ Diyarbekrî, *Tarihu’l-Hamis*, Beyrut, 1283, II, 77.

⁷¹ İbn Hişam, IV, 25. Amr b. Salim, şairdi. Bkz. İbn Sa’d, IV, 293.

⁷² Vakıdî, II, 789; İbn Sa’d, II, 134.

⁷³ İbn Hişam, IV, 25.

⁷⁴ Abdi Menafogullarının annesi de, Kusay’ın annesi de Huzâalardandı. Bkz. Muhammed b. Yûsuf es-Sâlihî eş-Şâmî, *Subulu’l-Hedyi ve’r-Reşâd fî Sîreti Hayri’l-İbâd*, el-Mektebetu’s-Şâmile, el-isdâru’s-sânî, byy., tsz., V, 276.

*Çünkü, Kureyşîler sana verdikleri sözde durmadılar;
 Seninle yaptıkları sağlam misakı bozdular:
 Bizi Mekke'nin aşağı tarafındaki yerimizde gafil avladılar.
 Benim kimseyi yardıma çağırmayacağıma, çağıramayacağıma sandılar.
 Halbuki, onlar hem çok zayıf, hem de sayıca çok az idiler.
 Bize Vetir'de, geceleyin uykuda iken, birden saldırdılar.
 Bizi, rükû ve secdede iken öldürdüler!”⁷⁵*

Hiz. Peygamber (s.a.v.), Amr b. Salim'e bu hususta kimi suçlu bulduklarını sordu. O da, Bekiroğullarının amca oğulları Nüfâseleri suçlu bulunduğunu ve bunların başkanının da Nevfel b. Muaviye ed-Di'lî olduğunu söyledi. Bunun üzerine Hiz. Peygamber (s.a.v.), Mekkelilere adam gönderip bu işi onlara sorup kendilerini bazı hususları seçmekte muhayyer kılacağını belirtti.⁷⁶ Hiz. Peygamber (s.a.v.), Amr b. Sâlim'in şiirini dinledikten sonra, ridasının eteğini toplayarak ayağa kalktı ve kalkarken de: "Eğer kendime yardım ettiğim şeylerle Ka'boğullarına yardım etmezsem, ben de yardım görmeyeyim!"⁷⁷ Varlığım Kudret Elinde bulunan Allah'a andolsun ki; kendimi ve ev halkımı koruduğum şeylerle, bunları da koruyacağım.⁷⁸ Ey Amr b. Salim! Sen yardım olundun!" buyurdu. O sırada, Hiz. Peygamber (s.a.v.)'e, gökte bir bulut görüldü. Hiz. Peygamber (s.a.v.): "Bu bulut, yağmur yağdırırcasına Benî Ka'blara yardım olunacağına işaretir" buyurdu.⁷⁹ Hiz. Âişe'nin bildirdiğine göre; Hiz. Peygamber (s.a.v.) Ka'boğullarına (Huzâalara) yapıldığı kadar kızmıştı ki, o güne kadar, hiç bu kadar kızdığı görülmemişti.⁸⁰

Ayrıca Huzâa süvarileri, Hiz. Peygamber (s.a.v.)'den yardım istedikten sonra, Enes b. Züneym ed-Di'lî'nin kendisini hicvettiğini söyledikleri, bunun üzerine Hiz.

75

لا هم إني ناشد محمدا حلف أبينا وأبيه الأتدا
 فوالدا كنا وكننت ولدا ثمت أسلمنا فلم ننزع يدا
 فانصر رسول الله نصرا أعتدا وادع عباد الله يأتوا مددا
 فيهم رسول الله قد تجردا أبيض مثل البدر ينمي صعدا
 إن سيم خسفا وجهه تربدا في فيلق كالبحر يجري مزبدا
 إن قريشا أخلفوك الموعدا ونقضوا ميثاقك المؤكدا
 وجعلوا لي في كداء رصدا وزعموا أن لست أدعو أحدا
 وهم أذل وأقل عددا هم بيتونا بالوتير هجدا
 فقتلونا ركعا وسجدا

İbn Hişam, IV, 25, 26; Vâkidi, II, 789; Belâzurî, *Ensâb*, I, 423.⁷⁶ Vâkidi, II, 786.⁷⁷ Vakidî, II, 791; İbn Sa'd, II, 134.⁷⁸ Abdurrezzak, V, 374.⁷⁹ İbn Hişam, IV, 26; Taberî, II, 154.⁸⁰ Heysemî, *Mecmau'z-Zevâid ve Menbau'l-Fevâid*, el-Mektebetu's-Şâmile, el-isdâru's-sânî, Beyrut, 1412, VI, 237.

Peygamber (s.a.v.)'in de onun kanını heder kıldığı belirtilir.⁸¹

4-) Hz. Peygamber (s.a.v.)'in Kureyş'e Üç Seçenek Sunması

Mazlum Müslümanların, Mekkelilere bırakılması pahasına Hudeybiye Antlaşması maddelerine bağlı kalan Hz. Peygamber (s.a.v.)'in, Kureyş'in antlaşmayı bozması karşısında seyirci kalması beklenemezdi.⁸² Bu nedenle Hz. Peygamber (s.a.v.), Kureyş müşriklerine ashabdan Hz. Damrâ ile bir mektup gönderdi. Bu mektupta Kureyş müşriklerine, üç seçenek sunuluyordu. Ya öldürülen Huzâaların kan bedellerini ödeyecekler veya Bekiroğulları ve Nüfâseoğullarıyla olan ittifak, ahit ilişkilerini kesecekler ya da Hudeybiye Antlaşması'nı bozan kötü eylemleri yüzünden Müslümanlarla savaşa hazır olacaklardı.⁸³ Kureyş ileri gelenleri, bildirilen bu seçenekler karşısında kamplara bölündüler. Her bir seçeneği de savunanlar vardı ve bu konuda bir uzlaşmaya varmak gücü. Abdi Menafoğullarından Kurata b. Abdi Amr b. Nevfel: *"Bekiroğullarından Nüfâseler, yoksulluk ve darlık içindedirler. Huzâalardan öldürülenlerin kan bedellerini biz ödeyemeyiz. Bunu ödemeye kalkmak, bizde tüy-toz bırakmaz. (Kan parasını ödemek, Kureyş için büyük bir itibar kaybına yol açacaktı.) Nüfâselerle ittifak ve ahit ilişkilerimizi kesmemize gelince; Araplar içinde, Nüfâseler kadar şu Beytullah'ı hac ve ziyaret eden, Beytullah'ı tazime onlar kadar özenen bir kavim yoktur. Onlar, bizim müttefiklerimizdir. Biz, onlarla olan ittifak ve ilişkilerimizi kesmeyiz."*⁸⁴ (Bekiroğullarıyla olan anlaşmanın bozulması da ekonomik zarara sebep olacaktı.) *Fakat, biz onunla* (Hz. Peygamber (s.a.v.)'le) *savaşıcağımızı bildirelim!"* dedi. Böylece Kureyş, verdiği cevapta anlaşmayı hükümsüz saymayı tercih etmişti. Hz. Damrâ, geri dönüp, Kureyş'in cevabını Hz. Peygamber (s.a.v.)'e bildirdi. Bu arada Mekke'nin ileri gelenleri elçiyi bu biçimde reddettiklerine pişman oldular ve elçinin gidişinin ardından Ebu Süfyan'ı bir uzlaşma teşebbüsü ve antlaşmayı yenilemesi için Hz. Peygamber (s.a.v.)'e gönderme kararı aldılar.⁸⁵

Bu hususta Watt der ki: *"Mekkeliler, Ebu Süfyan'ı göndermekle yanlış bir iş yapıldığını kabul edecekler, fakat muhtemelen bu işi yapanlar antlaşmada yer almadığı için ya da kendi başlarına hareket ettikleri için, kendilerinin bundan sorumlu olmadıklarını iddia edeceklerdi. Daha sonra da, anlaşmayı bundan böyle bu kimseleri de içine alacak*

⁸¹ Vâkıdî, II, 789-791; Belâzurî, *Ensâb*, I, 436; İbnü'l-Esîr, *Usdu'l-Ğâbe fî Ma'rifeti's-Sahâbe*, el-Mektebetu'ş-Şâmile, el-isdâru's-sânî, byy., tsz., I, 78.

⁸² Geniş bilgi için bkz. Hüseyin Algül, *İslam Tarihi*, İstanbul, 1997, 484.

⁸³ Vakıdî, II, 786.

⁸⁴ Vakıdî, II, 786, 787.

⁸⁵ Vakıdî, II, 787.

şekilde yenileyeceklerdi. Ne var ki Muhammed (Hz. Peygamber (s.a.v.)) oyunu onların tarzıyla oynamaya niyetli değildi ve Bekir kabilesine karşı güç kullanma konusunda onların Ebu Beşir (Ebu Basir) karşısındaki durumuna kıyasla daha iyi bir durumdaydı.”⁸⁶

Amr b. Salim ve arkadaşlarından sonra, Büdeyl b. Verkâ da, Huzâadan bazı kimselerle birlikte, Hz. Peygamber (s.a.v.) yıkandığı sırada, Medine'ye geldi ve O (s.a.v.)'na seslendi. Hz. Peygamber (s.a.v.) onlara cevap verdi ve yıkandıktan sonra karşılıklarına çıktı.⁸⁷ Büdeyl b. Verkâ, Kureyş müşriklerinin yardımlarıyla Bekiroğullarının Huzâaları nasıl öldürdüklerini kendisine haber verdi ve Mekke'ye dönmek üzere Medine'den ayrıldı. Hz. Peygamber (s.a.v.), ashabına: "Ebu Süfyan, Hudeybiye Antlaşmasını sağlamlaştırmak ve mütareke süresini uzatmak için yanınıza gelmek üzeredir."⁸⁸ Fakat, istediğini elde edemedi, öfke ile geri dönüp gidecektir!" buyurdu.

5-) Ebu Süfyan Medine Yolunda

Ebu Süfyan b. Harb, Medine'ye gidenlerin ilkinin kendisi olduğunu ve Huzâaların, Hz. Peygamber (s.a.v.)'e gitmediğini düşünerek azadlısıyla birlikte Mekke'den Medine'ye doğru hızla yola koyuldu. Medine'den ayrılan Amr b. Salim ile arkadaşları, Ebvâ'ya gelince, dağılıp yoldan ayrılmış ve sahile doğru gitmişlerdi. Büdeyl ile arkadaşları ise, yola devam etmişler⁸⁹ ve Usfan'da⁹⁰ Ebu Süfyan'la karşılaşmışlardı. Ebu Süfyan, Büdeyl'in, Hz. Peygamber (s.a.v.)'in yanından geldiğini düşünüp, kendisine, "nereden geldiğini" sordu. Ancak Ebu Süfyan, istediği cevabı alamayınca daha açık olarak: "Ey Büdeyl! Muhammed'in yanına vardın mı?" diye sordu. Büdeyl ise, "deniz kıyısında bulunan Huzaaluların yanından geldiğini" söyledi.⁹¹ Sonra, onlarla birlikte öğle vakti dinlendiler. Daha sonra Büdeyl ile arkadaşları kalkıp Mekke'ye doğru yol almaya başladılar.⁹² Ebu Süfyan: "Eğer Büdeyl Medine'den geliyorsa, muhakkak, hayvanı hurma çekirdeği yemi yemiştir" dedi⁹³ ve kalkıp Büdeyl'in devesinin çöktüğü yerdeki deve dışkısını alıp ezdi. İçinde, hurma çekirdeği yemi bulunduğunu gördü ve: "Allah'a yemin ederim ki; Büdeyl, Muhammed'in yanından geliyor." dedi⁹⁴ ve Medine'ye doğru yoluna

⁸⁶ W. Montgomery Watt, *Peygamber ve Devlet Adamı: Hz. Muhammed*, Çev. Ünal Çağlar, İstanbul, 2001, 211.

⁸⁷ İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, II, 240-241.

⁸⁸ İbn Hişam, IV, 26; Taberî, II, 154.

⁸⁹ Vakıdî, II, 791.

⁹⁰ "Usfan": Mekke ile Cuhfe arasındaki yolda su içilebilen kaynaklardan bir kaynağın bulunduğu yerdir. Bkz. Yâkût, IV, 121.

⁹¹ İbn Hişam, IV 26; Taberî, II, 154.

⁹² Vakıdî, II, 792.

⁹³ İbn Hişam, IV, 26; Taberî, II, 154.

⁹⁴ Taberî, II, 154; Ebu'l-Fida, IV, 280.

devam etti.

6-) Ebu Süfyan'ın Medine'deki Arayışları ve Cinayeti Örtbas Etme Çabası

Ebu Süfyan, Medine'ye gelince Hz. Peygamber (s.a.v.)'in zevcesi olan, kızı Ümmü Habibe'nin evine gitti. Ancak Ebu Süfyan, Hz. Peygamber (s.a.v.)'in döşeğine oturmak isteyince, Hz. Ümmü Habibe döşeği hemen dürüp babasını onun üzerine oturtmadı. Ebu Süfyan: *"Ey kızcağızım! Sen bu döşeği mi benden esirgedin, yoksa beni mi bu döşekten esirgedin; anlayamadım."* dedi. Hz. Ümmü Habibe: *"Hayır! Bu, Allah'ın Elçisi (s.a.v.)'nin döşeğidir."⁹⁵ Sen müşriksin, necissin. Bunun için, seni onun döşeğine oturtmak istemedim."* dedi. Ebu Süfyan: *"Vallahi, ey kızcağızım! Benim evimden ayrıldıktan sonra sana kötülük isabet etmiş."* dedi. Hz. Ümmü Habibe: *"Hayır! Allah bana İslâmiyeti nasip etti. Babacığım! Senin gibi, Kureyşlilerin ulusu ve yaşlısı olan bir kişi nasıl olur da işitmez, görmez, taştan yontulmuş putlara tapar?"* Ebu Süfyan: *"Yazıklar olsun sana! Senden bunu da mı işitecektim? Ben atalarımın bugüne kadar taptıklarını bırakacağım da, Muhammed'in dinine mi uyacağım?"* dedi.⁹⁶ Daha sonra Ebu Süfyan, kızının söyledikleri karşısında şaşırılmış olarak onun yanından ayrıldı ve mescitte bulunan Hz. Peygamber (s.a.v.)'in yanına vardı.⁹⁷ Ebu Süfyan, Hz. Peygamber (s.a.v.)'e Hudeybiye barışı yapılırken hazır bulunamadığını, antlaşmayı yenileyip ateşkes süresini uzatmak istediğini söyledi. Hz. Peygamber (s.a.v.) de: *"Biz, Hudeybiye gününde yaptığımız antlaşmanın üzerinde duruyoruz. Ona ne aykırı davranışta bulunuruz, ne de onu değiştiririz."* buyurdu. Ebu Süfyan muahedeyi yenilemek hususundaki dileğini tekrarladı. Fakat, Hz. Peygamber (s.a.v.) ona hiçbir cevap vermedi. Bundan sonra, Ebu Süfyan, Hz. Ebu Bekir'in yanına gitti ve Hz. Peygamber (s.a.v.)'le konuşup antlaşmayı yenilemesini ve ateşkes süresini uzatıp halkın arasını bulmasını istedi.⁹⁸ Hz. Ebu Bekir ise böyle bir iş yapamayacağını söyleyip⁹⁹ Hz. Ömer'le konuşmasını ona önerdi.¹⁰⁰ Ebu Süfyan ise, kendisini himayesine alıp halkın içerisinde bunu açıklamasını istedi. Hz. Ebu Bekir: *"Biz, ancak Allah'ın Elçisi (s.a.v.)'nin himaye ettiğini himaye edebiliriz!"* dedi.¹⁰¹ Ebu Süfyan, Hz. Ebu Bekir'den sonra, Hz. Ömer'e gitti¹⁰² ve ona da antlaşmayı yenileyip halkın arasını

⁹⁵ İbn Hişam, IV, 27; Vakıdî, II, 792; Taberî, II, 154.

⁹⁶ Vâkıdî, II, 791, 793; Taberî, II, 154.

⁹⁷ İbn Hazm, *Cevâmiu's-Sîre*, el-Mektebetu's-Şâmile, el-isdâru's-sânî, Mısır, 1900, 225.

⁹⁸ İbn Hişam, IV, 27; Vâkıdî, II, 792; Belâzurî, *Fütûh*, 50.

⁹⁹ İbn Hişam, IV, 27; Taberî, II, 154.

¹⁰⁰ Belâzurî, *Fütûh*, 50.

¹⁰¹ Vâkıdî, II, 793.

¹⁰² İbn Hişam, IV, 27; Taberî, II, 154.

bulmasını söyledi.¹⁰³ Hz. Ömer'in Ebu Süfyan'a cevabı sert oldu ve: *"Demek muahedeyi bozdunuz?"*¹⁰⁴ *Eğer ondan yeni birşey kalmışsa, Allah onu da yok etsin!*¹⁰⁵ *Ben sizin için mi Allah'ın Elçisi (s.a.v.)'ne gidip şefaata dileyeceğim?"*¹⁰⁶ *Vallahi, ben küçük bir karıncadan başkasını bile bulamasam, yine, ondan yararlanmaya çalışır, sizinle çarpışırım!"* dedi.¹⁰⁷ Ebu Süfyan, Hz. Ömer'den bu sözleri işitince: *"Vallahi, kavmine karşı senin kadar katı ve kötü davranan görmedim"* dedi.¹⁰⁸ Ebu Süfyan, yardımlarını istemek üzere Hz. Osman¹⁰⁹ ve Sa'd b. Ubade'nin¹¹⁰ yanına gitti ama onlardan da olumsuz cevaplar aldı. Daha sonra, Hz. Ali'nin evine gitti. O sırada, Hz. Fâtıma, Hz. Ali'nin yanında bulunuyor ve henüz bir çocuk olan Hz. Hasan da evin içinde geziniyordu. Ebu Süfyan Hz. Ali'ye, Hz. Peygamber (s.a.v.)'e gidip kendisi için şefaata olmasını,¹¹¹ kavmi için, antlaşma ve ateşkes yazısını yeniletmesini¹¹² söyledi. Hz. Ali bunun kendisinin yapacağı bir iş olmayıp Allah'a ve Resûlü'ne ait bir iş olduğunu ve Hz. Peygamber (s.a.v.)'in bir işe karar verdiyse onu muhakkak yapacağını¹¹³ ve bu işle ilgili olarak kendisiyle konuşamayacaklarını¹¹⁴ söyledi. Bu kez Ebu Süfyan, Hz. Fâtıma'ya döndü ve: *"Ey Fâtıma! Sen, kavminin kadınları arasında büyüklüğünü gösterecek bir iş yapmak istemez misin?"* dedi. Ona da Hz. Ebu Bekir'e söylediği gibi söyledi¹¹⁵ ve: *"Sen iki taraf halkını himayene alıp uzlaştırsan da, Araplar içinde büyük kadınların hayırlısı olsan olmaz mı?"* dedi.¹¹⁶ Hz. Fâtıma: *"Ben ancak bir kadınum!"* dedi. Ebu Süfyan: *"Senin himayeci olman caizdir. Nitekim, kızkardeşin (Zeyneb), Ebu'l-Âs b. Rebi'i himayesine almıştı. Bunu Muhammed de caiz görmüştü."*¹¹⁷ dedi. Fakat Hz. Fâtıma da olumsuz yanıt verdi ve Hz. Peygamber (s.a.v.)'e ait bir iş hakkında hüküm veremeyeceğini söyledi.¹¹⁸ Bunun üzerine, Ebu Süfyan: *"Ey Muhammed'in kızı! Şu yavrucuğuna emretsen de, iki taraf halkı arasında himayeci olduğunu söylese olmaz mı? O, böyle yaparsa, kendisi, zamanın sonuna kadar Arapların ulusu olur!"* dedi. Hz. Fâtıma: *"Vallahi, benim bu yavrum ne halk arasında himayeci*

¹⁰³ Belâzurî, *Fütûh*, 50.

¹⁰⁴ Ebu Yusuf, *Kitâbu'l-Harac*, Kahire, 1396, 230.

¹⁰⁵ Belâzurî, *Fütûh*, 50.

¹⁰⁶ İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, II, 241; İbn Kesîr, III, 473.

¹⁰⁷ İbn Hişam, IV, 27; Vâkıdî, II, 793; Taberî, II, 154.

¹⁰⁸ Belâzurî, *Fütûh*, 50.

¹⁰⁹ Vâkıdî, II, 793.

¹¹⁰ İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, II, 241.

¹¹¹ İbn Hişam, IV, 27; Taberî, II, 154.

¹¹² Abdurrezzak, V, 375.

¹¹³ Vâkıdî, II, 794.

¹¹⁴ İbn Hişam, IV, 27; Taberî, II, 154; İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, II, 241.

¹¹⁵ Ebu Yusuf, 230.

¹¹⁶ Abdurrezzak, V, 375.

¹¹⁷ Vâkıdî, II, 793.

¹¹⁸ Abdurrezzak, V, 375.

olacak yaşa gelmiştir, ne de Allah'ın Elçisi (s.a.v.)'ne karşı bir kimse himayeye alınabilir!" dedi.¹¹⁹

Ebu Süfyan, Hz. Ali'ye dönerek, kendisine karşı, işlerin çok zorlaşmış olduğunu ve kendisine bir öğüt vermesini istedi.¹²⁰ Hz. Ali: *"Ben şu gündeki kadar, senin gibi, ne yapacağını şaşırılmış bir adam görmedim. Vallahi, ben senin için yararlı olabilecek birşey bilmiyorum. Fakat, sen Kinâneoğullarının ulususun! Kalk, iki taraf halkını uzlaştırmak için himayene aldığını ve halkın arasını bulacağını¹²¹ ilân et! Sonra da yurduna çek git!"* dedi. Ebu Süfyan: *"Bunun benim için bir yarar sağlayacağını sanıyor musun?"* diye sordu. Hz. Ali: *"Hayır! Vallahi, yarar sağlayacağını pek sanmıyorum. Fakat, senin için, bundan başka, yapılacak birşey de bulamıyorum."* dedi.¹²² Ebu Süfyan, Hz. Ali'nin söylediğini doğru buldu ve yapmaya karar verdi. Ardından, Hz. Peygamber (s.a.v.)'in mescidine gidip: *"Ey insanlar! Ben iki taraf halkını ahit ve emanım altına aldım.¹²³ Vallahi, benim bu ahdimde hiç kimsenin muhalefet edeceğini sanmıyorum.¹²⁴ Muahedeyi yeniledim, halkın arasını bulacağım!"* dedi ve böyle derken de, sağ elini sol elinin üzerine koydu.¹²⁵ Sonra da, Hz. Peygamber (s.a.v.)'in yanına vardı ve: *"Ey Muhammed! Sen benim bu eman ve himaye taahhüdümü zannetmem ki reddedesin."* dedi. Bunun üzerine Hz. Peygamber (s.a.v.): *"Ey Ebu Süfyan! Bunu sen söylüyorsun! (Bu, senin sözüdür!)"* buyurdu.¹²⁶ Daha sonra Ebu Süfyan, devesine binip Mekke'ye döndü.¹²⁷ Medine'de hiç kimse yapılan hatadan Kureyş'in sorumlu olmadığı fikrine ikna olmamıştı.

¹¹⁹ İbn Hişam, IV, 27; Taberî, II, 154. Berki ve Keskiöğlü bu konuda şöyle der: *"Ebu Süfyan'ın Hz. Hasan'ın şefaatchi yapılmasını dilemesi gibi sözler sonraları Hz. Ali ve Muaviye mücadeleleri münasebetiyle söylenmiş olabileceği gibi Ebu Süfyan'ın dar durumda her çareye başvurabileceği de uzak tutulamaz."* Bkz. Ali Himmet Berki, Osman Keskiöğlü, *Hatemü'l-Enbiya Hz. Muhammed ve Hayatı*, Ankara 1986, 360.

¹²⁰ Taberî, II, 154; İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, II, 241.

¹²¹ Ebu Yusuf, 230.

¹²² İbn Hişam, IV, 27; Vâkıdî, II, 794.

¹²³ İbn Hişam, IV, 27.

¹²⁴ Beyhakî, V, 44.

¹²⁵ Belâzurî, *Fütûh*, 50.

¹²⁶ Vâkıdî, II, 794; İbn Sa'd, II, 134.

¹²⁷ İbn Hişam, IV, 27; Vâkıdî, II, 795. Rodinson'un, Ebu Süfyan'ın Medine'ye gelişi ve orada karşılaştığı olumsuz tutum konusundaki görüşü şöyledir: *"Müslüman kaynakları O'nun Medine'de hayli soğuk karşılandığını, hatta kızından bile yüz bulamadığını söyler. Fakat unutmayalım ki bu kaynaklar daha çok Ebu Süfyan'a ve O'nun soyuna karşı düşmanca davranan kaynaklardır. Bize kalırsa, olayların sonraki gelişmesinden çıkan sonuç, Mekkeli şeyhle damadı (peygamber) arasında anlaşma havasının doğduğu, bazı noktalar dışında genellikle uzlaşmaya varıldığını gösteriyor."* Bkz. Rodinson, 247-248. Biz de Hz. Peygamber (s.a.v.) ile Ebu Süfyan arasında bir anlaşmanın olabileceği kanaatindeyiz. Ancak bu durumun bile Hz. Peygamber (s.a.v.)'in başarısına gölge düşürmeyeceğini, bilakis onun komutanlık ve siyâsî liderlikteki becerisinin göstergesi olarak kabul edilebileceğini düşünmekteyiz.

7-) Ebu Süfyan'ın Barışı Yenileme Girişiminin Başarısızlıkla Sonuçlanması

Ebu Süfyan'ın Mekke'ye dönüşü gecikince, Kureyş müşrikleri, onun Hz. Peygamber (s.a.v.)'e gizlice tâbi olduğunu ve Müslümanlığını gizlediğini düşünmeye başlamışlardı. Ebu Süfyan, geceleyin evine varınca, karısı Hind: *"Kavmin seni Müslüman oldu diye suçlayıncaya kadar, orada tutuldun kaldın. Kalışını kavminin yanına başarıyla dönmek için uzattınsa, değer."* dedi. Ebu Süfyan, olan bitenleri haber verip: *"Ali'nin dediğini yapmaktan başkasına yol bulamadım!"* deyince, Hind ona: *"Sen Kureyş kavminin iyilikten uzaklaştırılmış, kötüleşmiş bir elçisi oldun"* diyerek hakaret etti. Ebu Süfyan, sabah olunca, İsaf ve Naile putlarının yanında başını kazıtıp onlara kurban kestikten sonra: *"Ben, babamın üzerinde öldüğü şeyden, ölünceye kadar sizinle birlikte bulunmaktan ayrılmayacağım"* diyerek kurbanın kanını putların başlarına sürdü. Bunun üzerine, Kureyş müşrikleri onun Müslüman olmadığını anladılar, kendisini suçlamaktan vazgeçtiler. Kureyş müşrikleri, Ebu Süfyan'a, ateşkes süresini uzatıp uzatmadığını¹²⁸ sordular. Ebu Süfyan: *"Ben, kalbleri bir tek kalb haline gelmiş bir kavmin yanından geliyorum. Vallahi, onlardan yarar umduğum, küçük büyük, kadın erkek hiçbirini bırakmaksızın, hepsiyle konuştum. Onlardan birşey koparmayı başaramadım."*¹²⁹ Muhammed'in yanına vardım, kendisiyle konuştum. Vallahi, bana hiçbir cevap vermedi. Sonra, Ebu Kuhâfe'nin oğluna (Hz. Ebu Bekir) gittim. Onda da bir hayır bulmadım. Sonra, Hattab'ın oğluna (Hz. Ömer) gittim. Onu düşmandan daha düşman buldum. Sonra, Ali'nin yanına vardım. Kendisini kavmin en yumuşağı buldum. Ali bana birşey işaret etti. Ben de onu yaptım. Vallahi, o yaptığım şeyin bana bir yararı olur mu, yoksa olmaz mı, bilmiyorum" dedi ve Hz. Ali'nin kendisine tavsiyesini Kureyşliler'e anlattı. Kureyş müşrikleri, Hz. Ali'nin bu tavsiyesine, Hz. Peygamber (s.a.v.)'in onay verip vermediğini sordular. Ebu Süfyan: *"Hayır!"*¹³⁰ Ben, bunu yaptıktan sonra Muhammed'in yanına vardım ve: *"Ben iki taraf halkını, uzlaştırmak için, himayeme aldım. Zannetmem ki, sen bu himayeye alışımı reddedesin!"* dedim. Bana: *"Ey Ebu Süfyan! Bunu sen söylüyorsun! dedi ve bundan başka birşey söylemedi"* dedi.¹³¹ Kureyş müşrikleri: *"Yazıklar olsun sana! Vallahi, adam (Hz. Ali) seninle eğlenmekten başka birşey yapmamış! Yaptığın şey sana bir yarar sağladı, bir işine yaradı mı?"* dediler. Ebu Süfyan: *"Hayır! Bir yarar sağlamadı. Fakat, Vallahi, bundan başka da, yapacak birşey*

¹²⁸ Vakıdî, II, 795.

¹²⁹ Abdurrezzak, V, 375.

¹³⁰ İbn Hişam, IV, 27; Taberî, II, 154.

¹³¹ Vakıdî, II, 795; İbn Kesîr, III, 475.

bulamadım" dedi.¹³² Kureyş müşrikleri: "Demek, sen hiçbir şey yapamamışsın!¹³³ Vallahi, biz bugün dönen elçi gibi başarısız hiçbir elçi görmedik.¹³⁴ Sen bize ne savaş haberi getirdin ki savaşa hazırlanalım, ne barış haberi getirdin ki güvenlik içinde bulunalım!" dediler.¹³⁵

¹³² İbn Hişam, IV, 27; Vâkıdî, II, 795.

¹³³ Abdurrezzak, V, 375.

¹³⁴ Ebu Yusuf, 230-231.

¹³⁵ Belâzurî, *Fütûh*, 50.

II. BÖLÜM

FETİH HAZIRLIKLARI VE MEKKE'YE HAREKET EDİLMESİ

A-) FETİH HAZIRLIKLARI

1-) Sefere Karar Verilmesi ve Sefer Hazırlıkları

Kureyş'in, Hudeybiye Antlaşması'nın hükümlerini ihlal etmesi fetih girişiminde bulunmak için Müslümanlara haklı bir fırsat vermişti. Tarihen sabittir ki bir düşünce zafere kilitlenirse, bütün engeller yolunun üzerinden kalkar. Bu fetihde de buna şahit olacağız.

Ebu Süfyan, dönüp Mekke'ye gittikten sonra, Hz. Peygamber (s.a.v.), kendisinin sefer hazırlığını görmesi için Hz.Âişe'ye emir verdi. Hz. Âişe, Hz. Peygamber (s.a.v.) için sevik, un ve hurmadan yol azığı hazırlamakla meşgulken Hz. Ebu Bekir, Hz. Âişe'nin evine geldi. Hz. Ebu Bekir, sefer hazırlığı mı yaptığını sordu. Hz. Âişe de olumlu yanıt verdi. Hz. Ebu Bekir, Hz. Peygamber (s.a.v.)'in nereye gitmek istediğini sordu.¹³⁶ Hz. Âişe ise, bilmediğini belirtti.¹³⁷ Bu kez Hz. Ebu Bekir, kısa bir süre önce Bizans (Rumlar) ile savaşıldığı için Hz. Peygamber (s.a.v.)'in Bizans'la savaşmak isteyebileceğini söyledi.¹³⁸ Bunun üzerine Hz. Âişe, Hz. Peygamber (s.a.v.)'in, Süleymoğullarına, Sakıflere ya da Hevâzinler üzerine gitmek isteyebileceğini belirttiği sırada, Hz. Peygamber (s.a.v.) içeri girdi. Hz. Ebu Bekir: "*Ey Allah'ın Elçisi! Sefere mi çıkmak istiyorsun?*" diye sordu. Hz. Peygamber (s.a.v.): "*Evet!*" buyurdu. Hz. Ebu Bekir: "*Ben de hazırlanayım mı?*" diye sordu. Hz. Peygamber (s.a.v.): "*Evet!*" buyurdu. Hz. Ebu Bekir, nereye gitmek istediğini,¹³⁹ Rumlara mı, Necd halkına mı, yoksa Kureyşlilere mi diye sordu.¹⁴⁰ Hz. Peygamber (s.a.v.), Hz. Ebu Bekir'e, Kureyşlilerin üzerine gideceğini ve bunu gizli tutup hemen hazırlanmasını emretti.¹⁴¹

¹³⁶ İbn Hişam, IV, 28; Vakıdî, II, 796; Taberî, II, 155.

¹³⁷ Vakıdî, II, 796.

¹³⁸ Diyarbekrî, II, 78.

¹³⁹ Vakıdî, II, 796.

¹⁴⁰ İbn Kesîr, III, 475.

¹⁴¹ Vakıdî, II, 796.

Hız. Peygamber (s.a.v.), ashabına sefer için hazırlanmalarını emretti, ancak nereye gidileceğini belirtmedi.¹⁴² Hız. Peygamber (s.a.v.), Mekkelileri korkutup hareketsiz bırakacak ve azılı düşmanları dışında kimsenin etkin olarak direnmemesini sağlayacak kadar büyük bir güç toplamaya başladı¹⁴³ ve çöl halkına, Medine çevresindeki Müslümanlara davetçiler gönderdi. Esmâ b. Hârîse ile Hind b. Hârîse'yi Eslemlere; Cündüb b. Mekîs ile Râfi' b. Mekîs'i Cüheynelere; İmâ b. Rahda ile Ebu Rühm Külsûm b. Husayn'ı Husaynoğullarına, Gıfâroğullarına, Damrâoğullarına; Ma'kıl b. Sinan ile Nuaym b. Mes'ud'u Eşca'lara; Bilal b. Haris ile Abdullah b. Amr el-Müzenîyi Müzeynelere; Haccac b. İlât es-Sülemî ile Irbaz b. Sâriye'yi Süleymoğullarına; Bişr b. Süfyan ile Büdeyl b. Verkâ'yı Ka'boğullarına (Huzâalara) gönderdi. Bu davetçiler, Allah'a ve ahiret gününe iman eden herkesin, Ramazan'da Medine'de hazır bulunması gerektiğine ilişkin Hız. Peygamber (s.a.v.)'in emrini bildirdiler.¹⁴⁴ Huzâ b. Abdi Nühm, Müzeyneleri yanına alarak Revhâ'da; Abdullah b. Mâlik, Gıfârîleri yanına alarak Sukyâ'da; Kudâme b. Sümâme, Süleymoğullarını yanına alarak Kudeyd'de; Sa'd b. Cessâme, Leysoğullarını yanına alarak Kedîd'de;¹⁴⁵ Ka'boğulları da Kudeyd'de Hız. Peygamber (s.a.v.)'in ordularına katılacaklardı. Hız. Peygamber (s.a.v.)'in, bütün Müslüman kabilelerin Medine'de toplanmasını istememesinin nedeni İslam ordusunun hakiki gücünü gizlemek ve düşmanı tahmin edemediği bir kuvvetle karşı karşıya bırakıp mukavemet etmesine engel olmak ve dolayısıyla kan dökülmesine mani olmaktır.¹⁴⁶ Eslemler, Cüheyneler, Eşca'lar ve daha başka Arap kabileleri Medine'ye geldiler. Ordu, Ebu İnebe kuyusunda toplandı.¹⁴⁷ Muhacirlerle Ensardan, herkes sefere katılmıştı.¹⁴⁸ Muhacirlerin sayısı 700 idi, yanlarında da 300 at vardı. Ensarın sayısı 4.000 idi, yanlarında da 500 at vardı. Müzeynelerin sayısı 1.000¹⁴⁹ veya 1.003¹⁵⁰ olup yanlarında 100 at vardı. Eslemlerin sayısı 400 idi yanlarında 30 at vardı. Cüheynelerin sayısı 800¹⁵¹, 700 veya 1.000¹⁵² ya da 1400 idi.¹⁵³ Yanlarında da, 50 at vardı.¹⁵⁴ Gıfârîlerin sayısı 400 idi.¹⁵⁵ Süleymlerin sayısı 700 veya 1.000 idi.¹⁵⁶ Kays,

¹⁴² İbn Sa'd, II, 134.

¹⁴³ Geniş bilgi için bkz. Watt, 213.

¹⁴⁴ Vakıdî, II, 799-800.

¹⁴⁵ Yâkubî, II, 58.

¹⁴⁶ Yâkubî, II, 58; Muhammed Hamidullah, *Hız. Peygamber'in Savaşları*, Çev. Nazire Erinç Yurter, İstanbul, 2002, 100.

¹⁴⁷ Vakıdî, II, 799, 800.

¹⁴⁸ Diyarbekrî, II, 80.

¹⁴⁹ İbn Hişam, IV, 30.

¹⁵⁰ İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, II, 244.

¹⁵¹ Vakıdî, II, 800.

¹⁵² İbn Hişam, IV, 63.

¹⁵³ İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, II, 244.

¹⁵⁴ Vakıdî, II, 800.

Esed, Temim ve başka kabilelerden de, gelip Mücahitler arasına katılanlar vardı.¹⁵⁷ Toplananların mevcudu 10.000¹⁵⁸ veya 12.000 kişi idi.¹⁵⁹ Bu ordu sayı ve silahça Arap Yarımadası'nın tarihte ilk kez şahid olduğu bir orduydü.¹⁶⁰

Sahabeler nereye gidileceği hususunda fikir ayrılığına düşmüşüdü. Kimi, Hz. Peygamber (s.a.v.)'in Şam'a gitmek istediğini, kimi Sakîflere gitmek istediğini, kimisi de Hevâzinlere gitmek istediğini sanıyordu.¹⁶¹ Onlar bu ihtimalleri konuşurken Hz. Peygamber (s.a.v.), Mekke'ye doğru gidileceğini bildirdi.¹⁶² Hz. Peygamber (s.a.v.), Mekke'ye giden dağ yollarına ve geçitlere nöbetçiler yerleştirdi.¹⁶³ Hz. Ömer'i de, nöbetçiler üzerinde denetçi olarak görevlendirdi. Hz. Ömer, nöbetçilere, gizlice Mekke'ye geçip gitmek isteyen hiçbir kimseyi bırakmayacakları ve onları geri çevirmeleri hususunda uyarmakta, böylece hiç kimsenin Mekke'ye gitmesine fırsat vermemekteydi.¹⁶⁴ Hz. Peygamber (s.a.v.)'in, Mekke'nin hazırlıklardan haberdar olmasını önlemeye yönelik aldığı tedbirlerden birisi de, Medine dışına yolculukları yasaklamasıydı. İslam ordusu yol boyunca zikzaklar çizerek nereyi hedef aldığını da belirsiz tutmaya çalışmıştır.¹⁶⁵ Alınabilecek tüm tedbirler alındıktan sonra Hz. Peygamber (s.a.v.) şöyle dua etti: *"Ey Allah'ım! Yurtlarına ansızın varıp kavuşuncaya kadar, Kureyşlilerin casus ve habercilerini tut, görmez ve işitmez et! Kureyşlilerin gözlerini bağla! Beni birdenbire görsünler!"*¹⁶⁶

2-) Hâtüb b. Ebi Beltea'nın Mektubu

Hz. Peygamber (s.a.v.)'in Mekke üzerine yürüyeceği sırada, ashabdan Bedir gazisi Hâtüb b. Ebi Beltea, Mekkeli müşriklere bir mektup yazarak, Hz. Peygamber (s.a.v.)'in bu husustaki kararını bildirmek istedi.¹⁶⁷ Hâtüb, yazısını, Safvan b. Ümeyye, Süheyl b. Amr ve İkrime b. Ebu Cehil'e verilmek üzere yazdığı mektubunda şöyle dedi: *"Allah'ın Elçisi (s.a.v.), gazaya çıkacağını halka bildirdi. Kendisinin sizden başkasına gitmek isteyeceğini sanmıyorum. Size gönderdiğim yazımla, yanınızda benim bir iyilik ve*

¹⁵⁵ İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, II, 244.

¹⁵⁶ İbn Hişam, IV, 30.

¹⁵⁷ Taberî, III, 1 22; İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, II, 244.

¹⁵⁸ İbn Hişam, IV, 30; Vâkıdî, II, 801; İbn Sa'd, II, 135.

¹⁵⁹ Beyhakî, V, 72; İbn Hacer, VIII, 4. Ancak bir kısım tarih yazarları bu iki rivayetin arasını bularak *"Medine'den 10.000 kişi ile çıkılmış, 2.000'i de yolda gelip katılmıştı."* demiştir. Bkz. Zürkânî'den naklen İbn Hacer, VIII, 4.

¹⁶⁰ Hattab, 226.

¹⁶¹ Vakıdî, II, 796.

¹⁶² İbn Hişam, IV, 28; Vâkıdî, II, 797; Taberî, II, 155.

¹⁶³ Vakıdî, II, 796; İbn Sa'd, II, 134.

¹⁶⁴ Vakıdî, II, 796.

¹⁶⁵ İbn Sa'd, II, 134-135; Yakubî, II, 58.

¹⁶⁶ İbn Hişam, IV, 28; Taberî, II, 155.

¹⁶⁷ İbn Hişam, IV, 29.

*minnet elimini bulunmasını arzu ettim.*¹⁶⁸ Hâtıb b. Ebi Beltea, Kureyş müşriklerine yazdığı mektubu bir kadına vermişti. Rivayete göre bu kadın, Müzeynelerin¹⁶⁹ Arc halkından, Kenûd idi.¹⁷⁰ Kendisi, Ebu Amr b. Sayfî b. Hâşim b. Abdi Menaf'ın¹⁷¹ yahut Ebu Leheb'in¹⁷² azadlı cariyesi olup, Sâre diye de anılırdı. Sâre Medine'ye geldiği sırada, Hz. Peygamber (s.a.v.) sefer için hazırlanıyordu. Hz. Peygamber (s.a.v.), Sâre'ye Müslüman olarak mı geldiğini sordu. O da olumsuz cevap verdi. Bunun üzerine Hz. Peygamber (s.a.v.), öyleyse niçin geldiğini, yaktığı ağrıların, söylediği şarkıların kendisini kurtaramadığını mı sordu. Sâre de: *"Sizler köle azad edicilersiniz, aşiret sahibisiniz! Köle azad ediciler Bedir günü ölüp gittiler."*¹⁷³ *Ben son derecede muhtaç duruma düştüm. Bana yiyecek ve binecek veresiniz, beni giydirip kuşatasınız diye yanınıza geldim. Kureyşliler, kendilerinden birçok kimse öldürüldüğünden beri, şarkı dinlemeyi bıraktılar.*¹⁷⁴ *Bedir harbinden sonra, benden birşey söylememi isteyen olmadı.*¹⁷⁵ *Ben de, şarkı söylemeyi, ağrı yakmayı bıraktım"* dedi.¹⁷⁶ Hz. Peygamber (s.a.v.), Abdulmuttalib oğullarını, Sâre'ye yardıma teşvik etti. Onlar da, hemen onu giydirip kuşattılar. Bir de, hayvan bulup kendisini bindirdiler, yol azığını da koydular. Hâtıb b. Ebi Beltea, Sâre'ye, Kureyş müşriklerine yazdığı mektubu onlara ulaştırma ücreti olarak on dinar ile bir elbise verdi.¹⁷⁷ Hâtıb, Sâreye: *"Bunu, elinden geldiği kadar gizli tut! Mekke'ye giderken de, anayoldan gitme! Çünkü, yol üzerinde bekçiler, nöbetçiler var! Sen dağ yolları ve geçitlerinden bir yolu tut; Mahacce'nin solundan Fuluk içine, Akik yoluna doğru git!"* dedi.¹⁷⁸ Sâre, mektubu başına yerleştirdikten sonra, üzerinden, saçlarını bölükler halinde örerek gizledi, Kureyş müşriklerine teslim etmek üzere yola çıktı. Hâtıb'ın bu uygunsuz tutum ve davranışı hakkında Hz. Peygamber (s.a.v.)'e Hz. Cebrail tarafından haber verildi.¹⁷⁹

Hz. Peygamber (s.a.v.), Hz. Ali, Zübeyr b. Avvam ve Mikdad'a,¹⁸⁰ Hâh bahçesine¹⁸¹ gitmelerini, orada, yanında mektup bulunan bir kadın bulacaklarını, mektubu

¹⁶⁸ Vakıdî, II, 798.

¹⁶⁹ İbn Hişam, IV, 29; Taberî, II, 155.

¹⁷⁰ Vâkidi, II, 798; İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, II, 242.

¹⁷¹ Zemahşerî, *el-Keşşaf*, Beyrut, 1997, IV, 510.

¹⁷² Yâkubî, II, 58.

¹⁷³ Zemahşerî, IV, 510; Kurtubî, XVIII, 51.

¹⁷⁴ Vakıdî, II, 860.

¹⁷⁵ Diyarbekrî, II, 78.

¹⁷⁶ Belâzurî, *Ensâb*, I, 432-433.

¹⁷⁷ Zemahşerî, IV, 510.

¹⁷⁸ Vakıdî, II, 798, 799.

¹⁷⁹ İbn Hişam, IV, 29; Taberî, II, 155.

¹⁸⁰ İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, II, 242. Mikdad yerine Ebu Mersed el-Ganevî olduğu da zikredilir. Bkz. Kurtubî, XVIII, 51.

¹⁸¹ *"Hâh Bahçesi"*: Mekke ile Medine arasında Hamrâu'l-Esed yakınında bir yerdir. Bkz. Yâkût, II, 335.

ondan alıp kendisine getirmelerini¹⁸² ve kadını serbest bırakmalarını, eğer mektubu vermezse kadını öldürmelerini emretti.¹⁸³ Hz. Ali ve arkadaşları, kadına Hah'da vardılar ve kendisine mektubun nerede olduğunu sordular.¹⁸⁴ Kadın, yanında mektup olmadığını söyledi.¹⁸⁵ Bunun üzerine, kadını devenin üzerinden indirip eşyasını aradılar, ancak mektubu bulamadılar. Hz. Ali: *"Allah'a yemin ederim ki; ne Allah'ın Elçisi (s.a.v.) yanlır, ne de biz yanlırız. Sen bu mektubu bize ya kendiliğinden çıkarırsın, ya da seni soyar, ararız."* dedi.¹⁸⁶ Daha sonra kılıcını sıyırdı ve: *"Ya mektubu çıkarırsın, ya da kılıcı tepene indiririm!"* dedi.¹⁸⁷ Kadın, işin ciddi olduğunu görünce Hz. Ali'ye, yüzünü kendisinden başka tarafa çevirmesini istedi. Hz. Ali yüzünü çevirince, kadın örgülü saçlarını çözdü, mektubu çıkarıp Hz. Ali'ye verdi.¹⁸⁸ Onlar da mektubu, Hz. Peygamber (s.a.v.)'e getirdiler. Mektubun müşriklerden bazı kişilere Hâtıb b. Ebi Beltea tarafından yazılıp gönderilmiş ve içinde Hz. Peygamber (s.a.v.)'in savaş işinin onlara bildirilmiş olduğu görüldü.¹⁸⁹ Daha sonra Hz. Peygamber (s.a.v.), Hâtıb'ı yanına çağırttı.¹⁹⁰ Hâtıb gelince, mektup kendisine okundu ve mektubun kendisine ait olup olmadığı soruldu. Hâtıb da kendisine ait olduğunu kabul etti.¹⁹¹ Bunun üzerine Hz. Peygamber (s.a.v.), niçin böyle bir davranışta bulunduğunu kendisine sordu.¹⁹² Hâtıb da: *"Ey Allah'ın Elçisi! Bu hususta hakkımda hüküm vermekte acele etme! Ben, asıl Kureyşlilerden değilim. Senin yanındaki Muhacirlerin Mekke'de ailelerini ve mallarını koruyacak akrabaları var."*¹⁹³ *Ben ise, Kureyş cemaati içinde ne soyu, ne de kabilesi olmayan bir kişiyim. Üstelik, çoluk çocuğum da onların aralarında bulunuyor."*¹⁹⁴ *Ben bunu onlara bir iyilik edeyim, kendilerini minnet altında bırakayım da oradaki ev halkımı korusunlar diye yaptım. Yoksa, bunu İslâmiyet'ten sonra küfre rıza gösterdiğim için yapmış değilim."*¹⁹⁵ *İyi biliyorum ki; Yüce Allah (c.c.)'ın onlara indireceği azap karşısında benim bu mektubum kendilerine hiçbir yarar sağlamayacak, gelebilecek azaptan onları kurtarmayacaktır."* dedi.¹⁹⁶ Hâtıb, bunu söyleyince, Hz.

¹⁸² Buhârî, "Kitâbu'l-Meğazî", 44; Müslim, "Fedâilu's-Sahabe", 36 (Hadis No: 6557).

¹⁸³ Zemahşerî, IV, 510.

¹⁸⁴ Kurtubî, XVIII, 51.

¹⁸⁵ Buhârî, "Kitâbu'l-Meğazî", 44.

¹⁸⁶ İbn Hişam, IV, 29; Vâkıdî, II, 798.

¹⁸⁷ Zemahşerî, IV, 511.

¹⁸⁸ İbn Hişam, IV, 29; Taberî, II, 155.

¹⁸⁹ Müslim, "Fedâilu's-Sahabe", 36 (Hadis No: 6557).

¹⁹⁰ İbn Hişam, IV, 29; Vâkıdî, II, 798.

¹⁹¹ Taberî, *Câmiu'l-Beyân fî Te'vili'l-Kur'an (Tefsîru't-Taberî)*, el-Mektebetu's-Şâmile, el-isdâru's-sânî, byy., 2000, XXIII, 314.

¹⁹² İbn Hişam, IV, 29.

¹⁹³ Buhârî, "Kitâbu'l-Meğazî", 44; Müslim, "Fedâilu's-Sahabe", 36 (Hadis No: 6557).

¹⁹⁴ İbn Hişam, IV, 29; Taberî, II, 155.

¹⁹⁵ Buhârî, "Kitâbu'l-Meğazî", 44.

¹⁹⁶ Zemahşerî, IV, 511.

Peygamber (s.a.v.) onu tasdik etti¹⁹⁷ ve yanındaki ashabına da: *"O size doğru söyledi."* buyurdu.¹⁹⁸ Hz. Ömer: *"Ey Allah'ın Elçisi! Bu adam Allah'a ve Resûlüne ihanet etmiştir. İzin ver de, şu münafığın boynunu vurayım."* dedi.¹⁹⁹ Hz. Peygamber (s.a.v.): *"O Bedir savaşında bulunmuştur. Belki de, Yüce Allah (c.c.), Bedir Savaşı'na katılmış olanlara, 'Siz istediğinizi yapın! Ben sizi bağışlamışumdur.'²⁰⁰ Cennet size vacip olmuş, siz Cennet'e girmeyi hak etmişsinizdir!"* buyurunca, Hz. Ömer'in gözleri yaşla doldu ve: *"Yüce Allah (c.c.) ve Resûlü daha iyi bilir!"* dedi.²⁰¹

Muhammed Gazali, Hâtüb'in bu davranışı ile ilgili olarak şöyle der: *"Büyük insanlar da bazen küçülürler. Allah, kullarını zayıflık anında düştükleri hatalardan dolayı cezalandırmaz. Hâtüb'in Mekke'de kalan ailesini himaye edecek kimsesi yok, yalnız kalacaktı. Bu yüzden Kureyşlilere ihtiyat kabilinden bir iyilik yapmalıydı. Hâtüb böyle düşünüyordu. Bu düşünce elbette hatalıdır. Çünkü müşrikler Müslümanlara karşı düşmanlıklarında ne akraba ne de dost gözetmemişlerdir. Savaşı kaybetsek de onları sevemeyiz. Onlara karşı Allah için hasım olduk ve Allah bizden onlara karşı malımızla ve canımızla harbetmek için söz aldı. Bu hoşgörü dolu takdir ile İslam'ın güzellikleri ve faziletleri, sahibi hata etse de unutmadığını öğrenmiş oldu."*²⁰²

Hâtüb'in bu husustaki tutum ve davranışı üzerine Yüce Allah (c.c.), Mümtehine Sûresi'nin ilk dört ayetini indirdi.²⁰³ Bu ayetlerde şöyle buyuruluyordu:

"Ey inananlar! Benim de düşmanım, sizin de düşmanınız olan kimseleri dost edinmeyin. Onlar size gelen gerçeği inkar ettikleri, Rabbiniz Allah'a inandığınızdan dolayı Resulü ve sizi (yurdunuzdan sürüp) çıkardıkları halde siz onlara sevgi ulaştırıyorsunuz. Eğer benim yolumda savaşmak ve benim rızamı kazanmak için çıktınızsa içinde onlara sevgi mi gizliyorsunuz? Oysa ben sizin gizlediğiniz ve açığa vurduğunuz her şeyi bilirim. Sizden kim bunu yaparsa doğru yoldan sapmış olur.

Şayet onlar sizi ele geçirirlerse, size düşman kesilecekler, size ellerini ve dillerini kötülükle uzatacaklardır. Zaten inkar edivermenizi istemektedirler.

¹⁹⁷ Taberî, *Tefsîr*, XXIII, 313.

¹⁹⁸ Buhârî, "Kitâbu'l-Meğâzî", 44.

¹⁹⁹ İbn Hişam, IV, 29; Belâzurî, *Ensâb*, I, 424.

²⁰⁰ Buhârî, "Kitâbu'l-Meğâzî", 44; Müslim, "Fedâilu's-Sahabe", 36 (Hadis No: 6557).

²⁰¹ Taberî, *Tefsîr*, XXIII, 312. Muhammed Hamidullah bu olayı anlatırken Hatüb'dan, *"Ahmak bir Müslüman olan Hatüb"* diye zikretmektedir. Bkz. Hamidullah, *Hz. Peygamber'in Savaşları*, 99. Biz ise, Hz. Peygamber (s.a.v.)'in, *"Kendisi hakkında hayırdan başka bir şey söylemeyiniz!"* sözünden sonra böyle bir hitap tarzının uygun olmayacağı düşüncesindeyiz.

²⁰² Gazali, *Fıkhü's-Sîre*, 409.

²⁰³ İbn Hişam, IV, 29; Taberî, II, 155.

Kıyamet günü yakınlarınız ve çocuklarınız size fayda vermezler. Çünkü Allah aranızı ayırır. Allah yaptıklarınızı görendir.

İbrahim'de ve onunla beraber bulunanlarda sizin için güzel bir misal vardır, onlar kavimlerine demişlerdi ki: “Biz sizden ve sizin Allah'tan başka taptıklarınızdan uzağız. Sizi tanımıyoruz. Siz bir tek Allah'a inanıncaya kadar sizinle bizim aramızda sürekli bir düşmanlık ve nefret belirmiştir.” Yalnız İbrahim'in, babasına: “Senin için mağfiret dileyeceğim, fakat senin için Allah'tan (gelecek) hiçbir şeyi (önlemeye) gücüm yetmez.” demesi hariç. Rabbimiz! Yalnız sana dayandık, sana yöneldik. Dönüşümüz de ancak sanadır.”²⁰⁴

3-) İzâm Seriyyesi

Hâtüb'in gönderdiği mektubu müslümanlar ele geçirdikten sonra Sâre'nin Mekke'ye gitmesine izin verildi. Kadın okuma-yazma bilmiyordu, belli ki mektubun içeriği hakkında da bir bilgisi yoktu; ama Hz. Peygamber, Sâre'nin orada başından geçenleri anlatacağını ve Mekkeliler'in bundan kimi sonuçlar çıkarabileceklerini düşünüyordu. Bu nedenle bazı şaşırtmalar gerekliydi.²⁰⁵ Bunlardan biri H. 8. Ramazan ayının başlangıcında Hz. Peygamber (s.a.v.), Mekke'nin fethi için hazırlıklar yaptığı sırada asıl hedefini gizlemek maksadıyla İzâm (veya Batn-ı Nahle İzâm) tarafına bir seriyye görevlendirmesiydi. Seriyyenin komutanı Abdullah b. Ebî Hadred veya Ebû Katâde b. Rib'iyyu'l-Ensârî idi. Seriyyede selam veren Amir b. Azbat el-Eşca'nın, Muhalleme b. Cessame tarafından öldürülüp eşyasının gasp edilmesi üzerine Nisa Suresi'nin 94. ayeti inmişti.²⁰⁶

²⁰⁴ Mümtehine: 1-4.

²⁰⁵ Hamidullah, *Hz. Peygamber'in Savaşları*, 99-100.

²⁰⁶ Vakıdî, II, 796-797; İbn Sa'd, II, 133. Yüce Allah (c.c.), zikredilen ayette şöyle buyuruyor: “Ey iman edenler! Allah yolunda savaşa çıktığınız zaman iyi anlayıp dinleyin. Size selam verene, dünya hayatının geçici menfaatine göz dikerek “Sen mümin değilsin” demeyin. Çünkü Allah'ın nezdinde sayısız ganimetler vardır. Önceden siz de böyle iken Allah size lütfetti; o halde iyi anlayıp dinleyin. Şüphesiz Allah bütün yaptıklarınızdan haberdardır.” Nisâ: 94.

B-) MEKKE'YE DOĞRU HAREKET EDİLMESİ

Hız. Peygamber (s.a.v.), Hicretin 8. yılı 10 Ramazan,²⁰⁷ Çarşamba günü ikinci vakti²⁰⁸ Müslümanlardan 10.000 kişilik askerî bir topluluğun başında, yerine Ebu Rühm Külsûm b. Husayn'ı vekil bırakarak Medine'den Mekke'ye doğru yola çıktı. Yola çıkılırken Hız. Peygamber (s.a.v.) ve Mücahitlerin hepsi oruçluydular.²⁰⁹ Hız. Peygamber (s.a.v.): “*Orucunu tutmak isteyen, tutsun. Orucunu açmak isteyen de, açsın*” diye duyuruda bulundu.²¹⁰ Hız. Peygamber (s.a.v.) orucunu tuttu. Mücahitler de tuttular.²¹¹ Sulsul²¹² mevkiine eriştiler. Hız. Peygamber (s.a.v.), Arc'a geldiği zaman, çok susamıştı. Susuzluğunu gidermek için, başına su döktü, yüzünü yıkadı.²¹³ Müslümanlar, yaya ve binitli olarak, Hız. Peygamber (s.a.v.)'le birlikte Kurâu'l-Gamîm denilen yere vardılar. Hız. Peygamber (s.a.v.)'e, oruçluluğun halka ağır gelmeye başladığı ve herkesin onun ne yapacağına baktığını söylediler.²¹⁴ Hız. Peygamber (s.a.v.), Usfan ile Emeç arasındaki Kedîd (Kudeyd)²¹⁵ mevkiine gelince,²¹⁶ öğle ile ikinci arası²¹⁷ veya ikinci namazından sonra, hayvan üzerinde iken²¹⁸ bir bardak su²¹⁹ getirtti. Bardağı herkesin göreceği şekilde kaldırıp suyu içti ve orucunu açtı ve Müslümanların da oruçlarını açmalarını emretti.²²⁰ Müslümanlardan bazısının orucunu açtığı, bazısının ise oruçlarını açmayıp tutmaya devam ettikleri haber verilince, Hız. Peygamber (s.a.v.): “*Onlar emre karşı gelenlerdir! Siz, sabahleyin düşmanlarınızla karşılaşacaksınız! Orucu açmak, sizin için zindelikdir!*”

²⁰⁷ İbn Hişam, IV, 30; İbn Sa'd, II, 135.

²⁰⁸ Vakıdî, II, 801.

²⁰⁹ İbn Hişam, IV, 30; Taberî, II, 114. Bir kısım rivayetlerde Abdullah b. Ümmi Mektum'un vekil bırakmış; Bkz. İbn Sa'd, II, 135. Bir kısım rivayete göre ise, Abdullah b. Ümmi Mektum imamlıkla, Ebu Rühm Külsûm b. Husayn'ın da idarî işlerle görevlendirmiştir. Bkz. Hafız b. Muhammed Abdullah el-Hakemî, *Merviyatu Gazveti'l-Hudeybiyeti*, Medine-i Münevvere, 1406, 25.

²¹⁰ Vakıdî, II, 801; İbn Sa'd, II, 135.

²¹¹ İbn Hişam, IV, 30.

²¹² “*Sulsul*”: Medine nahiyelerinden olup, Medine'ye uzaklığı yedi mildir. Bkz. Yâkût, III, 421.

²¹³ Vakıdî, II, 801, 802.

²¹⁴ İbn Kesîr, III, 481.

²¹⁵ “*Kedîd*”: Usfan ile Emeç arasında bir su kaynağı. Bkz. Heysemî, VI, 241. Halkın buraya Kudeyd dediği de bildirilir. Bkz. İbn Kayyim el-Cevziyye, *Zadu'l-Meâd*, Çev. Muzaffer Can, İstanbul, 1990, III, 1341.

²¹⁶ İbn Hişam, IV, 30; Vakıdî, II, 802.

²¹⁷ Vakıdî, II, 802.

²¹⁸ İbn Hazm, *Cevâmiu's-Sîre*, 226-227.

²¹⁹ Su yerine süt rivayeti de vardır. Bkz. İbn Sa'd, II, 139.

²²⁰ Buhârî, “*Kitâbu'l-Meğazî*”, 45.

buyurdu.²²¹ Düşmanla karşılaşacakları haber verilince, hepsi Merru'z-Zahran'da²²² oruçlarını açtılar.²²³

1-) Zübeyr b. Avvam'ın Öncü Birliği

Hız. Peygamber (s.a.v.); Zübeyr b. Avvam'ı, 200 kişilik bir süvari birliğinin başında, öncü ve gözcü olarak göndermişti.²²⁴ Bunlar, Arc ile Talub arasında Hevâzin casuslarından birini yakalayıp Hız. Peygamber (s.a.v.)'in yanına getirdiler ve: *"Ey Allah'ın Elçisi! Hayvanının üzerinde gördük: Çukur yerlerde bizden saklanmaya çalışıyordu. Sonra, yüksek bir yere çıkıp oturdu. Atları ona doğru koşturmaya başlayınca, kaçmak istedi."* Kendisine: *'Sen kimsin?'* diye sorduk. *'Gıfaroğullarıdanım'* dedi. *'Gıfaroğullarının hangilerindensin?'* diye sorduk. *Aykırı cevap verdi, bize soyunu anlatamadı, şüphemizi arttırdı, kendisi hakkında bizi şüpheye düşürdü. 'Senin ev halkın nerededir?'* diye sorduk. *Eliyle bir tarafa işaret ederek: 'Yakındadır!'* dedi. *Kendisinin işi karıştırdığını, gerçeği sakladığını görünce: 'Ya bize doğrusunu söyleyeceksin, ya da boynunu vuracağız!'* dedik. *'Ben size doğrusunu söylersem, bu, bana, sizin katınızda bir yarar sağlar mı?'* dedi. *'Evet!'* dedik. Bunun üzerine, bize: *'Ben, Nadiroğullarından, Hevâzinlerden bir adamım. Beni, Hevâzinler casus olarak gönderdiler ve: 'Medine'ye git, Muhammed'le buluş! Müttefiklerinin (Huzâaların) işi hakkında ne yapmak istediğini, bizim için öğrenmeye çalış! O, Kureyşlilere askerî bir birlik mi gönderiyor? Yoksa, kendisi mi gidip onlarla savaşacaktır? Biz onun Kureyşlilere büyük bir ordu ile baskın yapacağını sanıyoruz. İster kendisi gitsin, ister askerî bir birlik göndersin, sen de onlarla birlikte Batn-ı Şerife kadar git! Eğer onlar önce bizim üzerimize yürümek isterlerse, Batn-ı Şerif yolunu tutar, bizim yanımıza çıkarlar. Eğer Kureyşin üzerine yürümek isterlerse, yollarına devam ederler!'* dediler' dedi." Hız. Peygamber (s.a.v.), casusa: *"Hevâzinler neredeler?"* diye sordu. Casus: *"Onları Buk'â'da pek çok yığınak yapmış oldukları halde geride bıraktım. Onlar bütün Arapları kendilerine yardıma çağırdılar, Sakîflilere de haber saldılar. Onlar da yapılan davete icabet ettiler. Sakîflileri de, savaşmak üzere pek çok yığınak yapmış oldukları halde geride bıraktım. Onlar, debbabe ve mancınık yapma işini öğrenmeleri için, Cüreş'e adamlar gönderdiler. Kendileri de, Hevâzinlerin topluluklarıyla birlikte bulunmak üzere gidiyorlar!"* dedi. Hız. Peygamber (s.a.v.): *"Hevâzinler işlerini yürütmeyi kime havale*

²²¹ Vâkıdî, II, 802.

²²² "Merru'z-Zahran": Mekke ile Usfan arasında bir vadidir. Bkz. İbn Seyyidi'n-Nas, *Uyûnu'l-eser fi Fünûni'l-Meğâzi ve's-Şemâili ve's-Siyer*, el-Mektebetu's-Şâmile, el-isdâru's-sânî, byy., tsz., II, 186.

²²³ Tirmizî, *Sünen*, el-Mektebetu's-Şâmile, el-isdâru's-sânî, Beyrut, tsz., "el-Cihâd", 12 (Hadis No: 1684).

²²⁴ Vâkıdî, II, 801; İbn Sa'd, II, 135.

ettiler?" diye sordu. Casus, Mâlik b. Avf'a havale ettiklerini söyledi. Hz. Peygamber (s.a.v.): "Hevâzinlerin hepsi, Mâlik'e ve onun davet ettiği işe icabet ettiler mi?" diye sordu. Casus: "Güçlülük ve dayanıklılıklarda tanınmış olan Âmiroğulları davete aldırış etmediler" dedi. Hz. Peygamber (s.a.v.): "Onlar, Âmiroğullarından hangileridir?" diye sordu. Casus: "Ka'boğulları ve Kilaboğulları!" dedi. Hz. Peygamber (s.a.v.): "Hilaloğulları ne yaptı?" diye sordu. Casus: "Hevâzinlere onlardan pek azı katıldı. Akşamleyin, senin kavmine uğramıştım. Ebu Süfyan, yanlarına gelmişti. Medine'den getirdiği haberden dolayı, Kureyşlilerin Ebu Süfyan'a çok kızmış olduklarını gördüm. Onlar çok korkuyor ve ürperiyorlardı" dedi. Hz. Peygamber (s.a.v.): "Allah bize yeter. O, ne güzel Vekîl'dir! Sanırım ki, sen bana ancak doğru olanı söyledin!" buyurdu. Casus: "Bu, bana yarar sağlayacak, beni ölümden kurtaracak mıdır?" dedi. Casusun gidip halkı uyarmasından korkuldu ve Hz. Peygamber (s.a.v.), onu tutuklamasını, Halid b. Velid'e emretti. İslâm ordusu Merru'z-Zahran'a vardığı zaman, casus kaçtı. Halid b. Velid, ardına düşüp onu aradı, Erâk²²⁵ yanında yakaladı ve: "Eğer senin için söz vermiş olmasaydım, boynunu vururdum!" dedi. Durumu Hz. Peygamber (s.a.v.)'e arzetti. Hz. Peygamber (s.a.v.), Mekke'ye girinceye kadar onu tutuklu bulundurmasını Halid b. Velid'e emretti.²²⁶

2-) Yolda Hz. Peygamber (s.a.v.)'e Katılanlar

Hz. Abbas, ailesiyle birlikte gelirken, Cuhfe'de²²⁷ veya Zü'l-Huleyfe'de²²⁸ Hz. Peygamber (s.a.v.)'le buluştu. Hz. Peygamber (s.a.v.) ona, yanındaki ağırlıklarını Medine'ye göndermesini emretti.²²⁹

²²⁵ "Erâk": Mekke yakınında, Arafat'ta, Memire'de bir yerdir. Bkz. Yâkût, I, 135.

²²⁶ Vakıdî, II, 804, 805.

²²⁷ İbn Hişam, IV, 30. "Cuhfe": Mekke-Medine yolu üzerinde büyük bir köydür. Bkz. Yâkût, II, 111.

²²⁸ "Zü'l-Huleyfe": Medine'ye altı veya yedi mil uzaklıkta bir köydür. Bkz. Yâkût, II, 295.

²²⁹ İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, II, 242. Burada Hz. Abbas'ın Müslüman oluş zamanı ile ilgili bir hatırlatmada bulunmak istiyoruz. Çünkü bazı batılı yazarlar, ilk dönemlerde Hz. Peygamber (s.a.v.)'e karşı, ileri derecede düşmanlık besleyen Hz. Abbas'ın, ordunun geleceğinden haberdar olunca korkusundan gelip Müslüman olduğundan bahsetmektedir. Bkz. Rodinson, 248. Biz ise bu düşüncenin tarihi rivayetlerle çeliştiğini düşünüyoruz. Çünkü, bir kısım rivayetler onun ilk müslümanlardan olduğunu, ancak müslümanlığını gizlediğini haber verirler. Hz. Peygamber (s.a.v.)'in azadlısı Ebu Rafi'in şöyle dediği rivayet edilir: "Abbas b. Abdülmuttalib'in kölesi idim. Ailece Müslüman olduk. Abbas Müslüman oldu. Ümmü Fadl da Müslüman oldu. Ben de Müslüman oldum. Abbas, kavminden korkar ve onlara muhalefet etmekten hoşlanmazdı. Müslümanlığını gizledi. Çok mal sahibiydi. Malı, kavminin elinde kalmıştı." Bkz. İbn Kesîr, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, el-Mektebetu's-Şâmile, el-isdâru's-sânî, byy., tsz., III, 376; İbn Seyyidi'n-Nâs, I, 349; Süheylî, *Ravdu'l-Unûf*, el-Mektebetu's-Şâmile, el-isdâru's-sânî, byy., tsz., III, 96. Bir başka rivayette ise Hz. Abbas'ın Hayber fethi öncesinde Müslüman olduğu bildirilir. Bkz. Ekrem Ziya Umerî, *Medine Toplumunu*, Çev. Nureddin Yıldız, İstanbul, 1988, 240. Görüleceği üzere hangi rivayeti kabul edersek edelim, iki rivayet de onun Mekke'nin fethi öncesinde Müslüman olduğunu bizlere bildirmektedir. Ayrıca Onun Hz. Peygamber (s.a.v.) ve Müslümanlar için hizmetlerini Umerî şu şekilde zikretmektedir: "Abbas (r.a.)'ın İslam'a girmeden önce de, önemli hizmetlerde bulunduğu şüphe yoktur. Kureyş'le ilgili haberleri Hz. Peygamber (s.a.v.)'e aktarıyordu. Mekke'deki güçsüz Müslümanların bir sığınağıydı." Bkz. Umerî, 240.

Gatafan kabilesinin başkanı Uyeyne b. Hısn; Necd'de ev halkının yanında bulunduğu sırada, Hz. Peygamber (s.a.v.)'in yanında birçok Arap kabilesiyle toplanarak bir yana doğru gitmek istediklerini haber alınca, kavminden bazı kimselerle birlikte Medine'ye geldi ve Hz. Peygamber (s.a.v.)'i iki gün önce gitmiş bulunca hızla Arc'a doğru gitti. Orada, Hz. Peygamber (s.a.v.)'le buluştu ve: *"Ey Allah'ın Elçisi! Senin bir tarafa gideceğini haber aldım, geldim. Ben sizde savaş hali görmüyorum: Ne çekilmiş sancaklar görüyorum, ne de bayraklar! Yoksa, umreye mi gitmek istiyorsunuz? Halbuki, sizde ihram hali de görmüyorum. Ey Allah'ın Elçisi! Siz nereye doğru gidiyorsunuz?"* dedi. Hz. Peygamber (s.a.v.): *"Allah her nereye gitmemizi dilerse oraya gideceğiz!"* buyurdu. Uyeyne b. Hısn da, mücahitlere katılıp Hz. Peygamber (s.a.v.)'le birlikte gitti.²³⁰

Bu arada Kureyşlilerden bir kısmı tehlikeyi sezmiş olup Müslüman olduklarını bir an evvel bildirmek, Hz. Peygamber (s.a.v.)'le barışabilmek için çaba gösteriyorlardı.²³¹ Hz. Peygamber (s.a.v.)'in amcası Haris b. Abdulmuttalib'in oğlu, kendisinin süt kardeşi ve yaşıtı olan Ebu Süfyan ile Abdullah b. Ebi Ümeyye de müslüman olmak isteyenler arasındaydılar.²³²

Ebu Süfyan b. Hâris, eskiden Hz. Peygamber (s.a.v.)'le arkadaşı. Fakat, Hz. Peygamber (s.a.v.)'e peygamberlik gelince, düşman kesilmişti. Şıb'i Ebi Talib'e varıp da, Hz. Peygamber (s.a.v.) ve ashabını hiciv ve tahkir etmediği gün yoktu.²³³ Nihayet, Yüce Allah (c.c.), Ebu Süfyan'ın kalbine İslâm sevgisini düşürdü. Ebu Süfyan, eşi ve oğlunu da yanına alarak Mekke'den yola çıktı. Ebvâ'ya vardıklarında,²³⁴ Hz. Peygamber (s.a.v.)'in öncü birliği oraya gelmiş bulunuyordu. Ebu Süfyan, öldürülmekten korktuğu için oğluyla beraber gizlenerek Hz. Peygamber (s.a.v.)'in yanına vardı. Hz. Peygamber (s.a.v.), hayvanına bineceği sırada, kendisiyle görüşmek istedi.²³⁵ Fakat Hz. Peygamber (s.a.v.), onlardan yüzünü çevirdi. Ebu Süfyan, yüzünü çevirdiği tarafa geçtiyse de Hz. Peygamber (s.a.v.), kendisiyle konuşmak istemedi.

Ebu Süfyan b. Haris ile Abdullah b. Ebi Ümeyye, Hz. Peygamber (s.a.v.)'in huzuruna girme çarelerini araştırdıkları ve kendilerinden yüz çevrildiği sırada, Hz. Peygamber (s.a.v.)'in zevcesi Hz. Ümmü Seleme de, onlar hakkında Hz. Peygamber (s.a.v.)'le konuştu ve: *"Biri amcanın oğlu ve süt kardeşindir. Öbürü de halanın oğlu ve*

²³⁰ Vakıdî, II, 802, 804.

²³¹ Rodinson, 248.

²³² İbn Hişam, IV, 30-31.

²³³ Vakıdî, II, 806.

²³⁴ Mekke ile Medine arasında, Nîku'l-akab mevkiinde buluştukları da rivayet edilmektedir. Bkz. İbn Hişam, IV, 30-31.

²³⁵ Vakıdî, II, 807; İbn Sa'd, IV, 50.

*hısmındır.*²³⁶ *Allah, bunları sana Müslüman olarak getirdi. Bunlar, senin katında halkın en yaramazı olamazlar!" dedi.*²³⁷ Hz. Peygamber (s.a.v.): *"Bana onların ikisi de gerekmez! Amcamın oğlu benim haysiyet ve şerefimi dili ile lekelemek istedi! Halamın oğlu ve hısmım olan kişi ise, Mekke'de bana söylememesi gereken sözleri söylemiştir!"* buyurdu.²³⁸ Ebu Süfyan, Hz. Peygamber (s.a.v.) ve ordusu, Ezâhir yokuşundan Ebtah vadisine inince, Hz. Peygamber (s.a.v.)'in çadırının kapısına yaklaştı. Bu esnada Hz. Peygamber (s.a.v.) ile göz göze geldiler. Bu, kendisine ilk yumuşak bakışı.²³⁹ Hz. Ali, Ebu Süfyan b. Hâris'e, Hz. Peygamber (s.a.v.)'e Yusuf (a.s.)'un kardeşlerinin Yusuf (a.s.)'a söylediği sözü²⁴⁰ söylemesini önerdi. Ebu Süfyan b. Haris böyle yapınca, Hz. Peygamber (s.a.v.), Yusuf (a.s.)'un kardeşlerine verdiği cevabı bildiren âyeti²⁴¹ okudu.²⁴² Ebu Süfyan b. Haris ve Abdullah b. Ebi Ümeyye bu sözleri işitince, Hz. Peygamber (s.a.v.)'in huzuruna girdiler ve Müslüman oldular.²⁴³

3-) Hz. Peygamber (s.a.v.)'in, Mücahitleri Savaş Düzenine Koyması

Hz. Peygamber (s.a.v.), Kudeyd'e gelince, orada konakladı. Sancaklar ve bayraklar bağladı. Bağladığı sancak ve bayrakları kabilelerin bayraktar ve sancaktarlarına verdi.²⁴⁴

Hz. Peygamber (s.a.v.) Kudeyd'de bulunduğu esnada, Süleymler 900 veya 1.000 atlı olarak, zırhları sırtlarında, mızrakları ve silahları yanlarında bulunduğu halde Hz. Peygamber (s.a.v.)'e geldiler ve: *"Ey Allah'ın Elçisi! Biz, senin dayıların oluru. Bizim savaş zamanında nasıl sebatlı, seninle bulduğumuz zaman nasıl sadakatli olduğumuzu göreceksin"* dediler. Süleymlerin yanlarında dürülmüş iki sancak ve beş siyah bayrak bulunuyordu. Süleymler: *"Ey Allah'ın Elçisi! Bizim bayraklarımızı da bağla ve istediğine ver!"* dediler. Hz. Peygamber (s.a.v.): *"Cahiliye çağında bayraklarınızı taşıyan, bugün de taşısun! Evvelce yanıma hepinizle birlikte gelen o güzel yüzlü, tatlı dilli kişi ne yapıyor? Siz gidiniz! Ordunun önüne geçiniz!"* buyurdu. Onları öncü birliği yaptı. Süleymlerle

²³⁶ İbn Hişam, IV, 30; Taberî, II, 156.

²³⁷ Vakıdî, II,810; İbnü'l-Esîr, *Usdu'l-Ğâbe fî Ma'rifeti's-Sahabe*, Beyrut, 1997, VI, 165.

²³⁸ İbn Hişam, IV, 30; Taberî, II, 156.

²³⁹ Vakıdî, II, 808, 809.

²⁴⁰ *"(Kardeşleri) dediler ki: "Allah'a andolsun, hakikaten Allah seni bize üstün kılmış. Gerçekten biz hataya düşmüşüz."* Yusuf: 91.

²⁴¹ *"(Yusuf) dedi ki: "Bugün sizi kınamak yok, Allah sizi affetsin! O, merhametlilerin en merhametlisidir."* Yusuf: 92.

²⁴² İbn Kayyım, III, 1341.

²⁴³ İbn Hişam, IV, 31.

²⁴⁴ Vakıdî, II, 804; İbn Sa'd, II, 135.

buluşuncaya kadar, bu görevi Halid b. Velid yapmıştı.²⁴⁵

İslam ordusunu oluşturan grupların bayraktarları şu kişilerdi:

Muhacirlerin bayraktarları:

1. Hz. Ali,
2. Zübeyr b. Avvam,
3. Sa'd b. Ebi Vakkas,

Ensarin bayraktarları:

1. Evs Abdüleşhel oğullarından Ebu Naile,
2. Evs Zafer oğullarından Katâde b. Numan,
3. Hariseoğullarından Ebu Bürde b. Niyar,
4. Muaviyeoğullarından Cebr b. Atîk,
5. Hatm(a)oğullarından Ebu Lübâbe b. Abdulmünzir,
6. Ümeyyeoğullarından Mübeyyaz,
7. Sâideoğullarından Ebu Esîd es-Sâidî,
8. Benî Haris b. Hazreclerden Abdullah b. Zeyd,
9. Selemeoğullarından Kutbe b. Âmir b. Hadîde,
10. Mâlik b. Neccar oğullarından Umâre b. Hazm,
11. Mazinoğullarından Salîb b. Kays,
12. Dinaroğulları,²⁴⁶

Müzeynelerin sancaktarları:

1. Numan b. Mukarrin,
2. Bilal b. Haris,
3. Abdullah b. Amr,

Eslemelerin sancaktarları:

1. Büreyde b. Husayb,
2. Naciye b. A'cem,

Cüheynelerin sancaktarları:

1. Süveyd b. Sahr,
2. Rafi' b. Mekîs,
3. Ebu Rev'a Ma'bed b. Hâlid,
4. Abdullah b. Bedr,

Süleymlerin sancaktarları:

²⁴⁵ Vakıdî, II, 812, 813.

²⁴⁶ Vakıdî, II, 800.

1. Abbas b. Mirdâs

2. Hufâf b. Nüdbe

Benî Amr b. Ka'bların sancaktarı:

Büsr b. Süryan,

Gıfârların bayraktarı:

Ebu Zerri'l-Gıfârî veya İmâ b. Rahda,

Kinane, Leysoğulları, Damrâ ve Sa'd b. Beklerin sancaktarı:

Ebu Vâkîd el-Leysî,

Eşca'ların sancaktarları:

1. Ma'kıl b. Sinan,

2. Nuaym b. Mes'ud idi.²⁴⁷

4-) Hz. Peygamber (s.a.v.)'in Merru'z-Zahran'da Konaklaması

Hz. Peygamber (s.a.v.), mücahitlerle birlikte yatsı vaktinde²⁴⁸ Merru'z-Zahran'a gelip konakladı. Hz. Peygamber (s.a.v.) Merru'z-Zahran'a gelinceye kadar, Kureyş müşriklerine bütün haberler gizli kalmıştı. Onlar Hz. Peygamber (s.a.v.)'in ne yapacağını bilmiyorlar,²⁴⁹ fakat kendileriyle savaşağından korkup duruyorlardı. Hz. Peygamber (s.a.v.), Merru'z-Zahran'a gelince, geceleyin, ateş yakmalarını mücahitlere emretmiş ve 10.000 ateş yakılmıştı.²⁵⁰ Görünen o ki, Hz. Peygamber (s.a.v.), Mekke'yi savaşız almayı amaçlamıştı ve bu nedenle düşmanı korkutarak karşılık vermelerini engellemek istiyordu.²⁵¹

5-) Kureyş'in Durumu Öğrenmeye Çalışması

Kureyş müşrikleri, Ebu Süfyan b. Harb'i, haberler araştırmak üzere göndermekte sözbirliği ettiler. Gece olunca Ebu Süfyan b. Harb ile Hakîm b. Hizam, Mekke'den çıkıp gittiler. Yolda, Büdeyl b. Verkâ'ya rastladılar. Onun da kendileriyle birlikte gelmesini sağladılar. Bunlar; Hz. Peygamber (s.a.v.) ve İslam ordusu hakkında haber toplayacaklar, işittikleri haberleri değerlendireceklerdi. Casuslar, Merru'z-Zahran'da Erâk mevkiine eriştikleri zaman, pek çok çadırlar, askerler ve yanan ateşler gördüler; at kişnemeleri, deve

²⁴⁷ Vakıdî, II, 819, 820.

²⁴⁸ Vakıdî, II, 814; İbn Sa'd, II, 135.

²⁴⁹ İbn Hişam, IV, 30.

²⁵⁰ Vakıdî, II, 814.

²⁵¹ Geniş bilgi için bkz. Ahmet Çelebi, *Hz. Muhammed'in Hayatı*, Çev. Hasan Fehmi Ulus, İstanbul, 1997, 180.

böğürmeleri işittiler. Bu durum onları son derecede korkuttu.²⁵² Ebu Süfyan ve yanındakiler, yanan ateşleri görünce çok şaşırıldılar ve bunların kimler oldukları hakkında fikir yürütmeye başladılar. İntikam almak için Ka'blar olabileceklerini ya da Müzeynelerin desteğiyle Ben-i Amrılar olabileceğini düşündüler. Fakat hiç de emin değildiler ve kimler oldukları hakkında tatmin edici bir cevap akıllarına gelmiyordu.²⁵³ Bu sırada Hz. Peygamber (s.a.v.), devriye gezmesi için atlılardan bir birliği ileri göndermişti. Huzâalar da yolu kesmişler, arkaya kimseyi bırakmıyorlardı.²⁵⁴

Mücahitler Merru'z-Zahran'da konaklayınca, Hz. Abbas'ın, kendi kendine: "*Vâh Kureyşîlerin başlarına geleceklere! Vallahi, onlar gelip Allah'ın Elçisi (s.a.v.)'nden eman dilemeden önce Allah'ın Elçisi (s.a.v.) Mekke'ye harple girecek olursa, bu Kureyşîlerin temelli helâkları olur!*" dediği ve Hz. Peygamber (s.a.v.)'in boz katırına binip Erâk mevkiine kadar gitmiştir. Amacı, orada bir oduncu, sütçü ya da iş güç sahibi birini bulup Mekke'ye göndermek ve Hz. Peygamber (s.a.v.)'in gelmekte olduğunu Mekkelilere bildirmektir. Mekkeliler, Hz. Peygamber (s.a.v.) üzerlerine harple girmeden önce gelip ondan eman dilemelerini istiyordu. Hz. Abbas'ın, maksadını gerçekleştirmek üzere bir adam ararken, Ebu Süfyan'la Büdeyl b. Verkâ'nın seslerini işittiği,²⁵⁵ Ebu Süfyan'ı sesinden tanıyıp yanlarına giderek Ebu Süfyan'ı, Hz. Peygamber (s.a.v.)'in yanına götürmek istediğini,²⁵⁶ onun için eman dileyeceğini söylemesi üzerine²⁵⁷ Ebu Süfyan'ın da Hz. Abbas'ın görüşünü kabul ettiği belirtilmiştir.²⁵⁸ Daha sonra Hz. Abbas, Ebu Süfyan'ı da terkisine bindirdikten sonra beraber Müslümanların olduğu yere gitmişlerdir. Böylece Hz. Abbas'ın, Ebu Süfyan'ı süvarilerin ellerine düşmekten kurtardığı rivayetlerde aktarılır.²⁵⁹

Hz. Abbas, bineğin üzerinde, Ebu Süfyan da terkisinde olduğu halde, Mücahitlerin ateşlerinden her bir ateşin yanından geçerken, sahabeler meraklı gözlerle onları tanımaya çalışıyorlardı. Hz. Ömer'in ateşinin yanından geçerken, Hz. Ömer, Hz. Abbas'ı ve terkisindeki Ebu Süfyan'ı görünce Hz. Abbas'ın ardı sıra Hz. Peygamber (s.a.v.)'in olduğu yere doğru hızla gitti. Hz. Abbas da, katırı tepip yürümesini hızlandırdı ve Hz. Peygamber (s.a.v.)'in yanına Hz. Ömer'den önce vardı. Hz. Ömer de, onun peşinden gelip içeri girdi ve Ebu Süfyan'ın boynunu vurmak için Hz. Peygamber (s.a.v.)'den izin istedi. Hz. Abbas ise, ona eman verdiğini söyledi ve ardından Hz. Peygamber (s.a.v.)'in

²⁵² İbn Hişam, IV, 30; Vakıdî, II, 814.

²⁵³ Vakıdî, II, 814.

²⁵⁴ İbn Kesîr, III, 483.

²⁵⁵ İbn Hişam, IV, 32; Vakıdî, II, 815, 816.

²⁵⁶ Vakıdî, II, 817; Taberî, II, 156.

²⁵⁷ İbn Hişam, IV, 32.

²⁵⁸ Vakıdî, II, 817.

²⁵⁹ Heysemî, VI, 243.

başını tutup: *"Vallahi, bu gece benden başka hiç kimse Ebu Süfyan'la başbaşa kalmayacak!"* diye yemin etti. Hz. Ömer, Ebu Süfyan'ın boynunu vurmak hakkındaki talebini tekrarlayınca, Hz. Abbas: *"Yeter ey Ömer! Vallahi, Ebu Süfyan, Adıyy b. Ka'b oğullarından bir kimse olsaydı, böyle söylemezdin! Fakat, sen bunun Abdi Menaf oğullarının erkeklerinden olduğunu bildiğin için boynunu vurmak istiyorsun."* dedi. Hz. Ömer: *"Sus ey Abbas! Vallahi, babam Hattab sağ olup da Müslüman olsaydı, ona, senin Müslüman olduğun gün sevindiğim kadar sevinmezdim!"* dedi.²⁶⁰

Hz. Abbas, Hz. Peygamber (s.a.v.)'e, Hakîm b. Hizam ve Büdeyl b. Verkâ'ya da eman verdiğini ve onların da O'nun huzuruna girmek için izin beklediklerini söyledi. Hz. Peygamber (s.a.v.), onların içeri girmeleri için izin verdi. İçeri girdiler. Onlar, gecenin geç vakitlerine kadar, Hz. Peygamber (s.a.v.)'in yanında kaldılar. Hz. Peygamber (s.a.v.), onlardan Mekkeliler hakkında bilgi aldı ve kendilerini İslâmiyete davet etti. Hakîm b. Hizam'la Büdeyl b. Verkâ şehadet getirip müslüman oldular.²⁶¹

6-) Ebu Süfyan'ın Müslüman Olması

Ebu Süfyan ise, içinde varolan ufak bir kuşkudan dolayı Müslüman olma hususunda Hz. Peygamber (s.a.v.)'den mühlet istedi. Hz. Peygamber (s.a.v.) de kendisine eman verdiğini söyleyerek, Hz. Abbas'tan onu kalacağı yere götürmesini istedi.²⁶² Hz. Abbas, onu alıp konak yerine götürdü. Ebu Süfyan geceyi Hz. Abbas'ın yanında geçirdi.²⁶³ Sabah namazı vakti olup ezan okununca, Müslümanlar namaz için kalkmaya başladılar. Ebu Süfyan, onların kendisi için kalktıklarını sandı.²⁶⁴ Çok korktu ve öldürüleceğinden endişe ederek Hz. Abbas'a ne yapmak istediklerini sordu.²⁶⁵ Hz. Abbas, namaza kalktıklarını söyledi.²⁶⁶ Müslümanlar kalkıp Hz. Peygamber (s.a.v.)'in yanına gittiler. Hz. Abbas da Ebu Süfyan'ı yanına alıp gitti. O esnada, Hz. Peygamber (s.a.v.) abdest almaya kalktı. Abdest alırken, Müslümanlar, Hz. Peygamber (s.a.v.)'in abdest suyunu yüzlerine sürmek için üşüştüler. Ebu Süfyan, bunu görünce: *"Ey Fadl'ın babası! Ben şimdiye kadar ne Kısra'da, ne de Benî Asfarların (Rumların) hükümdarlarında, hakimiyet ve saltanatın böylesini görmedim!"*²⁶⁷ dedi. Hz. Abbas: *"Yazıklar olsun sana! Sen de iman et ona!"*²⁶⁸

²⁶⁰ İbn Hişam, IV, 32-33.

²⁶¹ Taberî, II, 158.

²⁶² Vakıdî, II, 815.

²⁶³ İbn Hişam, IV, 33.

²⁶⁴ Abdurrezzak, V, 376.

²⁶⁵ Belâzurî, *Fütûh*, 51.

²⁶⁶ Vakıdî, II, 835.

²⁶⁷ Vakıdî, II, 815-816.

²⁶⁸ Vakıdî, II, 816.

dedi. Daha sonra Hz. Peygamber (s.a.v.) ve Müslümanlar hep birlikte namaz kıldılar.²⁶⁹

Hz. Abbas, sabah olunca, Ebu Süfyan'ı alıp Hz. Peygamber (s.a.v.)'in yanına götürdü. Hz. Peygamber (s.a.v.) onu görünce: "*Yazıklar olsun sana ey Ebu Süfyan! Senin için, Allah'tan başka ilah olmadığını öğrenme zamanı daha gelmedi mi?*"²⁷⁰ buyurdu. Ebu Süfyan da, Hz. Peygamber (s.a.v.)'e: "*Anam, babam sana feda olsun! Usluluk ve yumuşak huylulukta, şerefilikte, akrabalık hakkını gözetmede senden daha üstünü yoktur! Vallahi, sanırım ki, Allah'tan başka ilah olmasa gerek! Çünkü, Allah ile birlikte başka ilah bulunmuş olsaydı, elbette, beni zararlardan korur, yararlılardan yararlandırır!*"²⁷¹ Ey Muhammed! Ben ilahımdan yardım diledim. Sen de Allah'ından yardım diledin. Vallahi, ben ne zaman seninle karşılaştımsa, senin bana galip geldiğini gördüm. Eğer benim ilahım gerçek, senin Allah'ın bâtil ve boş olsaydı, ben sana galip gelirdim." dedi.²⁷² Daha sonra Ebu Süfyan da şehadet getirip Müslüman oldu.²⁷³ Orada bulunan Hz. Abbas, Hz. Peygamber (s.a.v.)'e, Ebu Süfyan'ın kavminin eşrafından ve yaşlılarından²⁷⁴ olduğunu, kendisine, kavminin içinde övüneceği birşey lutfetmesini önerdi. Hz. Peygamber (s.a.v.) de, bu öneriyi kabul etti ve: "*Kim Ebu Süfyan'ın evine sığınursa, ona eman verilmiştir!*"²⁷⁵ *Kim Kâbe'ye sığınursa, ona eman verilmiştir!*"²⁷⁶ *Kim Mescid-i Haram'a sığınursa, ona eman verilmiştir!*"²⁷⁷ *Kim silahını elinden bırakırsa, ona eman verilmiştir! Kim kapısını üzerine kapayıp evinde oturursa, ona eman verilmiştir!"* buyurdu.²⁷⁸

Şibli Numanî, Hz. Peygamber (s.a.v.)'in, Ebu Süfyan'ı affetmesine, O (s.a.v.)'nin merhametinin evrenselliği açısından bakarak şöyle demektedir: "*Ebu Süfyan'ın öteden beri yaptığı şeyler herkesin gözü önündeydi. Yaptığı şeylerin her biri öldürülmesini gerektiren türdendi. İslam düşmanlığı, Medine'ye defalarca saldırması, Arap kabilelerini kıskırtması, Hz. Peygamber (s.a.v.)'i öldürmek için komplo kurması, bunlardan her biri, kanının dökülme gerekçesi olabilirdi. Ama bütün bunların çok üstünde olan bir şey vardı. O da Hz. Peygamber (s.a.v.)'in af ve merhametiydi.*"²⁷⁹

Şeriatî ise aynı olaya farklı açıdan yaklaşarak Ebu Süfyan'ın affını, İslam dininin ileriye dönük menfaati ve Hz. Peygamber (s.a.v.)'in psikolojik becerisi olarak

²⁶⁹ Belazuri, *Fütûh*, 51.

²⁷⁰ Taberî, II, 157.

²⁷¹ İbn Hişam, IV, 33; Vâkıdî, II, 818.

²⁷² Vâkıdî, II, 816; Diyarbekrî, II, 81.

²⁷³ İbn Hişam, IV, 33; Vâkıdî, II, 817, 818.

²⁷⁴ Abdurrezzak, V, 376.

²⁷⁵ İbn Hişam, IV, 33.

²⁷⁶ İbn Kesîr, III, 487.

²⁷⁷ İbn Hişam, IV, 33; Yâkubî, II, 59.

²⁷⁸ Belâzurî, *Ensâb*, I, 425.

²⁷⁹ Şibli Numanî, 320.

değerlendirmekte ve şöyle demektedir: “Hz. Peygamber (s.a.v.) de onu iyice tanıyor, önceki siyasî şahsiyet ve etkinliğini yok ettikten sonra, İslam’ın siyasî-sosyal hedefleri doğrultusunda etkin bir araç olarak kullanmak istiyordu. Burada Hz. Peygamber (s.a.v.)’in pratikteki siyasî ve psikolojik mahareti görülüyor. O, Mekke’nin güçlü, kurnaz, en tehlikeli unsurunu kısa bir an içinde çok etkin bir araca –kendi siyasî hedeflerini gerçekleştirme yönünde- dönüştürüyor. Nitekim bu siyasetin devamında, iki hafta sonra Ebu Süfyan, Kureyş’in etkin ileri gelenlerini kendi yanına alıp –ki Muhammed’e karşı dayanışmaya geçmeleri daha doğaldı- Hevazînliler’e karşı savaş için Mekke’den dışarı çıkarıyor.”²⁸⁰

7-) Ebu Süfyan’a İslam Ordusu’nun Seyrettirilmesi

Hz. Peygamber (s.a.v.) fetih işini kansız ve savaşa gerek duymadan gerçekleştirmek istiyordu ve bunu sağlamak için Hz. Abbas’a, Allah ordusunun ihtişamını görmesi için Ebu Süfyan’ı alıp vadinin daraldığı, atların zorlukla geçtiği boğazda tutmasını istedi. Hz. Abbas, Ebu Süfyan’ı alıp Hz. Peygamber (s.a.v.)’in emrettiği yere götürdü.²⁸¹ Hakîm b. Hizam’la Büdeyl b. Verkâ da yanlarında bulunuyordu.²⁸² Hz. Abbas, Müslümanların Ebu Süfyan’ı aniden vurup öldüreceklerinden korktuğu için, onu bir tepeciğin üzerine oturttu.²⁸³ Ebu Süfyan, kendisinin tutulmakla öldürüleceğini sanarak: “Ey Hâşimoğulları! Bu, ahde vefasızlık değil midir?” dedi. Hz. Abbas: “Peygamber sülâlesinde ahde vefasızlık olmaz! Benim tarafımdan yapılacak, seninle ilgili işler var.” dedi. Ebu Süfyan: “O iş ne ise, haydi, önce ondan başla!” dedi. Hz. Abbas: “Eğer sen şu yolu tutup gitmiş olsaydın, ben seni bir daha göremeyecektim.” dedi.²⁸⁴ Daha sonra Hz. Peygamber (s.a.v.), bütün kabilelerin teçhizatlarını kuşanmalarını nida ettirdi, ardından Mücahitleri savaş düzenine koydu. Kabileler, başlarında başkan ve kumandanları olduğu halde, bayraklarını çekerek geçmeye başladılar. Hz. Peygamber (s.a.v.), ilk önce, başlarında Halid b. Velid’in olduğu Süleymoğullarını gönderdi. Onlar bin kişiydiler. İki sancaklarından birini Abbas b. Mirdas es-Sülemî, diğerini Hufaf b. Nüdbe, bayraklarını da Haccac b. İlât taşıyordu. Ebu Süfyan, Hz. Abbas’a, onların kim olduklarını sordu. Hz. Abbas: “Süleymoğullarıdır!” dedi. Ebu Süfyan: “Benimle Süleymoğulları arasında ne (münasebet) var ki? (Onlar ne diye buraya gelmişler?)” dedi.²⁸⁵ Halid b. Velid ve beraberindekiler Hz. Abbas’la Ebu Süfyan’ın hizasına gelince, üç kere tekbir getirdiler ve geçtiler.

²⁸⁰ Şeriati, 195-196, bkz. 103 nolu dipnot.

²⁸¹ İbn Hişam, IV, 33.

²⁸² İbn Kesîr, III, 485.

²⁸³ Abdurrezzak, V, 376.

²⁸⁴ Vakıdî, II, 818-819.

²⁸⁵ İbn Hişam, IV, 33.

Halid b. Velid'in arkasından, Muhacirlerle, kim oldukları pek bilinmeyen Araplardan müteşekkil beş yüz kişilik askerî birliğin başında Zübeyr b. Avvam geçti. Zübeyr b. Avvam'da siyah bir bayrak vardı. Zübeyr b. Avvam, Ebu Süfyan'ın hizasına gelince, üç kere tekbir getirdi, arkadaşları da tekbir getirdiler. Ebu Süfyan, Hz. Abbas'a, onların kim olduklarını sordu. Hz. Abbas, Zübeyr b. Avvam'ın birliği olduğunu söyledi.

Sonra, üç yüz kişilik askerî birlik halinde Gıfâroğulları geçti. Bayraklarını Ebu Zerri'l-Gıfârî veya İmâ b. Rahda taşıyordu. Bunlar, Ebu Süfyan'ın hizasına gelince üç kere tekbir getirdiler. Ebu Süfyan, Hz. Abbas'a, geçenlerin kim olduklarını sordu. Hz. Abbas: *"Bunlar, Gıfâroğullarıdır!"* dedi. Ebu Süfyan: *"Benimle Gıfâroğulları arasında ne münasebet var ki? Onlar buraya ne diye gelmişler?"* dedi.

Sonra, dört yüz kişilik bir askerî birlik halinde Eslemler geçti. Bunların iki sancağı bulunuyordu, birini Büreyde b. Husayb, diğerini Naciye b. A'cem el-Eslemî taşıyordu.²⁸⁶

Hz. Peygamber (s.a.v.)'in içinde bulunduğu birlik gelip geçinceye kadar hiçbir kabile geçmedi ki, Ebu Süfyan onların kim olduğunu sormamış, Hz. Abbas da onları haber verdikçe: *"Benimle filan oğulları arasında ne münasebet var ki? Onlar buraya niye gelmişler?"* dememiş olsun.²⁸⁷ Ebu Süfyan, hemen her alayın, her taburun, her bölüğün geçişinde: *"Muhammed daha geçmedi mi?"* diye soruyor, Hz. Abbas da: *"Hayır!"* diye cevap veriyordu. Nihayet, Hz. Peygamber (s.a.v.)'in tepeden tırnağa kadar silahlanmış cihad ordusu oraya doğru gelirken, atların ayaklarından kalkan tozlar ortalığı karartmaktaydı. Muhacir ve Ensarın mücahitlerinden oluşan bu alayda bin zırhlı vardı.²⁸⁸ Hepsi de miğferliydi.²⁸⁹ Hz. Peygamber (s.a.v.) bayrağını Sa'd b. Ubâde'ye vermiş ve onu alayının önüne geçirmişti. Ensarın her kabilesine bayraklar, sancaklar verilmiş, her biri zırh gömleklere bürünmüştü. Gözlerinden başka bir yerleri görünmüyordu. Hz. Ömer de, sırtına zırh gömlek giyinmişti. Hz. Peygamber (s.a.v.)'in alayını o yönetmekteydi. Hz. Peygamber (s.a.v.), devesi Kasvâ'nın üzerinde ve Hz. Ebu Bekir'le Useyd b. Hudayr'ın arasında bulunuyor, yanındakilerle konuşuyordu.²⁹⁰ Ebu Süfyan, bir benzerini daha görmediği bu mücahitler alayı önünden geçerken: *"Kim bunlar ey Abbas? Bu, hangi kabile alayı?"* diye sordu.²⁹¹ Hz. Abbas: *"Bunlar, Allah'ın Elçisi (s.a.v.)'nin aralarında bulunduğu, Allah*

²⁸⁶ Vakıdî, II, 819.

²⁸⁷ İbn Hişam, IV, 33-34.

²⁸⁸ Vakıdî, II, 821. 2.000 zırhlı olduğu da belirtilir. Bkz. İbn Manzûr, *Muhtasar Tarihu Dimaşk*, el-Mektebetu'ş-Şâmile, el-isdâru's-sânî, byy., tsz., III, 493.

²⁸⁹ İbn Hazm, *Cevâmiu's-Sîre*, 230.

²⁹⁰ İbn Sa'd, II, 135.

²⁹¹ Buhârî, "Kitâbu'l-Meğâzî", 46.

yolunda ölüme susamış Ensar alayıdır.²⁹² dedi. Ebu Süfyan, Hz. Abbas'a: "Bunlara, hiç kimse dayanamaz ve güç yetiremez. Vallahi, Fadl'ın babası! Kardeşinin oğlunun saltanatı pek büyümiş!" dedi. Hz. Abbas: "Ey Ebu Süfyan! Bu (saltanat değil) peygamberliktir!" dedi. Ebu Süfyan: "Evet!" dedi.²⁹³

Ensarın başında Sa'd b. Ubâde bulunuyor ve onların bayrağını taşıyordu. Ebu Süfyan'a: "Ey Ebu Süfyan! Bu gün, en büyük harp günüdür! Bu gün, Kâbe'de kan dökmenin helâl kılındığı bir gündür.²⁹⁴ Bugün Allah'ın Kureys'i alçaltacağı gündür!" diye bağırdı.²⁹⁵ O sırada, Hz. Peygamber (s.a.v.), Muhacirlerle Ensar arasında göründü. Hz. Abbas: "İşte, Allah'ın Elçisi (s.a.v.) de geldi!" dedi.²⁹⁶ Hz. Peygamber (s.a.v.)'in sancağını Zübeyr b. Avvam taşıyordu. Hz. Peygamber (s.a.v.) Ebu Süfyan'ın önünden geçerken, Ebu Süfyan, Sa'd b. Ubâde'nin söylediklerini kendisine haber verdi. Hz. Peygamber (s.a.v.): "Sa'd, yanlış söylemiş! Bu gün, Allah'ın, ezan sesleriyle Kâbe'nin şanını yükselteceği bir gündür! Bu gün, Kâbe'nin tevhid örtüsüyle örtüneceği bir gündür!" buyurdu.²⁹⁷ Sonra Sa'd'ı görevinden alıp yerine oğlu Kays b. Sa'd'ı getirdi ve sancağı oğluna vermesini emretti.²⁹⁸

Hz. Peygamber (s.a.v.)'in alayı hareket halinde iken, Hz. Ömer, geride kalanların öndekilere yetişebilmesi için yavaş yürümelerini emrediyor, saf düzeninin bozulmaması için bağıırıyordu. Ebu Süfyan, Hz. Abbas'a, alayı yönlendirenin kim olduğunu sordu. Hz. Abbas, Hz. Ömer olduğunu söyleyince Ebu Süfyan: "Çok az ve önemsiz olan Adıyy oğullarının, Vallahi, bundan sonra işi iş!" dedi. Hz. Abbas: "Ey Ebu Süfyan! Şüphe yok ki, Allah, dilediği kimseyi dilediği şeyle yükseltir. Muhakkak ki, Ömer de, İslâmiyetin yükselttiği kişilerdendir" dedi.²⁹⁹

Hz. Abbas'ın yola çıkışı, Ebu Süfyan'ın Müslüman oluşu ve daha sonra gelişen olaylar hakkında biri dizi şüphelerimiz bulunmaktadır. Hz. Peygamber (s.a.v.), Büdeyl b. Verkâ'yı Ka'boğullarına (Huzâalara), Medine'de toplanmaları için gönderiyor.³⁰⁰ Taberî'de ise Ebu Süfyan ile denetime çıktıktan sonra Hz. Abbas tarafından bulunup ardından Müslüman olduğundan bahsediliyor.³⁰¹ Biz bu rivayetler arasında bir tutarsızlık olduğu

²⁹² Abdurrezzak, V, 377.

²⁹³ İbn Hişam, IV, 34.

²⁹⁴ Buhârî, "Kitâbu'l-Meğâzî", 46.

²⁹⁵ Vakıdî, II, 821, İbn Kayyım, III, 1345.

²⁹⁶ Vakıdî, II, 821.

²⁹⁷ Buhârî, "Kitâbu'l-Meğâzî", 46; İbn Kesîr, III, 486.

²⁹⁸ Vakıdî, II, 821. Büyük ihtimalle, Hz. Peygamber (s.a.v.) Sa'd b. Ubade'nin yerine, onun oğlunu getirmekle kalbi kırılan Sa'd'ın gönlünün yatıştırılmasını amaçlamıştı. Bkz. Hamidullah, *Hz. Peygamber'in Savaşları*, 104.

²⁹⁹ Vakıdî, II, 821.

³⁰⁰ Vakıdî, II, 799.

³⁰¹ Taberî, II, 158.

veya bir kısım yazarların belirttiği gibi Hz. Peygamber (s.a.v.) ile bazı ileri gelen sahabeler ve Ebu Süfyan arasında gizli bir sözleşmenin olduğu kanaatini taşımaktayız.³⁰² Gereğçelerimize gelince, öncelikle Büdeyl b. Verkâ gibi henüz Müslüman olmamış bir kimsenin Hz. Peygamber (s.a.v.)'in davetçisi olarak gönderilmesini kabul etmemiz mümkün değildir. Çünkü İslamiyet'e girmemiş bir insanın “*Allah'a ve ahiret gününe iman edenler Medine'de toplansın*” emrini insanlara ulaştırması ve o insanların da emri getiren şahsın Müslümanlığına bakmadan ya da gelen emri araştırmadan hemen kabullenip Medine'de toplanmak için harekete geçmesi düşünülemez. İkinci gereğçemize gelince, hatırlanacağı üzere, Hz. Peygamber (s.a.v.), Kureyş'e ani bir baskın yapıp onların mücadele güçlerini kırmak ve böylece kan dökülmeden Mekke'yi almak istiyordu. Bu nedenle yollara nöbetçiler dikmiş hatta Kureyş farkına varmadan bir anda yurtlarına girmek için dua etmişti. Hz. Peygamber (s.a.v.)'in bu kadar tedbirlerine rağmen Hz. Abbas, O (s.a.v.)'nun izni dışında, yolda bir oduncu, sütçü ya da iş güç sahibi birini bulup Hz. Peygamber (s.a.v.)'in gelmekte olduğunu Mekkelilere bildirsın de, Mekkeliler, Hz. Peygamber (s.a.v.) üzerlerine harple girmeden önce gelip ondan eman dilesinler, düşüncesiyle bir adam ararken, Ebu Süfyan ve Büdeyl b. Verkâ ile karşılaşiyor.³⁰³ Öncelikle şunu belirtelim ki Hz. Peygamber bu kadar tedbir alırken Hz. Abbas'ın bu tedbirleri hiçe sayıp O (s.a.v.)'ndan izinsiz böyle bir işe girişmesi düşünülemez. Çünkü Kureyş'in, İslam ordusunun gelişinden haberdar olması Hz. Peygamber (s.a.v.)'in kansız Mekke'ye girme düşüncesine bir engel teşkil edecek ve belki de (her ne kadar bu büyük orduya karşı koyacak güce sahip olmasalar da) Mekkeliler İslam ordusuna mukavemet gösterecek ve böylece daha fazla kan dökülmesine neden olunacaktı. Ayrıca bilindiği üzere Arabistan yarımadasının büyük bölümünde kabilecilik vardı. Eğer bir kabilenin lideri bir düşünceyi benimserse genel itibariyle kabilenin diğer fertleri de ona tabi olurlardı. Ebu Süfyan ile sözleşilmiş olması Mekke'nin lideriyle beraber Mekke'nin büyük bölümünün kayıtsız şartsız teslim olması demektir ve öyle de oldu. Çünkü Ebu Süfyan'ın Kureyş'e, Hz. Peygamber (s.a.v.)'in, karşılarında güç yetiremeyecekleri bir orduyla başuçlarına geldiklerini ve teslim olmalarını söylemesinin ardından, Müslümanların Mekke'ye girişinde Kureyş'ten küçük bir grubun mukavemeti dışında herhangi bir mücadeleye girişmemişlerdir. Ayrıca Hz. Peygamber (s.a.v.)'in ileriye doğru devriyeler göndermesine rağmen Hz. Abbas'ın onlardan önce, kendi eliyle Ebu Süfyan'ı oraya bırakmış gibi bulması

³⁰² Bkz. Muhammed Hüseyin Heykel, *Hz. Muhammed'in Hayatı*, Çev. Vahdettin İnce, İstanbul, 2000, II, 275-276; Rodinson, 248.

³⁰³ İbn Hişam, IV, 32; Vakıdî, II, 815, 816.

aralarında bir sözleşmenin olma ihtimalini artırmaktadır. Ancak ister anlaşarak ister anlaşma dışında gelişen olaylar şeklinde olsun, bunlar tamamen Hz. Peygamber (s.a.v.)'in ileri görüşlülüğünü, savaş konusundaki maharetini ve kansız bir şekilde Mekke'ye girme hususundaki titiz çalışmasının bir ürünü olduğunu ve olanların O'nun (s.a.v.) becerisine gölge düşürmeyeceğini; bilakis başarılı çalışmasının bir sonucu olduğunu göstermektedir. Konuyla ilgili olarak Heykel şöyle demektedir: *“Bu olayların tümünün meydana geldiği hususunda tarihçiler ve siyer yazarları arasında görüş birliği vardır. Fakat bazıları şu soruyu sormaktan kendilerini alamıyorlar: Bütün bunlar salt birer tesadüf müydü? Örneğin Abbas Medine'ye gitmek için yola çıkıyor, ama Cuhfe'de İslam ordusuyla karşılaşılıyor. Sonra Büdeyl b. Varka, Ebu Süfyan ile beraber istihbarat toplamak için Mekke'den çıkıyor. Oysa Büdeyl, bundan önce Medine'ye gitmiş ve Huzaa kabilesine yapılanları haber vererek peygamberden yardım etmesini istemiş, Peygamber de yardım edeceğini vaat etmişti. Acaba Ebu Süfyan, Hz. Peygamber (s.a.v.)'in Mekke'ye girme amacıyla geldiğini bilmeden mi Büdeyl ile birlikte haber toplamaya çıkmıştı? Yoksa önceden Abbas, Büdeyl ve Ebu Süfyan aralarında sözleşmişler miydi? Bu sözleşme gereğince mi Abbas Peygamber'i karşılamaya gitti? Ve Abbas ile Ebu Süfyan bu sözleşme sonucu mu gece vakti Mekke'nin dışında buluştular? Ebu Süfyan Medine'ye giderken barış anlaşmasının süresini uzatma hususunda kendisine güveniyordu. Ancak elleri boş olarak geri dönmüş ve Kureyş'in Hz. Peygamber (s.a.v.)'e karşı koyamayacağını da anlamıştı! Bu arada Mekke'nin Müslümanlar tarafından fethedilmesinin yolunu açması durumunda liderliğini ve Mekkeliler nezdindeki saygın konumunu düşünmüş olabilir.(?) Büyük bir ihtimalle bu gizli sözleşmeyi Hz. Peygamber (s.a.v.) ve ileri gelen birkaç arkadaşı biliyordu. Bunun kanıtı da durumdan haberdar olmayan Ömer'in Ebu Süfyan'ı öldürmeye kalkışmasıdır. Hiç kuşkusuz bu hususta kesin bir hüküm vermemiz mümkün değildir. Ama şunu kesin olarak biliyoruz ki, bütün bunlar Hz. Peygamber (s.a.v.)'in dikkatliliğini, İslam tarihinin en önemli fethinin bir damla kan dökmeden gerçekleştirmesindeki maharetini göstermektedir. Ebu Süfyan'ın Müslüman olması, Hz. Muhammed'i Mekke'ye girmek için gerekli olan her türlü maddî hazırlığı yapmaktan ve gerekli tedbirleri almaktan alıkoymadı. Zafer Allah'ın elindeydi ve onu dilediğine verirdi; ama Allah zaferi ancak onun için gerekli olan sayısal ve donanımsal hazırlığı yapanlara verirdi. Zafer kazanmak için yolda karşılaşılabilecek büyük-küçük her türlü engeli hesaba katmak gerekir.”*³⁰⁴

³⁰⁴ Heykel, II, 275-276.

Mücahit birlikleri, Zî Tuvâ³⁰⁵ mevkiine varınca, orada durdular ve Hz. Peygamber (s.a.v.)'in oraya gelmesini beklediler. Hz. Peygamber (s.a.v.), Zî Tuvâ'ya geldi ve orada durdu. Süvariler her yandan gelip Hz. Peygamber (s.a.v.)'in çevresinde toplandılar ve onu ortalarına aldılar.³⁰⁶ Kureyş müşrikleri, O (s.a.v.)'nu sekiz yıl önce Mekke'den ayrılmak zorunda bırakmıştı. Hz. Peygamber (s.a.v.) oradan ayrılırken: *"Vallahi, biliyorum ki, sen Allah'ın yarattığı yerlerin en hayırlısı ve Yüce Allah (c.c.)'a da, bana da en sevgilisi olanısın. Senin halkın beni senden zorla çıkarmamış olsalardı, senden ayrılmazdım."* diyerek, duyduğu üzüntüyü açıklamıştı.³⁰⁷ O zaman, Yüce Allah (c.c.), Hz. Peygamber (s.a.v.)'e: *"Muhakkak ki Kur'an'ın tebliğini sana farz kılan Allah, seni yine döneceğin yere (Mekke'ye) döndürecektir"* buyurmuştu.³⁰⁸ Köksal bu konuyla ilgili olarak şöyle der: *"Yüce Allah (c.c.), sekiz yıl içinde, Kureyş müşriklerini Bedir'de ağır bir hezimete uğratmış; bütün kabilelerden topladıkları 10.000 kişilik ordular birliğiyle bir ay gece gündüz uğraştıkları Medine muhasarasında, Hendek savaşında hiçbir şey yapamadan elleri boş olarak geri çevirmiş; Benî Kaynuka, Benî Nadîr, Benî Kurayza ve Hayber Yahudileri gibi güçlü ve azıllı İslâm düşmanlarını da ortadan kaldırmış ve en sonunda Mekke'yi fethettirip kendisini sevdiği yurduna döndüreceği hakkında yapmış olduğu va'dini de yerine getirmek üzere Hz. Peygamber (s.a.v.)'i Mekke'nin başucuna getirmiş bulunuyordu."*³⁰⁹

Hz. Peygamber (s.a.v.), Zî Tuvâ'da, hayvanının üzerinde, başını Allah'a karşı tevazu ile önüne doğru o derecede eğdi ki, sakalının ucu devenin semerine değiyor³¹⁰ ve: *"Ey Allah'ım! Hayat, ancak ahiret hayatıdır!"* diyordu.³¹¹

8-) Mekkeli Müşriklerin Hazırlıkları

Kureyş müşriklerinin ileri gelenlerinden Safvan b. Ümeyye, İkrime b. Ebu Cehil ve Süheyl b. Amr, bütün Mekke halkını Hz. Peygamber (s.a.v.)'le çarpışmaya davet ettiler.³¹² Kureyşlilerle Bekiroğulları, Ehâbîş,³¹³ Benî Haris b. Abd-i Menatlar ve

³⁰⁵ "Zî Tuvâ": Mekke yakınında bir vadidir. Bkz. Fîruzâbâdî, *Kâmûsu'l-muhît*, el-Mektebetu's-Şâmile, el-İsdâru's-sânî, by., tsz., I, 1687. Ayrıca bu bölgeye şu anda "Zahir" denilmektedir. Bkz. Algül, 489.

³⁰⁶ Vâkıdî, II, 823-824.

³⁰⁷ Ezrakî, III, 40.

³⁰⁸ Kasas: 85.

³⁰⁹ M. Asım Köksal, *İslam Tarihi*, İstanbul, 2006, VI, 379-380.

³¹⁰ İbn Hişam, IV, 35.

³¹¹ Vâkıdî, II, 824.

³¹² İbn Hişam, IV, 36; Taberî, II, 159.

³¹³ "Ehâbîş": Mustalıklar ile Hevn b. Huzeyme oğulları, Mekke'nin aşağısındaki Hubşa Dağı eteğinde toplanıp düşmanlarına karşı birlikte hareket edecekleri hakkında Kureyş müşrikleriyle antlaşmış oldukları için, toplantı yerlerine izafetle bu kabilelere Ehâbîş denilmiştir. Bkz. İbn Seyyidi'n-Nâs, I, 433.

Huzeyllerden³¹⁴ bir çok kimse, bunların davetine icabet ederek silahlandılar. Hz. Peygamber (s.a.v.)'i Mekke'ye sokmayacaklarına yemin ettiler³¹⁵ ve çarpışmak üzere, Handeme³¹⁶ mevkiinde toplandılar.³¹⁷

Şeriatî şöyle der: “*On bin kişilik bir ordunun –ki çoğunluğu yeni Müslüman olmuş bedevî kabilelerdendi- putperestlik merkezi ve odağı olan bir şehre girip de çatışmanın çıkmamasını sağlamak çok zordu. Böyle bir durumdaki kabilevî, şahsî ve cahili kinlerin alevlenmesi mümkündü. Bazı tutucu Kureyş putperestlerinin de putların düşmanı olan ordunun eliyle Kâbe'nin işgal edilmesine dayanamayıp, saldırı yapması da mümkündü. Ayrıca henüz İslamî terbiyeden az da olsa bir pay alamayan yeni Müslüman kabilelerin, gurur ve acımasızlığı da bir olay çıkarabilirdi. Hz. Peygamber (s.a.v.)'in aldığı bütün geniş ve ustaca önlemlere rağmen, bu önemli meselelerin ortaya çıkma ihtimali kendisini düşündürüyordu.*”³¹⁸

Hz. Peygamber (s.a.v.), Mekke'ye girmeden önce son hazırlıklarını yaptı ve İslam ordusunu, sağ kol, sol kol, kalb ve öncü birliği olmak üzere, dörde ayırdı. Zübeyr b. Avvam'ı muhacirlerle onların süvarilerinden müteşekkil sağ kol birliklerinin başına geçirdi³¹⁹ ve ona, Mekke'ye Küdâ³²⁰ mevkiinden girmesini,³²¹ bayrağını Mekke'nin yukarısındaki Hacun³²² mevkiine dikmesini ve kendisi (Hz. Peygamber (s.a.v.)) gelinceye kadar ona oradan ayrılmamasını emretti. Hz. Peygamber (s.a.v.), Halid b. Velid'i, Eslemler, Süleymler, Gıfarlar, Müzeyneler ve Cüheynelerle diğer Arap kabileleri cemaatlerinden kurulu³²³ sol kol birliklerinin kumandanlığına tayin etti³²⁴ ve Mekke'ye aşağı taraftan, el-Lît'ten girmesini,³²⁵ bayrağını evlerin yakınına dikmesini emretti.³²⁶ Ebu Ubeyde b. Cerrah'ı da, zırhsızların başında, kumandan olarak gönderdi ve bunlar da Mekke vadisinin ortasından giden yolu tuttular.³²⁷

Hz. Peygamber (s.a.v.), Kureyş müşriklerinin, kendilerine karşı muhtelif

³¹⁴ Taberî, II, 158, 118; İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, II, 247.

³¹⁵ Belâzurî, *Ensâb*, I, 424.

³¹⁶ “*Handeme*”: Mekke dağlarındandır. Bkz. Yakût, II, 392.

³¹⁷ İbn Hişam, IV, 36.

³¹⁸ Şeriatî, 196.

³¹⁹ Taberî, II, 159.

³²⁰ “*Küdâ*”: Mekke'nin yukarısında bir yer olup, Akâbe'ye oradan çıkılır. Bkz. Yâkut, IV, 440.

³²¹ İbn Hişam, IV, 36.

³²² “*Hacun*”: Mekke'nin yukarısında, Mekkelilerin kabirlerinin yanında bir tepelik olup, Beytullah'a uzaklığı bir buçuk mil kadardır. Bkz. Yâkut, II, 225.

³²³ Taberî, II, 159.

³²⁴ İbn Hişam, IV, 36.

³²⁵ İbn Sa'd, II, 136.

³²⁶ İbn Hacer, VIII, 10.

³²⁷ “*Burada dikkat edilmesi gereken husus, komutanların muhacirlerden seçilmesidir. Böyle bir tercihin nedeni; bu komutanların kendi halkıyla daha kolay kaynaşabilecek olmalarıdır.*” Bkz. Şarkavî, 359.

kabilelerden birtakım tâbiler toplamış olduklarını, ilkin bunları ileri süreceklarını ve şayet başarı elde ederlerse, onlarla beraber olacaklarını, aksi takdirde ölürlerse, kendilerinden istenileni vereceklerini duymuştu. Bunun üzerine Hz. Peygamber (s.a.v.), Ebu Hureyre'ye, Ensarı çağırmasını emretti. Ensar, Hz. Peygamber (s.a.v.)'in yanına gelince Hz. Peygamber (s.a.v.), onlara, eğer yarın müşriklerle karşılaşacak olurlarsa, onları ekin biçer gibi biçmelerini emretti ve eliyle de işaret ederek, sağ elini sol elinin üzerine koydu. Kumandanlara da buluşma yerinin Safa Tepesi olduğunu söyledi.³²⁸

Bu arada Üsâme b. Zeyd, Hz. Peygamber (s.a.v.)'e, Mekke'deki evine mi ineceğini sordu. Hz. Peygamber (s.a.v.): *"Akıl bize orada evden barktan birşey bıraktı mı? İnşallah, Allah fethi nasib edince ineceğimiz yer, Kinâneoğullarıyla Kureyşlilerin; Hâşimoğulları ve Muttaliboğullarına karşı küfür üzerine anlaştıkları yer olan Hayf'tır "* buyurdu.³²⁹

9-) Ebu Süfyan ve Hz. Abbas'ın Kureyşlileri Uyarmaları

Ebu Süfyan ve Hakim b. Hizam, Hz. Peygamber (s.a.v.) Mekke'ye girmeden önce Kureyşlileri uyarıp İslâmiyet'e davet etmek üzere önden gönderildiler.³³⁰ İkisi, Mescid-i Haram'a vardılar ve Ebu Süfyan: *"Ey Kureyş topluluğu! Ey Galib hanedanı! Müslüman olunuz da, selamete eriniz!"*³³¹ diyerek avazı çıktığı kadar bağırmağa başladı. Kureyş müşrikleri, Ebu Süfyan'ı susturup³³² kendisine: *"Kavmine senin gibi kötü elçilik yapanı, Allah iyilikten uzaklaştırsın!"* dediler.³³³ Ebu Süfyan'ın karısı Hind binti Utbe, kocası Ebu Süfyan'ın yanına varıp sakalından tuttu³³⁴ ve: *"Ey Galib hanedanı! Şu kocamış ahmağı³³⁵ öldürünüz! Çünkü o, dininden dönmüştür. Kavminin ne kötü bir gözeticisidir o!"*³³⁶ Allah, *Kureyşlilerin senin gibi elçisini hayırdan uzaklaştırsın!"* dedi.³³⁷ Ebu Süfyan, Hind'e: *"Sakalımı bırak! Varlığım Kudret Elinde bulunana andolsun ki; sen ya Müslüman olursun, ya da boynun vurulur. Hemen evine gir!"* dedi. Bunun üzerine Hind, Ebu Süfyan'ın sakalını

³²⁸ Müslim, "el-Cihâd ve's-Siyer", 31 (Hadis No: 4722).

³²⁹ Buhârî, "Kitâbu'l-Meğazî", 46. Ebu Tâlib vefat ettiğinde oğlu Akıl kendisine varis olmuştu. Bkz. Buhârî, "Kitâbu'l-Meğazî", 46. Akıl b. Ebi Talib, Hz. Peygamber (s.a.v.)'in Mekke'deki evi ile kendisinin erkek ve kızkardeşlerinin ve Hâşim oğullarından hicret edenlerin hepsinin evlerini, hicret ettikleri zaman satmıştı. Bkz. Ezrakî, III, 66; Belâzurî, *Ensâb*, I, 426.

³³⁰ Taberî, II, 158; İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, II, 246.

³³¹ Abdurrezzâk, V, 377; İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, II, 246.

³³² Taberî, II, 158.

³³³ Vakıdî, II, 823.

³³⁴ İbn Hişam, IV, 34.

³³⁵ İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, II, 246.

³³⁶ İbn Hişam, IV, 34.

³³⁷ Vakıdî, II, 823.

bıraktı.³³⁸ Ebu Süfyan, Kureyş müşriklerine de: *"Yazıklar olsun size! Bu tutum ve davranışlarınızla kendi kendinizi aldatmayınız! O (Hz. Peygamber (s.a.v.)), karşısında duramayacağınız, dayanamayacağınız ordularla başucunuza gelmiş bulunuyor. Ben, sizin görmediklerinizi, hiç göremeyeceklerinizi gördüm: Sayısız erler, atlar, silahlar... gördüm ki, onlara hiç kimsenin gücü yetmez. Kim Ebu Süfyan'ın evine sığınır, ona eman verilmiştir!"* dedi. Kureyş müşrikleri: *"Allah seni kahretsin! Senin evin bizim için ne kadar yararlı olabilir, hangimizi alabilir?"* dediler. Ebu Süfyan: *"Ey Kureyş topluluğu! Siz ne diye kendinizi boş yere öldürüyorsunuz? Kim evine girip kapısını üzerine kaparsa, ona eman verilmiştir! Kim Ebu Süfyan'ın evine sığınır, ona eman verilmiştir! Kim silahını elinden bırakırsa, ona da eman verilmiştir! Kim Mescid-i Haram'a sığınır, ona eman verilmiştir!"* dedi. Bunun üzerine Mekkeliler, evlerine ve Mescid-i Haram'a dağıldılar. Dağılırken de silahlarını yollara attılar.³³⁹

Hz. Abbas, yeğeninın askerî gücünü gördüğü zaman Kureyşliler hakkında korku ve endişeye kapılmış olmalı ki, onları uyarmak ve Allah'a ve Resûlüne davet etmek üzere Hz. Peygamber (s.a.v.)'den izin istedi. Hz. Peygamber (s.a.v.) de, ona, Kureyş'in kalbine korku salması ve direnmeden teslim olması suretiyle kan dökülmesini engellemesi için izin verdi.³⁴⁰ Hz. Abbas, Mekkelilere, bu hususta neleri ve nasıl söyleyeceğini, kendilerini tatmin edecek emanın da ne biçimde verileceğini kendisine açıklamasını Hz. Peygamber (s.a.v.)'den istedi. Hz. Peygamber (s.a.v.): *"Sen, onlara: 'Kim Allah'tan başka ilah olmadığına ve O'nun Bir olup eşi, ortağı olmadığına, Muhammed'in de O'nun kulu ve resûlü olduğuna şahadet ederse; kim silahını elinden bırakıp Kâbe'nin yanında oturursa; kim kapısını üzerine kapayıp evinde oturursa, ona eman verilmiştir!' dersin"* buyurdu. Hz. Abbas Mekke'ye doğru yola koyulunca, Hz. Peygamber (s.a.v.), başına bir şeyler gelir korkusuyla onu geri çevirmelerini sahabelerinden istedi; ancak Hz. Abbas'ın yola koyulmuştu ve geri çevrilmesi mümkün olmadı. Hz. Abbas, Mekke'ye vardı ve şunları söyledi: *"Ey Mekkeliler! Müslüman olunuz da, selamete eriniz! Siz, karşı durmaya güç yetiremeyeceğiniz ordular birliği ile karşı karşıyasınız. İşte Zübeyr! Mekke'nin yukarı tarafından geliyor! İşte Halid! Mekke'nin aşağı tarafından geliyor! Kim silahını elinden bırakırsa, ona eman verilmiştir!"* dedi.³⁴¹

Hz. Peygamber (s.a.v.), Zî Tuvâ'da bulunduğu ve Mekke'ye harekete hazırlandığı

³³⁸ İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, II, 246.

³³⁹ İbn Hişam, IV, 34; Vakıdî, II, 823, 826.

³⁴⁰ Heykel, II, 273.

³⁴¹ Heysemî, VI, 253.

sırada, Hz. Ebu Bekir'in babası Ebu Kuhâfe, çocuklarının en küçüğü olan kızına³⁴² kendisini Ebu Kubeys dağının üzerine çıkarmasını söyledi. Ebu Kuhâfe'nin gözleri görmezdi. Kuraybe onu Ebu Kubeys dağının üzerine çıkardığı zaman, Ebu Kuhâfe, kızına, neler gördüğünü sordu. Kız, uzaktan gördüğü her şeyi babasına anlatıyordu. Bir ara kızı: *"Karaltı dağıldı!"* dedi. Ebu Kuhâfe: *"Süvarilere emir verildi. Askerler bölüklere ayrıldı."* dedi. Kuraybe, gördüğü şeylerden korkmaya başlamıştı. Ebu Kuhâfe ise kızına, Atık (Hz. Ebu Bekir)'in Hz. Peygamber (s.a.v.)'in ashabının seçkinlerinden olduğunu hatırlatarak onu teselli ediyordu. Ebu Kuhâfe ve kızı daha evlerine ulaşmadan, süvariler yetiştiler ve süvarilerden birisi, kızın boynundaki gümüş gerdanlığı koparıp aldı.³⁴³

³⁴² İbn Hişam, IV, 35. Bir kısım rivayetlerde Ebu Kuhafe'nin bu kızının adının "Kuraybe" olduğu belirtilir. Bkz. Vakıdî, II, 824.

³⁴³ İbn Hişam, IV, 35-36; Vâkıdî, II, 824.

III. BÖLÜM

MEKKE'YE GİRİŞ

Hiz. Peygamber (s.a.v.), Mekke'ye girmeden önce son hazırlıklarını yapıp İslam ordusunu, sağ kol, sol kol, kalb ve öncü birliği olmak üzere, dörde ayırmıştı. Hiz. Peygamber (s.a.v.); Hicretin 8. yılında 19 Ramazan, Cuma günü³⁴⁴ başına siyah bir sarık sarmış,³⁴⁵ sarığının bir ucunu, iki omuzunun arasından, arkasına salmış olarak³⁴⁶ tepeden tırnağına kadar silahlanmış kalb birliğindeki mücahitlerin ortasında,³⁴⁷ Hiz. Ebu Bekir'le Useyd b. Hudayr'ın arasında³⁴⁸ Zî Tuva'dan hareket edip Ezâhir³⁴⁹ yolundan Mekke'nin üst tarafına doğru ilerledi.³⁵⁰ Hiz. Peygamber (s.a.v.)'in taşınan sancağı beyazdı.³⁵¹ Hiz. Peygamber (s.a.v.) devesinin üzerinde bulunduğu halde Mekke'ye girerken Fetih Sûresini yüksek sesle okuyor,³⁵² Allah'a şükür ve tevâzuundan, başını önüne eğmiş bulunuyordu.³⁵³

Hiz. Peygamber (s.a.v.); Ebu Süfyan'la, Hakîm b. Hizam'ı Mekke'ye gönderdikten sonra, hemen arkalarından, Zübeyr b. Avvam'a hareket emri vermişti.³⁵⁴ Zübeyr b. Avvam; Muhacir süvarileriyle birlikte, Mekke'nin üst tarafından Hacun'a kadar ilerleyip bayrağını oraya, dikti.³⁵⁵ Mekke'nin yukarı tarafındaki müşriklerden Mücahitlere karşı koyan olmadığı için, Zübeyr b. Avvam, çarpışmak zorunda kalmamıştı.³⁵⁶

Halid b. Velid, Mekke'ye el-Lît tarafından, Mekke'nin aşağısındaki yoldan girdi. Kureyş müşrikleri, Bekiroğullarıyla, Huzeylleri orada toplamışlar ve İslam ordusuna karşı

³⁴⁴ Vakıdî, II, 873, 885, 889; İbn Sa'd, II, 137. Bir kısım rivayetlerde Mekke'ye girişin, Ramazan ayından 13 gece geçtikten sonra olduğu belirtilmektedir. Bkz. Heysemî, VI, 260. Biz Ramazan'ın bitmesine 10 gece kala, yani 19 Ramazan, Bkz. Taberî, II, 165, rivayetini tercih ediyoruz.

³⁴⁵ İbn Sa'd, II, 140; Belâzurî, *Ensâb*, I, 426.

³⁴⁶ İbn Kesîr, III, 488. Hiz. Peygamber (s.a.v.)'in o gün başına miğfer geçirmiş olduğu da belirtilir. Bkz. Buhârî, "Kitâbu'l-Meğâzî", 46.

³⁴⁷ Vakıdî, II, 823.

³⁴⁸ Diyarbekrî, II, 84.

³⁴⁹ "Ezâhir": Ahnes halkının Hira dağı ile Sakar dağı arasındaki mahallesi ile geniş yol arasında kalan yokuştur. Bkz. Ezrakî, II, 287, 288.

³⁵⁰ İbn Hişam, IV, 36.

³⁵¹ Tirmizî, "el-Cihâd", 9 (Hadis No: 1679).

³⁵² Buhârî, "Kitâbu'l-Meğâzî", 46.

³⁵³ İbn Kesîr, III, 489; Diyarbekrî, II, 83.

³⁵⁴ Taberî, II, 158.

³⁵⁵ İbn Sa'd, II, 136. Fetih Mescidinin bulunduğu yer. Bkz. İbn Kayyım, III, 1347.

³⁵⁶ Taberî, II, 159.

kendilerine yardımcı olmalarını istemişlerdi. Halid, Handeme dağının dibinde, Safvan b. Ümeyye, İkrime b. Ebu Cehil ve Süheyl b. Amr'ın Müslümanlarla çarpışmak üzere topladıkları bu cemaatle karşılaştı. Bunlar, Halid ve birliğinin Mekke'ye girmesine engel olmak istediler, silahlarını hazırladılar³⁵⁷ ve ok yağdırmaya başladılar. Halid b. Velid'e karşı koyanlar, bilhassa, Bekiroğullarıyla, Evbaşlar idi.³⁵⁸ Halid b. Velid, askerlerine onlarla çarpışmalarını emretti; ancak kaçanların ardlarına düşmelerini yasakladı. Onlar, çok kısa sürede bozguna uğratıldılar.³⁵⁹ Bekiroğullarından yirmiye yakın, Huzeyllerden de üç veya dört kişi öldürüldü.³⁶⁰ Bozguna uğrayanlar, Hazvere çarşısına kadar takip edilerek öldürüldüler. Pek çoğu sağa sola dağıldı; bir kısmı da dağbaşlarına kaçtılar.³⁶¹ Safvan b. Ümeyye, İkrime b. Ebu Cehil ve Süheyl b. Amr gibi Kureyş müşriklerinin ileri gelenleri de, Halid ile askerlerinin amansız saldırısının kucağına attıkları adamlarını yalnız bırakıp³⁶² kaçanlar arasındaydılar.³⁶³

Kaçanlar arasında, bu çarpışmadan önce, Handeme'de Müslümanları yenerek onlardan alacağı esiri karısına hizmetçi yapacağını vadeden Hımas b. Hâlid de vardı. Ancak esir almak şöyle dursun, kaçta kaçta evine neredeyse cansız düşmüştü. Karısı, kendisine vaat ettiği hizmetçinin nerede olduğunu sorarak onunla alay etti. Hımas: *"Sen şimdi alay etmeyi bırak da, kapıyı benim üzerime sıkıca kapat!"*³⁶⁴ *Çünkü, kim kapısını kapar, evinde oturursa, ona eman verilmiştir."* dedi. Karısı: *"Yazıklar olsun sana! Ben, seni, Muhammed'le çarpışmaktan alıkoymak istememiş miydin? Ben sana kaç kere: 'Onunla ne zaman çarpışmışsanız, muhakkak, onun size galebe çaldığını gördüm!' dememiş miydin? Kapamamı istediğin kapımız nedir?"* dedi. Hımas: *"O, hiç kimseye açılmayacak kapıdır! Eğer sen Handeme'de bizim halimizi; Safvan'ın nasıl kaçtığını, İkrime'nin nasıl kaçtığını, Ebu Yezid³⁶⁵'in nasıl kocası öldürülmüş ve yetimleriyle ortada kalmış bir kadına döndüğünü, kılıçlarla nasıl karşılanıp vurulduğumuzu, bacak ve kafataslarının nasıl biçildiğini, onların arkamızdan nasıl homurdandıklarını, haykırdıklarını, görmüş olsaydın, beni kınayacak en küçük söz bile söylemezdin!"*³⁶⁶ diyerek Handeme'deki çarpışmada nasıl

³⁵⁷ İbn Hişam, IV, 36-37; Vakıdî, II, 825.

³⁵⁸ Heysemî, VI, 252.

³⁵⁹ Vakıdî, II, 825, 839.

³⁶⁰ İbn Sa'd, II, 136.

³⁶¹ Vakıdî, II, 825-826; Belâzurî, *Ensâb*, I, 425.

³⁶² Heykel, II, 278.

³⁶³ Belâzurî, *Ensâb*, I, 427; Taberî, II, 159-160.

³⁶⁴ İbn Hişam, IV, 37; Belâzurî, *Ensâb*, I, 427.

³⁶⁵ Süheyl b. Amr'dır. Bkz. İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, II, 247.

³⁶⁶ İbn Hişam, IV, 37.

إِنَّكَ لَوْ شَهِدْتَ يَوْمَ الْخَنْدَمَةِ إِذْ فَرَّ صَفْوَانٌ وَفَرَّ عِكْرَمَةُ
وَأَبُو يَزِيدَ فَأَنْتُمْ كَالْمُؤْتَمَةِ وَاسْتَقْبَلْتَهُمْ بِالسُّيُوفِ الْمُسَلِّمَةِ

bir bozguna uğratıldıklarını dile getirmiştir.

Hiz. Peygamber (s.a.v.), Ezâhir yokuşuna çıkınca, kılıç parıltıları gördü ve bu parıltıların ne olduğunu sordu Sahabe de: *"Ey Allah'ın Elçisi! Sanırız ki; müşrikler Halid b. Velid'le çarpışmaya kalkmışlardır! Onlar çarpışmayı başlatmamış olsalardı, Halid onlarla çarpışmazdı!"* dediler.³⁶⁷ O sırada, Ebu Süfyan gelip: *"Ey Allah'ın Elçisi! Kureyş cemaati mahvoldu! Bundan sonra, Kureyş yok olmuş demektir!"* dedi.³⁶⁸ Hiz. Peygamber (s.a.v.): *"Niçin yok olmuş?"* diye sordu. Ebu Süfyan: *"İşte Halid! Halktan, bulduğunu öldürüyor."* dedi. Hiz. Peygamber (s.a.v.), Halid'i çağrılarını emretti.³⁶⁹ Halid gelince Hiz. Peygamber (s.a.v.), ona, niçin çarpıştığını sordu. Halid b. Velid: *"Ey Allah'ın Elçisi! Önce onlar bize ok attılar, bize silah çektiler. Bizimle çarpışmaya başladılar. Ben de onlarla çarpışmaya mecbur kaldım."*³⁷⁰ dedi. Sonra da Hiz. Peygamber (s.a.v.) Halid'i artık kimseyi öldürmemesi için uyardı.³⁷¹

A-) HZ. PEYGAMBER (S.A.V.)'İN MEKKELİLERE EMAN VERMESİ

Hiz. Peygamber (s.a.v.): "Her kim Ebu Süfyan'ın evine sığınır, ona eman verilmiştir! Her kim silahını elinden bırakırsa, ona eman verilmiştir! Her kim evine girip kapısını üzerine kapatırsa, ona da eman verilmiştir!"³⁷² Ey Müslümanlar topluluğu! Artık silah kullanmaktan vazgeçiniz! Ancak, Huzâalara, Bekiroğullarının yaptıkları baskından sebebiyle, ikinci namazına kadar çarpışmaya izin verilmiştir!" buyurdu.³⁷³ Hiz. Peygamber (s.a.v.), ayrıca: "Yaralılar öldürülmeyecektir! Arkasına dönüp kaçan takip edilmeyecektir! Esir alınan da öldürülmeyecektir!" buyurdu³⁷⁴ ve savaşanlar dışındaki bütün Mekkelilere, canlarına ve mallarına dokunulmayacağına dair eman verdi.³⁷⁵

يَقْطَعَنَّ كُلَّ سَاعِدٍ وَجُمُوعَهُ ضَرْبًا فَلَا يُسْمَعُ إِلَّا غَمَمَةً
لَهُمْ نَهْيٌ خَلْفَنَا وَهُمْ مَهْمَةٌ لَمْ تَنْطِقِي فِي اللُّومِ أَذْنَى كَلِمَةٍ

³⁶⁷ Vakıdî, II, 826; İbn Sa'd, II, 136.

³⁶⁸ Müslim, "el-Cihâd ve's-Siyer", 31 (Hadis No: 4722); Belâzurî, *Fütûh*, 52.

³⁶⁹ Diyarbekrî, II, 84.

³⁷⁰ Vakıdî, II, 838, 839.

³⁷¹ Diyarbekrî, II, 84.

³⁷² Müslim, "el-Cihâd ve's-Siyer", 31 (Hadis No: 4722); Belâzurî, *Fütûh*, 52.

³⁷³ Vakıdî, II, 839. Huzaa'ya böyle bir ayrıcalığın verilmesinin nedeni; Hudeybiye Antlaşması'na dahil iken Bekiroğullarının, fetihten önce uğradıkları baskından dolayıydı.

³⁷⁴ Belâzurî, *Fütûh*, 53.

³⁷⁵ İbn Hazm, *Cevâmiu's-Sîre*, 230.

B-) KANI HEDER EDİLENLERLE İLGİLİ GELİŞMELER

Hz. Peygamber (s.a.v.) kumandanlarına Mekke'ye girme emrini verdiği sırada, kendileriyle çarpışmaya kalkışmadıkça, hiç kimse ile çarpışmamalarını;³⁷⁶ ancak, aşağıda isimleri yazılı bazı erkeklerle kadınların³⁷⁷ Kâbe'nin örtüsü altına sığınmış olarak bulunsalar bile öldürülmelerini emretmişti.³⁷⁸ Bunlar:

1. Abdullah b. Hatal, İbn Hatal'ın iki şarkıcı cariyesi; Fertana³⁷⁹ ve Erneb veya Ernebe veya Kuraybe; ya da Kuraybe ve Kuraynâ idi.³⁸⁰ Ayrıca İbn Hatal'ın şarkıcı cariyeleri dışında bir kadın kölesi.³⁸¹
2. Huveyris b. Nukayz b. Vehb b. Abd b. Kusay,³⁸²
3. Mıkyes b. Subabe el-Leysî,
4. Sâre (Amr b. Hâşim oğullarının azadlısı),
5. İkrime b. Ebu Cehil,
6. Hebbar b. Esved b. Muttalib,
7. Hind binti Utbe b. Rebia,
8. Abdullah b. Sa'd b. Ebî Serh,³⁸³
9. Abdullah b. Zibârâ,
10. Safvan b. Ümeyye,
11. Vahşî b. Harb,³⁸⁴
12. Haris b. Tulatıla,³⁸⁵

³⁷⁶ İbn Hişam, IV, 38; Taberî, II, 160.

³⁷⁷ Vâkıdî, II, 825; İbn Sa'd, II, 136.

³⁷⁸ Taberî, II, 160.

³⁷⁹ İbn Hişam, IV, 38; Vâkıdî, II, 825.

³⁸⁰ Vâkıdî, II, 825; İbn Sa'd, II, 136; Belâzurî, *Ensâb*, I, 427-428.

³⁸¹ Diyarbekrî, II, 94. Bu şahısla ilgili herhangi bir bilgiye ilk dönem eserlerde rastlayamadık.

³⁸² Bir kısım rivayetlerde bu şahsın adı, Haris b. Nufeyl b. Vehb olarak geçmektedir. Bkz. İbn Kayyım, III, 1351.

³⁸³ Vâkıdî, II, 825; İbn Sa'd, II, 136; Belâzurî, *Ensâb*, I, 427-428. İbn Hişam, öldürülecek olanların 8 kişi olduğunu kaydeder. Bkz. İbn Hişam, IV, 38-39.(Yukarıda sırasıyla verilen 10 isimden: Hebbar b. Esved b. Muttalib, Hind binti Utbe b. Rebia hariç.)

³⁸⁴ İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, II, 251. İbnü'l-Esîr, Hebbar b. Esved hariç, sırasıyla verilen isimlerden 12 tanesini zikreder.

³⁸⁵ Diyarbekrî, II, 94-95. Diyarbekrî, kanı heder edilenler listesinde Enes b. Züneym ed-Di'lî hariç 17 kişinin ismini zikreder. Ancak biz oluşturduğumuz listede ikisinin ismini zikretmedik. Bunlardan biri öldürüldüğü belirtilen Ümmü Sa'd Erneb isimli bir kadın; diğeri ise Ka'b b. Züheyr isimli, Hz. Peygamber'in hırka-ı şerifini kendisine hediye ettiği şahıstır. Bu şahısları listede zikretmememizin gerekçesi şudur: Ümmü Sa'd Erneb isimli kadının İbn Hatal'ın bir kısım rivayetlerde öldürülmesi emredilen şarkıcılarından biri olan Erneb ile karıştırılmış olma ihtimali vardır. Ka'b ise Müzeyneliydi. Müzeynelerin yurdu da Gatafanlar'ın yurduydı. Yani bu adam Kureyş'ten değildi. Biz ise bu çalışmamızda Mekke'nin fethinde genel aftan istisna edilen Kureyşlileri ele almaktayız. Ayrıca Diyarbekrî, İbn Hatal'ın kanı heder edilen şarkıcı cariyeleri dışında öldürüldüğünü belirttiği bir de kadın kölesinden bahsetmektedir. Ancak bildirilen şahıs hakkında herhangi bir bilgiye, ilk dönem eserlerde rastlayamadık. Bu şahsın, ismi hakkında kesin bir kanaat olmadığı

13. Hâris b. Hişâm'dır.³⁸⁶

14. Enes b. Züneym ed-Di'li

Şimdi kanlarının heder edilmesine karar verilen bu kişileri tanıyalım:

1-) Abdullah b. Hatal

Abdullah b. Hatal, Benî Teym b. Edrem b. Galib'dendi.³⁸⁷ Kendisi, Müslüman olmuş, Medine'ye hicret etmiş,³⁸⁸ Hz. Peygamber (s.a.v.) ona, zekat ve sadaka tahsildarlığı görevini vermişti.³⁸⁹ İbn Hatal'ın hizmetini gören, Huzâa'dan olan³⁹⁰ Müslüman bir kölesi vardı. Hz. Peygamber (s.a.v.), bu köleyi de yanına alarak, İbn Hatal'ı tahsilata göndermişti.³⁹¹ Köle, İbn Hatal'ın hizmetini görüyor, yemeğini yapıyordu.³⁹² Bunlar, bir konak yerinde konakladılar. İbn Hatal, kendisi için bir davar kesip yemek yapmasını köleye emretti.³⁹³ Öğle vakti, yatıp uyudu. Uyandığı zaman, kölenin kendisi için yemek hazırlamadığını ve kölenin de, uyuyakaldığını gördü. İbn Hatal, köleye son derecede kızdı ve üzerine atılıp onu döve döve öldürdü. Öldürdüğü zaman, Hz. Peygamber (s.a.v.)'in yanına dönerse, bu suçundan dolayı kendisinin de öldürüleceğini düşündü ve irtidad etti. Topladığı zekat ve sadaka mallarını da sürerek Mekke'ye kaçtı. Mekke'li müşrikler, İbn Hatal'a onların yanına niçin döndüğünü sorduklarındaysa, İbn Hatal: "*Sizin dininizden daha iyisini bulamadım!*" dedi ve müşrik olarak kaldı. Bu nedenle İbn Hatal, Kâbe'nin örtüsü altına sığınmış olarak bulunsalar bile öldürülmeleri emredilen kişiler arasında yer almıştır.³⁹⁴

İbn Hatal tepeden turnağa kadar silahlanmış, uzun kuyruklu bir at üzerinde ve mızrağı elinde olduğu halde Mekke'nin yukarısından çıkıp gelirken, Saîd b. Âs'ın kızları, Hz. Peygamber (s.a.v.)'in Mekke'ye girdiğini İbn Hatal'a haber verdiler. İbn Hatal, onlara: "*Fakat, Vallahi, göreceksiniz ki, vücutlar kılıç darbelerinden su tutmayan tulumların ağızlarına benzemedikçe, onlar Mekke'ye giremeyeceklerdir!*" demiş ve Handeme'ye çarpışma için gitmişti. Orada İslâm süvarilerini ve çarpışmalarını görünce içine korku düşmüş, Kâbe'ye kadar gidip atından inerek silahıyla zırhını çıkarmış ve Kâbe'nin örtüsü

gibi; İbn Hatal'ın öldürülmüş olan şarkıcı cariyesi ile karıştırılmış olma ihtimali de vardır. Çünkü İbn Hatal'ın şarkıcılarından biri öldürülmüştür. Ancak isminin ne olduğu konusunda bir kesinlik yoktur.

³⁸⁶ Muhammed el-Hudârî, *Nuru'l-Yakîn*, Beyrut, 1995, 231.

³⁸⁷ İbn Hişam, IV, 38.

³⁸⁸ Vakıdî, II, 859; Belâzurî, *Ensâb*, I, 431.

³⁸⁹ İbn Hişam, IV, 38; Taberî, II, 160.

³⁹⁰ Vâkıdî, II, 859; Belâzurî, *Ensâb*, I, 431.

³⁹¹ İbn Hişam, IV, 38.

³⁹² Vâkıdî, II, 859; Belâzurî, *Ensâb*, I, 431.

³⁹³ Taberî, II, 160.

³⁹⁴ İbn Hişam, IV, 38; Vakıdî, II, 860; Belâzurî, *Ensâb*, I, 431; Taberî, II, 160.

altına girmişti. Ka'boğullarından birisi, İbn Hatal'ın zırhını, zırh altına giydiği gömleğini, miğferini, tulgasını, kılıcını aldı, atına da binip Hacun'a, Hz. Peygamber (s.a.v.)'in yanına geldi³⁹⁵ ve İbn Hatal'ın, Kâbe'nin örtüsüne sığınmış olarak bulunduğunu söyledi. Hz. Peygamber (s.a.v.): "*Öldürün onu! Nerede bulursanız onu öldürün!*" buyurdu.³⁹⁶

İbn Hatal'ı, Ebu Berzetü'l-Eslemî ile Saîd b. Hureys el-Mahzûmî'nin elbirliğiyle öldürdükleri bildirildiği gibi³⁹⁷ yalnız Ebu Berzetü'l-Eslemî'nin öldürdüğü de nakledilmiştir. Ebu Berze bu hususta: "*İbn Hatal'ı Kâbe'nin örtüsüne asılmış olduğu halde çıkarıp, Rukiin'le Makam arasında boynunu vurдум!*" demiştir.³⁹⁸

Kanları heder edilip öldürülmeleri emredilenler arasında, İbn Hatal'ın şarkıcı iki kadın kölesi de bulunuyordu. Bunlar Fertana³⁹⁹ ve Erneb, Ernebe veya Kuraybe; ya da Kuraybe ve Kuraynâ idi.⁴⁰⁰ İbn Hatal içki içer, Hz. Peygamber (s.a.v.)'i hiciv ve tahkir eden şiirler söyler, bu şiirleri onlara okuttururdu. Kureyş müşrikleri de, İbn Hatal'ın ve bu şarkıcı kadınların yanlarına gelirler, içki içerler; İbn Hatal'ın söylediği hiciv şiirleri orada okutulur, onlar da dinlerdi. Bu şarkıcı kadınların işleri güçleri, Hz. Peygamber (s.a.v.) aleyhinde söylenilen hiciv şiirlerini okumaktı.⁴⁰¹ Fetih günü, Erneb veya Kuraybe isimli şarkıcılardan biri yakalanıp öldürüldü.⁴⁰² Diğeri ise kaçtı ve sonradan eman dileyip Hz. Peygamber (s.a.v.) tarafından eman verilinceye kadar görünmedi.⁴⁰³ Eman verilince, Fertana, kılık kıyafet değiştirerek gelip Müslüman oldu.⁴⁰⁴ Bunun Hz. Osman dönemine kadar yaşadığı belirtilir.⁴⁰⁵

2-) Huveyris b. Nukayz

Mekke'nin fethi sırasında öldürülen müşriklerden birisi de, Huveyris b. Nukayz b. Vehb b. Kusay'dı. Kendisi, Mekke'de Hz. Peygamber (s.a.v.)'e işkence yapan müşriklerdendi.⁴⁰⁶ Huveyris'in sözleri, Hz. Peygamber (s.a.v.)'in çok ağırına giderdi. Hz. Peygamber (s.a.v.) aleyhinde söylenmiş olan hiciv şiirlerini okur dururdu.⁴⁰⁷

³⁹⁵ Vakıdî, II, 826, 827.

³⁹⁶ İbn Sa'd, II, 139-140.

³⁹⁷ İbn Hişam, IV, 39.

³⁹⁸ Vakıdî, II, 859; Belâzurî, *Ensâb*, I, 432.

³⁹⁹ İbn Hişam, IV, 38; Vâkıdî, II, 825.

⁴⁰⁰ Vakıdî, II, 825; Belâzurî, *Ensâb*, I, 428; İbn Sa'd, II, 136.

⁴⁰¹ İbn Hişam, IV, 38; Vakıdî, II, 860.

⁴⁰² Taberî, II, 161.

⁴⁰³ İbn Hişam, IV, 39.

⁴⁰⁴ Belâzurî, *Ensâb*, I, 433.

⁴⁰⁵ Taberî, II, 161.

⁴⁰⁶ İbn Hişam, IV, 39; Vakıdî, II, 857.

⁴⁰⁷ Belâzurî, *Ensâb*, I, 431; İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, II, 250. Huveyris'in kanının heder edilmesine neden olan ikinci bir gerekçeye göre; Hz. Abbas, Hz. Peygamber (s.a.v.)'in kızları Hz. Fâtıma ile Ümmü Külsüm'u

Huveyris Mekke'nin fethi gününde evine kapanmış, kapısını kilitlemişti. Hz. Ali varıp sorduğu zaman, çölde olduğu söylendi. Kendisinin aranmakta olduğu haber verildi. Hz. Ali, Huveyris'in kapısından uzaklaşınca Huveyris evinden çıkıp başka bir eve kaçmak isterken, Hz. Ali, arkasından yetişti ve onu öldürdü.⁴⁰⁸

Bu şahsın öldürülmesinin nedeni, Hz. Peygamber ve ashabını hicvedici şiirler okuması, onlara işkencede ileri gitmesiydi.

3-) Mıkyes b. Subâbe

Kanı heder edilen müşriklerden birisi de, Mıkyes b. Subâbe idi.⁴⁰⁹ Mıkyes'in kardeşi Hâşim b. Subâbe, Müslüman olup Müreysi gazasına katılmıştı.⁴¹⁰ Amr b. Avf oğullarından Ubâde b. Sâbit'in ailesinden Evs b. Sabit, onu müşrik sanarak yanlışlıkla vurup öldürmüştü. Mıkyes b. Subâbe, Medine'ye, Hz. Peygamber (s.a.v.)'in yanına gelip Müslüman olmuş ve kardeşinin diyetini istemişti. Diyet kendisine ödendikten sonra, kardeşini yanlışlıkla öldürmüş olan Müslümanı öldürerek müşrikliğe dönmüş ve Mekke'ye kaçıyordu.⁴¹¹ Müşrikler, ona: "*Sen Muhammed'e tâbi olmuşsun. Seni bize geri çeviren nedir?*" diye sordukları zaman, Mıkyes, iki putun yanına gidip başını kazıtmış ve: "*Ben sizin dininizden daha iyi, daha eski bir din bulamadım!*" demiş, sonra da, kardeşini yanlışlıkla öldüren Müslümanı nasıl öldürdüğünü Kureyş müşriklerine övünerek anlatmıştı.⁴¹² Fetih günü, Mekkeli müşrikler bozguna uğradıkları zaman, Mıkyes b. Subâbe bazı arkadaşlarıyla birlikte bir yerde gizlice oturup içki içmekteydi.⁴¹³ Kavminden olan⁴¹⁴ Nümeyle b. Abdullah el-Kinânî onun yerini öğrendi, gidip kendisini dışarı çağırdı. Dışarı çıkınca, kılıçla vurup onu öldürdü.⁴¹⁵

Mekke'den Medine'ye yollarken, Huveyris onları vurup yere düşürmüştü. Bkz. İbn Hişam, IV, 39. Bize göre bu şahıs Hebbâr b. Esved ile karıştırılmıştır. Çünkü iki şahsın kanının heder kılınmasına gerekçe olarak gösterilen olaylar, gerek yer; gerekse de işlenen suçun şekli itibarıyla birbirine çok fazla benzerlik arz etmektedirler. Bu rivayetin Hz. Ali dönemindeki, Ehl-i Beyt ve karşıtlarının mücadeleleri esnasında Hz. Ali ve ailesinin masumiyetinin bir göstergesi olarak Hz. Ali taraftarları tarafından uyarlanmış olma ihtimali de yüksektir. Çünkü hem zulme maruz kalan olarak gösterilen, hem de zulmeden şahsı öldüren Ehl-i Beyt'ten olan kişilerdir.

⁴⁰⁸ Vâkıdî, II, 857; Belâzurî, *Ensâb*, I, 431.

⁴⁰⁹ İbn Hişam, IV, 39.

⁴¹⁰ Belâzurî, *Ensâb*, I, 430.

⁴¹¹ Vâkıdî, II, 861; Belâzurî, *Ensâb*, I, 430.

⁴¹² Vâkıdî, II, 862.

⁴¹³ Belâzurî, *Ensâb*, I, 430-431.

⁴¹⁴ Diyarbekrî, II, 93.

⁴¹⁵ Vâkıdî, II, 860, 861.

4-) Sâre (Amr b. Abdulmuttalib'in Kölesi)

Bazı alimlere göre, Hâtüb b. Ebî Beltea'nın Mekkelilere yazdığı mektubu taşıyan kadındı. Hz. Peygamber (s.a.v.)'e müslüman olarak gelmişti. Ancak mürted olarak Mekke'ye geri gitti. Hz. Peygamber, bunun öldürülmesini emretmiş ve Hz. Ali öldürmüştür.⁴¹⁶ İbn Hişam'da ise: “*Mekke'nin fethinden sonra birisinin aracılığıyla Hz. Peygamber (s.a.v.)'den eman dilemiş ve kendisine eman verilmiştir. Hz. Ömer döneminde Ebtah'ta atlı biri onu ezerek öldürmüştür*”⁴¹⁷ denilmektedir.

Sâre, Belâzurî'de geçen rivayetin aksine Müslüman olarak Hz. Peygamber (s.a.v.)'in yanına gelmemiştir. Çünkü Hz. Peygamber (s.a.v.)'in, “*Müslüman olarak mı geldin?*” sorusuna, “*hayır*” diye cevap vermiştir.⁴¹⁸ Bununla birlikte sadece azad edilmek ya da bir miktar ihtiyacının giderilmesi için geldiğini söylemiştir.⁴¹⁹ Sâre ile ilgili olayı aktaran Taberî, Vakıdî'den naklen verilen rivayette fetih günü öldürüldüğünü belirtmiştir. Ancak yukarıda Zemahşerî'den verilen rivayete göre Müslüman olup irtidat ettiğine dair bir bilgi yoktur. Peki niçin öldürülmüştür? Ayrıca İbn Hişam'da, kendisi için eman dilendiğini Hz. Peygamber (s.a.v.)'in de ona eman verdiğini, Hz. Ömer'in devrinde bir atlının çarpmasıyla öldüğü belirtilmiştir.⁴²⁰ İbn Hişam'ın rivayeti bize daha mantıklı gelmektedir. Çünkü Hind gibi biri öldürülmezken bu kişi nasıl öldürülür? Bu da anlaşılması zor olan bir husustur. Bu nedenle onun öldürülmediğini anlatan rivayeti tercih ediyoruz.

Sâre'nin kanının heder edilmesini gerektiren husus eğer irtidat ise, bununla ilgili bir delil bulamadık. Eğer taşımış olduğu mektup ise, Hz. Peygamber (s.a.v.), mektubu getirmeleri için Hz. Ali ve Hz. Zübeyr'i gönderdiğinde onlara, serbest bırakılmasını değil; hemen öldürülmesini emrederdi. Halbuki Hz. Peygamber (s.a.v.), onlara Sâre'nin öldürülmemesini tenbih etmiştir.⁴²¹ Dolayısıyla Sâre'nin mektubu taşıması kanının heder edilmesi için gerekçe olamaz.

5-) İkrime b. Ebu Cehil

İkrime b. Ebu Cehil, Hz. Peygamber (s.a.v.)'e işkencede, düşmanlıkta ve ona

⁴¹⁶ Belâzurî, *Ensâb*, I, 433. Vakıdî'den naklen Taberî'de de fetih günü öldürüldüğü bildirilmiş ancak kim tarafından ve hangi suçtan dolayı öldürüldüğü belirtilmemiştir. Bkz. Taberî, II, 161.

⁴¹⁷ İbn Hişam, IV, 39; Taberî, II, 161.

⁴¹⁸ Zemahşerî, IV, 510.

⁴¹⁹ Vakıdî, II, 860.

⁴²⁰ İbn Hişam, IV, 39.

⁴²¹ Diyarbekrî, II, 79.

karşı açılan kavgaları malî gücü ile desteklemede babasına benzerdi.⁴²² Hz. Peygamber (s.a.v.)'in en katı ve azılı düşmanıydı. Kendisi, müşriklerin ünlü süvarilerindendi.⁴²³ Hudeybiye Muahedesi hükmünü çiğneyerek yüzlerini örtüp Bekiroğullarıyla birlikte Huzâaları uyurlarken kılıçtan geçiren⁴²⁴ ve Mekkelileri Hz. Peygamber (s.a.v.)'e karşı ayaklandırıp Handeme'de Halid b. Velid kuvvetlerine karşı koyan Kureyş'in ileri gelenlerinden birisiydi.⁴²⁵ Müşriklerin savunma birlikleri Halid b. Velid tarafından bozguna uğratılınca⁴²⁶ İkrime b. Ebu Cehil de, öldürüleceğinden korkarak Yemen'e kaçtı.

İkrime'nin eşi Ümmü Hakîm binti Haris, Mekke fethedildiği zaman, içlerinde Hind binti Utbe'nin de bulunduğu, Kureyş kadınlarından on kişilik bir topluluk halinde gelip Hz. Peygamber (s.a.v.)'e biat ederek Müslüman oldu ve Hz. Peygamber (s.a.v.)'e, İkrime'nin öldürülmekten korktuğu için kaçtığını söyleyip İkrime için ondan eman diledi. Hz. Peygamber (s.a.v.) de, ona eman verildiğini buyurdu. Bunun üzerine Ümmü Hakim, Rûmî uşağını yanına alarak İkrime'yi aramaya çıktı. Yolda uşağı ona sarkıntılığa yeltendi. Ümmü Hakîm, Âkke halkından bir cemaatin yanına varıncaya kadar onu oyaladı. Orada, uşağına karşı onlardan yardım istedi. Onlar da uşağı iple bağladılar. Ümmü Hakîm, İkrime'ye, Tihâme sahillerinden bir sahilde, gemiye bindiği sırada yetişti.⁴²⁷ İkrime, gemiye binip Habeşistan'a gitmek istiyordu.⁴²⁸ Ümmü Hakîm de, o sırada, yanına vardı ve İkrime'ye: *"Ey amcamın oğlu! Ben, sana insanların akraba haklarını en çok gözeteni, insanların en iyisi ve en hayırlısı olan zâtın yanından geldim. Kendini boş yere helâk etme! Sen bunun üzerinde dur! Sonunda gerçeği kavrayacak ve anlayacaksın. Hem, ben senin için Allah'ın Elçisi (s.a.v.)'nden eman da almış bulunuyorum"* diyerek onu dönmeye ikna etti ve beraber Mekke'ye doğru yola koyuldular. Ümmü Hakim, İkrime'ye uşağının yaptıklarını anlattı. İkrime de Müslüman olmadan önce o köleyi öldürdü. Daha sonra İkrime, Ümmü Hakîm ile birlikte Mekke'ye döndü.

Mekke'ye yaklaştıkları sırada, Hz. Peygamber (s.a.v.), ashabına: *"İkrime, sizin yanınıza, mü'min ve muhacir olarak geliyor. Sakın, onun babasına kötü söz söylemeyiniz! Çünkü, ölüye kötü söz söylemek diriyi üzer, ölüye birşey erişmez!"* buyurdu. İkrime, Hz. Peygamber (s.a.v.)'in çadırının kapısına varınca, Hz. Peygamber (s.a.v.) onu gördü ve onun

⁴²² Vâkıdî, II, 825; İbn Sa'd, II, 136.

⁴²³ İbnü'l-Esîr, *Usdu'l-Ğâbe*, III, 270.

⁴²⁴ İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, II, 239.

⁴²⁵ İbn Hişam, IV, 36; Vâkıdî, II, 823.

⁴²⁶ İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, II, 247; Diyarbekrî, II, 77.

⁴²⁷ Vâkıdî, II, 850-851.

⁴²⁸ Taberî, II, 160.

gelişine sevincinden dolayı hemen ayağa kalkıp yanına vardı,⁴²⁹ onu kucakladı ve ona: *"Hoşgeldin süvari muhacir!"* buyurdu.⁴³⁰ Sonra, oturdu. İkrime ile Ümmü Hakîm de, Hz. Peygamber (s.a.v.)'in önüne oturdular. Ümmü Hakîm'in yüzü peçeliydi. İkrime: *"Ey Muhammed! Bu zevcem senin bana eman verdiğini söyledi!"* dedi. Hz. Peygamber (s.a.v.): *"Doğru söylemiş. Sana eman verilmiştir!"* buyurdu. İkrime: *"Ey Muhammed! Sen beni nelere davet ediyorsun?"* diye sordu. Hz. Peygamber (s.a.v.): *"Ben seni Allah'tan başka hiçbir ilah olmadığına ve benim de Allah'ın Rasulü olduğuma şehadet etmeye, namaz kılmaya, zekat vermeye, oruç tutmaya, haccetmeye...Ve şöyle şöyle yapmaya davet ediyorum!"* buyurup, İslâmiyet esaslarını ve İslâm'ın ahlâk ilkelerini saydı. İkrime: *"Vallahi, sen ancak hak ve gerçek olana, güzel ve iyi birşeye davet ediyorsun. Vallahi, davet ettiğin şeylere davete başlamadan önce de, sen içimizde sözü en doğru olanımız, iyilik yönünden de en iyimizdin."* dedi ve Kelime-i şehadet getirip Müslüman oldu.⁴³¹ İkrime, bunları söylerken, Hz. Peygamber (s.a.v.)'den utandığından dolayı, başını önüne eğmiş bulunuyordu.⁴³²

İkrime'nin Müslüman oluşu Hz. Peygamber (s.a.v.)'i sevindirdi. İkrime, Hz. Peygamber (s.a.v.)'e kendisine bazı tavsiyelerde bulunmasını istedi. Hz. Peygamber (s.a.v.) de ona: *"Allah'tan başka hiçbir ilah olmadığını, Muhammed'in Allah'ın kulu ve resûlü" olduğunu söylemesini ve Allah yolunda cihad etmesini* tavsiye etti. İkrime: *"Ey Allah'ın Elçisi Sana karşı yaptığım bütün düşmanlıklar, müşrikliğin yayılması ve üstün gelmesi arzusuyla sana karşı attığım bütün adımlar, sana karşı geldiğim bütün yerler, senin yüzüne karşı veya arkandan sarf ettiğim bütün sözlerden dolayı benim için Allah'tan mağfiret dilemeni istiyorum."* dedi. Bunun üzerine, Hz. Peygamber (s.a.v.): *"Ey Allah'ım! Onun bana karşı yaptığı, bütün düşmanlıklardandı. (Senin yolundan çevirmek maksadıyla) gittiği, içinde erişeceği yere kadar adım attığı ve bununla da senin nurunu söndürmeyi arzuladığı her yerdeki tutum ve davranışlarından doğan günahlarını bağışla! Onun, aleyhimde, yüzüme karşı veya arkandan işlediği bütün kötülükleri de bağışla!"* diyerek dua etti. İkrime: *"Razı oldum Ey Allah'ın Elçisi! Ama, Vallahi, Allah'ın kullarını Allah'ın yolundan çevirmek için harcadığımın iki katını Allah yolunda harcamadıkça, Allah yolundan çevirmek için yaptığım savaşların iki katını da Allah yolunda yapmadıkça, geri durmayacağım!"* dedi.⁴³³

⁴²⁹ Vakıdî, II, 851-852.

⁴³⁰ İbnü'l-Esîr, *Usdu'l-Ğâbe*, III, 270.

⁴³¹ Vakıdî, II, 852.

⁴³² Hâkim, *el-Müstedrek ala's-Sahihayn*, el-Mektebetu's-Şâmîle, el-isdâru's-sânî, Beyrut, 1990, III, 242.

⁴³³ Vakıdî, II, 852, 853.

İkrime, Müslüman olduktan sonra, Mekke'de Kureyşîlerin evlerinden hangi evde put bulunduğunu iştirse, hemen gider, onu kırardı. Halbuki, daha önce Cahiliye çağında put yapıp satanların başıydı.⁴³⁴

İslam'a karşı savaştan ve İslam'a karşı çıkmakta en önde gelen bazı Kureyş liderlerinin, Hz. Peygamber (s.a.v.)'in ordu ile gelmekte olduğunu öğrenmelerinden sonra Mekke'den kaçtıklarında şüphe yoktur. Ama onların, öldürülmeleri için emir verilmesi nedeniyle kaçtıkları sadece tahminden ibarettir.⁴³⁵ İkrime ve Safvan gibi mukavemet gösterip orduyla çarpışanlar, korkmalarından dolayı kaçmışlardı. Siyer yazarları, kaçtıkları için kanları helal kılınmıştır, şeklinde görüş bildirmişlerdir. Halbuki onların kaçmaları, ölüme mahkum edilmiş olmalarından değildir. Kendi suçlarını çok iyi bildiklerinden dolayıdır. İkrime b. Ebu Cehil ve Safvan b. Ümeyye, kendileri İslam'a karşı düşmanlıkta herkesi geride bıraktıkları, Bekiroğullarıyla birlikte Huzaalara saldıranlar arasındaydılar, Handeme'de Hz. Peygamber (s.a.v.)'i Mekke'ye sokmamaya yemin edip Halid ile çarpışanlar arasındaydılar; ancak bunların, düşman olarak gördükleri Müslümanlara karşı bu hal ve tutum üzere olmaları kadar doğal bir durum yoktu. Ayrıca hemen hemen tüm Mekkeliler benzer suçlar işlemişlerdi. Huvaytub b. Abduluzâ, Süheyl b. Amr ile beraber Hudeybiye Antlaşmasına şahit olup, antlaşmayı imzaladığı halde,⁴³⁶ bu muahede hükmünü çiğneyerek yüzünü kapatıp Bekiroğullarıyla birlikte Huzâalara saldıran Kureyşîler arasındaydılar.⁴³⁷ Huvaytub: "*Fetih yılı, Allah'ın Elçisi (s.a.v.) Mekke'ye girince, son derecede korktuğunu, saklanmak için Avf'ın bahçesine gittiğini*" belirtmiş; ancak Ebu Zer ise onu görünce kaçmasının gereksiz olduğunu söylemiş ve kendisine eman verildiğini bildirmiştir.⁴³⁸ Süheyl: "*Öldürülmeyeceğimden emin değildim. Muhammed'le ashabına karşı benden daha kötü davranışlı bir kimse yoktu*" demektedir. Oğlu ile eman için haber gönderdiğinde ise, Hz. Peygamber (s.a.v.), "*Süheyl, akı ve şerefî olan bir adamdır. Süheyl gibi kişiler, İslâmiyeti tanımaz ve takdir etmez olamazlar.*"⁴³⁹ buyurmuştur. Süheyl ve Huvaytub, İkrime ve Safvan'la benzer suçlar işlemiştiler ve bu suçlarını iyi bildiklerinden dolayı korkuyordular. Bu da gayet tabii bir durumdur. Ancak Süheyl ve Huvaytub'ın saklanması veya kaçmasından ötürü, onlar hakkında, "*kanı heder edilmiştir*" diye bir hükme varamamaktayız. Kanı heder kılınıp öldürülenler veya Abdullah b. Sa'd ile kıyasladığımızda yukarıda sayılan nedenlerin, İkrime ve Safvan'ın kanlarının heder

⁴³⁴ Ezrakî, I, 163.

⁴³⁵ Şibli Numanî, 326-327.

⁴³⁶ İbnü'l-Esîr, *Usdu'l-Gâbe*, II, 71.

⁴³⁷ Vakıdî, II, 783.

⁴³⁸ İbnü'l-Esîr, *Usdu'l-Gâbe*, II, 71.

⁴³⁹ Vakıdî, II, 846, 847

kılınması için geçerli neden olmadıklarını düşünüyoruz. Siyer kitaplarında verilen bazı rivayetler de bizim bu fikrimizi destekler niteliktedir. Örneğin, İkrime, biat için geldiğinde, Hz. Peygamber (s.a.v.) onun gelişine sevincinden dolayı hemen ayağa kalkıp onu kucaklamıştı.⁴⁴⁰ Safvan'a gelince kendisine eman verildiğini anlaması için bir alamet istediğinde ona, Hz. Peygamber (s.a.v.) kendi sarığını göndermişti.⁴⁴¹ Bu da Hz. Peygamber (s.a.v.)'in Safvan'ın öldürülmesinden ziyade onun yaşaması için büyük isteğinin olduğunu göstermektedir.

6-) Hebbar b. Esved

Kanının dökülmesi helâl sayılan müşriklerden Hebbar b. Esved b. Muttalib, Hz. Peygamber (s.a.v.)'in kızı Hz. Zeyneb'i Medine'ye hicreti sırasında Zî Tuvâ'da yakalamış, hevdeç içinde mızrakla vurarak devesinden kayanın üzerine düşürmüştü, karnındaki çocuğunun düşmesine sebep olmuştu.⁴⁴² Bunun üzerine Hz. Peygamber (s.a.v.), onun ismini kanı heder edilecekler arasına almıştı. Bu olayın ardından Hz. Zeyneb hastalanmış, vefatına kadar da bu hastalıktan kurtulamamıştı.⁴⁴³ Mekke fethedildiği esnada Hebbar kaçmış, ele geçirilememiştir. Hz. Peygamber, eğer Hebbar yakalanırsa, yakılmasını emretmiş; ancak daha sonra: “*Sadece ateşi yaratan yakarak azabeder.*” diyerek elinin ve ayaklarının kesilip öldürülmesini buyurmuştur. Hebbar, Huneyn Savaşı'ndan sonra Müslüman olmuş, ancak Hz. Peygamber, onun kendisine görünmemesini istemiştir.⁴⁴⁴

Hz. Zeyneb'i devesinden düşürerek karnındaki çocuğunun düşmesine sebep olmuştu. Bu da kısas gerektirecek bir durumdu. Ayrıca Hz. Zeyneb hastalanmış, vefatına kadar da bu hastalıktan kurtulamamıştı. Bu nedenle kanı heder edilmişti. Ancak ortalık sakinleşince gelip Müslüman olmuştur. Burada da Hz. Peygamber (s.a.v.)'in şahsî adavet göstermekten ne kadar uzak olduğunu müşahede etmekteyiz.

7-) Hind Bintu Utbe

Hz. Peygamber (s.a.v.), Hint Bintu Utbe'yi, Hz. Hamza (r.a.)'ya yaptığı muamele ve Mekke'de Hz. Peygamber (s.a.v.)'e verdiği ezalar sebebiyle ölüme mahkum etmişti.

⁴⁴⁰ İbnü'l-Esîr, *Usdu'l-Gâbe*, III, 270.

⁴⁴¹ Vakıdî, II, 853, 854.

⁴⁴² Vâkıdî, II, 857.

⁴⁴³ Diyarbekrî, II, 93.

⁴⁴⁴ Vakıdî, II, 857; Belâzurî, *Ensâb*, I, 429.

Sonuçta Hind Hz. Peygamber (s.a.v.)'e bir grup kadının içerisinde kendini gizleyerek geldi ve müslüman oldu⁴⁴⁵ ve böylece öldürülmekten kurtuldu.

Hint Bintu Utbe, Hz. Hamza'yı Uhud Savaşı'nda Vahşi'ye öldürten kadındır. Hz. Peygamber (s.a.v.), Hz. Hamza'nın cesedinin kesilip biçildiğini, karnının yarılıp ciğerinin çıkarıldığını, burnunun ve kulaklarının kesilmiş⁴⁴⁶ olduğunu görünce dayanamayıp, hıçkırarak ağlamış⁴⁴⁷ ve Hz. Hamza'nın cesedinin başında şunu söylemiştir: *"Hiçbir zaman, bir daha seninki gibi bir musibete uğranmayacaktır. Hiçbir yer de, şu durduğum yer kadar beni kızdırıcı olmamıştır. Andolsun ki, Allah Kureyşlilere karşı beni muzaffer kılacak olursa, ben de onlardan otuz ölüye böyle yapacağım!"*⁴⁴⁸ Bu sözler, merhamet sahibi, savaşlarda değil ki bir insan, gereksiz yere ağaçların kesilmesine bile karşı çıkan Hz. Peygamber (s.a.v.)'in öfkesinin had safhaya geldiğini göstermektedir. Ancak bu sözler, Hind ve Vahşi'nin kanının heder edilmesini gerektirmez. Fakat bu olaya sebebiyet verenlerin, Hz. Peygamber (s.a.v.)'in bu derece üzülmeye neden olanların da, fetih gerçekleşince Mekke'den kaçmaları veya gizlenmeleri kadar olağan bir durum yoktur. Ayrıca Vahşi'nin ölüm emrinin verildiğini söyleyen Belâzurî'nin, onu kanı heder edilenler listesinde saymaması,⁴⁴⁹ bir çelişki olarak göze çarpmaktadır.

8-) Abdullah b. Sa'd b. Ebî Serh

Kâbe'nin örtüsü altında bile bulunsa öldürülmesi emredilen⁴⁵⁰ Abdullah b. Sa'd b. Ebî Serh, fetihten önce Müslüman olmuş,⁴⁵¹ Medine'ye hicret etmişti.⁴⁵² Hz. Peygamber (s.a.v.)'in vahiy katipleri arasındaydı.⁴⁵³ Abdullah b. Sa'd; Hz. Peygamber (s.a.v.)'e inen vahyi yazdığı sırada: *"Ben de Muhammed'in söylediği gibi söyleyebilirim. Muhammed'e gelen şeyin benzeri bana da geliyor!"*⁴⁵⁴ Muhammed peygamberse ve kendisine vahyolunuyorsa, ben de peygamberim. Bana da vahyolunuyor. Allah ona Kur'ân indiriyorsa, ben de, Allah'ın indirdiğinin benzerini indirebilirim! Muhammed 'Semîan Alîmen' dedi. Ben de 'Alîmen Hakîmen' dedim!" demeye başladı.⁴⁵⁵ Yaptığı bu ve benzeri sinsice yaygara ve hainliklerin yayılacağını, Medine'de daha fazla kalamayacağını anlayan

⁴⁴⁵ İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, II, 250-251.

⁴⁴⁶ İbn Hişam, III, 25.

⁴⁴⁷ Hâkim, III, 199.

⁴⁴⁸ Vâkîdî, I, 290; Taberî, II, 25.

⁴⁴⁹ Bkz. Belâzurî, *Ensâb*, I, 427-428.

⁴⁵⁰ İbn Hişam, IV, 38; Taberî, II, 160.

⁴⁵¹ İbn Hişam, IV, 38; Belâzurî, *Ensâb*, I, 429.

⁴⁵² İbnü'l-Esîr, *Usdu'l-Ğâbe*, II, 610.

⁴⁵³ İbn Hişam, IV, 38; Belâzurî, *Ensâb*, I, 429.

⁴⁵⁴ Belâzurî, *Ensâb*, I, 429.

⁴⁵⁵ Vakîdî, II, 855; Diyarbekrî, II, 91.

Abdullah b. Sa'd,⁴⁵⁶ Müslümanlıktan küfre dönerek Mekke'ye kaçtı.⁴⁵⁷ Kureyş müşriklerine: *"Kendisi (Hz. Peygamber (s.a.v.)), bana Kur'an'ı yazdırırken 'Azîzün Hakîmün' derdi. Ben: 'Yoksa 'Alîmün Hakîmün' mü?' diye sorardım. 'Evet! Hepsi de doğrudur' derdi. Sizin dininiz, onun dininden daha iyidir!"* dedi.⁴⁵⁸

Abdullah b. Sa'd, Hz. Osman'ın sütkardeşi⁴⁵⁹ olduğundan Mekke fethedilince, kaçıp Hz. Osman'a sığınmıştı.⁴⁶⁰ Abdullah b. Sa'd, Hz. Osman'a: *"Muhammed'e git, benim hakkımda kendisiyle konuş. Muhammed beni görürse gözlerimi oyar. Çünkü, benim suçum, suçların en büyüğüdür. İşlemiş bulunduğum suçtan pişmanlık duymuş, tevbe etmiş bulunuyorum."* dedi. Hz. Osman: *"Hayır! Ben seni yanıma alı, giderim"* dedi. Abdullah b. Sa'd: *"Vallahi, o, beni görecekt olursa, muhakkak boynumu vurdurur! Benim yüzüme bakmaz! O, benim kanımın dökülmesini helâl saymıştı. Onun ashâbı da, beni öldürmek için, her yerde arıyorlar."* dedi.⁴⁶¹

Gerçekten de o, her yerde sıkı bir şekilde aranıyordu.⁴⁶² Hz. Osman, olağanüstü durum yatışincaya kadar, Abdullah b. Sa'd'ı sakladı.⁴⁶³ Daha sonra, Abdullah b. Sa'd'ı Hz. Peygamber (s.a.v.)'in yanına götürdü, önünde durdular ve: *"Ey Allah'ın Elçisi! Bunun anası bunu yürütür, beni sırtında taşırdı. Bunun sütünü keser, beni emzirirdi. Bunu bırakır, bana iyilik eder, hediye verirdi. Bunu, anasının benim üzerimdeki iyilikleri için, bana bağışla! Ey Allah'ın Elçisi! Halka verdiğin genişliği, emanı, İbn Ebi Serh'e de ver!"* dedi ve Abdullah b. Sa'd'ın elini tutup Hz. Peygamber (s.a.v.)'e uzattı. Hz. Peygamber (s.a.v.), yüzünü ondan başka tarafa çevirdi. Hz. Osman, İbn Ebi Serh'in elini tekrar Hz. Peygamber (s.a.v.)'e uzattı. Hz. Peygamber (s.a.v.), yine, yüzünü ondan başka tarafa çevirdi. Hz. Peygamber (s.a.v.) ondan yüzünü başka tarafa çevirdikçe, Hz. Osman o yana varıp karşısında duruyor ve dileğini tekrarlıyordu. Hz. Peygamber (s.a.v.) İbn Ebi Serh'ten tekrar tekrar yüz çevirmek, ona eman vermemekle, birisinin hemen kalkıp onun boynunu vurmasını istiyordu. Hz. Peygamber (s.a.v.), bu iş için hiç kimsenin kalkmadığını gördü. O sırada Hz. Osman, Hz. Peygamber (s.a.v.)'in başını öptü ve: *"Ey Allah'ın Elçisi! Anam,*

⁴⁵⁶ Diyarbekrî, II, 90.

⁴⁵⁷ Vakıdî, II, 855; Belâzurî, *Ensâb*, I, 429.

⁴⁵⁸ İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, II, 249. Köksal, bu hususta şunları söylemektedir: *"Abdullah b. Sa'd, Kur'an-ı Kerîm'in, bütün kâinatın kendisine hamd ettiği yegâne hüküm ve hikmet sahibi olan Allah tarafından indirildiği gerçeğini; ve ona hiçbir bâtilin, ne önünden, ne ardından yaklaşamayacağı, Fussilet: 42. hatta Hz. Peygamber (s.a.v.)'in bile ona kendiliğinden birşey karıştıramayacağı, böyle birşeye teşebbüs edecek olsa Kur'an ifadesi ile "bir anda şah damarının koparılacağı" Hakka: 44-46. hakkındaki ilahî uyarıyı göz önünde bulundursaydı, şeytana uyup böyle bir hataya düşmezdi."* Bkz. Köksal, VI, 407-409.

⁴⁵⁹ Belâzurî, *Ensâb*, I, 429.

⁴⁶⁰ İbn Hişam, IV, 38.

⁴⁶¹ Vakıdî, II, 855.

⁴⁶² Belâzurî, *Ensâb*, I, 429.

⁴⁶³ İbn Hişam, IV, 38.

babam, sana feda olsun! Şunun biatını al!" dedi⁴⁶⁴ ve Abdullah b. Sa'd b. Ebi Serh için af ve eman diledi. Hz. Peygamber (s.a.v.), uzunca bir müddet sustuktan sonra, bunu kabul etti.⁴⁶⁵ Başını kaldırıp Abdullah b. Sa'd'a üç kere baktı.⁴⁶⁶ Sonra, biatını aldı.⁴⁶⁷ Hz. Osman, onun bağışlanması için araya girmiş ve o kadar ısrar etmişti ki Hz. Peygamber (s.a.v.) onu bağışlamak zorunda kalmıştı. Hz. Osman, Abdullah b. Sa'd'la dönüp gittikten sonra,⁴⁶⁸ Hz. Peygamber (s.a.v.), çevresindeki sahabelerine dönüp:⁴⁶⁹ "Ben ancak biriniz kalkıp da onun boynunu vursun diye sustum.⁴⁷⁰ Biatını almaktan ellerimi çektiğimi görünce, eman vermeden, kalkıp o fâsıkı⁴⁷¹ öldürecek, içinizde anlayışlı bir kimse yok muydu? Bunu yapmaktan sizi alıkoyan neydi?" buyurdu.⁴⁷²

Ebu'l-Yesar (Ka'b b. Amr b. Abbâd)⁴⁷³, İbn Ebi Serh'i, görürse, öldürmeyi adanmıştı. İbn Ebi Serh Hz. Peygamber (s.a.v.)'in yanına Hz. Osman'la geldiği zaman, Ensarî kılıcı elinde, ayakta duruyor; İbn Ebi Serh'i öldürmek için Hz. Peygamber (s.a.v.)'in işaretini bekliyordu. Hz. Osman'ın aracılığıyla İbn Ebi Serh kurtulup gidince, Hz. Peygamber (s.a.v.), Ebu'l-Yesar'a: "Adağını yerine getirsen olmaz mıydı?" buyurdu. O da: "Ey Allah'ın Elçisi! İki elim kılıcında, ayak üzeri duruyor, onu öldürmek için bana ne zaman işaret edeceksiniz diye bekliyordum!" dedi. Hz. Peygamber (s.a.v.): "İşaret, hıyanettir! Peygamber için, işaret etmek yoktur!"⁴⁷⁴ Bir başka rivayette: "Ey Allah'ın Elçisi! Biz, senin kalbinde olanı bilmiyorduk ki?"⁴⁷⁵ Keşke bize gözünle işaret ediverseydin,⁴⁷⁶ onu öldürürdük!" dediler. Hz. Peygamber (s.a.v.): "Peygamber işaretle adam öldürtmez!"⁴⁷⁷ buyurdu.

Abdullah b. Sa'd b. Ebi Serh, Hz. Peygamber (s.a.v.)'i gördükçe, utancından kaçır dururdu. Hz. Osman, Hz. Peygamber (s.a.v.)'e: "Anam, babam sana feda olsun! Anasının oğlu Abdullah'ın seni her görüşünde senden nasıl kaçtığını bir görseydin!" dedi. Hz. Peygamber (s.a.v.) gülümsedi ve Onun biatını alıp kendisine eman vermiş olduğunu hatırlattı. Bunun üzerine Hz. Osman: "Evet Ey Allah'ın Elçisi! Fakat, o, Müslüman olduğu

⁴⁶⁴ Vakıdî, II, 855, 856.

⁴⁶⁵ İbn Hişam, IV, 38; Taberî, II, 160.

⁴⁶⁶ Hâkim, III, 47.

⁴⁶⁷ Vakıdî, II, 856.

⁴⁶⁸ Taberî, II, 160.

⁴⁶⁹ Vakıdî, II, 856.

⁴⁷⁰ İbn Hişam, IV, 38.

⁴⁷¹ "O köpeği" dediği de belirtilir. Bkz. Belâzurî, *Ensâb*, I, 429.

⁴⁷² Vakıdî, II, 856.

⁴⁷³ Belâzurî, *Ensâb*, I, 430.

⁴⁷⁴ İbn Sa'd, II, 141.

⁴⁷⁵ Hâkim, III, 47.

⁴⁷⁶ Belâzurî, *Ensâb*, I, 430.

⁴⁷⁷ İbn Hişam, IV, 38.

*zaman işlediği suçun büyüklüğünü düşünüyor da, senin yüzüne bakmaktan utanıyor!" dedi. Hz. Peygamber (s.a.v.): "İslâmiyet kendinden önce işlenmiş olan kötülükleri siler!" buyurdu.*⁴⁷⁸

Abdullah b. Sa'd, Hz. Osman döneminde Mısır'a vali tayin edilmiş ardından Filistin'e dönmüş ve orada vefat etmiştir.⁴⁷⁹

9-) Abdullah b. Zibârâ

Abdullah b. Zibârâ'nın da öldürülmesi emredilen müşrikler arasında olduğu belirtilir.⁴⁸⁰ Halk arasında Hz. Peygamber (s.a.v.) ile ashabına dil ve eliyle en sert davrananlardan biriydi.⁴⁸¹ Müşrikleri Hz. Peygamber (s.a.v.)'le çarpışmaya kışkırtır, Hz. Peygamber (s.a.v.)'i hicvedici şiirleri söyler dururdu.⁴⁸² Fetih günü, Abdullah b. Zibârâ, öldürüleceğinden korkarak, Ümmü Hâni'nin kocası Hubeyre b. Ebi Vehb el-Mahzûmî ile birlikte Necran'a kaçmış ve Necran kalesine sığınmışlardı. Orada, kendilerine, gerilerinden ne haber olduğu sorulduğunda: *"Kureyşlileri soruyorsanız, Muhammed Mekke'ye girdi. Kureyşliler de öldürüldüler. Vallahi, öyle sanıyoruz ki, Muhammed bu kalenize kadar da ilerleyip gelecektir!"* dediler. Bunun üzerine Belharisler ile Kilablar, kalelerinin bozuk, yıkık yerlerini onardılar ve yaylım hayvanlarını topladılar.⁴⁸³

Bu arada şair Hassan b. Sabit'in söylemiş olduğu bir tek beyit,⁴⁸⁴ Abdullah b. Zibârâ'yı uyarmaya, umutlandırmaya ve Mekke'ye geri çevirmeye yetti.⁴⁸⁵ Abdullah b. Zibârâ, Hassan b. Sabit'in beytini alıp da Mekke'ye, Hz. Peygamber (s.a.v.)'in yanına gitmeye hazırlanınca, Hubeyre b. Ebî Vehb: *"Keşke ben senden başkasını yoldaş edinseydim! Vallahi, zannetmem ki, sen Muhammed'e temelli bağlı kalasın"* dedi. Abdullah b. Zibârâ: *"Bu, senin görüşündür. İnsanların en hayırlısı ve en iyisi olan amcamın oğlunu bırakıp da, niçin Benî Haris b. Ka'bların yanlarında oturalım?"* dedi.

Abdullah b. Zibârâ, Hz. Peygamber (s.a.v.) ashabıyla birlikte otururken, Necran'dan çıkageldi. Hz. Peygamber (s.a.v.), onu görünce: *"İşte İbn Zibârâ! Yüzünde İslâmiyet nuru parlıyor!"* buyurdu. Abdullah b. Zibârâ, Hz. Peygamber (s.a.v.)'in yanına

⁴⁷⁸ Vakıdî, II, 856.

⁴⁷⁹ Belâzurî, *Ensâb*, I, 430.

⁴⁸⁰ İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, II, 250.

⁴⁸¹ İbnü'l-Esîr, *Usdu'l-Ğâbe*, II, 595.

⁴⁸² Diyarbekrî, II, 94.

⁴⁸³ Vakıdî, II, 847.

⁴⁸⁴ نجران في عيش أحد لئيم لا تعدمن رجلا أهلك بغضه Bkz. Taberî, II, 162.

"Buğzu kendisini Necran'da yaşamaya mecbur bırakmış olan insan, Necran'ı her konuda süratle ıslahından mahrum etme." Bkz. Münir Muhammed Gadban, *Nebevî Hareket Metodu*, Çev. Tarık Akarsu, İstanbul, 1998, II, 420.

⁴⁸⁵ İbn Hişam, IV, 45; Vakıdî, II, 847.

gelip ayakta durdu ve: *"Selam olsun sana ey Allah'ın Resûlü! Şehadet ederim ki; Allah'tan başka hiçbir ilah yoktur! Şüphesiz ki, sen de, O'nun kulu ve resûlüsün! Hamd olsun O Allah'a ki, beni İslâmiyete hidayet edip kavuşturdu. Ben, sana karşı, ata, deveye binerek veya yürüyerek düşmanlık yapmaktan geri durmamış; sonra da, senden korkup Necran'a kaçmıştım. İslâmiyet'e hiçbir zaman yaklaşmak istemiyordum. Yüce Allah (c.c.) ise, benim için, istediğimden daha hayırlısını diledi ve onun sevgisini gönüme düşürünce, içinde yuvarlandığım sapkınlıkları; hiçbir yarar vermez, kendisine kimin taptığını, kimin tapmadığını bilmez bir taş parçası karşısında akıl sahibinin tapınmasındaki ve ona kurbanlar kesmesindeki manasızlığı ve boşluğu düşünebildim"* dedi⁴⁸⁶ ve yapmış olduğu bütün kötülüklerden dolayı Hz. Peygamber (s.a.v.)'den af diledi ve affedildi.⁴⁸⁷ Hz. Peygamber (s.a.v.): *"Hamd olsun O Allah'a ki, sana İslâmiyeti bahşetti. Şüphe yok ki, İslâmiyet kendisinden önce yapılanları siler."* buyurdu.

Abdullah b. Zibârâ'nın arkadaşı Hubeyre b. Ebi Vehb ise, Necran'da oturdu. Orada müşrik olarak öldü.⁴⁸⁸

Yukarıda aktarılan rivayetlerden anlaşıldığı kadarıyla Abdullah b. Zibara korkusundan Mekke'den kaçmıştır. Çünkü kesin olarak kanı heder kılınsaydı bir beyite bel bağlayıp geri dönmezdi. Abdullah b. Sa'd örneğine baktığımızda suçunun büyüklüğünü bildiği için bizzat Hz. Osman'ın himayesine giriyor ve yine de Hz. Peygamber (s.a.v.)'in yanına gitmeye cesaret edemiyor. Bu şahsın ise Abdullah b. Sa'd'ın suçuna kıyasla böyle büyük bir suçu yoktu. Ayrıca korkusundan kaçmış olması fikrinin bizde hasıl olmasının bir diğer nedeni de; kanı heder kılınmamış olan Hubeyre'nin, onunla birlikte kaçmış olmasıdır. Ayrıca Hz. Peygamber (s.a.v.) ve ashabına karşı hiçbir kötülükten geri kalmadığını belirterek korkusundan dolayı kaçtığını kendisi de dile getirmiştir zaten. Yani kanaatimizce Abdullah b. Zibârâ'nın kaçışı, kanının heder kılınmasından dolayı değildir.

10-) Safvan b. Ümeyye

Safvan b. Ümeyye'nin de Hz. Peygamber (s.a.v.)'in azılı düşmanlarından olduğu ve kanının heder edildiği belirtilir.⁴⁸⁹ Hudeybiye muahedesinin hükmünü çiğneyerek yüzlerini örtüp Bekiroğullarıyla birlikte, Huzâaları uyurlarken kılıçtan geçiren⁴⁹⁰ ve Mekkelileri Hz. Peygamber (s.a.v.)'le çarpışmaya teşvik edip Handeme'de Halid b. Velid'e

⁴⁸⁶ Vakıdî, II, 847, 848.

⁴⁸⁷ İbnü'l-Esîr, *Usdu'l-Ğâbe*, II, 596.

⁴⁸⁸ Vakıdî, II, 848, 849.

⁴⁸⁹ İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, II, 248.

⁴⁹⁰ Vakıdî, II, 783.

karşı koyan Kureyşliler arasındaydı.⁴⁹¹ Savunma birlikleri Halid b. Velid ve adamları tarafından bozguna uğratılınca,⁴⁹² Safvan b. Ümeyye, Hz. Peygamber (s.a.v.)'den korkarak Cidde'ye kaçmıştı.⁴⁹³ Ashabdan Umeyr b. Vehb, Hz. Peygamber (s.a.v.)'e: *"Ey Allah'ın Peygamberi! Safvan b. Ümeyye benim kavmimin efendisidir. Kendisini denize atmak için kaçmış bulunuyor. Senin kendisine eman vermeyeceğinden korkuyor. Anam, babam sana feda olsun!"*⁴⁹⁴ Ona da eman ver, ne olur?" dedi.⁴⁹⁵ Hz. Peygamber (s.a.v.), ona eman verildiğini buyurdu.

Umeyr b. Vehb, Safvan'ın ardı sıra yola çıktı ve Safvân'a yetişti. Safvan'ın yanında Yesar adındaki uşağından başka kimse yoktu. Safvan, uşağına: *"Yazıklar olsun sana! Bak, kimi görüyorsun?"* diye sordu. Uşak: *"Bu, Umeyr b.Vehb'dir!"* dedi. Safvan, Umeyr'in kendisini öldürmek için geldiğini düşünerek Umeyr'e, onun borcunu ve ailesinin maişetini yüklenmesine rağmen kendisini öldürmek istemesinin gerekçesini sordu. Umeyr ise, kendisine Hz. Peygamber (s.a.v.)'den eman getirdiğini söyleyerek onu teskin etmeye çalıştı. Safvan, Umeyr'in bu şekilde kendisini aldatmaya çalıştığını düşünerek bir türlü sakinleşmiyordu. Umeyr, kendisine Hz. Peygamber (s.a.v.)'in eman sözünü tekrarladı. Bunun üzerine Safvan, kendisine, ondan, tanıyacağı bir alâmet getirmesini aksi takdirde onunla dönmeyeceğini belirtti. Bunun üzerine, Umeyr, Hz. Peygamber (s.a.v.)'in yanına döndü ve Safvan'ın tanıyıp geri döneceği bir alamet olarak ondan, Hz. Peygamber (s.a.v.)'in Mekke'ye girerken başına sarmış olduğu, Yemen bezinden sarığını aldı. Umeyr, Safvan'a Hz. Peygamber (s.a.v.)'in sarığını götürdü.⁴⁹⁶ Umeyr, Safvan'a: *"Ben, sana, insanların en hayırlısının, akraba haklarını en çok gözetenin, insanların en iyisinin, insanların en sabırlısı, en uslusunun yanından geliyorum. Amcanın oğlunun şerefi senin şerefindir! Onun üstünlüğü senin üstünlüğüdür. Onun hükümranlığı senin hükümranlığıdır."*⁴⁹⁷ O, senin atalarının, babalarının oğludur. Kendisi hakkındaki tutum ve davranışlarında Allah'tan korkmanı sana hatırlatırım!" dedi.⁴⁹⁸ Safvan, öldürülmekten korktuğunu söyledi.⁴⁹⁹ Bunun üzerine Umeyr: *"O, seni İslâmiyete davet ediyor. Kabul edersen ne âlâ! Kabul etmezsen, sana iki ay mühlet vermiş, tercih hakkı tanımıştır. O, insanların en vefalı ve en iyisidir. Mekke'ye girerken sarınıp bir ucunu arkasına salmış*

⁴⁹¹ İbn Hişam, IV, 36.

⁴⁹² Vâkidi, II, 825.

⁴⁹³ İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, II, 248.

⁴⁹⁴ Vakıdî, II, 853.

⁴⁹⁵ İbn Hişam, IV, 45.

⁴⁹⁶ Vakıdî, II, 853, 854.

⁴⁹⁷ Taberî, II, 162.

⁴⁹⁸ Vakıdî, II, 854.

⁴⁹⁹ Taberî, II, 162.

olduğu sarığını sana göndermiştir" dedi ve sarığı çıkarıp ona gösterdi. Safvan, sarığı tanıdı ve Umeyr'le birlikte dönüp Mekke'ye geldiklerinde Hz. Peygamber (s.a.v.), Mescid-i Haram'da Müslümanlara ikinci namazını kıldırıyordu. Orada, ayakta durdular. Hz. Peygamber (s.a.v.) selam vererek namazını bitirince, Safvan b. Ümeyye, bağırarak: "Ey Muhammed! Umeyr b. Vehb, bana senin sarığını getirdi. Beni senin yanına gelmeye çağırıldığını, İslâmiyeti kabul edersem ne âlâ, etmezsem bana iki ay mühlet verip tercih hakkı tanıdığını söyledi" dedi.⁵⁰⁰ Hz. Peygamber (s.a.v.): "Doğru söylemiş!" buyurdu. Safvan: "Bana bu hususta iki ay mühlet ver, tercih hakkı tanı!" dedi. Hz. Peygamber (s.a.v.): "Sana bu hususta iki ay değil, dört ay mühlet verilmiş, tercih hakkı tanınmıştır"⁵⁰¹ buyurdu. Daha sonra Safvan, Huneyn Savaşı'na katıldı ve dönüşte Ci'râne'ye gelince orada Müslüman oldu.⁵⁰² Müslüman olduktan sonra da Mekke'de ikamete devam etti ve H. 36 yılında (Muaviye'nin hilafetinin ilk zamanları) orada vefat etti.⁵⁰³

11-) Vahşi b. Harb

Uhud Savaşı'nda Hind'in emri ve teşvikiyle Hz. Hamza'yı şehid eden bu şahsın, Hz. Peygamber (s.a.v.), ölüm emrini verdiği için⁵⁰⁴ fetih günü Taif'e kaçtığı belirtilir. Daha sonra Taiflilerin temsilcileri arasında Hz. Peygamber (s.a.v.)'in huzuruna gelip iman etti. Bunun üzerine Hz. Peygamber (s.a.v.), kendisinden, Hz. Hamza'yı nasıl öldürdüğünü anlatmasını istedi. Vahşi de anlattı, Bunun üzerine üzülen Hz. Peygamber (s.a.v.) ağladı ve kendisinin yüzünü görmek istemediğini söyledi.⁵⁰⁵ Vahşi de oradan ayrıldı. Bir daha Hz. Peygamber (s.a.v.)'e görünmedi.⁵⁰⁶

12-) Hâris b. Tulatıla

Haris b. Tulatıla, Hz. Peygamber (s.a.v.) Mekke'de İslâmiyeti yayarken, ona en fazla ezâ edenlerden olmasından ötürü kanı heder edilenler arasındaydı. Fetih günü Hz. Ali tarafından öldürülmüştür.⁵⁰⁷

Diyarbekrî'de adı geçen bu şahsın Mekke'nin fethinde Hz. Ali tarafından öldürüldüğü bildirilmektedir. Oysa bu şahıs, haklarında "*Şimdi, sen ne ile emrolunuyorsan, kafalarını çatlatırcasına, apaçık bildir! Müşriklere aldırış etme! Allah'ın yanında başka bir*

⁵⁰⁰ Vakıdî, II, 854.

⁵⁰¹ İbn Hişam, IV, 45; Taberî, II, 162.

⁵⁰² Vâkıdî, III, 855.

⁵⁰³ İbn Sa'd, V, 449. Safvan ile ilgili değerlendirmemizi "İkrime b. Ebu Cehil" bölümünde yapmıştık.

⁵⁰⁴ Belâzûrî, I, 435.

⁵⁰⁵ İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, II, 250-251.

⁵⁰⁶ Vahşi b. Harb ile ilgili değerlendirmemizi "Hind binti Utbe" bölümünde yapmıştık.

⁵⁰⁷ Diyarbekrî, II, 94

ilah daha tanıyan o alaycılara muhakkak ki biz yeteriz. Onlar yakında uğrayacakları akıbetleri öğreneceklerdir."⁵⁰⁸ mealli âyetler inen azılı müşriklerdendi. Bu müşrikler, Esved b. Muttalib, Esved b. Abdi Yağus, Velid b. Mugîre, Âs b. Vâil, Haris b. Tulatıla'dır. Bunların hepsi Bedir Savaşı'ndan önce, birer musibete uğrayarak ölmüşlerdir.⁵⁰⁹ Bize göre Diyarbekrî bu şahsı, Huveyris b. Nukayz ile karıştırmıştır. Çünkü Zadu'l-Mead'da bu şahsın ismi Haris b. Nufeyl olarak geçmektedir.⁵¹⁰ Nitekim Huveyris de Hz. Peygamber (s.a.v.)'e en çok işkence edenlerden biriydi ve fetih günü Hz. Ali tarafından öldürülmüştür.⁵¹¹

13-) Hâris b. Hişam

Hâris b. Hişam, Ebu Cehil'in kardeşi ve Halid b. Velid'in de amcasının oğluydu.⁵¹² Hz. Peygamber (s.a.v.), onun Cahiliye çağında konukları ağırladığını, halka yemekler yedirdiğini hatırlar ve: *"Allah'ın, onu İslâmiyete hidayet etmesini ne kadar arzu ederdim"* buyururdu.⁵¹³

Hz. Peygamber (s.a.v.)'in amcası Ebu Talib'in kızı ve Hz. Ali'nin kız kardeşi Ümmü Hâni, Hübeyre b. Ebi Vehb el-Mahzumî'nin nikâhlısıydı. Koca tarafından kendisine akraba olan Hâris b. Hişam ile Züheyr b. Ebi Ümeyye, fetih günü, Ümmü Hâni'nin evine geldiler⁵¹⁴ ve onun himayesine girme talebinde bulundular. Ümmü Hâni de bunu kabul etti. O sırada, Hz. Ali, atlı ve tepeden tırnağa kadar silahlanmış olarak Ümmü Hâni'nin evine geldi. Ümmü Hâni, Hz. Ali'yi yüzünü açıncaya kadar tanıyamadı. Hz. Ali, Ümmü Hâni'nin yanındaki müşrikleri görünce, öldürmek için kılıcını sıyırıp onların üzerlerine yürüdü.⁵¹⁵ Ümmü Hâni, hemen onların üzerlerine bir örtü örttü ve kendisini öldürmedikçe onları öldürmesine müsaade etmeyeceğini belirtti. Bunun üzerine, Hz. Ali bir şey yapmadan çıkıp gitti. Ümmü Hâni de, onların üzerlerine kapısını kilitledi ve onlara korkmamalarını söyleyip Hz. Peygamber (s.a.v.)'e durumu arzetmek üzere, Mekke'nin yukarısındaki Hacun'a kadar gitti; ama Hz. Peygamber (s.a.v.)'i orada bulamadı. Hz. Fâtıma ordaydı. Ona, iki müşriği himayesine aldığını ancak Hz. Ali'nin onları öldürmek istediğini söyleyince Hz. Fâtıma: *"Demek, sen iki müşriği mi himayene aldın?"* dedi.⁵¹⁶ O sırada Hz. Peygamber (s.a.v.) çıkageldi. Hz. Peygamber (s.a.v.), çadırında, bir leğenin içinde yıkandı.

⁵⁰⁸ Hicr: 94-96.

⁵⁰⁹ İbn Hişam, II, 44-45.

⁵¹⁰ İbn Kayyım, III, 1351.

⁵¹¹ Vakıdî, II, 857.

⁵¹² İbnü'l-Esîr, *Usdu'l-Ğâbe*, I, 398.

⁵¹³ İbn Abdilberr, *el-İstâb fî Marîfeti'l-Ashâb*, el-Mektebetu'ş-Şâmîle, el-isdâru's-sânî, byy., tsz., I, 90.

⁵¹⁴ İbn Hişam, IV, 40.

⁵¹⁵ Vakıdî, II, 829-830.

⁵¹⁶ Vakıdî, II, 830.

Yıkanıncaya kadar, Hz. Fâtıma da elbisesini Hz. Peygamber (s.a.v.)'in çevresinde tutarak Hz. Peygamber (s.a.v.)'i siperledi. Hz. Peygamber (s.a.v.) elbisesini giydi ve sekiz rekat kuşluk namazı kıldı. Hz. Peygamber (s.a.v.), Ümmü Hâni'yi görünce, niçin geldiğini sordu.⁵¹⁷ Ümmü Hâni, koca tarafından akrabası olan iki müşriğe eman verdiğini, ancak Hz. Ali'nin, üzerlerine yürüyüp onları öldürmek istediğini haber verdi. Hz. Peygamber (s.a.v.): *"Onun böyle davranması, uygun olmamış.⁵¹⁸ Senin himayene aldığın, bizim de himayemizedir. Senin eman verdiğine, biz de eman vermişizdir. Onlar öldürülmeyeceklerdir!"* buyurdu.⁵¹⁹ Bunun üzerine, Ümmü Hâni hemen evine dönüp durumu onlara bildirdi ve: *"İsterseniz burada oturun, isterseniz evlerinize dönün!"* dedi. Onlar, Ümmü Hâni'nin evinde iki gün oturduktan sonra, kendi evlerine döndüler.⁵²⁰

Hâris b. Hişâm der ki: *"Müşriklerin kendisine karşı koydukları her yerde Allah'ın Elçisi (s.a.v.)'nin beni de görmüş bulunmasına rağmen bana gösterdiği iyiliği ve merhameti hatırladıkça, beni görmesinden utanır olmuştum. Mescid-i Haram'a girdiği sırada, kendisine rastladım. Beni gülyüzle karşıladı. Yanına varıncaya kadar, ayakta durdu. Selam verdim ve hemen Yüce Allah (c.c.)'ın birliğine şehadet getirip Müslüman oldum."* Bunun üzerine, Hz. Peygamber (s.a.v.): *'Hamd olsun O Allah'a ki, sana doğru yolu gösterdi. İslâmiyeti nasip etti. Senin gibi bir adam İslâmiyeti tanımaz ve takdir etmez olamaz! Vallahi, zannetmem ki, İslâmiyet gibi bir din, tanınmaz ve takdir edilmez olsun!'* buyurdu.⁵²¹ Hâris, Hz. Ömer dönemine kadar yaşadı ve o dönemde vebadan dolayı vefat etti.⁵²²

İlk dönem tarihçilerinin hiç biri Hâris b. Hişâm'ı kanı heder edilenler arasında göstermemektedir. Ancak bu şahsın kanının heder edildiğini son dönem yazarlarından olan Hudarî'nin eserinde görmekteyiz.⁵²³ Eğer Ümmü Hâni'nin evine girip ondan himaye istemesinden ötürü kanının heder edildiği düşünülüyorsa, neden onunla beraber olan arkadaşı Zühayr de kanı heder edilenler listesinde sayılmamaktadır? Ayrıca Hz. Peygamber (s.a.v.)'in hidayetini ileri derecede istediği ve hakkında diğer öldürülenler gibi özel bir suç bulunmayan birisi neye binaen öldürülmek istenir? Burada Hâris b. Hişâm'ın, Hz. Peygamber (s.a.v.) ve çevresindekilere son derece acımasız olan Haris b. Nufeyl ile karıştırılmış olma ihtimali bulunmaktadır. Hz. Ali'nin onları öldürmek istemesi ile ilgili

⁵¹⁷ İbn Sa'd, II, 144.

⁵¹⁸ Vâkıdî, II, 830.

⁵¹⁹ İbn Hişâm, IV, 40.

⁵²⁰ Vâkıdî, II, 830.

⁵²¹ Hâkim, III, 312.

⁵²² İbnü'l-Esîr, *Usdu'l-Ğâbe*, I, 399.

⁵²³ Hudarî, 231.

verilen rivayet hakkında da şunu söyleyebiliriz: Haklarında kesin öldürülme emri yokken eve kapanan iki kişiyi, Hz. Ali gibi her an Hz. Peygamber (s.a.v.)’in yanında bulunan birinin öldürmeye kalkması, ya Hz. Peygamber (s.a.v.)’in: “*kim kapısını üzerine kapayıp evinde oturursa, ona eman verilmiştir*”⁵²⁴ emrine binaen kendi evlerinde olmadıklarını düşünerek böyle bir işe girişmiş olmasından; ya da aralarında geçmişten kalma bir husumet olmasından ötürüdür.

14-) Enes b. Züneym ed-Di’lî

Hatırlanacağı üzere Huzâa süvarileri, Hz. Peygamber (s.a.v.)’den yardım istedikten sonra, Enes b. Züneym ed-Di’lî’nin O (s.a.v.)’nu hicvettiğini söyledikleri, bunun üzerine Hz. Peygamber (s.a.v.)’in de onun kanını heder ettiğini belirtmiştik.⁵²⁵

Enes b. Züneym, bunu haber alınca, fetih günü Müslüman oldu ve söylediği bir şiirle Hz. Peygamber (s.a.v.)’den özür diledi. Nüfâseoğullarının lideri Nevfel b. Muaviye ed-Di’lî de bu hususta Hz. Peygamber (s.a.v.)’le konuşup Enes’in affedilmesini rica ettiği, Hz. Peygamber (s.a.v.)’in de Enes’i affettiği belirtilir.⁵²⁶

Bu şahsın kanının heder edilmesinin gerekçesini yukarıda zikrettik. Oysa bize göre bu kişinin kanının heder kılınmasını gerektirecek büyük bir suçtu. Çünkü Enes’in affedilmesini için Hz. Peygamber (s.a.v.)’e ricada bulunan Nevfel b. Muaviye ondan daha büyük bir suç işleyip Huzâaları baskına uğratmıştı. Yani hem antlaşmanın bozulmasına neden olmuş hem de yirmiden fazla kişinin öldürülmesinde baş aktör görevi görmüştü. Böyle bir kişinin kanı nasıl olur da heder kılınmaz da söylediği hicvedici bir şiirle Enes’in kanı heder kılınır. İşlediği suç büyüktü; ama kanının heder kılınmasına gerekçe olacak kadar büyük olduğunu düşünmüyoruz. Öldürülen diğer şahıslarla ya da Abdullah b. Sa’d b. Ebî Serh ile kıyaslandığında bu düşüncemizde haklı olduğumuz ortaya çıkacaktır. Şahsî adavet göstermekten uzak olan bir peygamberin böyle bir tavır sergilemesi de zaten Hz. Peygamber (s.a.v.)’in misyonuna da ters düşmektedir.

Ayrıca bize göre Enes b. Züneym’in kanının heder kılındığı ile ilgili rivayetlerde de tutarsızlık söz konusudur. Çünkü Enes’in kanının heder edildiğini söyleyen Vakıdî, Belazurî ve İbnü’l-Esîr’den hiç biri bu şahsı kanı heder edilenler listesinde saymamaktadır. Bu nedenle aklımıza şöyle bir soru gelmektedir: Eğer bu adam fetihten sonra Müslüman olmuşsa –ki İbnü’l-Esîr’in *Usdu’l-Gabe* ve Belazurî’nin *Ensâb*’ında geçen rivayetlerde

⁵²⁴ Belâzurî, *Ensâb*, I, 355.

⁵²⁵ Bkz. “Huzâaların Hz. Peygamber (s.a.v.)’den Yardım İstemesi” başlıklı bölüm.

⁵²⁶ Belâzurî, *Ensâb*, I, 436; İbnü’l-Esîr, *Usdu’l-Ğâbe*, I, 78.

öyle- niçin bu yazarların kanı heder edilenler listesinde bu şahsın ismi zikredilmemiştir. Bu da bir çelişki olarak dikkatimizi çekmektedir.

Yukarıda zikrettiğimiz gerekçeler dolayısıyla Enes b. Züneym ed-Di'lf'nin kanının heder kılınmadığını düşünüyoruz.

C-) KANI HEDER EDİLENLERLE İLGİLİ “GENEL DEĞERLENDİRME”

Siyer yazarlarının anlattığına göre; Hz. Peygamber (s.a.v.), her ne kadar Mekkelilere güvence vermişse de altı,⁵²⁷ sekiz,⁵²⁸ dokuz,⁵²⁹ on,⁵³⁰ on iki,⁵³¹ veya on yedi,⁵³² kişinin buldukları yerde öldürülmelerini emretmişti. Bu sayı karışıklığının gerekçelerini ve bu sayının netleşmesi için olayları derinlemesine inceleyip tahlilini yaptık.

Yukarıdaki rivayetlerde gördüğümüz üzere daha önce Hz. Peygamber (s.a.v.)'e düşmanlıkta ileri olan bazı şahısların fetih sırasında tepkisel davranışlar sergileyip kaçmaları ya da bir yerlerde gizlenmeye çalışmaları olağandır. Sonra sükûnet sağlanınca, gizlenip kaçanlar birer birer meydana çıkmış ve Hz. Peygamber (s.a.v.)'in huzuruna gelip onun merhametine nail olmuşlardır.

Algül konuyla ilgili şöyle demektedir: “İşledikleri cinayetlerden dolayı katil olup idamları gereken ve Mekke'nin fethi günü yakalanarak idam edilen üç veya dört kişinin durumu Hz. Peygamber'in yapmış olduğu büyük müsamahayı ve ilan etmiş olduğu genel affı etkilememekte ve bozmamaktadır. Zira bu tarz özel cinayetlerinin karşılığı olarak cezalandırılan birkaç kişi dışında, Hz. Peygamber, Müslümanlara ve Müslümanlığa hayatları boyunca eza, cefa-kötülük düşünmüş ve yapmış olan Ebu Süfyan, Hind, Vahşi ve Abdullah b. Sa'd b. Ebi Serh'i dahi affetmiştir.”⁵³³

Bu umumi aftan ayrılanlar, kin ve intikam hislerine kurban ediliyor değildi. İslam'ın ve bağlılarının rahmetine güvenerek kendisine zulüm ve tuğyan hakkı tanıyanlar için bir dersti.⁵³⁴ Hz. Peygamber (s.a.v.)'in onlar hakkında ölüm kararı almış olması onlara karşı beslediği kin ve öfke duygularından kaynaklanmıyordu.⁵³⁵ Çünkü böyle bir şey olsa Hz. Peygamber (s.a.v.)'e karşı gelmekte bütün Mekke müşrikleri müşterekti. Ancak kanı heder edilenler cezayı gerekli kılacak başka suç işlemiş kimselerdi. Kureyş elebaşlarını bir

⁵²⁷ Beyhâkî, V, 85.

⁵²⁸ İbn Hişam, IV, 38-39.

⁵²⁹ İbn Kayyım, III, 1351; Hudârî, 231.

⁵³⁰ Vakıdî, II, 825; İbn Sa'd, II, 136.

⁵³¹ İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, II, 251.

⁵³² Diyarbekrî, II, 90.

⁵³³ Bkz. Algül, 495-496.

⁵³⁴ Umerî, 243.

⁵³⁵ Heykel, II, 282.

söz ile affedip: “*Gidiniz, hepiniz serbestsiniz!*” diyen Hz. Peygamber (s.a.v.), şahsî adavet göstermekten çok uzaktır.⁵³⁶

Ayrıca burada kısaca Hz. Peygamber (s.a.v.)’in insana yönelik tavrına değinmek istiyoruz. Gelmiş geçmiş hiçbir komutan, hiçbir lider olaylara bu derece insan merkezli bakamaz. Ancak bir peygamber, insan yüreğini tüm fetihlerin zirvesine oturtur. Dünya merkezli, makam ve iktidar merkezli bir bakış açısı, böylesine yüce bir tavrı anlamakta zorlanacaktır. İslâm tarihinde insana verilen değeri tarihe geçen birçok olayda açıkça görmek mümkündür. Üsâme bin Zeyd’in başına gelen, onlarca muhteşem örnekten biridir. Bir savaş sırasında, düşmanını tam öldürecekken hasmı kelime-i şehâdet söylemiş, Üsâme onun canını kurtarmak için şehâdet getirdiğine hükmederek hasmını öldürmüştü. Olay Hz. Peygamber (s.a.v.)’e duyurulduğunda o denli kızmıştı ki, ondan sonra Üsâme’ye: “*Kalbini açıp baksaydın, samimi olup olmadığını anlardın*” diyerek kınamış, Üsâme Hz. Peygamber (s.a.v.)’in bu ısrarlı kınayıları karşısında ne denli sıkıldığını şu sözlerle dile getirmiştir: “*Allah’ın Elçisi bu sözü o kadar çok tekrarlardı ki, kendi kendime ‘keşke, o güne kadar Müslüman olmasaydım da bu olaydan sonra müslüman olsaydım!’ dedim.*”⁵³⁷

Kanaatimizce kanları heder edilerek öldürülmeleri emredilen şahıslar şu yedi kişiden oluşmaktadır ki bunlar beş erkek ve iki kadındır:

1. Abdullah b. Hatal,
2. Huveyris b. Nükayz b. Vehb,
3. Abdullah b. Sa'd b. Ebî Serh,
4. Mikyes b. Subabe el-Leysî,
5. Hebbar b. Esved b. Muttalib,
- 6-7. İbn Hatal’ın iki şarkıcı cariyesi: Fertana ve Erneb (Ernebe veya Kuraybe; ya da Kuraybe ve Kuraynâ).⁵³⁸

Süheyl b. Amr ve Huvayt b. Abduluzâ'nın Müslüman Olmaları

Süheyl b. Amr, yaptıkları muahede hükmünü çiğneyerek yüzlerini örtüp Bekiroğullarıyla birlikte Huzâaları uyurken kılıçtan geçiren⁵³⁹ ve Mekkelileri Hz. Peygamber (s.a.v.)’le çarpışmaya teşvik edip, Handeme’de Halid b. Velid’e karşı

⁵³⁶ Berki, Keskiöglü, 373-374.

⁵³⁷ Buhârî, “Kitâbu’-d-Diyât, I.

⁵³⁸ Beyhakî’de de Hebbar b. Esved hariç, bizim verdiğimiz kanı heder edilenler listesine uygun bir liste oluşturulmuştur. Yani altı kişinin ölüm emrinin verildiği belirtilmiştir. Bkz. Beyhakî, V, 85.

⁵³⁹ İbnü’l-Esrî, *el-Kâmil*, II, 239.

koyanlardandı.⁵⁴⁰ Süheyl b. Amr, Hudeybiye günü anlaşmayı zorla istediği gibi yazdıran, Bedir, Uhud ve bunlar dışında İslam'a karşı yapılan her türlü harekete iştirak eden, Hz. Peygamber (s.a.v.) ve ashabına karşı kötü tutum ve davranışlarda bulunan biriydi. Hz. Peygamber (s.a.v.), Mekke'ye hakim olunca öldürülmekten korkmuş ve evine kapanıp, Hz. Peygamber (s.a.v.)'den eman dilesin diye oğlunu göndermişti. Abdullah b. Süheyl, Hz. Peygamber (s.a.v.)'e geldi ve babası için eman diledi. Hz. Peygamber (s.a.v.) de eman verdi ve: "*Süheyl, akli ve şerefî olan bir adamdır. Süheyl gibi kişiler, İslâmiyeti tanımaz ve takdir etmez olamazlar.*" buyurdu. Abdullah b. Süheyl, babasının yanına gidip, Hz. Peygamber (s.a.v.)'in onun hakkında söylediklerini ona haber verdi. Süheyl b. Amr: "*Vallahi, o küçükken de, büyükken de, iyi, dürüst ve faydalıydı*" dedi. Ancak orada hemen Müslüman olmadı ve Hz. Peygamber (s.a.v.)'in yanına gidip gelmeye başladı. Hz. Peygamber (s.a.v.)'le birlikte, Huneyn gazasına gitti ve Ci'râne'ye gelince Müslüman oldu.⁵⁴¹

Huvaytüb b. Abduluzzâ da, Hudeybiye Antlaşması'na şahit olduğu ve imzaladığı halde, bu anlaşma hükmünü çiğneyerek yüzünü kapatıp Bekiroğullarıyla birlikte Huzâalara saldıran Kureyşliler arasındaydı.⁵⁴² Huvaytüb b. Abduluzzâ, fetih esnasında öldürülmekten korktuğu için gizlenme amacıyla Avf'ın bahçesine giderken aralarında dostluk olan Ebu Zer ile karşılaştı. Ebu Zer, ona, kendisine eman verildiğini söyleyip niçin kaçtığını sordu.⁵⁴³ Korktuğu için kaçtığını söyleyince, eğer dilerse kendisiyle Hz. Peygamber (s.a.v.)'in huzuruna çıkabileceğini belirtti, o da kabul etti.⁵⁴⁴ Daha sonra birlikte Ebtah'ta bulunan Hz. Peygamber (s.a.v.)'in yanına vardılar ve Huvaytüb orada müslüman oldu. Bunun üzerine, Hz. Peygamber (s.a.v.): "*Hamd olsun o Allah'a ki, seni doğru yola erdirdi!*" buyurdu ve Huvaytüb'ün müslüman olmasına sevindi. Huvaytüb Medine'de yaşamını devam ettirdi ve H. 54 senesinde Medine'de vefat etmiştir.⁵⁴⁵

⁵⁴⁰ İbn Hişam, IV, 36; Vakıdî, II, 823.

⁵⁴¹ Vakıdî, II, 846, 847.

⁵⁴² İbnü'l-Esîr, *Usdu'l-ğâbe*, II, 480.

⁵⁴³ Hâkim, III, 561.

⁵⁴⁴ Vakıdî, II, 849.

⁵⁴⁵ Hâkim, III, 561.

IV. BÖLÜM

FETİH SONRASINDA YAŞANAN GELİŞMELER

1-) Ensarın Endişelenmesi

Hız. Peygamber (s.a.v.)'in Safa Tepesi'nde Yüce Allah (c.c.)'a dua ile meşgul bulunduğu sırada, Ensardan bazıları, Hız. Peygamber (s.a.v.)'in artık Mekke'de kalacağını sandılar ve: *"Allah, Elçisi (s.a.v.)'ne yurdunun fethini nasip etti. Artık o burada kalır mı dersiniz?"* diyerek aralarında konuştular.⁵⁴⁶ Bazıları da, Hız. Peygamber (s.a.v.)'in Mekkelilerin canlarına ve mallarına dokunulmaması hakkında emir vermesine bakarak: *"Adamın⁵⁴⁷ kavmine acıması ve yurduna rağbeti ve özlemi tuttu!"* diye mırıldandılar.⁵⁴⁸ Hız. Peygamber (s.a.v.), duasını bitirince, onlara, ne konuştuklarını sordu. Onlar da bir şey olmadığını söylediler. Hız. Peygamber (s.a.v.) sorusunu tekrarladı.⁵⁴⁹ O sırada, onların ne konuştukları Hız. Peygamber (s.a.v.)'e vahiyyle haber verildi. Hız. Peygamber (s.a.v.), vahiyden başını kaldırıp, söylediklerini kendilerine haber verdikten sonra: *"Benim ismim nedir?! (Bilmiyor musunuz?!)"⁵⁵⁰ Ben, Allah'ın kulu ve resûlüyüm! Ben, Allah'a ve sizlere hicret ettim! (Benim için) hayat, sizin hayatınızdır! Ölüm de, sizin ölümünüzdür!⁵⁵¹ Ben sizinle birlikte olma sözünden dönmekten Allah'a sığınırım!"* buyurdu.⁵⁵² Bunun üzerine, Ensar ağlayıp:⁵⁵³ *"Vallahi, biz, o söylediğimiz sözü sana kıyamadığımız, senden uzak kalmak istemediğimiz için söyledik!"* dediler. Hız. Peygamber (s.a.v.): *"Allah ve Resûlü de sizi doğruluyor ve sizi mazur görüyor!"* buyurdu.⁵⁵⁴

⁵⁴⁶ İbn Hişam, IV, 44.

⁵⁴⁷ Hız. Peygamber için demişlerdir.

⁵⁴⁸ Müslim, "el-Cihâd ve's-Siyer", 31 (Hadis No: 4722).

⁵⁴⁹ İbn Hişam, IV, 44.

⁵⁵⁰ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, el-Mektebetu's-Şâmile, el-isdâru's-sânî, Kahire, tsz., II, 538; İbn Kesîr, III, 507.

⁵⁵¹ Belâzurî, *Fütûh*, 52-53.

⁵⁵² İbn Hişam, IV, 44; İbn Kesîr, III, 506.

⁵⁵³ Belâzurî, *Fütûh*, 53.

⁵⁵⁴ Müslim, "el-Cihâd ve's-Siyer", 31 (Hadis No: 4722). Heykel konuyla ilgili şöyle der: *"Hız. Peygamber (s.a.v.)'in: "Hayatım hayatınız, ölümüm ölümünüzdür" buyurması, Ensara büyük bir iltifattı. Bu iltifatta, herhalde Medineli ensarın, yıllardır Hız. Peygamber (s.a.v.)'i, mazlum muhacirleri ve İslam'ı çıkarısız, garazsız bir samimiyetle desteklemeleri ve kutsal fethi kadar uzanan mücadelede O (s.a.v.)'nu hiç yalnız bırakmamaları, verdikleri bey'atlerine sadık kalmaları ve vefakarlıklarını her fırsatta göstermelerine işaret bulunmaktadır. Böylece Hız. Peygamber (s.a.v.) de, Akâbe Biatı'nda verdiği söze bağlılığının güzel bir örneğini bütün insanlara göstermiş oldu. En zor zamanında yanında yer alan ensara vefa örneğini gösterdi. Bu öyle bir erdem ve vefakarlıktı ki, ne vatan ne de kutsal Mekke unutturabilirdi."* Bkz. Heykel, II, 282.

2-) Hz. Peygamber (s.a.v.)'in Hacun'da Çadır Kurması

Hz. Peygamber (s.a.v.), Ezâhir'e çıkınca, orada durup Mekke evlerine baktı. Allah'a hamd-ü sena etti. Çadırının bulunduğu yere bakınca da: "*Bizim konaklayacağımız yer orasıdır ki, Kureyşliler orada bizim aleyhimize, küfür üzerine anlaşmışlardı.*" buyurdu.⁵⁵⁵

Hz. Peygamber (s.a.v.), Mekke'nin yukarisına gelince, orada konakladı.⁵⁵⁶ Mekke'nin yukarı tarafı, Hz. İbrahim (a.s.)'in Mekke Haremindedürriyeti için dua ettiği ve duasının kabul olunduğu, insanları hacca çağırıldığı yerdür.⁵⁵⁷ Bunun için, Hz. Peygamber (s.a.v.), Mekke'ye gelirken yukarı tarafından girer, Mekke'den çıkarken de aşağı tarafından çıkardı.⁵⁵⁸

Hz. Peygamber (s.a.v.)'e, Ebu Talib Mahallesi'ndeki evine inip inmeyeceği sorulmuştu. O (s.a.v.) da: "*Akîl, bize bir ev bıraktı mı ki?*" buyurmuştu.⁵⁵⁹ Bu kez sahabe, Ebu Talib Mahallesi'ndeki evi dışında Mekke evlerinden birine gitmesini kendisine önerdi. Ancak Hz. Peygamber (s.a.v.) bu teklifi de kabul etmedi ve Hz. Peygamber (s.a.v.), yanında zevceleri Hz. Ümmü Seleme ve Hz. Meymûne olduğu halde Hacun'a geldi ve kendisi için kurulan deriden çadırına girdi.⁵⁶⁰

3-) Hz. Peygamber (s.a.v.)'in Mescid-i Haram'a Girmesi ve Kâbe'yi Tavafı

Hz. Peygamber (s.a.v.), çadırında yıkandıktan ve halk da yatıştıktan sonra, devesi Kasvâ'yı çadırının kapısına getirtti ve üzerine binip⁵⁶¹ Üsâme b. Zeyd'i de terkesine aldı.⁵⁶² Hz. Ebu Bekir, Hz. Peygamber (s.a.v.)'in sağ yanında bulunuyor ve kendisiyle konuşuyordu.⁵⁶³ Muhacirlerle Ensar, Hz. Peygamber (s.a.v.)'in çevresini sarmışlardı.⁵⁶⁴ Bu şekilde ilerlemeye başladılar. Ebtah'ta, Ebu Uhayha'nın evinin hizasında, Ebu Uhayha'nın kızlarına rastladılar. Kızlar, başörtülerini çıkarıp, onlarla süvari atlarının yüzlerindeki

⁵⁵⁵ Vakıdî, II, 828. Kinâneoğullarının Mina'da, Hayf Muhassab diye anılan yurdunda, vaktiyle, Kureyşlilerle Kinâneoğulları; Hâşimoğulları ile Muttaliboğulları aleyhinde ve onlarla kız alıp vermemek, alışveriş etmemek üzere aralarında antlaşma yapmışlardı. Bu boykot, Hz. Peygamber (s.a.v.)'i kendilerine boyun eğdirinceye kadar sürecekti. Bkz. Buhârî, "Kitâbu'l-Hacc", 44. Hz. Peygamber (s.a.v.), Hâşim ve Muttaliboğullarıyla birlikte, Ebu Talib Mahallesi'nde üç yıl muhasara altında tutulmuştu. Bkz. Vakıdî, II, 828.

⁵⁵⁶ İbn Hişam, IV, 36.

⁵⁵⁷ Süheylî, IV, 161.

⁵⁵⁸ İbn Sa'd, II, 140.

⁵⁵⁹ İbn Sa'd, II, 136; Ezrakî, III, 69.

⁵⁶⁰ Vakıdî, II, 829; İbn Sa'd, II, 135-136.

⁵⁶¹ Vakıdî, II, 831.

⁵⁶² Buhârî, "Kitâbu'l-Meğâzî", 47.

⁵⁶³ Vakıdî, II, 831.

⁵⁶⁴ İbn Kayyum, III, 1347.

tozları siliyorlardı.⁵⁶⁵ Hz. Peygamber (s.a.v.), onları görünce, Hz. Ebu Bekir'e bakıp gülümsedi.⁵⁶⁶ Hassan b. Sabit'in Kureyş şairlerinden Ebu Süfyan b. Hâris'e karşı söylediği ve bir gün İslâm süvarilerinin dolu dizgin Mekke'ye gireceklerini dile getiren şiirindeki;⁵⁶⁷ “kadınların başlarındaki başörtülerini çıkarıp onlarla atların yüzlerindeki tozları sileceklerini” anlatan beytini hatırladı⁵⁶⁸ ve Hz. Ebu Bekir'e: “*Hassan b. Sabit ne demişti?*” diye sordu. Hz. Ebu Bekir de, Hz. Peygamber (s.a.v.)’e o beyti okudu.⁵⁶⁹

Nihayet, Hz. Peygamber (s.a.v.) devesinin üzerindeyken, Müslümanlarla birlikte Kâbe'ye geldi ve Hacerü'l-Esved rüknüne kadar vardı. Elinde bulunan ucu eğri değnekle işaret ederek Hacerü'l-Esved'i istilam etti ve tekbir getirdi. Müslümanlar da, hep birlikte tekbir getirmeye başladılar. Hz. Peygamber (s.a.v.) etrafındakilere susmalarını işaret etti. O sırada, müşrikler, dağların başlarına çıkmış, bakıyorlardı. Hz. Peygamber (s.a.v.), devesi Kasvâ'nın üzerinde bulunduğu ve Muhammed b. Mesleme de devenin yularından tutmuş olduğu halde, Kâbe'yi tavafa başladı. Her devrede, Hacerü'l-Esved rüknüne geldikçe, elindeki değnekle işaret ederek onu istilam etti. Tavafı tamamlayınca, deveden indi. Ma'mer b. Abdullah b. Nadle, gelip deveyi dışarı çıkardı. Bundan sonra, Hz. Peygamber (s.a.v.), Makam-ı İbrahim'e vardı. Orada iki rekât tavaf namazı kılıp Zemzem kuyusuna geldi ve: “*Eğer bu konuda bana uyulmayacak ve Abdulmuttalib oğullarının Zemzem suyunu çekme hizmetine üşüşüp kendileri bu hizmetten alıkonulmuş olmayacak olsaydı, Zemzem kuyusundan bir kova da kendim çekerdim.*” buyurdu. Bunun üzerine Hz. Abbas, Zemzem kuyusundan bir kova su çekti, Hz. Peygamber (s.a.v.) ondan içti ve abdest aldı.⁵⁷⁰ Daha sonra Hz. Peygamber (s.a.v.), Safa Tepesi'ne gidip Kâbe'yi görünceye kadar tepenin üzerine çıktı ve ellerini kaldırıp Allah'a hamd edip duada bulundu.⁵⁷¹

Hz. Peygamber (s.a.v.) Kâbe'yi tavaf ederken Fadâle b. Umeyr b. Mülevvah el-Leysî öldürmek maksadıyla Hz. Peygamber (s.a.v.)’e yaklaşıncı, Hz. Peygamber (s.a.v.) ona doğru vardı ve: “*Sen Fadâle misin?*” diye sordu. Fadâle: “*Evet*” diye cevap verdi. Hz. Peygamber (s.a.v.) Fadâle'ye içinden ne geçirdiğini sordu. Fadâle, hiçbir şey düşünmediğini ve Allah'ı zikirle meşgul olduğunu söyleyince Hz. Peygamber (s.a.v.) güldü ve: “*Allah'tan af ve bağışlanma dile!*” buyurdu. Sonra, elini onun göğsüne koyunca, kalbi

⁵⁶⁵ Vakıdî, II, 831. Bir kısım rivayetlerde atların yüzlerine şarap döktükleri belirtilmiştir. Bkz. İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, II, 247.

⁵⁶⁶ İbn Hişam, IV, 50.

⁵⁶⁷ Müslim, “Fedâilu's-Sahabe”, 34 (Hadis No: 6550).

⁵⁶⁸ Vakıdî, II, 831.

⁵⁶⁹ Belâzurî, *Ensâb*, I, 427.

تَظَلَّ جِيادنا مَتمَطرات تَلطمونَ بالخمر النساء.

“Kadınlar onlara şarap dökünce atlarımızın yağmura tutulduklarını sanırsın.”

⁵⁷⁰ Vakıdî, II, 831, 832.

⁵⁷¹ Müslim, “el-Cihâd ve's-Siyer”, 31 (Hadis No: 4722).

yatıştı, imanı pekiştirdi. Fadâle: *"Vallahi, göğsümden elini kaldırdığı zaman, Allah'ın yarattıklarından, bana ondan daha sevgili olan birşey yoktu!"* demiştir.⁵⁷²

Ebu Süfyan b. Harb Mescid-i Haram'da oturuyordu. O esnada Hz. Peygamber (s.a.v.)'in önde, Müslümanların da O (s.a.v.)'nin arkasından, izince yürüdüklerini görünce: *"Muhammed için askerler toplayıp, şu adamla yine çarpışmaya dönsem mi?"* diye içinden plan kurmaya başlamıştı. O sırada, Hz. Peygamber (s.a.v.) gelip onun başucuna dikildi ve iki kürek kemiği arasına eliyle vurarak: *"Allah, o zaman da yine seni hor, hakir kılar."* buyurdu. Ebu Süfyan, başını kaldırıp, başucuna Hz. Peygamber (s.a.v.)'in dikildiğini görünce: *"Şu ana kadar, senin gerçekten peygamber olduğuna kanaat getirememiştim. İçimden geçirdiğim kuruntulardan dolayı Allah'a tevbe ediyor, O'ndan bağışlanma diliyorum!"* dedi.⁵⁷³

Hz. Peygamber (s.a.v.), Mescid-i Haram'ın bir köşesinde oturdu. Mücahitler de, O'nun çevresinde oturdular. Hz. Peygamber (s.a.v.), Kâbe'nin anahtarını getirmesi için, Bilal-i Habeşî'yi Osman b. Talha'ya gönderdi. Bilal, Hz. Peygamber (s.a.v.)'in emrini Osman'a ilettikten sonra tekrar Hz. Peygamber (s.a.v.)'in yanına döndü. Osman b. Talha da, anahtar annesinin yanında bulunduğundan dolayı onu getirmek için annesi Sülâfe binti Sa'd'ın yanına gitti. Osman, annesine, Hz. Peygamber (s.a.v.)'in anahtarın getirilmesini emrettiğini söyledi. Bunun üzerine Sülâfe: *"Kavminin şereflendiği, övündüğü birşeyi götürüp elinle teslim etmeden Allah'a sığınırım! O, bu anahtarı, sizden alınca, hiçbir zaman size vermeyecektir!"* dedi.⁵⁷⁴ Osman ise anahtarı vermesi ile ilgili isteğini tekrarladı ve aksi takdirde başka birinin gelip onu kendisinden zorla alacağını söyledi. Bunun üzerine Sülâfe, anahtarı belindeki uçkurunun içine sokup: *"Hangi adam buraya elini sokup onu alabilecek?"*⁵⁷⁵ *Hayır! Lât ve Uzzâya andolsun ki; anahtarı ona hiçbir zaman vermeyeceğim!"* dedi. Osman b. Talha, eğer anahtarı vermezse kendisinin ve kardeşinin öldürüleceğini söyledi.⁵⁷⁶ Tam o esnada dışarıdan Hz. Ebu Bekir'le Hz. Ömer'in sesi duyuldu. Hz. Ömer, dışarı çıkması için Osman'ı çağırıyordu. Osman'ın annesi Hz. Ömer ve Hz. Ebubekir'in geldiklerini anlayınca anahtarı verdi ve: *"Onu benden senin alman, Teymoğullarından Ebu Bekir'in ve Adiyyoğullarından Ömer'in almasından daha iyidir."* dedi ve anahtarı Osman'a verdi. Osman b. Talha anahtarı annesinden alıp Hz. Peygamber

⁵⁷² İbn Hişam, IV, 44.

⁵⁷³ İbn Kesîr, III, 502.

⁵⁷⁴ Ezrakî, I, 344.

⁵⁷⁵ Vakıdî, II, 833.

⁵⁷⁶ Alâüddin Ali, *Kenzu'l-Ummâl fî Süneni'l-Akvâli ve'l-Ef'âl*, el-Mektebetu's-Şâmile, el-isdâru's-sânî, byy., 1981, X, 535.

(s.a.v.)'e getirdi.⁵⁷⁷ Anahtarı uzatırken, Hz. Abbas ayağa kalktı ve: "*Ey Allah'ın Elçisi! Anam, babam sana feda olsun! Bunu, benim üzerimde, sikâye hizmetiyle birleştir!*" deyince, Osman b. Talha elini geri çekti. Bunun üzerine, Hz. Peygamber (s.a.v.), anahtarı vermesini buyurdu. Osman b. Talha: "*Bunu sana Allah emaneti olarak veriyorum!*" dedi ve anahtarı verdi.⁵⁷⁸

4-) Kâbe ve Çevresindeki Putların Yıkılması

Kâbe'nin çevresinde, tapılmak üzere dikilmiş, kurşunla berkitilmiş⁵⁷⁹ üç yüz altmış put bulunuyordu.⁵⁸⁰ Müşriklerin nazarında, bu putların en önemlisi ve en büyüğü olan Hubel, Kâbe'ye hediye edilen şeylerin konulduğu kuyunun başında dikiliydi. Bu put, kırmızı akikten yapılmış ve insan şeklindeydi. Sağ eli kırılmış olarak elde edilmiş olup, Kureyşliler ona altından bir el yaptırmışlardı.⁵⁸¹ Amr b. Luhayy, Hubel putunu bazı işleri için gittiği Şam'dan getirmişti. Amr b. Luhayy, Hubel'i Mekke'ye getirerek Kâbe'nin yanına dikti ve Mekkelilerin ona tapmalarını, tazimde bulunmalarını emretti. Kader ve nasip oklarının çekim işi de, Hubel'in yanında, görevlisi tarafından yapılırdı.⁵⁸² Kureyş'in ileri gelenlerinden Safvan b. Ümeyye, bu işe bakardı.⁵⁸³

Hubel; Bekiroğulları, Mâlikler, Milkânlar, Kinaneler ve Kureyş'in putuydu.⁵⁸⁴ Seferden dönen bir kimse, Kâbe'yi tavaf edip Hubel'in yanında tıraş olduktan sonra ev halkının yanına varırdı.⁵⁸⁵

Kâbe'nin içindeki ve çevresindeki putlar, Arap kabileleri tarafından zaman zaman ziyaret edilir ve kendileri için kurbanlar kesilirdi. Fetih günü, Hz. Peygamber (s.a.v.) elindeki asa ile putlara birer birer dokunuyor⁵⁸⁶ ve: "*Hak geldi, bâtl yok olup gitti! Yok olan bâtl, ne yoktan bir şey var edebilir, ne de yok olanı diriltebilir!*" buyuruyordu.⁵⁸⁷ Hz. Peygamber (s.a.v.) asâ ile dokundukça, putlar yüzlerinin ve arkalarının üzerlerine düşüyorlardı. Böylece dokunulup da yere yıkılmadık put kalmadı.⁵⁸⁸ Birkaç gün öncesine

⁵⁷⁷ Vakıdî, II, 833.

⁵⁷⁸ Suyûtî, *Lübâbü'n-Nukûl fî Esbâbi'n-Nüzûl*, el-Mektebetu's-Şâmile, el-isdâru's-sânî, byy., tsz., 60.

⁵⁷⁹ İbn Hişam, IV, 44.

⁵⁸⁰ İbn Sa'd, II, 136; Ezrakî, I, 159, 160.

⁵⁸¹ Ezrakî, I, 154.

⁵⁸² İbn Hişam, I, 76, 79, 129.

⁵⁸³ Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-Nübelâ*, el-Mektebetu's-Şâmile, el-isdâru's-sânî, byy., tsz., II, 567.

⁵⁸⁴ İbn Hazm, *Cemheretu Ensâbi'l-Arab*, el-Mektebetu's-Şâmile, el-isdâru's-sânî, byy., tsz., 198.

⁵⁸⁵ Ezrakî, I, 154.

⁵⁸⁶ İbn Hişam, IV, 44; İbn Sa'd, II, 136.

⁵⁸⁷ Buhârî, "Kitâbu'l-Meğâzî", 46; Ezrakî, I, 159.

⁵⁸⁸ İbn Hişam, IV, 44; Ezrakî, I, 160.

kadar mukaddes ilah olan taşlar; şimdi ise toprak ve enkaz haline dönmüşüler.⁵⁸⁹

Kâbe'nin içinde, Hubel putundan başka, hurma ağacından yapılmış iki güvercin heykeli ile⁵⁹⁰ Hz. İbrahim (a.s.)'in kestiği koçun iki boynuzu da bulunuyordu. O zaman, Kâbe'nin altı direği vardı. Bunlar iki sıra halinde idi. Direkler yıldızla süslenmişti. Kapıya doğru olan direkte Hz. Meryem'le kucağında Hz. İsa (a. s.)'nin sureti; öteki direklerde de, peygamberlerin, meleklerin ve oklarla fal çeken ihtiyar bir adam şeklinde Hz. İbrahim (a.s.)'in sureti, bir koç veya bir koç başı ile ağaçlar çizilmiş bulunuyordu.⁵⁹¹ Hz. Peygamber (s.a.v.), Kâbe'yi açıp⁵⁹² Kâbe'nin içinde putları;⁵⁹³ meleklerin ve meleklerden başkalarının,⁵⁹⁴ Hz. İbrahim ve Hz. İsmail (a.s.)'in eliyle fal çeker bir şekilde tasvir edilmiş olduğunu görünce: *"Allah bunları yapanları kahretsin! Büyüğümüzü fal oku çeker bir halde tasvir etmişler. İbrahim'in hal ve şanında fal okları çekmek yoktur. Vallahi, o puta tapanlar da bilirdiler ki, bu iki peygamber hiçbir zaman fal okları çekmemişlerdir."* buyurdu ve: *"İbrahim, ne Yahudi, ne de Hıristiyandı. Fakat, o, Allah'ı bir tanıyan, dosdoğru bir Müslümandı. O, müşriklerden de değildi."*⁵⁹⁵ mealindeki âyeti okudu.⁵⁹⁶ Hz. Peygamber (s.a.v.), Kâbe'nin içindeki putları çıkarmasını ve suretleri gidermesini Hz. Ömer'e emretti.⁵⁹⁷ O da, Kâbe'de, silip yok etmedik suret bırakmadı.⁵⁹⁸

Böylece Kâbe'nin putçuluk ve cahiliye kalıntılarında temizlenme işi bitti. Kâbe, Yüce Allah (c.c.)'ın istediği, Hz. İbrahim ve Hz. İsmail (a.s.)'in Kâbe'yi yapma gayesi olan, yalnız Allah'a ibadet ve O'nu tevhide dönmüş oldu. O günden sonra da Kâbe'ye bir daha put girmemiştir.

Kureyş müşriklerinin ileri gelenlerinden birçoğu, öldürülmelerinden korkarak dağ başlarına kaçmış veya gizlenmişlerdi. Onlardan bazılarında ise eman verilmişti.⁵⁹⁹ Hz. Peygamber (s.a.v.); öğle vakti girince, Kâbe'nin üzerine çıkıp, Mekke'de putperestlik döneminin sona erdiğinin ve artık Allah'tan başkasına ibadet edilmeyeceğinin ilanı olan

⁵⁸⁹ Gazali, 415.

⁵⁹⁰ İbn Hişam, IV, 40.

⁵⁹¹ Ezrakî, I, 197, 208.

⁵⁹² İbn Hacer, VIII, 18.

⁵⁹³ Buhârî, "Kitâbu'l-Meğâzî", 46.

⁵⁹⁴ İbn Hişam, IV, 41.

⁵⁹⁵ Âl-i İmran: 67.

⁵⁹⁶ İbn Hişam, IV, 41.

⁵⁹⁷ İbn Sa'd, II, 142.

⁵⁹⁸ Ahmed b. Hanbel, III, 396. Bazı rivayetlerde Hz. Peygamber (s.a.v.)'in Kâbe'nin içindeki resimleri sildirmek üzere Şeybe isimli bir sahabeyi gönderdiği ve Hz. Meryem ve Hz. İsa (a.s.)'nin suretlerini sildirmeyeceği belirtilir. Hz. Peygamber (s.a.v.)'den sonra İbn Zübeyr zamanındaki yangında yok oldukları bildirilir. Bkz. Ezrakî, 199, 201. Hz. İsa (a.s.) ve Hz. Meryem'in suretleri Gassan Hıristiyanlarından olup daha sonra Müslüman olmuş biri görünceye kadar silinmediler. O şahıs "*Muhakkak ki siz ikiniz (Hz. İsa ve Hz. Meryem), kendinize yabancı şehirlerdesiniz*" dedi. Bu resimler daha sonra İbn Zübeyr'in zamanında tamamen silindi. Bkz. İbn Hacer, VIII, 17.

⁵⁹⁹ Vakıdî, II, 846; Ezrakî, I, 367.

ezanı okumasını⁶⁰⁰ Bilal-i Habeşî'ye emretti.⁶⁰¹ Ezan okunduğu sırada, Ebu Süfyan b. Harb, Attâb b. Esîd, Hâris b. Hişâm ve daha başkaları, Kâbe'nin yanında oturuyorlardı. Bilal-i Habeşî sesini olanca gücüyle yükselterek ezan okumaya başlayınca⁶⁰² Kureyşlilerden bazıları Hz. Peygamber (s.a.v.)'in peygamberliği ve Bilal-i Habeşî hakkında ileri geri konuşmaya başladılar.⁶⁰³ Ebu Süfyan b. Harb ise: *"Ben birşey söylemeyeceğim! Eğer birşey söyleyecek olursam, şu kumlar, söylediğimi Muhammed'e haber verirler."* dedi.⁶⁰⁴ Cebrail (a.s.), gelip, bunların söylediklerini Hz. Peygamber (s.a.v.)'e haber verdi.⁶⁰⁵ Hz. Peygamber (s.a.v.), onların yanına varıp üzerlerine dikildi ve onların söylediklerini kendilerine bir bir haber verdi.⁶⁰⁶ Ebu Süfyan: *"Ey Allah'ın Elçisi! İyi ki, ben birşey söylemedim."* dedi. Hz. Peygamber (s.a.v.) gülümsedi.⁶⁰⁷ Hâris b. Hişâm ile Attâb b. Esîd: *"Biz şehadet ederiz ki; sen Allah'ın Resûlüsün! Çünkü, Vallahi, bu söylediklerimize, yanımdakilerden başka hiç kimse vâkıf değildi! Söylediklerimiz, sana muhakkak ki Allah tarafından haber verilmiştir."* dediler.⁶⁰⁸

Hz. Peygamber (s.a.v.), öğle namazını kıldıktan sonra, Araplar içindeki putperestliğin tüm izlerinin silinmesi için, bütün putların yok edilmesini emretti ve bu emri kısa bir süre içinde yerine getirildi. Bu hususta söylenen bir şiirde: *"Sen Mekke'nin fethinde putları kırdıkları gün, Muhammed (s.a.v.)'i ve ordusunu bir görseydin, Allah'ın nurunun nasıl parıldadığını, şirkin, küfrün yüzünü karanlıkların nasıl bürüdüğünü görürdün."* denilmiştir.⁶⁰⁹

Putların kırılışı sırasında, Hz. Peygamber (s.a.v.)'in saç, sakalı çok tozlanmıştı. Hz. Peygamber (s.a.v.), amcası Ebu Talib'in kızı Ümmü Hâni'nin evine gitti. Orada, Hz. Fâtıma'nın getirdiği örtü ile siperlenerek yıkandı⁶¹⁰ ve ardından sekiz rekat kuşluk namazı kıldı.⁶¹¹

Mücahitler, Mekke'yi fethettikleri günün gecesini, sabaha kadar tekbir ve tehlil getirme ve Kâbe'yi tavafla geçirdiler.⁶¹²

⁶⁰⁰ Geniş bilgi için bkz. Halil, 254.

⁶⁰¹ Vakıdî, II, 846.

⁶⁰² İbn Hişâm, IV, 41; Vakıdî, II, 846.

⁶⁰³ Ezrakî, I, 367.

⁶⁰⁴ İbn Hişâm, IV, 42.

⁶⁰⁵ Vakıdî, II, 846.

⁶⁰⁶ İbn Hişâm, IV, 42.

⁶⁰⁷ Ezrakî, I, 367.

⁶⁰⁸ İbn Hişâm, IV, 42.

⁶⁰⁹ Ezrakî, I, 160.

أوما رأيت محمدا وجنوده بالفتح يوم تكسر الأصنام
لرأيت نور الله أصبح بينا والشرك بغشى وجهه الإظلام

⁶¹⁰ İbn Sa'd, II, 144, 145.

⁶¹¹ Ahmed b. Hanbel, VI, 342.

⁶¹² İbn Kesîr, III, 503.

Hız. Peygamber (s.a.v.), fethin ikinci günü⁶¹³ Kâbe'nin içine girdi, Kâbe kapısının üzerine kapatılmasını emretti ve kapı kapatıldı. Kâbe'nin içinde, uzunca bir müddet kaldı. Hız. Peygamber (s.a.v.) Kâbe'nin altı direğinden ikisi sağında, biri solunda, üçü de arkasında kalacak⁶¹⁴ ve Kâbe'nin kapısı arkasına gelecek şekilde, ön sıradaki iki direk arasında,⁶¹⁵ yeşil mermerin bulunduğu yamacındaki duvarla aralarında üç arşın kadar aralık kalan yerde durup⁶¹⁶ iki rekat namaz kıldı.⁶¹⁷ Hız. Peygamber (s.a.v.), Kâbe'nin her köşesini dolaşıp tekbir getirip, tesbih ve dua ettikten sonra dışarı çıktı.⁶¹⁸

5-) Fetih Hutbesi

Hız. Peygamber (s.a.v.), Yüce Allah (c.c.)'a hamd ü sena etti. Çünkü Kâbe ve çevresi, putlardan temizlenmiş, Hız. İbrahim (a.s.)'in bina ettiği gündeki çehresine bürünmüştü. Hız. Peygamber (s.a.v.), yirmi yıldır Müslümanlığı ezmeye çalışanları, Mescid-i Haram'da saf saf olmuş, sesleri kesilmiş ve el pençe divan durmuş olarak görüyordu. Kâbe'nin eşiğinde dikilerek ahaliyi bir müddet süzdükten sonra bütün insanlığa hitaben fethin ikinci günü öğle namazından sonra Kâbe'nin merdiveninde sırtı Kâbe'ye dönük olduğu⁶¹⁹ ve kapının sövelerine iki eliyle tutunuyor olduğu halde⁶²⁰ şu belîğ hutbesini îrad buyurdu:

"Hamd, Allah'a mahsustur.⁶²¹ Allah'tan başka ilah yoktur. Yalnız O vardır. O'nun hiçbir eşi, ortağı yoktur!⁶²² O, va'dini yerine getirdi. Kuluna yardım etti. Toplanan düşmanları, tek başına, bozguna uğrattı! İyi biliniz ki; Cahiliye çağına ait olup, övünme vesilesi edilegelen herşey, kan, mal dâvaları... bunların hepsi, şu ayaklarımın altında kalmış, kaldırılmıştır. Ancak, Beytullah perdedarlığı (hicâbe) hizmeti ile hacılara su dağıtma (sikâye) hizmeti, bunun dışındadır. Eski kan dâvaları kaldırılmış olmakla birlikte, bundan sonra bir cinayet vuku bulacak olursa, bilesiniz ki: Kamçı ve sopa ile yapılan ve yarı kasıtlı sayılan hata cinayetine ağır diyet ödenmesi gerekir ki, bu da, içlerinden

⁶¹³ İbn Hazm, *Cevâmiu's-Sîre*, 234.

⁶¹⁴ Vâkıdî, II, 835.

⁶¹⁵ Ezrakî, I, 349, 352.

⁶¹⁶ İbn Kayyım, III, 1348.

⁶¹⁷ Ezrakî, I, 350. Abdullah b. Ömer de, Kâbe'ye girince, Kâbe'nin kapısı arkasına gelmek üzere, yamacındaki duvara üç zira kalıncaya kadar ilerleyip, Bilal-i Habeşî'nin: "Allah'ın Elçisi (s.a.v.) burada kıldı" diye gösterdiği yerde namaz kıldı. Bkz. İbn Hişam, IV, 41-42.

⁶¹⁸ İbn Sa'd, II, 142.

⁶¹⁹ Vakıdî, II, 844; İbn Hişam, IV, 40.

⁶²⁰ İbn Sa'd, II, 137.

⁶²¹ Vakıdî, II, 835.

⁶²² İbn Hişam, IV, 40; Taberî, II, 161.

*kırkının karınlarında yavruları bulunmak şartıyla, yüz devedir.*⁶²³

*Ey Kureyş cemaati!*⁶²⁴ Muhakkak ki, Allah, Cahiliye gururunu, Cahiliye atalarıyla (soyla) övünüp büyükmeyi sizden kaldırmıştır! Bütün insanlar⁶²⁵ Âdem'den,⁶²⁶ Âdem de topraktan yaratılmıştır.⁶²⁷

*İnsanlar, iki sınıftır. Bir kısmı mü'min ve müttakîdir; Allah katında değerli ve şerefli dir. Diğer kısmı ise azgındır, yaramazdır. Bunlar, Allah katında da değersiz ve şerefsizdir.*⁶²⁸ Nitekim, Yüce Allah (c.c.): 'Ey insanlar! Gerçekten, Biz, sizi bir erkekle bir kadından yarattık. Birbirinizle tanışasınız diye, sizi büyük büyük topluluklara, küçük küçük kabilelere ayırdık. Şüphe yok ki, sizin Allah katında en değerliniz, en şerefli niz, Allahtan en çok sakınmanızdır. Allah herşeyi hakkıyla bilen, herşeyden haberdar olandır!⁶²⁹ buyuruyor," dedi.⁶³⁰

Alemlere rahmet olarak gönderilen Hz. Peygamber (s.a.v.), önünde duran Kureyşlilere doğru baktı ve korkutucu ama bir o kadar da merhamet dolu bir ses tonuyla:⁶³¹ "Ey Kureyş cemaati ve Ey Mekkeliler!⁶³² Şimdi, hakkınızda benim ne yapacağımı sanırsınız?" diye sordu. Mekkeliler: "Biz, senin hayır ve iyilik yapacağımı sanır ve 'Sen hayır yapacaksın!' deriz. "Sen, kerem ve iyilik sahibi bir kardeş; kerem ve iyilik sahibi bir kardeş oğlusun!⁶³³ Gücün yetti, iyi davran!" dediler.⁶³⁴ Hz. Peygamber (s.a.v.), büyük bir merhamet örneği göstererek: "Benimle sizin haliniz, Yusuf (a.s.)'un kardeşlerine dediği gibi olacaktır. Yusuf (a.s.)'un kardeşlerine dediği gibi, ben de: 'Size bugün hiçbir başa kakma ve ayıplama yoktur! Allah sizi yarlıgasın! O, Esirgeyicilerin En Esirgeyicisidir!⁶³⁵ diyorum.⁶³⁶ Gidiniz! Sizler, serbestsiniz!" buyurdu.⁶³⁷

Yüce Allah (c.c.), Kureyş müşriklerini eline düşürmüş, kendisine boyun eğdirmiş iken Hz. Peygamber (s.a.v.) onları bağışlamış ve serbest bırakmıştır. Bu nedenle

⁶²³ İbn Hişam, IV, 40-41; Vâkıdî, II, 835, 836.

⁶²⁴ "Ey insanlar!" dediği de rivayet edilmiştir. Bkz. Tirmizî, "Tefsîru'l-Kur'an", 50 (Hucurât Suresi) (Hadis No: 3270).

⁶²⁵ "Hepiniz" dediği de rivayet edilmiştir. Bkz. Vâkıdî, II, 836.

⁶²⁶ "Âdemoğullarıdır." dediği de rivayet edilmiştir. Bkz. Tirmizî, "Tefsîru'l-Kur'an", 50 (Hucurât Suresi) (Hadis No: 3270).

⁶²⁷ İbn Hişam, IV, 41; İbn Sa'd, II, 143.

⁶²⁸ Tirmizî, "Tefsîru'l-Kur'an", 50 (Hucurât Suresi) (Hadis No: 3270).

⁶²⁹ Hucurât: 14.

⁶³⁰ İbn Hişam, IV, 41; Tirmizî, "Tefsîru'l-Kur'an", 50 (Hucurât Suresi) (Hadis No: 3270).

⁶³¹ Geniş bilgi için bkz. Şibli Numanî, 324.

⁶³² Taberî, II, 161.

⁶³³ Belâzurî, *Fütûh*, 55; Taberî, II, 161.

⁶³⁴ Vâkıdî, II, 835.

⁶³⁵ Yusuf: 92.

⁶³⁶ İbn Sa'd, II, 142.

⁶³⁷ İbn Hişam, IV, 41; Taberî, II, 161.

Mekkelilere *"Tulekâ: Azad edilmişler"* adı verilmiştir.⁶³⁸

Hz. Peygamber (s.a.v.), yine fethin ikinci günü,⁶³⁹ öğle namazından sonra,⁶⁴⁰ Kâbe'nin merdiveninde, arkası Kâbe'ye dayalı olarak Allah'a hamd ü senada bulunduktan sonra,⁶⁴¹ halka şöyle hitab etti:

"Ey insanlar! Şüphe yok ki, Allah, göklerle yeri, güneş ile ayı yarattığı gün, Mekke'yi de dokunulmaz kılmıştır! Kıyamet gününe kadar da, dokunulmaz olarak kalacaktır.⁶⁴² Mekke'yi dokunulmaz kılan, Allah'tır.⁶⁴³ Mekke'nin ganimetlerinden hiçbir şey bize helâl olmamıştır.⁶⁴⁴

Allah'a ve ahiret gününe inanan bir kimse için, Mekke Haremindedir kan dökmek, ağaç kesmek helâl olmaz!⁶⁴⁵ Mekke'de kan dökmek, benden önce hiçbir kimse için helâl olmadığı gibi, benden sonra da, hiçbir kimse için helâl olmayacaktır. Bana da, ancak, gündüzün belli bir saatinde helâl kılınmıştır.⁶⁴⁶ Bu da, Mekkelilerin ilahî gazabı hak etmiş olmalarından dolayıdır.⁶⁴⁷ Şüphe yok ki, Fil'i Mekke'ye girmekten alıkoyan, Allah'tır. Mekkeliler üzerine, Allah'ın Elçisi (s.a.v.) ile mü'minler de, ancak bir kez salınmışlardır. İyi bilin ki; şu saatte Mekke benim için bile dokunulmazdır!⁶⁴⁸ Mekke'nin bugünkü dokunulmazlığı, dünkü dokunulmazlığı haline dönmüştür!⁶⁴⁹

Bu söylediklerimi, burada bulunanlar, burada bulunmayanlara ulaştırın!

Şayet size biri çıkıp: 'Allah'ın Elçisi (s.a.v.) burada çarpışma yapmıştı!' diyerek ruhsat yoluna kaçacak olursa, ona: 'Yüce Allah (c.c.) yalnız Resûlüne helâl kılmış, izin vermişti. Size helâl kılmamış, izin vermemiştir!' deyiniz!⁶⁵⁰

Mekke'nin av hayvanları ürkütülmez, kaçırılmaz! Mekke'nin dikenini bile kesilmez! Mekke'nin ağacına balta vurulmaz! Yerdeki yitiği, uzanılıp alınmaz! Meğerki, sahibini aramak için ola. Mekke'nin yeşil otları biçilmez!⁶⁵¹

Hz. Abbas: "Ey Allah'ın Elçisi! İzhurdan başka!" buyur! Onu yasak dışında tut!

⁶³⁸ Taberî, II, 161; İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, II, 252.

⁶³⁹ İbn Hişam, IV, 43; İbn Sa'd, II, 137.

⁶⁴⁰ Vâkîdî, II, 844.

⁶⁴¹ Ahmed b. Hanbel, II, 11; VI, 385.

⁶⁴² İbn Hişam, IV, 43; İbn Sa'd, II, 137.

⁶⁴³ Buhârî, "Kitâbu'l-Meğâzî", 48, 50.

⁶⁴⁴ İbn Sa'd, II, 137.

⁶⁴⁵ İbn Hişam, IV, 43; Buhârî, "Kitâbu'l-Hacc", 42.

⁶⁴⁶ Vâkîdî, II, 836-844; Belâzurî, *Fütûh*, 55.

⁶⁴⁷ İbn Hişam, IV, 43.

⁶⁴⁸ Buhârî, "Kitâbu'l-Meğâzî", 48, 50.

⁶⁴⁹ Vâkîdî, II, 844; İbn Sa'd, II, 137.

⁶⁵⁰ İbn Hişam, IV, 43; Vâkîdî, II, 844.

⁶⁵¹ Vâkîdî, II, 836.

Çünkü, o, evlerimiz ve kabirlerimiz için gereklidir" dedi.⁶⁵² Hz. Peygamber (s.a.v.), kısa bir müddet sustuktan sonra: "İzhırdan başka!"⁶⁵³ Çünkü, onu biçmek helâldir."⁶⁵⁴

*Ey Huzâa topluluğu! Siz de artık adam öldürmekten ellerinizi çekiniz! Ne yararı varsa, pek çok adam öldürülmüştür! Üstelik, Hüzeyllerin adamını da siz öldürdünüz! Vallahi, onun diyetini (siz ödemezseniz), ben ödeyeceğim! Şu bulunduğum yerdeki andan sonra, kim öldürülürse, öldürülenin ailesi için, iki şeyden birini seçmek vardır: Ya öldürenin kisas olarak öldürülmesini, ya da öldürülenin diyetini (kan bedelini) ister!*⁶⁵⁵

Hiç şüphesiz, insanların Allah'a karşı en saygısız, en taşkınlı, Allah'ın Haremünde adam öldüren, yahut kendi katilinden başkasını öldüren, ya da Cahiliye çağındaki öcünü almak için adam öldürenidir!" O sırada, adamın birisi ayağa kalktı ve: "Fılan, benim oğlumdur. Onun anası ile yatıp kalkmıştım!" dedi. Hz. Peygamber (s.a.v.), hitabesine şöyle devam etti: "İslâmiyette insanın babasından veya baba tarafından akrabasından başkasına intisap etmesi diye birşey yoktur! Cahiliye çağının kötü işleri silinip gitmiştir!"⁶⁵⁶ Doğan çocuk, döşeğin sahibine aittir! Zânîye, esleb vardır!" buyurdu.⁶⁵⁷ "Esleb nedir?" diye sorulunca, Hz. Peygamber (s.a.v.): "Mahrumluk demektir." buyurdu⁶⁵⁸ ve konuşmasına şöyle devam etti: "İddiasını isbatlamak için delil getirmek davacıya, yemin de inkâr edene düşer."⁶⁵⁹

"Ey insanlar! Cahiliye çağında birtakım antlaşmalar yapıldı. Cahiliye çağında yapılmış olan antlaşmalara riayet ediniz! İslâmiyet ona kuvvetten başka birşey eklemeyiz. İslâmiyette ne Cahiliye antlaşması vardır, ne de fetihten sonra hicret!"⁶⁶⁰ Fakat, cihad ve cihada niyet vardır. Seferber edilmek istediğiniz vakit, hemen seferber olunuz!"⁶⁶¹ İslâmiyette Cahiliye çağı antlaşması ihdas etmeyiniz!"⁶⁶² Müslüman Müslümanın kardeşidir. Bütün Müslümanlar kardeşirler. Müslümanlar, kendilerinden olmayanlara (düşmanlara) karşı bir eldirler; elbirliğiyle, topluca hareket ederler.

Müslümanların kanları birbirine eşittir.

Zimmetlerini, onların en hafifleri, en uzaktakileri bile yerine getirmeye gayret ederler.

⁶⁵² Ezrakî, II, 383; Belâzurî, *Fütûh*, 55.

⁶⁵³ Buhârî, "Kitâbu'l-Meğâzî", 50.

⁶⁵⁴ Vâkıdî, II, 836.

⁶⁵⁵ İbn Hişam, IV, 43.

⁶⁵⁶ Ahmed b. Hanbel, II, 207.

⁶⁵⁷ Vakıdî, II, 836.

⁶⁵⁸ Ahmed b. Hanbel, II, 207.

⁶⁵⁹ Vakıdî, II, 837.

⁶⁶⁰ Ahmed b. Hanbel, II, 215.

⁶⁶¹ Tirmizî, "es-Siyer" 34 (Hadis No: 1590).

⁶⁶² Ahmed b. Hanbel, II, 207.

*İyi biliniz ki; ne bir kâfir için bir mü'min ve Müslüman öldürülür, ne de onlardan taahhüt sahibi olanların taahhütlerinden dolayı, harbî olan kâfirler için öldürülürler.*⁶⁶³
Kâfirin diyeti, Müslüman diyetinin yarısıdır.

*İyi biliniz ki; İslâmiyette değiş-tokuş yolu ile evlenme yoktur!*⁶⁶⁴ *Kadın ne halasının, ne de teyzesinin üzerine nikahlanıp biraraya getirilebilir.*⁶⁶⁵

*Kocasının izni olmadıkça onun malından birşey vermesi, kadın için helâl değildir.*⁶⁶⁶

Kadın, yanında bir mahremi bulunmadıkça, üç günlük yola gidemez.

*İyi bilirsiniz ki; vâris için, vasiyyete gerek yoktur! Ayrı din sahipleri, birbirlerine vâris olamazlar.*⁶⁶⁷

Parmakların her birisinde diyet, on devedir.

Kemiği görünen derin yaralardan her birisinde diyet, beşer beşer devedir.

*Sabah namazından sonra, güneş doğuncaya kadar, namaz yoktur.*⁶⁶⁸

Zekat ve sadakaları teslim almak için, hayvanları bir yerden başka bir yere sürdüriüp götürmek yoktur. Zekat ve sadakalar, ancak, mal sahiplerinin yurtlarında teslim alınacaktır.

Sizi iki günün orucundan nehyederim: Biri Kurban Bayramı günü, diğeri de Ramazan Bayramı günü orucudur.

Sizi iki biçim giyimden de men ederim: Hiçbiriniz, ne edeb yerleri açıkta kalacak biçimde sırt ve baldırlarını sarık ve benzeri bir bez parçasıyla sarsın, sarınsın! Ne de, iki yanı kaldırılıp omuzlara atılınca edeb yerleri açılacak biçimde bir atkıya bürünsün! Ben size ancak anlayacağınız, tutacağınız yolu gösterdim!" buyurdu.⁶⁶⁹

Yemen halkından Ebu Şah adında bir zât kalkıp: "Ey Allah'ın Elçisi! Bunları, benim için, yazınız!" dedi. Hz. Peygamber (s.a.v.), ashabına: "Onun için, yazınız!" buyurdu.⁶⁷⁰ "Ebu Şah için yazdıkları nelerdi?" diye sorulunca, Evzâî: "Onun için, dinlemiş olduğu hutbe yazıldı" demiştir.⁶⁷¹

⁶⁶³ Vakıdî, II, 836.

⁶⁶⁴ Ahmed b. Hanbel, II, 215.

⁶⁶⁵ Vakıdî, II, 836.

⁶⁶⁶ Ezrakî, II, 383.

⁶⁶⁷ Vakıdî, II, 836-837.

⁶⁶⁸ Ahmed b. Hanbel, II, 207.

⁶⁶⁹ Vakıdî, II, 836, 837.

⁶⁷⁰ Buhârî, "Kitâbu'l-Lukata", 7.

⁶⁷¹ Ahmed b. Hanbel, II, 238.

6-) Kâbe Görevlerinin Yeniden Düzenlenmesi

Hız. Peygamber (s.a.v.), konuşmasını bitirdikten sonra, Kâbe'nin anahtarını elinde tutuyor olduğu halde Mescid-i Haram'ın bir köşesinde oturdu.⁶⁷² Hicâbe (Kâbe'nin perdedarlığı) hizmetini Osman b. Talha'dan, sikâye (hacılara su dağıtıcılığı) hizmetini de Hız. Abbas'tan geri almıştı. Hız. Abbas, Hız. Peygamber (s.a.v.)'e elini uzatarak hicâbe ile sikâye görevlerini kendileri üzerinde birleştirmesini istedi.⁶⁷³ Hız. Peygamber (s.a.v.): "*Ben size halkın Beytullah'a göndereceği örtü gibi şeylerden geçiminizi sağlayacağımız şeyi değil, hacıların su ihtiyaçlarını karşılamak üzere servetinizden harcayarak bu yüzden hayra ereceğiniz zahmetli şeyi veriyorum.*" buyurdu⁶⁷⁴ ve sikâye vazifesini Hız. Abbas'a yeniden verdi.⁶⁷⁵ Hız. Peygamber (s.a.v.), Osman b. Talha'yı çağırıtı ve: "*Şüphesiz yok ki, Allah, emanetleri ehil olanlara vermenizi, insanlar arasında hükmettiğiniz zaman, adaletle hükmetmenizi emreder.*"⁶⁷⁶ mealindeki âyeti okuyarak:⁶⁷⁷ "*Ey Ebu Talhaoğulları! Yüce Allah (c.c.)'ın emanetini, sizde temelli kalmak ve dürüst hareket etmek üzere alınız! Onu, zalim olmadıkça, hiç kimse elinizden alamaz!*"⁶⁷⁸ "*Ey Osman! Yüce Allah (c.c.) size Beytini (Kâbe'sini) emanet ediyor! Yüce Allah (c.c.)'ın emânetini alınız!*"⁶⁷⁹ "*Ey Osman! İşte, anahtarını al! Bu gün, iyilik ve ahde vefa günüdür!*" buyurdu.⁶⁸⁰ Osman b. Talha anahtarı alıp gittiği sırada, Hız. Peygamber (s.a.v.) arkasından ona seslendi. Osman dönüp gelince: "*Sana vaktiyle söylemiş olduğum şey gerçekleşmedi mi?*" diye sordu.⁶⁸¹ Hız. Peygamber (s.a.v.), Hicretten önce, Mekke'de bulunduğu sırada Osman b. Talha'yı İslâmiyete davet etmişti. O zaman, Osman b. Talha: "*Yâ Muhammed! Sen kavminin dinine aykırı davranmış ve ortaya yeni bir din çıkarmış bulunuyorsun. Doğrusu, benim sana tâbi olacağımı umman, şaşılacak şeydir.*" demiş ve Hız. Peygamber (s.a.v.) bir gün de halk ile birlikte Kâbe'nin içine girmek isteyince, Kâbe'nin kayyımı olan Osman b. Talha Hız. Peygamber (s.a.v.)'e karşı çok kaba ve katı davranmış, Kâbe'ye girmesine engel olmuştu. Hız. Peygamber (s.a.v.) onun bu uygunsuz davranışını sükûnetle karşılamış ve: "*Ey Osman!*"⁶⁸² "*Umarım ki; bir gün sen beni bu anahtarı nereye istersem koyacağım, kime istersem vereceğim bir mevkide de*

⁶⁷² Vakıdî, II, 837.

⁶⁷³ Ezrakî, I, 346.

⁶⁷⁴ İbn Sa'd, II, 137; Ezrakî, I, 346.

⁶⁷⁵ Hız. Abbas'ın Taif'te üzüm bağı vardı. Gerek İslâmiyetten önce, gerek sonra, oradan kuru üzüm taşır, sunulacak Zenzemlerin içine ondan atarak, hacılara ondan ikram ederdi. Hız. Abbas'tan sonra, İbn Abbas ve ondan sonrakiler de, hep böyle yaparlardı. Bkz. Vakıdî, II, 838.

⁶⁷⁶ Nisa: 58.

⁶⁷⁷ Ezrakî, I, 343.

⁶⁷⁸ Vakıdî, II, 838; İbn Sa'd, II, 137.

⁶⁷⁹ Ezrakî, I, 341, 346.

⁶⁸⁰ İbn Hişam, IV, 41.

⁶⁸¹ Vakıdî, II, 838.

⁶⁸² İbn Kayyım, III, 1349.

göreceksin!" buyurmuştu. Osman b. Talha: *"O zaman Kureyş mahvolmuş, kıymetten düşmüş olur!"* demişti. Hz. Peygamber (s.a.v.): *"Bilakis, asıl o zaman Kureyş yaşayacak ve kıymetlenecektir!"* buyurmuştu. Osman, vaktiyle kendisinin Hz. Peygamber (s.a.v.)'e söylemiş olduğu sözünü ve Hz. Peygamber (s.a.v.)'in de kendisine söylemiş olduğu sözü hatırladı ve: *"Şehadet ederim ki; sen, hiç şüphesiz, Allah'ın Resûlüsün!"* dedi.⁶⁸³

Ebu Ahmed b. Cahş, Ebu Süfyan b. Harb'in damadıydı. Kadın, erkek bütün Cahş ailesi Mekke'deki evlerini barklarını bırakıp Medine'ye hicret ettikleri zaman, Ebu Süfyan antlaşmaları olmasına rağmen onların evlerine el koymuştu.⁶⁸⁴ Ebu Süfyan, damadı Ebu Ahmed'in evini Amr b. Alkame'ye dört yüz dinara satmıştı. Ebu Ahmed, bunu haber alınca, söylediği bir şiirle Ebu Süfyan'ı kınamıştı.⁶⁸⁵ Hz. Peygamber (s.a.v.) Fetih hutbesini irad edip bitirdiği zaman, Ebu Ahmed, Mescid-i Haram'ın kapısında, devesinin üzerinde: *"Allah aşkına ey Abdi Menaf oğulları! Sizinle olan andımıza riayet ediniz! Allah aşkına ey Abdi Menaf oğulları! Evimi bana geri veriniz!"* diyerek bağırmaya başladı. Hz. Peygamber (s.a.v.), hemen, Hz. Osman'ı yanına çağırdı. Birşey söyleyip onu sevindirdi. Hz. Osman da Ebu Ahmed'in yanına vardı, onu sevindirdi. Ebu Ahmed devesinden indi, halk ile oturdu. Kendisinin, Allah'a kavuşuncaya kadar, bu evden bahsettiği duyulmadı.⁶⁸⁶ Ebu Ahmed'e: *"Sana Allah'ın Elçisi (s.a.v.) ne söyledi?"* diye sorduklarında: *'Sabredersen, senin için hayırlı olur: Bu evine karşılık, sana Cennette bir köşk var!'* buyurdu. Ben de: *'Sabrederim!' dedim"* demiştir.⁶⁸⁷

Fetih günü, bir adam Hz. Peygamber (s.a.v.)'in yanında konuşurken, kendisini birden titreme tutmuştu. Hz. Peygamber (s.a.v.), ona: *"Sakin ol! Ben bir hükümdar, bir kral değilim! Ben, ancak, güneşte kurutulmuş et parçaları yiyerek geçinmiş olan Kureyşîlerden bir kadının oğluyum"* buyurdu.⁶⁸⁸

7-) Mekkelilerin Hz. Peygamber (s.a.v.)'e Biatları

Hz. Peygamber (s.a.v.), ilk olarak insanlara Allah'ın birlenmesi ve kendi peygamberliğinin haberini bildirdiği Safa Tepesi'nin üzerine tekrar çıktı. Bu kez kendisini itip kakan o insanları aynı tepe üzerinde İslâmiyet üzerine biat etmeye davet ediyordu.⁶⁸⁹

⁶⁸³ Vâkıdî, II, 837, 838; Ezrakî, I, 346.

⁶⁸⁴ Ezrakî, II, 244.

⁶⁸⁵ İbn Hişam, II, 145.

⁶⁸⁶ Vâkıdî, II, 840; İbn Sa'd, IV, 102.

⁶⁸⁷ Ezrakî, II, 245.

⁶⁸⁸ Beyhakî, V, 101.

⁶⁸⁹ İbn Kesîr, III, 520.

Erkek kadın, büyük küçük bütün Mekkeliler, biat için geldiler.⁶⁹⁰ Mekkeliler Hz. Peygamber (s.a.v.)'e biat için toplanınca, Hz. Peygamber (s.a.v.) Safa Tepesinin üzerinde,⁶⁹¹ Hz. Ömer, Hz. Peygamber (s.a.v.)'in biraz daha önünde durdu ve halkın ellerini tutup, Hz. Peygamber (s.a.v.)'in buyruklarını biat edeceklerine ulaştırmaktaydı.⁶⁹² Onlar, Allah'tan başka hiçbir ilah olmadığına ve Muhammed (s.a.v.)'in Allah'ın kulu ve Rasûlü olduğuna şahadet etmek⁶⁹³ ve güçleri yettiği kadar Allah'a ve Rasûlü'ne itaat etme hususunda,⁶⁹⁴ Hz. Peygamber (s.a.v.)'e biat ettiler. Bu, erkeklerin biatıydı.⁶⁹⁵

Mücaşi' b. Mes'ud, Mekke fethedildikten sonra, kardeşiyle birlikte, Hz. Peygamber (s.a.v.)'in yanına gelerek Medine'ye hicret etmek üzere ona biat etmek istedi. Ancak Hz. Peygamber (s.a.v.): *'Mekke'nin fethinden sonra, hicret yoktur!'* buyurdu.⁶⁹⁶

Umerî konuyla ilgili olarak şöyle der: *"Medine'ye hicret Müslümanların Rablerine güvenle ibadet etmeleri, İslam'ın Medine'de düşmanları önünde güçlenmesi, devletin korunması ve cihad yoluyla genişletilmesi için farz kılınmıştı. Mekke fethinden sonra hicret bir zorunluluk olmaktan çıktı; İslam'ın gücü arttı, Müslümanların varlığı bölgede İslam'ın yaşanması ve yayılması için yeterli oldu."*⁶⁹⁷ Bunun için Hz. Peygamber (s.a.v.) Fetih'ten sonra Müslümanlarla hicret üzere değil, İslam, iman ve cihad üzere biatlaştı.⁶⁹⁸

Hz. Ebu Bekir, babası Ebu Kuhâfe'yi Mescid-i Haram'a getirdi. Hz. Peygamber (s.a.v.), onu görünce yaşlı olmasından ötürü: *"Kendisinin yanına ben varsaydım olmaz mıydı?"* buyurdu. Hz. Ebu Bekir: *"Ey Allah'ın Elçisi! Onun sana kadar yürüyüp gelmesi, senin ona gitmenden, daha uygundur!"* dedi. Ebu Kuhâfe gelince, Hz. Peygamber (s.a.v.), önüne oturtup onun göğsünü sıvazladı.⁶⁹⁹ Sonra da, onu, İslam'a davet etti. Ebu Kuhâfe de şahadet getirip Müslüman oldu.⁷⁰⁰

İslam ordusu Mekke'ye girerken, bir süvari, Hz. Ebu Bekir'in bacısının gerdanlığını almıştı. O da, bacısının elinden tutup Mescid-i Haram'a geldi ve⁷⁰¹ alınan gerdanlığın geri verilmesini istedi ve bu dileğini üç kez tekrarladı. Hiç kimseden ses

⁶⁹⁰ Ezrakî, III, 186.

⁶⁹¹ Taberî, II, 161; İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, II, 252. Bazı rivayetlere göre Mekke'nin yukarısındaki Karn-ı Müskala civarındaki Sûku'l-Ganem'in yanında oturdu. Bkz. Ezrakî, III, 185.

⁶⁹² Zemahşerî, IV, 85.

⁶⁹³ Ezrakî, III, 186.

⁶⁹⁴ Taberî, II, 161.

⁶⁹⁵ İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, II, 252.

⁶⁹⁶ Ahmed b. Hanbel, III, 469.

⁶⁹⁷ Umerî, 248.

⁶⁹⁸ Buhârî, "Kitâbu'l-Meğâzî", 50.

⁶⁹⁹ İbn Hişam, IV, 35; İbn Sa'd, V, 451.

⁷⁰⁰ İbn Sa'd, V, 451.

⁷⁰¹ İbn Hişam, IV, 35.

çıkmayınca da, bacısına: *"Ey bacım! Gerdanlığının karşılığını Allah'tan dile! Çünkü bugün insanlarda emanet duygusu pek azdır."* dedi.⁷⁰²

Hız. Peygamber (s.a.v.), amcası Hız. Abbas'a, Ebu Leheb'in iki oğlu Utbe ve Muattib'i İslamiyet'e davet etmek için bulup kendisine getirmesini emretti. Onlar gelince kendilerini İslam'a davet etti, onlar da Müslüman oldular. Hız. Peygamber (s.a.v.), onların Müslüman olmalarına çok sevindi ve ellerinden tutup onları Mültezem'e⁷⁰³ götürüp onlar için Allah'a dua edip döndü. Hız. Peygamber (s.a.v.)'in sevinçli olduğu görünüyordu. Hız. Abbas bunun nedenini sorunca Hız. Peygamber (s.a.v.): *"Amcamın (şu) oğullarını benim için bağışlamasını Rabbimden diledim. O da bağışladı!"* buyurdu.⁷⁰⁴

8-) Kureyş Kadınlarının Biatı

Kureyş erkeklerinin biatları bitince, Kureyş kadınları Hız. Peygamber (s.a.v.)'e biat için grup grup geldiler.⁷⁰⁵ Ümmü Hâni binti Ebu Talib, Ümmü Habib binti Âs b. Ümeyye, Ervâ binti Ebi'l-İys, Âtike binti Ebi'l-İys ile, Affan b. Âs'ın kızı (Hız. Osman'ın kız kardeşi) gelip ilk biat eden kadınlar arasındaydılar.⁷⁰⁶ Ebu Süfyan b. Harb'in karısı Hind binti Utbe, İkrime b. Ebu Cehil'in karısı Ümmü Hakîm binti Hâris b. Hişâm, Safvan b. Ümeyye'nin karısı Begüm binti Muazzel, Fâhite binti Velid b. Mugîre, Hind Reyta binti Münebbih b. Haccac ve bunların dışında bazı Kureyş kadınları da toplanarak, Hız. Peygamber (s.a.v.)'in yanında zevcesi ile kızı Hız. Fâtıma ve Abdumuttalib oğulları kadınlarından bazıları da bulunurken on kişilik bir takım halinde biat için Hız. Peygamber (s.a.v.)'in yanına geldiler.⁷⁰⁷ Hız. Ömer; erkeklerin biatlarında olduğu gibi, Hız. Peygamber (s.a.v.)'in buyruklarını kadınlara ulaştırarak, onların da biatlarını aldı.⁷⁰⁸

9-) Hind binti Utbe'nin Biatı

Hind binti Utbe, Hız. Peygamber (s.a.v.)'e biate giderken tanınmamak için peçe takmıştı.⁷⁰⁹ Ayrıca tanınırsa öldürüleceğinden korkarak Hız. Peygamber (s.a.v.)'den uzakta duruyordu.⁷¹⁰ Hind: *"Ey Allah'ın Elçisi! El tutuşup sana biat edelim mi?"* diye sordu. Hız. Peygamber (s.a.v.): *"Ben kadınlarla el tutuşmam! Benim yüz kadına birden hitab etmem,*

⁷⁰² Vâkıdî, II, 824.

⁷⁰³ "Mültezem": Hacerü'l-Esved ile Kâbe kapısı arasında, dua edilen yerdir. Bkz. Yâkût, V, 190.

⁷⁰⁴ İbn Sa'd, IV, 60.

⁷⁰⁵ Taberî, II, 161.

⁷⁰⁶ İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, II, 252, 253.

⁷⁰⁷ Vâkıdî, II, 850.

⁷⁰⁸ Zemahşerî, IV, 95.

⁷⁰⁹ Zemahşerî, IV, 95.

⁷¹⁰ Taberî, *Tefsîr*, XXVIII, 78.

her kadına ayrı ayrı hitab etmem gibidir" buyurdu.⁷¹¹ Hz. Peygamber (s.a.v.), kadınlarla sözle biatlaşmıştır. Hz. Peygamber (s.a.v.), Hz. Ömer'e, "Allah'a hiçbir şeyi eş ve ortak tutmamak üzere kadınlardan biat almasını" emretti. Hind'in yanındaki Kureyş kadınları sustular, konuşmaktan kaçındılar. Hind: "Ben iyice anlamışumdur ki; Allah ile birlikte başka mabudlar da olsaydı, başımıza gelenlerden bizi korurlardı!" dedi.⁷¹² Hz. Peygamber (s.a.v.) Hind'e baktı ve Hz. Ömer'e: "Hırsızlık da etmeyecekler!" buyurdu.⁷¹³ Hind: 'Ey Allah'ın Elçisi! Kocam (Ebu Süfyan), pinti ve cimri bir adamdır.⁷¹⁴ Ben, onun haberi olmadan, malından birşeyler çalıyordum. Bu, benim için, helâl midir, değil midir; bilmiyorum."⁷¹⁵ dedi. Hz. Peygamber (s.a.v.): "Onun (kocanın) malından, kendine ve çocuğuna yetecek kadar birşey alabilirsin!" buyurdu.⁷¹⁶ Ebu Süfyan: "Senin geçmişteki çaldığın, geçti gitti. Gelecekte çalacağın da, sana helâl olsun!" dedi. Hz. Peygamber (s.a.v.) gülümseyip⁷¹⁷ Hind'i yanına çağırdı ve: "Demek, sen Hind binti Utbe'sin!" buyurdu. Hind: "Evet!"⁷¹⁸ Allah'a şükürler olsun ki; kendisi için seçip beğendiği dinini üstün kılmıştır. Ey Muhammed! Muhakkak ki, bana rahmetin dokunacaktır. Ben, şimdi Allah'a inanmış bir kadını!" dedi ve yüzünden peçesini açtı ve: "Allah geçmiş günahları bağışlar."⁷¹⁹ Sen de benim geçmiş hatalarımı bağışla ki, Allah da seni bağışlasın!" dedi.⁷²⁰ Hz. Peygamber (s.a.v.), Hind'e: "Hoşgeldin!" buyurdu. Hind: "Ey Allah'ın Elçisi! Vallahi, Dün, yeryüzünde senin çadırındakiler kadar zillete ve hakarete uğramasını özlediğim bir çadır halkı yoktu. Bugün, sabaha çıkınca, senin çadırındakiler kadar izzet ve şerefe ermesini özlediğim bir çadır halkı yoktur" dedi. Fâtıma binti Utbe de: "Senin çadırın ve içindekiler kadar kin duyduğum ve Allah'ın yağmalatmasını arzuladığım bir çadır yoktu! Fakat, şimdi bana senin çadırın ve içindekiler kadar sevdiğim ve Allah'ın mamur ve mübarek kılmasını özlediğim bir çadır yoktur!" dedi. Hz. Peygamber (s.a.v.): "Öyledir! Vallahi, ben kendisine çocuklarından, ana ve babalarından daha sevgili olmadıkça,

⁷¹¹ Vâkîdî, II, 850, 851; İbn Sa'd, VIII, 236, 237. Bir kısım rivayetlerde ise Hz. Peygamber (s.a.v.)'in su dolu kaba elini batıracağı ve kadınlara biat etmeleri gereken şeyleri söyledikten sonra elini kaptan çıkarır. Daha sonra aynı kaba kadınlar ellerini batırarak kendilerinden istenen şeyler üzerine biatlaştıkları belirtilmiştir. Bkz. Taberî, II, 162. Daha geniş bilgi için bkz. Rıza Savaş, "Asr-ı Saadet'te Kadın ve Aile Hayatı" maddesi, *Asr-ı Saadet*, İstanbul, 1994, IV, 229.

⁷¹² Süheylî, IV, 172.

⁷¹³ Taberî, *Tefsîr*, II, 78.

⁷¹⁴ İbn Sa'd, VIII, 237; Diyarbekrî, II, 89.

⁷¹⁵ Zemahşerî, IV, 95.

⁷¹⁶ İbn Sa'd, VIII, 237; İbnü'l-Esîr, *Usdu'l-ğâbe*, VII, 293.

⁷¹⁷ Zemahşerî, IV, 95.

⁷¹⁸ Diyarbekrî, II, 89.

⁷¹⁹ Taberî, *Tefsîr*, II, 78.

⁷²⁰ Diyarbekrî, II, 89.

hiçbiriniz, gerçekten iman etmiş olmazsınız!" buyurdu.⁷²¹ Hz. Peygamber (s.a.v.), Hz. Ömer'e döndü ve zina etmeyeceklerine dair biat almasını istedi. Hind: "*Ey Allah'ın Elçisi! Hür kadın zina eder mi hiç?"* dedi. Hz. Peygamber (s.a.v.): "*Hayır! Vallahi, hür bir kadın zina edemez!"* buyurduktan sonra, Hz. Ömer'e, çocuklarını da öldürmeyeceklerine dair biat etmelerini onlara söylemesini buyurdu. Hind: "*Vallahi, küçük iken, onları biz büyüttük, yetiştirdik. Büyük iken, onları siz öldürdünüz.*" dedi.⁷²² Hz. Peygamber (s.a.v.), Hind'in bu sözüne gülümsedi.⁷²³ Daha sonra Hz. Peygamber (s.a.v.), Hz. Ömer'e, iftira etmeyeceklerine ve Allah'a tâat ve kulluk sayılan işlerde Hz. Peygamber (s.a.v.)'e muhalefet ve itaatsizlik etmeyeceklerine dair biat istemesini buyurdu.⁷²⁴ Onlar da biat ettiler. Daha sonra Hz. Peygamber (s.a.v.) onlara Kur'ân-ı Kerîm okudu.⁷²⁵

Hz. Peygamber (s.a.v.)'in Ebtah'ta, yanında, zevcesi Hz. Ümmü Seleme ile Hz. Meymûne ve Abdulmuttalib oğulları kadınlarından da bazıları bulunduğu sırada, Hind binti Utbe, kestirdiği iki oğlağını ateş veya güneşte iyice ısıtılmış taş üzerinde kebab yaparak kadın hizmetçisiyle Hz. Peygamber (s.a.v.)'e gönderdi. Hind'in azadlısı kadın, kebabı getirdikten sonra bu yıllarda, koyunlarının çok az kuzulamasından yakınınca Hz. Peygamber (s.a.v.), koyunlarının bereketlenmesi ve kuzulayıcılarının çoğalması için dua etti.⁷²⁶

10-) Fetih Sonrası Mekke'deki Müteferrik Gelişmeler

a-) Evlerdeki Putların Kırılışı ve Bazı Şeylerin Yasaklanması

Mekke'de, umumî putlardan başka, her ailenin kendi evinde özel bir putu da vardı. Bir kimsenin, yola çıkmak istediği ve yoldan döndüğü zaman yaptığı ilk iş puta el, yüz sürmektir. Yüce Allah (c.c.), Hz. Peygamber (s.a.v.)'i tevhid akidesiyle peygamber olarak gönderdiği zaman, Kureyşliler: "*Bütüin ilahları bir tek ilah mı yapıyor? Doğrusu, bu, şaşılacak şey!"* demişlerdi.⁷²⁷

Cübeyr b. Mut'im der ki: "*Mekke'nin fethedildiği günlerde, Allah'ın Elçisi (s.a.v.)'nin münâdîsi (seslenicisi): 'Allah'a iman eden kişi, evinde kırmadık, yakmadık put bırakmasın! Putların parası da haramdır.'* diyerek seslendi. Bundan önce, Mekke'de,

⁷²¹ Hâkim, II, 528.

⁷²² Zemahşerî, *el-Keşşâf*, el-Mektebetu's-Şâmîle, el-isdâru's-sânî, byy., tsz., VII, 46. Bir başka rivayette: "*Sen bize Bedir günü öldürmedik çocuk bıraktın mı ki?"* dediği belirtilir. Bkz. İbn Sa'd, VIII, 237.

⁷²³ Diyarbekrî, II, 89.

⁷²⁴ Zemahşerî, VII, 46.

⁷²⁵ İbn Sa'd, VIII, 236.

⁷²⁶ Vakıdî, II, 868, 869.

⁷²⁷ İbn Hişam, I, 80.

onlara tapılırdı. Kureyşîlerden, evlerinde bir putu bulunmayan, evlerine girerken, evlerinden çıkarken ona teberrüken el sürmeyen kimse yoktu. Mekke'de nida edildikten sonra, yeni Müslümanlar evlerindeki putları kırdılar.⁷²⁸

Hz. Peygamber (s.a.v.), Fetih yılında, Mekke'de: "Hiç şüphe yok ki; Allah ve Resûlü şarabı, lâşeyi, domuzu, putları satmayı haram kıldı!" buyurdu. Bunun üzerine: "Ey Allah'ın Elçisi! Ölü hayvanların iç yağlarının hükmünden bize haber ver. Çünkü, onlarla gemiler boyanıyor, deriler yağlanıyor. Halk onlardan kandil yakıyor" denildi. Hz. Peygamber (s.a.v.): "Hayır! O da haramdır. Allah Yahudilerin belâsını versin! Allah kendilerine ölü hayvanların iç yağlarını haram kılınca, onu erittikten sonra satıp, parasını yediler!" buyurdu. Hz. Peygamber (s.a.v.), Mekke'nin fethinde kadınlarla mut'a suretiyle belirli ve kısa bir süre için evlenmeyi de yasakladı.⁷²⁹

Hz. Peygamber (s.a.v.), Mekke'de içkileri de döktürdü. İçki küplerini kırdırdı. İçki ve put alım satımını,⁷³⁰ içki ve put, domuz, ölmüş hayvan eti bedelini yemeyi, kâhinlere ücret vermeyi de yasakladı.⁷³¹

Mekkelî Çocuklar İçin Hz. Peygamber (s.a.v.)'e Dua Ettirilmesi

Hz. Peygamber (s.a.v.) Mekke'yi fethettiği zaman, Mekkeliler, çocuklarını kendisine getiriyor, O (s.a.v.) da onların başlarını sıvazlıyor, okşuyor, kendilerine dua ediyordu.⁷³²

b-) Hz. Peygamber (s.a.v.)'in Mekkelî Üç Zenginden Ödünç Para Alması

Mekke fethedilince, Hz. Peygamber (s.a.v.): "Mekke'nin ganimetlerinden hiçbir şey bize helâl kılınmamıştır!" buyurduğu için, Mekke'den ganimet olarak birşey alınmamıştı.⁷³³ İslâm ordusunun zarurî ihtiyaçlarını karşılamak gerekiyor ve bu da, bir hayli paraya bağlı bulunuyordu. Bunun için, Hz. Peygamber (s.a.v.), Mekke zenginlerinden

⁷²⁸ Vakıdî, II, 870, 871; Ezrakî, I, 164.

⁷²⁹ Vakıdî, II, 865-866. Hz. Ali şöyle der: "Rasûlullâh (s.a.v.), mut'a nikâhından ve ehil merkeblerin etlerini yemekten Hayber'in fethi günü bizleri menetti." Bkz. Buhârî, "Kitâbu'n-Nikâh", 32; Müslim, "Nikâh", 3 (Hadis No: 3497). Bu hadis-i şerifte mut'a nikahının Mekke'nin fethinde değil; Hayber'in fethinde yasaklandığı bildirilmektedir. Ancak İbn Kayyım, "Sahih olan mut'anın fetih yılı haram olduğudur. Çünkü Müslim'in Sahih'inde sâbit olduğuna göre: "Onlar Mekke fethi senesi Nebi (s.a.v.)'nin izni ile mut'a yapmışlardı." Eğer Hayber zamanı haram edilseniz neshin iki defa olması gerekirdi. Bunun gibi bir şey asla İslâm şeriatinde geçmemiştir. Ve hem Hayber'de Müslüman kadınlar yoktu, onlar ancak yahudiydi. Ehl-i kitabın kadınları ile evlenmenin günah oluşu henüz sabitleşmemiştir. Onlarla evlenmek daha sonra Mâide Sûresi 3 ve 5. ayet ile bağlantılıdır. Bu da Veda Haccı sırasında veya sonrasında olmuş bir şeydir." demiştir. Bkz. İbn Kayyım, III, 1391. Biz de İbn Kayyım'ın görüşünü tercih ediyoruz.

⁷³⁰ Ahmed b.Hanbel, III, 340.

⁷³¹ Vakıdî, II, 864.

⁷³² Ahmed b. Hanbel, IV, 32

⁷³³ İbn Sa'd, II, 137, 143.

kıntar⁷³⁴ lakaplı Safvan b. Ümeyye'den 50.000 dirhem, Abdullah b. Ebi Rebia'dan 40.000 dirhem, Huvaytib b. Abduluzzâ'dan da 40.000 dirhem borç olarak aldı. Bunu, muhtaç olan Mücahitler arasında bölüştürdü. İhtiyaçlarına göre, her birine 50 dirhem veya daha az ya da daha çok düştü. İleride yapılacak olan Cezîmeoğulları harekâtının tazminatını da bununla karşılayacaktır. Hz. Peygamber (s.a.v.), Mekkelilere olan bu borcunu, Hevâzin savaşı ganimetinden tamamıyla ödemiştir.⁷³⁵

c-) Cebr'in Yeniden Müslüman Oluşu

Cebr, Yahudi olup, Abduddar oğullarının kölesiydi. Hz. Peygamber (s.a.v.) hicretten önce Mekke'de Yusuf Sûresini okurken dinleyip, bunun Allah kelamı olduğuna kanaat getirerek Müslüman olmuştu. Fakat, Müslümanlığını gizli tutmaktaydı. Abdullah b. Sa'd b. Ebî Serh Müslümanlıktan dönüp Mekke'ye kaçınca, daha evine girmeden, Cebrin Müslüman olduğunu efendilerine haber vermiş; onlar da, Cebr'i işkencenin en ağırına uğratarak, onu Müslümanlıktan döndürmüşlerdi.

Hz. Peygamber (s.a.v.) Mekke'yi fethettiği zaman, Cebr gelip başından geçenleri Hz. Peygamber (s.a.v.)'e anlattı ve buna da Abdullah b. Sa'd b. Ebi Serh'in sebep olduğunu haber verdi. Hz. Peygamber (s.a.v.), Cebr'i efendilerinden satın alıp azad etti. Kendisini Âmiroğullarından şerefli bir kadınla evlendirdi ve kendisine bir miktar geçimlik de verdi.⁷³⁶

d-) Hz. Peygamber (s.a.v.)'e Süt ve Peynir Getirilmesi

Hz. Peygamber (s.a.v.) Ebtah'ta bulunduğu sırada, Sa'd b. Bekr kadınlarından birisi -ki, sütteyzesi veya süthalası idi- içi süt dolu bir tulumla bir miktar peynir getirdi ve Hz. Peygamber (s.a.v.)'in yanına girip kendisinin kimlerden olduğunu haber verdi. Hz. Peygamber (s.a.v.) onu tanıdı ve kendisini İslâmiyete davet etti. Kadın hemen Müslüman oldu. Hz. Peygamber (s.a.v.) onun hediyesinin kabul olunmasını emretti. Hz. Peygamber (s.a.v.), sütannesini Halime hakkında ona sorular sordu, vefat etmiş olduğunu öğrenince, gözleri yaşla doldu. Hz. Peygamber (s.a.v.), ona, öldüğü yeri sordu. Kadın: "*Evtas burnunda*" dedi. Daha sonra kadına: "*Onlardan, sağ olan kim var?*" diye sordu. "*Onlardan, sütkardeşin iki erkekle iki kız var. Kendileri, Vallahi, senin ihsanına ve*

⁷³⁴ Cahiliye devrinde Safvan b. Ümeyye'ye "Kıntar" derlerdi. Kendisinin bir kantar altını vardı. Bkz. Zehebî, *Siyeru A'lâmi'n-Nübelâ*, II, 567. Kantar; 40 ukiyye altına veya 1200 altına veya 1200 ukiyye altına veya 70 bin dinara veya 80 bin dirheme denir. Bkz. Firuzâbâdi, I, 600.

⁷³⁵ Vakıdî, II, 863,864; Belâzurî, Ensâb, I, 435.

⁷³⁶ Vâkidi, II, 865, 866.

akrabalık hakkını gözetmene muhtaç durumdadırlar. Kendilerinin sığındıkları, güvendikleri kişileri ölüp gitti" dedi. Hz. Peygamber (s.a.v.); bu kadına elbise giydirilmesini ve kendisine hevdeçli bir deve ile 200 dirhem gümüş para verilmesini ilgililere emretti. Kadın, dönüp giderken: "Vallahi, sen alınıp büyütülmüş olan ne iyi çocuktun! Büyüdüğün zaman da, ne mübarek, ne iyi bir zâtsın!" diyordu.⁷³⁷

e-) Soylu Bir Kadının Hırsızlıktan Dolayı Elinin Kesilmesi

Kureyş'in Mahzumoğullarına mensup bir kadın, hırsızlık yapmıştı. Kadının aile halkı, elinin kesileceğinden korkarak, Üsâme b. Zeyd'e başvurup, kendisinin Hz. Peygamber (s.a.v.) katında şefaatçi olmasını dilediler. Üsâme durumu Hz. Peygamber (s.a.v.)'e arz edip kadının bağışlanmasını dileyince, Hz. Peygamber (s.a.v.)'in rengi değişti ve: *"Sen kötülükleri önlemek üzere Allah'ın koymuş olduğu cezalardan bir cezanın affi hakkında mı benimle konuşuyorsun?"* buyurdu. Üsâme yaptığı hatayı anlayınca Hz. Peygamber (s.a.v.)'den, kendisi için Allah'tan bağışlanma dilemesini istedi. Akşam olunca, Hz. Peygamber (s.a.v.) ayağa kalkıp Allah'a hamd ü senada bulundu ve: *"Sizden önceki insanları helâk eden, ancak, onların içlerinden şerefli ve soylu birisi hırsızlık ettiği zaman onu cezasız bırakmaları, içlerinden fakir ve zayıf biri hırsızlık edince de onun hakkında ceza uygulamalarıydı. Muhammed'in varlığı kudret elinde olan Allah'a yemin ederim ki; Fâtıma binti Muhammed hırsızlık edecek olsaydı, muhakkak, onun da elini keserdim."* buyurdu. Sonra da, o kadının elinin kesilmesini emretti. Daha sonra, kadın tevbe etti ve evlendi. Kadın, bundan sonra, Hz. Âişe'nin yanına gelir gider, o da onun ihtiyacını Hz. Peygamber (s.a.v.)'e arz ederdi.⁷³⁸

f-) Beytü'l-Makdis (Kudüs)'te Namaz Kılmayı Adamanın Hükmü

Fetih günü, Hz. Peygamber (s.a.v.)'in yanına biri gelip Mekke'nin fethi nasip olursa Beytü'l-Makdis (Kudüs)'te namaz kılmayı adadığını söyledi. Hz. Peygamber (s.a.v.) (Kâbe'yi işaret ederek): *"İşte şurada kılman, daha faziletlidir!"* buyurdu. Adam sözünü üç kere tekrarlayınca, Hz. Peygamber (s.a.v.): *"Varlığım kudret elinde bulunan Allah'a yemin ederim ki; işte şurada kılınacak namaz, başka beldelede kılınacak bin namazdan efdal ve üstündür!"* buyurdu. Hz. Peygamber (s.a.v.)'in zevcesi Hz. Meymûne de aynı adakta bulunduğunu söyleyince Hz. Peygamber (s.a.v.), o sırada Kudüs'te Bizans'ın olmasından ötürü bunun mümkün olmayacağını; ancak, hayrına, Beytü'l-Makdis kandilinde yanmak

⁷³⁷ Vakıdî, II, 869.

⁷³⁸ Buhârî, "Kitâbu'l-Meğâzî", 50.

üzere zeytinyağı göndermesinin oraya gidip namaz kılması gibi olacağını bildirdi. Bunun üzerine, Hz. Meymûne her yıl kendi parasıyla zeytinyağı satın alır, Beytül-Makdis kandilinde yanmak üzere, bunu Beytül-Makdis'e gönderirdi. Vefat edeceği zaman da, bunu vasiyet etmişti.⁷³⁹

Hz. Peygamber (s.a.v.)'in Mekke'deyken Namazlarını Kısaltması

Hz. Peygamber (s.a.v.), Mekke'de Hacun'daki çadırında kalmakta ve her zaman için Mescid-i Haram'a gidip gelmekteydi.⁷⁴⁰ Hz. Peygamber (s.a.v.), Mekke'de kaldığı müddetçe de, dört rekatlı farzları seferî olarak, kısaltıp ikişer rekât kılmış ve kıldırmıştır.⁷⁴¹

Saîd b. Saîd'in Mekke Çarşısı Müfettişliğine Atanması

Hz. Peygamber (s.a.v.), Mekke'yi fethettiği zaman, Saîd b. Saîd b. As'ı Mekke çarşısına müfettiş (çarşı sorumlusu); Taif Gazvesi'nden önce de Hubeyre b. Sebel b. Aclan es-Sakafî'yi Mekke âmili olarak atamıştır.⁷⁴²

11-) Mekke Harem Sınırı ve Sınır Taşları

Rivayete göre; Âdem (a.s.) cennetten yeryüzüne indirilince, şeytanın şerrinden korkmaya başlamış ve Allah'a sığınmıştı. Bunun üzerine, Yüce Allah (c.c.) ona koruyucu melekler göndermiş, bu melekler Mekke'yi her tarafından kuşatmışlardı. Melekler, Mekke'nin çevrelerinde nerelerde durmuşlarsa, Yüce Allah (c.c.) oraları Mekke'nin Harem sınırı yapmıştır.⁷⁴³ Mekke Hareminin sınırı:

1. Medine yolu tarafından, Ten'im yakınındaki Benî Gıfarlar'ın evlerine kadar üç mildir.⁷⁴⁴ *Ten'im*; Mekke-Medine yolunun batı tarafındadır. Bu yoldaki Harem sınır taşları, Zâtü'l-hanzal diye anılan dağ yolunun başındadır. Bu sınırın ön tarafı Harem, arka tarafı ise Hill'dir (harem dışıdır).⁷⁴⁵

2. Yemen yolu tarafından, Libn tepesindeki Edâetü'l-Libn'e kadar yedi mildir.⁷⁴⁶ *Edâetü'l-Libn*; Tihâme tarafında, Yemen yolundadır. Burada, sınır taşları, Gurab Dağı üzerindedir. Dağın yarısı Harem, yarısı Hill'dir.⁷⁴⁷

⁷³⁹ Vakıdî, II, 866.

⁷⁴⁰ Vakıdî, II, 829.

⁷⁴¹ İbn Hişam, IV, 61; İbn Sa'd, II, 143.

⁷⁴² İbn Sa'd, II, 145.

⁷⁴³ Ezrakî, II, 399.

⁷⁴⁴ Ezrakî, II, 409.

⁷⁴⁵ Ezrakî, *Ahbâru Mekke*, Mekke-i Mükerrerme, 1996, II, 309.

⁷⁴⁶ Ezrakî, II, 409.

⁷⁴⁷ Ezrakî, II, 309.

3. Cidde yolu tarafından el-A'şâş'a kadar on mildir.⁷⁴⁸ Cidde yolundaki Hudeybiye Harem sınır taşları A'şâş'a kadar uzanır. A'şâş'tan önceki Batn-ı Mer üzerindeki saha Harem dışında ve Müreyr üzerine bakan bölge Harem içinde kalır.⁷⁴⁹

4. Tâif yolu tarafından Arafat yolu üzerindeki Batn-ı Nemireye kadar onbir mildir.

5. Irak yolu tarafından Makta' dağındaki Seniyetü'l-hal'e kadar yedi mildir.⁷⁵⁰ *Makta'*, Necd ve Irak yolunda olup, Harem sınır taşları Harem'e dayanan Seniyetü'l-hal'in başındadır.⁷⁵¹

6. Ci'râne yolu tarafından Abdullah b. Halid b. Esîdlerin Şı'b'ına kadar dokuz mildir.⁷⁵²

Mekke Hareminin sınır taşlarını ilk diken, Hz. İbrahim (a.s.)'di. Ona, bu taşların dikileceği yerleri de, Cebrail (a.s.) göstermişti.⁷⁵³ Yüce Allah (c.c.)'ın emriyle Kâbe'yi yapma işini tamamladıktan sonra, Hz. İbrahim (a.s.) ile Hz. İsmail (a.s.), kendilerine hac ibadetinin yapılışını öğretmesi için, Allah'a yalvardılar.⁷⁵⁴ Cebrail (a.s.), gelip Hz. İbrahim (a.s.)'e haccetmeyi öğretti. Haremin sınırları üzerinde durdu ve o sınırlarda Hz. İbrahim (a.s.)'i de durdurdu. Hz. İbrahim (a.s.), durduğu yerlere taşlar dizdi, işaretler koydu ve üzerlerine toprak çekti. Böylece Harem sınırları belirlenmiş oldu.⁷⁵⁵ Hz. İsmail (a.s.), Harem sınır taşlarını ilk onaran ve yenileyendir. Hz. Peygamber (s.a.v.)'in dedelerinden Kusay, Hz. İsmail (a.s.)'den sonra Harem sınır taşlarını onarıp yenilemiştir. Mekke fethedildikten sonra ise, Hz. Peygamber (s.a.v.), Temim b. Esed el-Huzâîyi göndererek, Harem sınır taşlarını onartıp yenilettirmiştir.⁷⁵⁶

Kureyş müşrikleri Harem sınır taşlarını söktüler. Müşriklerin bu davranışları Hz. Peygamber (s.a.v.)'in çok ağırına gitti. Çok geçmeden, Kureyş kabilesinden biri, onlara: *"Allah sizi Harem sayesinde aziz ve şerefli kılmış, tecavüzlerden korumuştur. Siz ise, onun sınır taşlarını yerinden söküp çıkardınız! Şimdi, Araplar sizi kapacaklardır!"* dedi. Bir müddet meclislerde bunu konuştular ve Harem sınır taşlarını tekrar yerlerine diktiler. Bunun üzerine, Cebrail (a.s.) gelip Hz. Peygamber (s.a.v.)'e, Harem sınır taşlarının tekrar yerlerine dikildiğini haber verdi. Hz. Peygamber (s.a.v.), Cebrail'e Kureyşlilerin, taşları

⁷⁴⁸ Ezrakî, II, 409.

⁷⁴⁹ Ezrakî, II, 309.

⁷⁵⁰ Ezrakî, II, 409.

⁷⁵¹ Ezrakî, II, 309.

⁷⁵² Ezrakî, II, 409.

⁷⁵³ Vakıdî, II, 842.

⁷⁵⁴ Bakara: 128.

⁷⁵⁵ Ezrakî, II, 401.

⁷⁵⁶ Vakıdî, II, 842; İbn Sa'd, II, 137.

tam yerlerine dikip dikmediklerini sordu. Cebrail (a.s.): "*Onların Harem sınır taşlarından diktikleri her bir taşı, yerlerine, kendileri değil, birer melek eliyle koydular!*" dedi.⁷⁵⁷

12-) Mekke Çevresine Birlikler Gönderilmesi

Hız. Peygamber (s.a.v.); Mekke'yi fethettikten sonra, Ramazan'ın yirmisine rastlayan Cuma günü, her tarafa askerî birlikler gönderdi ve İslâmiyete uymayan herşeyi değiştirmelerini onlara emretti.

1. Hişam b. Âs, 200 kişilik bir birlikle Yelemlem taraflarına,
2. Halid b. Saîd b. As, 300 kişilik bir birlikle Ürene taraflarına,
3. Halid b. Velid de, arkadaşlarından 30 kişilik bir süvari birliğiyle Uzzâ putuna gitti.

Araplardan, Mekke'de oturup da Uzzâ'ya, sonra Lât'a, sonra Menat'a tapmayan yoktu.⁷⁵⁸ Kureyşlilere göre; putların en büyüğü Uzzâ, sonra Lât, sonra Menattı.⁷⁵⁹ Rivayete göre; bunların her birinde bir şeytan bulunur, kapıcı ve bakıcılarına görünür ve onlarla konuşurdu.⁷⁶⁰

Uzzâ; Nahle'de, üç semüre (sakız) ağacından veya büyük dikili ağaçtan ibaretti. Uzzâ'nın üzerine, kendisinin kapıcı ve bakıcıları orada oturduğu bir de ev yapılmıştı. Uzzâ'ya tapmayı ilk benimseyen ve Kureyşlilere benimseten, Amr b. Luhayy idi.⁷⁶¹ Kendisi kâhindi, cinlerle ilişkisi vardı. Amr b. Rebia ve Haris b. Ka'b da halkı Uzzâ'ya tapmaya çağırarlardı. Amr b. Rebia, halka: "*Taif serin olduğu için Rabbiniz Taifteki Lâtta yazlar, Tihâme sıcak olduğu için de Nahle'deki Uzzâ'da kışlar.*" derdi.⁷⁶²

Uzzâ; Kureyşlilerle Beni Kinane ve Huzâaların ve bütün Mudarların Nahle bölgesindeki tapınaklarıydı.⁷⁶³ Benî Nasr, Cüşem, Sa'd b. Bekrler,⁷⁶⁴ Ganiyy ve Bâhileler de Uzzâ'ya taparlardı.⁷⁶⁵ Bununla beraber, Kâbe'yi, tapınakların hepsinden üstün tutarlardı. Çünkü, Hız. İbrahim (a.s.)'in mabedi ve mescidi olduğunu bilirlerdi.⁷⁶⁶ Araplar, hac amellerini tamamladıkları ve Kâbe'yi tavaf ettikleri zaman, Uzzâ'ya gidip onu da tavaf etmedikçe ihramdan çıkmazlar, onun yanında bir gün itikâfa girerler ve ihramdan öyle

⁷⁵⁷ Ezrakî, II, 405.

⁷⁵⁸ Yâkût, IV, 116, 118.

⁷⁵⁹ İbnü'l-Kelbî, *el-Esnâm*, el-Mektebetu's-Şâmîle, el-isdâru's-sânî, byy., tsz., 4.

⁷⁶⁰ Ezrakî, I, 174.

⁷⁶¹ Ezrakî, I, 172, 173.

⁷⁶² Yâkût, V, 367.

⁷⁶³ İbn Hişam, IV, 61.

⁷⁶⁴ Ezrakî, I, 174.

⁷⁶⁵ İbn Hazm, *Cemhere*, 198.

⁷⁶⁶ İbn Hişam, I, 85.

çıkarlardı.⁷⁶⁷

Hz. Peygamber (s.a.v.), Mekke'nin Fethi'nden sonra, Mekke çevresindeki bölgelerde bulunan putları yıkıp ortadan kaldırmak, İslâmiyete aykırı herşeyi değiştirmek üzere bazı bölgelere askerî birlikler gönderdi. Hicretin 8. yılı, Ramazan'ın bitmesine beş gece kala⁷⁶⁸ Halid b. Velid'i de Uzzâ'yı yıkmaya gönderdi. Uzzâ'nın kapıcıları ve bakıcıları Süleymlerden Şeyban oğulları olup, kendileri Hâşim oğullarının müttefiki idiler.⁷⁶⁹ Şeyban oğullarından son kapıcı ve bakıcı da, Dubay'a b. Haremiyyü's-Sülemî idi. Uzzâ, Hüzeyllerin Mekke'ye iki gecelik uzaklıktaki Nahletü's-Şâmiye vadisinde bulunuyordu.⁷⁷⁰ Halid, Uzzâ'nın yanına vardı ve kılıcını sıyırdı.⁷⁷¹ Uzzâ'nın kapıcı ve bakıcısı Dubay'a, Halid b. Velid'in geldiğini işitince, Uzzâ'nın üzerine bir kılıç asarak kendisi dağa çıktı.⁷⁷² O sırada, kapkara, çırılçıplak, saçı başı darmadağınık,⁷⁷³ elleri boynunda, dişlerini gıcırdatan⁷⁷⁴ bir kadın Halid b. Velid'in karşısına birden dikiliverdi. Uzzâ'nın kapıcısı ve bakıcısı ise, Halid b. Velid'e bakarak: *"Ey Uzzâ! Haydi, yalan çıkarma! En şiddetli bir saldırıyla Halid'in üzerine saldır! Başörtünü at ve cemren! Ey Uzzâ! Eğer sen bugün Halid'i öldürmezsen, zelil olarak geri dönecek ve Nasranîleştirileceksin!"* diye bağırıyordu.⁷⁷⁵ Halid b. Velid, kılıcını sıyırmış olduğu halde, ona doğru vardı ve: *"Ey Uzzâ! Seni tanımak yok! Tenzih ve tasdik etmek de yok! Allah'ın seni alçaltmış olduğunu görüyoruz!"* diyerek kılıçla vurup şeytan karıyı ikiye böldü.⁷⁷⁶ O zaman, o, kapkara bir kül haline geldi. Halid b. Velid, Uzzâ ağacını da kesti. Uzzâ'nın kapıcı ve bakıcısını da öldürdü.⁷⁷⁷ Sonra, Hz. Peygamber (s.a.v.)'in yanına döndü ve olup bitenleri haber verince, Hz. Peygamber (s.a.v.): *"Evet! İşte o, Uzzâ'dır!"*⁷⁷⁸ Uzzâ, artık ülkenizde kendisine tapılmaktan temelli olarak umudunu kesmiştir." buyurdu.⁷⁷⁹

Süva', Amr b. Luhay'ın Cidde sahilinde bularak getirdiği ve Arapları tapmaya davet ettiği beş puttan birisi olup, Amr b. Luhay onu Mudar b. Nizâr soyundan, davetini kabul eden Haris b. Temîm el-Hüzelî'ye vermişti. Süva', Nahle vadisinde, Ruhatta idi.⁷⁸⁰

⁷⁶⁷ Ezrakî, I, 173.

⁷⁶⁸ Taberî, II, 163; Belâzûrî, I, 489-490.

⁷⁶⁹ İbn Hişam, I, 86, IV, 79.

⁷⁷⁰ Yâkût, V, 277.

⁷⁷¹ İbn Sa'd, II, 146.

⁷⁷² Taberî, II, 163.

⁷⁷³ Vâkıdî, III, 873.

⁷⁷⁴ İbnu'l-Kelbî, 4.

⁷⁷⁵ İbn Hişam, IV, 61.

⁷⁷⁶ Vakıdî, III, 873, 874; İbnu'l-Kelbî, 4.

⁷⁷⁷ Yâkût, IV, 117.

⁷⁷⁸ Vakıdî, III, 874.

⁷⁷⁹ İbn Sa'd, II, 146; Ezrakî, I, 175.

⁷⁸⁰ Yâkût, III, 276. "Ruhât": Mekke'den üç gece uzaklıkta, Mekke ile Medine arasında bir yer. Bkz. Yâkut,

Süva'nın kapıcı ve bakıcısı Benî Lihyanalardandı.⁷⁸¹ Süva'nın kapıcı ve bakıcısının Hüzeyllerin Sahile oğullarından olduğu da rivayet edilir. Süva' putuna, Kinâneoğullarıyla Hüzeyller, Müzeyneler ve Amr b. Kays'ın soyundan olanlar taparlardı.⁷⁸² Süva' putunun bulunduğu yer, Mekke'ye üç mil uzaklıktaydı.⁷⁸³ Hz. Peygamber (s.a.v.), Amr b. Âs'ı, Süva'yı yıkmaya göndermişti.⁷⁸⁴ Amr b. Âs der ki: *"Süva' putunun yanına kadar vardım. Yanında, kapıcı ve bakıcısı bulunuyordu. 'Yazıklar olsun sana ki, hâlâ bâtil ve boş şeylerle oyalanıp durmaktasın! Bu put işitir veya görür mü hiç?' dedim, ve yanına yaklaşım onu kırdım. Arkadaşlarıma da emrettim: Süva'nın mal deposunu yıktılar, ama onun içinde birşey bulamadılar."* Bakıcı da bu olaya şahit olduktan sonra Müslüman olmuştur.⁷⁸⁵

Menat; Evs ve Hazrec kabileleri ile Yesrib (Medine) halkından bunların dinine bağlı olanların ve Ezd ile Gassan kabilelerinin putu olup,⁷⁸⁶ Kudeyd nahiyesinde, Müşellel'de⁷⁸⁷ dikili olan,⁷⁸⁸ Hüzeyllere ait bir kaya idi. Sa'd b. Hüzeym ve Kudâalar da Menat'a taparlardı.⁷⁸⁹ Menat'ı ilk diken, Amr b. Luhayy idi.⁷⁹⁰ Menat, putların hepsinin en eskisi olup, Araplar, kendi çocuklarına; Abd-i Menat, Zeyd-i Menat gibi adlar takarlardı.⁷⁹¹ Menat'ın kapıcı ve bakıcısı, Ezd kabilesinden Gatarif idi.⁷⁹² Hemen bütün Araplar, Evs ve Hazreclerle –ki bunlar kadar Menat'ı yücelten başka bir topluluk yoktu- Mekke ve Medine'ye gelenler, Menat'ı yüceltir, ona kurbanlar keser ve hediyeler sunarlardı. Yalnız, Maad'ın evlamları, Hz. İsmail (a.s.)'in dininden kalanlara; Rebia ve Mudarlar da, kendi dinlerinden kalanlara bağlı kalmışlardır. Bu puta tapanlar haccederler, vakfeleri yaparlar, Menat'a giderek başlarını onun yanında tıraş ettirirler, onun yanında kalırlar, böyle yapmadıkça, haclarını tamamlanmış saymazlardı.⁷⁹³

Hz. Peygamber (s.a.v.), Sa'd b. Zeyd el-Eşhelî'yi yirmi süvari ile birlikte, Ramazan'ın bitmesine altı gün kala Menat putunu yıkmaya gönderdi.⁷⁹⁴ Sa'd b. Zeyd, Menat'ın yanına kadar varınca, Menat'tan, kapkara, çırılçıplak, saç başı darmadağın bir

III, 107.

⁷⁸¹ İbnu'l-Kelbî, 1.

⁷⁸² İbn Hazm, *Cemhere*, 198.

⁷⁸³ Diyarbekrî, II, 96.

⁷⁸⁴ Vakıdî, II, 870.

⁷⁸⁵ Taberî, II, 163.

⁷⁸⁶ Ezrakî, I, 169.

⁷⁸⁷ *"Müşellel"*: Mekke ile Medine arasında, deniz sahilinde, Kudeyd'e kadar uzanan bir dağdır. Bkz. Yâkût, V, 136.

⁷⁸⁸ İbn Hişam, I, 87, 88.

⁷⁸⁹ İbn Habîb, 316.

⁷⁹⁰ Yâkût, V, 204.

⁷⁹¹ İbnu'l-Kelbî, 2.

⁷⁹² İbn Hazm, *Cemhere*, 198.

⁷⁹³ İbnu'l-Kelbî, 2.

⁷⁹⁴ Vakıdî, I, 6, II, 870; İbn Sa'd, II, 146-147. Menat'ı yıkmaya gidenlerin başında, Hz. Ali'nin Bkz. Yâkût, V, 205; veya Ebu Süfyan b. Harb'in gönderildiği de rivayet edilir. Bkz. İbn Hişam, I, 88.

kadın çıkıp göğsünü dövmeye ve bağırmaya başladı. Menat'ın kapıcı ve bakıcısı, ona: *"Menat'ı yanına al da, sana karşı gelenleri parçala!"* dedi. Sa'd b. Zeyd, kılıçla vurup kara kadını öldürdü. Daha sonra bu birlik Menat'ı da yıktı; fakat Menat'ın mal deposunda birşey bulamadılar. Sonra, Hz. Peygamber (s.a.v.)'in yanına döndüler.⁷⁹⁵

13-) Cezîmeoğulları Olayı

Hz. Peygamber (s.a.v.), Allah'a imana davet etmek üzere, Mekke çevresindeki bazı kabilelere askerî birlikler göndermişti.⁷⁹⁶ Halid b. Velid, Uzzâ'yı yıkıp Mekke'ye dönünce, Hz. Peygamber (s.a.v.) onu muhacirler ile ensar ve Süleymoğullarından müteşekkil üç yüz elli kişilik askerî bir birliğin başına geçirerek H. 8 Şevval ayında Cezîmeoğulları üzerine gönderdi.⁷⁹⁷ Halid b. Velid onları sadece İslâmiyet'e davetle yetinecek, çarpışmayacaktı.⁷⁹⁸

Cezîmeoğulları (Cezîme b. Âmir b. Abdi Menat b. Kinane),⁷⁹⁹ Mekke'nin aşağı tarafında, bir gecelik uzaklıktaki Yelemlem nahiyesinde,⁸⁰⁰ Gumeysâ diye anılan sularının başında oturmaktaydılar.⁸⁰¹ Halid b. Velid, askerleriyle birlikte Cezîmeoğullarının yurduna dayanınca,⁸⁰² Cezîmeoğulları silahlandılar.⁸⁰³ Halid b. Velid, Cezîmeoğullarından silaha sarılmış olanlara: *"Siz, nesiniz?"⁸⁰⁴ Müslüman mısınız?"* diye sordu. Cezimeoğulları: *"Biz Müslüman bir cemaatiz, namaz kılp duruyoruz. Muhammed'in peygamberliğini doğrulamış, meydanlarımızda mescidler yapmış bulunuyoruz, oralarda ezanlar da okuyoruz!"* dediler. Halid b. Velid: *"Ya üzerinizdeki silahlar ne oluyor?"* diye sordu. Cezîmeoğulları: *"Araplardan bir cemaatle aramızda düşmanlık vardır. Sizin onlar olduğunuzu sandık, korktuk. Bu yüzden silahlarımızı üzerimize aldık!"* dediler.⁸⁰⁵ Halid b. Velid onların gerçekten Müslüman olduklarına kanaat getirmedi.⁸⁰⁶ Onlara: *"Silahı bırakınız,⁸⁰⁷ tüm insanlar Müslüman olmuşlardır"* dedi.⁸⁰⁸ İçlerinden, Cahdem adındaki

⁷⁹⁵ İbn Sa'd, II, 147.

⁷⁹⁶ İbn Hişam, IV, 54.

⁷⁹⁷ İbn Sa'd, II, 147.

⁷⁹⁸ Vâkıdî, III, 875; Taberî, II, 164.

⁷⁹⁹ İbn Hişam, IV, 54-55.

⁸⁰⁰ İbn Seyyidi'n-Nâs, II, 209.

⁸⁰¹ İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, II, 255. Bu suya binaen bu olayın olduğu güne "Gumeysâ Günü" de denilir. Bkz. İbn Sa'd, II, 148.

⁸⁰² Vâkıdî, III, 875.

⁸⁰³ Taberî, II, 164; İbn Kesîr, III, 513.

⁸⁰⁴ İbn Sa'd, II, 147.

⁸⁰⁵ Vâkıdî, III, 875; İbn Sa'd, II, 147. Bir kısım rivayetlerde, Cezîmeoğullarının: *"Eslemnâ! (Müslüman olduk)"* demeyi beceremediler de *"Sabbenâ! (Biz, bir dinden çıkıp diğer bir dine girdik)"* dedikleri belirtilir. Bkz. Ahmed b. Hanbel, II, 150; Bkz. İbn Hişam, IV, 73.

⁸⁰⁶ İbn Kesîr, III, 514.

⁸⁰⁷ Vâkıdî, III, 875; İbn Sa'd, II, 147.

kişi: "Yazıklar olsun size ey Cezîmeoğulları! Muhammed, Müslüman olduğunu söyleyen bir kimseyi araştırmaz. Halbuki, biz, Müslüman olduğumuzu söylüyoruz. Bu Halid, Müslümanlara yapılmak istenilmeyen şeyi bize yapmak istiyor! O, silahlı iken bize yapamayacağı şeyi, bize esirlikte yapacak! Silahu bırakmanın arkasından esirlik gelecek, esirliğin arkasından da kılıç. Vallahi, ben silahımı elimden hiçbir zaman bırakmam, teslim olmam!" dedi. Cezîmeoğullarından bir kısmı Cahdem'in görüşünü benimsediler. Bazıları ise, Cahdem'i bu fikrinden caydırıp silahını bırakması için ikna etmeye çalıştılar ve hep birden onunla konuşup, ona da silahını bıraktırdılar ve şöyle dediler: "Biz Müslümanız. Halk teslim olmuştur. Muhammed, Mekke'yi fethetmiş bulunuyor. Halid'den ne diye korkacağız?" dediler. Cahdem: "Vallahi, siz, bilmediğiniz, eskiden kalma hınç ve kinlerle tutulup cezalandırılacaksınız!" dedi.⁸⁰⁹ Cezîmeoğulları, Halid b. Velid'in verdiği eman sözü üzerine silahlarını bıraktınca,⁸¹⁰ Halid b. Velid, onların esir edilmeleri emrini verdi. Cahdem: "Ey kavmin! O, Müslümanlardan bir kavmi esir etmek mi istiyor? O, ancak, yapılmayacak birşeyi yapmak istiyor! Artık herşey bitti. Siz bana muhalefet ettiniz, sözümü dinlemediniz. Vallahi, onun yapacağı şey, sizi kılıçtan geçirmektir!" dedi.

Halid b. Velid, teslim olan Cezîmeoğullarının ellerinin boyunlarına bağlanmasını emretti ve bağlandı. Elleri boyunlarına bağlanınca, kendileri, Müslümanlardan her birine, birer ikişer teslim edildi. Cahdem, Halid'in Cezîmeoğullarına yaptığı muameleyi görünce: "Ey Cezîmeoğulları! Başınıza gelen şey hakkında sizi önceden uyarımuştım!" dedi. Cezîmeoğulları, geceyi bağlanmış olarak geçirdiler. Sabah vakti olunca, Müslümanlarla konuştular; namazlarını kıldıktan sonra, tekrar bağlandılar. Bunun üzerine, Müslümanlar, aralarında anlaşmazlığa düştüler. İçlerinden birisi: "Biz onları esir etmek istemiyoruz. Onları Hz. Peygamber (s.a.v.)'e götüreceğiz!" Başka birisi: "Bakalım sözümüzü dinleyecek mi?" diyordu. O sırada, Halid b. Velid: "Herkes, yanındaki esirin kılıçla boynunu vursun!" diyerek seslendi. Süleymoğulları, ellerindeki her esirin hemen boynunu vurdular. Muhacirlerle Ensar ise, kendilerine teslim edilmiş olan esirleri saldı. Ensardan Seleme der ki: "Elimdeki esiri salıp, kendisine: 'Nereyi istersen, oraya git!' dedim. Ensardan olanlar da, yanlarındaki esirleri serbest bıraktılar." Abdullah b. Ömer de, Halid, esirlerin boynunun vurulmasını emredince:⁸¹¹ "Vallahi, ben esirimi öldürmem! Arkadaşlarımdan olan kişiler de esirlerini öldürmezler!" dedi⁸¹² ve esirimi hemen saldı." demiştir. Ebu

⁸⁰⁸ İbn Hişam, IV, 55; İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, II, 255.

⁸⁰⁹ İbn Hişam, IV, 55; Vakıdî, III, 876; Taberî, II, 164.

⁸¹⁰ Taberî, II, 164; İbn Kesîr, III, 513.

⁸¹¹ İbn Hişam, IV, 56-57; Vakıdî, III, 876, 877.

⁸¹² Ahmed b. Hanbel, II, 151.

Beşîrî'l-Mâzinî de, esiri ile aralarında geçeni şöyle anlatır: “Cezîmeoğullarından yanımda bir esir bulunuyordu. Halid b. Velid: 'Herkes, yanındaki esirin boynunu vursun!' diyerek seslenince, boynunu vurmak için, kılıcımı sıyırdım. Esir bana, 'Ey Ensârî kardeş! Sen bu işi kendiliğinden yapma! Kavmine bak!' dedi. Baktım ki; Ensar, esirlerini salmışlar! Esirime: 'Haydi, sen de nereye istersen git!' dedim. Esir: 'Allah sizi mübarek kılsın! Fakat, bize sizden daha yakın olan kimseler (Süleymoğulları) bizi hiç acımadan öldürdüler!’” dedi.⁸¹³

Halid b. Velid, Muhacirlerle Ensarın esirleri salmalarına kızdı. O zaman, Ebu Useyd es-Sâidî, Halid'e: “Allah'tan kork! Vallahi biz Müslüman bir cemaati öldürmeyiz!” dedi. Halid, ona: “Sen onların Müslüman olduklarını ne biliyorsun?” diye sordu. Ebu Useyd es-Sâidî: “Onların Müslüman olduklarını söylediklerini işittik. Şu mescidler de onların meydanlarında bulunuyor ya!” dedi. Ebu Katâde de: “Seher vakti, Halid: 'Herkes, yanında olan esiri öldürsün!' diye seslenince, esirimi saldım! Halid'e: 'Allah'tan kork! Sen, bu davranışınla, ancak bir ölüştür. Bunlar, hiç şüphesiz, Müslüman bir cemaattirler!’” dedi. Halid b. Velid: 'Ey Ebu Katâde! Senin onlar hakkında hiçbir bilgin yoktur!' dedi. Halid, onlar hakkında ancak içinde taşıdığı kin ve peşin hükme göre konuşmuştu.” demiştir.⁸¹⁴

Cezimeoğullarından olup ölümden kurtulan bir adam Hz. Peygamber (s.a.v.)'in yanına gelerek başlarına geleni Hz. Peygamber (s.a.v.)'e haber verince⁸¹⁵ Hz. Peygamber (s.a.v.) ellerini havaya kaldırıp⁸¹⁶ iki kere:⁸¹⁷ “Allah'ım! Halid'in yaptığı şeyden uzak olduğumu Sana arz ederim!” diyerek Allah'a sığındı. Sonra da: “Onu zorlayıp bundan vazgeçirecek bir kimse yok muydu?” diye sordu. Haberi getiren zât: “Evet vardı. Ak tenli, orta boylu bir adam ona karşı koydu. Fakat, Halid onu azarladı, o da sustu. Endamı düzgün olmayan, uzun boylu bir adam da ona karşı koymak istemişti” dedi. Hz. Ömer: “Ey Allah'ın Elçisi! İlki benim oğlum, diğeri de Ebu Huzeyfe'nin azadlısı Salim'dir.” dedi.⁸¹⁸

Cezîmeoğullarından öldürülenlerin sayısı otuza yakındı.⁸¹⁹ Hz. Peygamber (s.a.v.), Hz. Ali'yi çağırırdı ve: “Ey Ali! Şu kavmin (Cezîmeoğullarının) yanına git! İşlerini hallet! Cahiliye çağındaki davaları ayaklarının altına al, onları hükümsüz say!” buyurdu.⁸²⁰ Hz. Peygamber (s.a.v.), Mekke fethedildiği zaman, Kureyşlilerden Abdullah b. Ebi Rebîa ile Safvan b. Ümeyye ve Huvaytîb b. Abduluzâ'dan, ordu ihtiyacı için, ödünç

⁸¹³ Vakıdî, III, 877.

⁸¹⁴ Vakıdî, III, 877, 881.

⁸¹⁵ Taberî, III, 124.

⁸¹⁶ Vakıdî, III, 881; İbn Sa'd, II, 148.

⁸¹⁷ İbnü'l-Esîr, *el-Kâmil*, II, 256.

⁸¹⁸ İbn Hişam, IV, 55; İbn Kesîr, III, 513.

⁸¹⁹ Vakıdî, III, 884.

⁸²⁰ İbn Hişam, IV, 55, 56; Vakıdî, III, 882.

olarak para almıştı.⁸²¹ Hz. Ali, yanına bu paradan büyük bir miktar alarak, Cezîmeoğullarının yurduna gitti ve onlardan öldürülmüş olanların kan bedellerini; ayrıca mal bedellerini de kendilerine tamamen ödedi.⁸²² Hz. Ali: “*Şu yanımda kalan paraları da, Allah’ın Elçisi (s.a.v.)’nin bilmediği ve sizin bilmediğiniz şeylerden dolayı, Allah’ın Elçisi (s.a.v.) adına size veriyorum.*” dedi ve onlara verdi. Daha sonra Hz. Peygamber (s.a.v.)’in yanına döndü.⁸²³ Hz. Peygamber (s.a.v.), Hz. Ali’ye, ne yaptığını sorunca, Hz. Ali: “*Ey Allah’ın Elçisi! Müslüman bir kavmin yanına vardık. Onlar meydanlarına mescitler yapmışlar. Halid’in öldürmüş, öldürtmüş olduğu herkesin diyetlerini ödedim. Ve köpeklerinin yalıklarına varıncaya kadar onlara ödeme yaptım. Yanımda bir miktar para kalmıştı. Onlara: “Allah’ın Elçisi (s.a.v.)’nin bilmediği ve sizin bilmediğiniz şeylere karşılık olarak, Allah’ın Elçisi (s.a.v.) tarafından size ihsan edilmiştir! dedim.” dedi.*⁸²⁴ Hz. Peygamber (s.a.v.): “*Çok iyi yapmışsın!*⁸²⁵ *Ben, adam öldürmeyi Halid’e emretmemiş; ancak onları İslamiyete davet etmesini emretmiştim*” buyurdu.⁸²⁶

Halid b. Velid’in, Cezîmeoğullarını bu şekilde öldürtmesi Mekke’de yankılanmaya başladı ve bir çok ileri gelen sahabinin Halid b. Velid’i kınamasına sebep oldu. Bu kınayanlardan biri de Abdurrahman b. Avf idi. O, Halid’e: “*Ey Halid! Sen Cahiliye çağının işini İslâmiyette işledin*” deyince, Halid b. Velid: “*Ben, senin babanın öcünü aldım.*” dedi.⁸²⁷ Abdurrahman b. Avf: “*Vallahi, yanıyorsun. Çünkü ben, babamın katilini kendi elimle öldürmüşümdür. Buna Osman b. Affan’ı şahit tutuyorum.*” dedi ve Hz. Osman'a dönerek: “*Allah aşkına söyle! Babamın katilini benim öldürdüğümü sen bilmiyor musun?*” dedi. Hz. Osman: “*Allah için, evet! Biliyorum.*” dedi. Bunun üzerine, Abdurrahman, Halid’e: “*Fakat, sen amcan Fâkih b. Muğîre’nin öcünü aldın!*⁸²⁸ *Yazıklar olsun sana ey Halid! Faraza ben babamın katilini öldürmemiş olsaydım, sen, benim Cahiliye çağındaki babama karşı Müslüman bir kavmi nasıl öldürebilirsin?*” dedi. Halid b. Velid: “*Onların Müslüman olduklarını sana kim haber verdi?*” dedi. Abdurrahman: “*Bütün birlik mensupları, senin onları mescitler yapmış, Müslüman olduklarını söyler halde bulduğunu, sonra da onları tutup kılıçtan geçirdiğini, haber verdiler.*” dedi.⁸²⁹ Bunun üzerine, Halid, mazeret olarak: “*Abdullah b. Huzâfe es-Sehmî, ‘Allah’ın Elçisi (s.a.v.);*

⁸²¹ Taberî, III, 124; İbnü’l-Esîr, *el-Kâmil*, II, 256

⁸²² İbn Hişam, IV, 55, 56; Vakıdı, III, 882.

⁸²³ İbn Hişam, IV, 56; Taberî, III, 164.

⁸²⁴ Vakıdı, III, 882.

⁸²⁵ İbn Hişam, IV, 56.

⁸²⁶ Vakıdı, III, 882.

⁸²⁷ İbn Hişam, IV, 56-57; İbnü’l-Esîr, *el-Kâmil*, II, 256.

⁸²⁸ İbn Hişam, IV, 57; Taberî, II, 165.

⁸²⁹ Vakıdı, III, 880.

*onlar İslâmiyetten kaçınırlarsa kendileriyle çarpışmanı sana emretmiştir' diyerek bana emretmeyinceye kadar onlarla çarpışmadım!" dedi.*⁸³⁰

Halid b. Velid, yukarıda anlatılan olaydan dolayı kalbini kırmış olduğu Abdurrahman b. Avf'a, Hz. Osman'la birlikte kısa bir süre sonra gitti, ondan özür diledi ve onun gönlünü aldı. Daha sonra ondan, kendisi için Allah'tan mağfiret dilemesini rica etti.⁸³¹

Cezîmeoğulları olayı ile ilgili olarak rivayetlerden anlaşıldığı kadarıyla Hz. Peygamber (s.a.v.)'in Halid b. Velid'i Cezîmeoğullarına göndermesinin amacı, onlarla savaşması değil; İslamiyet'e davet etmesi içindir. Ancak Halid b. Velid gönderilme amacı dışında bir tavır sergileyerek onları önce esir edip, ardından onlardan bir kısmını öldürmüştür. Bu işi gerçekleştirirken Halid b. Velid'e engel olmak isteyen bazı sahabeler olmuşsa da Hz. Halid'i bu kararından vazgeçirememişlerdir. Durum Hz. Peygamber (s.a.v.)'e ulaştınca, kendisinin Hz. Halid'in yaptığı işten uzak olduğunu söylemesi ve Hz. Ali'yi öldürülenlerin diyetlerini ve malını kaybedenlerin ücretini ödemek üzere göndermesi, bu işte Hz. Peygamber (s.a.v.)'in, Hz. Halid'in hatalı olduğu, kanısında olduğunu göstermektedir. Biz de bu olayda –her ne kadar sahabe olsa dahi- insanın her an hata yapmaya açık olduğunu ve duygularıyla hareket etmesinin mümkün olduğunu söyleyerek, Hz. Halid'in Cezîmeoğullarına karşı önceden kalma bir intikam duygusuyla hareket ettiğini, bundan dolayı böyle bir hata yaptığını düşünüyoruz.

Ayrıca bazı rivayetlerde belirtilen ve Cezîmeoğullarının: "*Eslemnâ! (Müslüman olduk)*" demeyi beceremedikleri ve "*Sabbenâ! (Biz, bir dinden çıkıp diğer bir dine girdik)*" dedikleri⁸³² ile ilgili rivayetlerin gerçeği yansıtmadıkları ve Hz. Halid'i koruma ya da temize çıkarma adına söylenmiş olabileceklerini düşünüyoruz. Oysa ki eğer bu rivayetlerdeki gibi bir şey mümkün olsaydı Hz. Peygamber (s.a.v.) pek değer verdiği ve bu nedenle "Allah'ın Kılıcı" dediği⁸³³ bir sahebe hakkında, haberi duyar duymaz o tepkiyi göstermezdi. Ayrıca diğer sahabelerin göstermiş olduğu tepkiler de bu konuda haklı olabileceğimiz fikrini bizde uyandırmaktadır. Bizim bunları dile getirmemizdeki amaç, sahabeler hakkında ileri geri konuşmak değil; bilakis onların da beşer olmalarından dolayı hataya açık olduklarını dile getirmektir.

⁸³⁰ İbn Hişam, IV, 57.

⁸³¹ Vakıdî, III, 880, 881.

⁸³² Ahmed b. Hanbel, II, 150; Bkz. İbn Hişam, IV, 73.

⁸³³ Şâmî, VI, 151.

FETHİN SONUÇLARI VE ETKİLERİ

Huneyn Savaşı Ve Tâif Kuşatması

Hız. Peygamber (s.a.v.) Mekke'yi fethedince, Yüce Allah (c.c.)'ın mü'minlere verdiği zaferi hazmedemeyen Hevâzinlerle Sakîflerin ileri gelenleri birbirlerinin yanına gidip gelmeye, Hız. Peygamber (s.a.v.) ve ordusuna karşı çok büyük bir ordu hazırlamaya karar verdiler ve çeşitli kabilelerden oluşan büyük bir ordu topladılar. Toplanan bu kabileler Mâlik bin Avf'ın komutanlığında birleştiler. Ayrıca Düreyd b. Sımme adında çok yaşlı fakat savaş hakkında tecrübeli birini de görüşlerinden ve savaş bilgisinden yararlanmak için savaş meydanına getirmiştiler. Mâlik, kimsenin geri kaçmaması için onlara tüm mal, evlat ve aileleriyle gelmelerini emretti. Bu büyük kalabalıkla Hız. Peygamber (s.a.v.)'in üzerine yürüyorlardı. Mekke-Tâif arasındaki, Evtas mevkiine ordugâh kurdular. Hız. Peygamber (s.a.v.), onların kendileri üzerine yürüdüklerini öğrenince Abdullah b. Hadrad el-Eslemî'yi, düşman ordusu içine girip, düşmanın durumunu öğrenip haber getirmekle vazifelendirdi. O da gidip aralarına katılıp, ordugâhlarını gezdi ve durumlarını öğrenip geldi. Toplamış olduğu bilgileri Hız. Peygamber (s.a.v.)'e bildirdi.⁸³⁴

Öte yandan, Hız. Peygamber (s.a.v.)'e, Safvân b. Ümeyye'de çok miktarda zırh ve silâh bulunduğu haber verilmişti. Hız. Peygamber (s.a.v.), Safvan'dan (Safvân o esnada henüz müşrik) yeteri kadar zırh ile bir miktar silah ödünç olarak aldı.⁸³⁵ Daha sonra Hız. Peygamber (s.a.v.), on iki bin kişilik orduyla Mekke'nin Fethi'nden sonra 5 Şevval Cumartesi gecesi Huneyn'e⁸³⁶ doğru hareket etti. Ordudakilerin on bini Medineli, iki bini ise Mekkeliydi.⁸³⁷ Mâlik bin Avf, Hız. Peygamber (s.a.v.)'in geldiğini haber alınca; çevresindeki kalabalığı Huneyn Vadisi'ne indirip, herkesin vadiye yayılıp pusuya yatmasını emretti ve ordusuna Hız. Peygamber (s.a.v.) ve arkadaşları üzerine aniden ve

⁸³⁴ Vâkıdî, III, 885, 886, 893.

⁸³⁵ İbn Hişam, IV, 64.

⁸³⁶ "Huneyn": Mekke ile Taif arasında, Tihâme bölgesinde, birçok inişli çıkışlı dar geçitleri ve sapa yolları bulunan geniş bir vadidir. Bkz. İbn Hişam, IV, 66; Vâkıdî, III, 895.

⁸³⁷ Vâkıdî, III, 889.

birlikte baskın yapmalarını tembihledi. Müslümanlar, Huneyn vadisine sabahın alaca karanlığında girdiler. Düşman birlikleri onları vadinin stratejik noktalarından gözetliyordu. Komutanlarının talimatı ile aniden hücum edip, Müslümanlara hep birden baskın yaptılar. İslam ordusu panikle geri dönüp kaçmaya ve dağılmaya başladı. Hz. Peygamber (s.a.v.), sağa yöneldi ve halkı çağırdı: “*Ey Allah'ın kulları, bu yana gelin. Şüphesiz ben peygamberim, Abdülmuttalib evlâdıyım!*” diyor, bir yandan da katırını mahmuzlayıp, düşman üzerine sürüyordu. Hz. Peygamber (s.a.v.) “*Ashâb-ı Semre diye çağırın*” buyurdu. Hz. Abbas: “*Ey Ashâb-ı Semre!*” diye bağırdı. Kaçanlar tekrar dönüp düşman ile savaşa tutuştular. Bir çağrı da “*Ey Ensâr!*” şeklinde olmuştu. Hz. Peygamber (s.a.v.) ise onların çarpışmasına bakarken yerden kum alıp düşmanın üzerine doğru serpti ve: “*Muhammed'in Rabbi aşkına onları ezin!*” diye haykırdı. Müşrikler büyük bir yenilgiye uğradılar ve kaçışmaya başladılar. Müslümanlar da onları kovalıyor, öldürüyor veya esir ediyorlardı. Müslümanlar o kadar öfkelenmişlerdi ki kadın ve çocuklardan da öldürdükleri olmuştu.⁸³⁸

Müslümanlardan bazıları, Huneyn Savaşı öncesinde çokluklarına güvenerek artık savaşlarda mağlup olmayacaklarını düşünüyorlardı. Fakat ani baskından dolayı Müslümanlar, Hz. Peygamber (s.a.v.)’i ve ashabından çok azını savaş meydanında bırakarak geri kaçmaya başlamışlardı. Ancak Allah, onları sükunete erdirip onlara zafer verdi. Bu konuda Kur’an-ı Kerim’de şöyle buyrulur: “*Andolsun ki Allah, birçok yerde (savaş alanlarında) ve Huneyn Savaşı’nda size yardım etmişti. Hani çokluğunuz size kendinizi beğendirmiş, fakat sizi hezimete uğramaktan kurtaramamıştı. Yeryüzü bütün genişliğine rağmen size dar gelmişti, sonunda (bozularak) gerisin geri dönmüştünüz. Sonra Allah, Resûl’ü ile müminler üzerine sekînetini (sükûnet ve huzur duygusu) indirdi, sizin görmediğiniz ordular (melekler) indirdi de kâfirlere azap etti. İşte bu, o kâfirlerin cezasıdır. Sonra Allah, bunun ardından yine dilediğinin tevbesini kabul eder. Zira Allah bağışlayan, esirgeyendir.*”⁸³⁹

Bu gazvede Hz. Peygamber (s.a.v.) her savaşçının öldürdüğü adamın geride bıraktıklarına sahip olabileceğini ilân etti. Savaş bitince herkes bir çok esirle O (s.a.v.)’nin huzuruna geldi. Hevâzinlerden alınan esir kadın ve çocukların sayısı 6.000; ganimet malları ise, 24.000 deve, 40.000’den fazla davar, 4.000 ukiyye gümüştü.⁸⁴⁰

Mâlik bin Avf ve kabilesinin ileri gelenleri birlikte kaçıp Taif’e sığındı. Bütün varlıklarını savaş meydanında bırakarak surlara çekilip savunmaya geçtiler. Hz. Peygamber

⁸³⁸ Vâkıdî, III, 897-900.

⁸³⁹ Tevbe: 25-27.

⁸⁴⁰ İbn Hişam, IV, 105; Vâkıdî, III, 900, 943.

(s.a.v.), bütün ganimetlerin Ci'râne mevkiinde toplanmasını ve korunmasını emretti. Mes'ûd bin Amr el-Gıfârî'yi de üzerine muhafız tâyin etti. Hz. Peygamber (s.a.v.) de beraberindekilerle Tâif'i kuşattı. Sakif kabilesi surlarının içinde, Müslümanlara ok atmaya başladılar. Müslümanlardan bazıları şehit oldu. Hz. Peygamber (s.a.v.) Tâif kuşatmasını on gün kadar sürdürdü. Yirmi gün kadar olduğu da söylenir. Daha sonra, vazgeçmeyi uygun gördü. Hz. Peygamber (s.a.v.) ashabına, geri döneceklerini ilân etti. Bazı sahabeler ise, orayı fethetmeden dönme fikrini kabul etmeyince, O (s.a.v.) da: *"Hücum edin öyleyse"* buyurdu. Sahabeler hücum edince yara aldılar. Bunun üzerine Hz. Peygamber (s.a.v.) *"Yarın geri döneceğiz."* buyurdu. Bu karar, düşmanı şaşdırtmıştı. Ancak Hz. Peygamber (s.a.v.) geriye dönerken, ashabına: *"Vazgeçiyor, tevbe ediyor, Rabbimize kulluk ediyor, hamdediyoruz"* demelerini emretti. Sahabelerden bazıları, Hz. Peygamber (s.a.v.)'den, Sakif kabilesi hakkında dua etmesini istediler. O (s.a.v.) da: *"Ey Rabbim! Sakiflilere hidayet ver ve hepsini İslam'a getir"* diye dua etti.⁸⁴¹ Allah, Sakiflilere hidâyeti nasip etti. Çok geçmeden, hey'etleri gelip Medine'de Hz. Peygamber (s.a.v.)'e İslam'a girdiklerini arzettiler.

Hz. Peygamber (s.a.v.) ve ashâbı, Huneyn Savaşı'nda alınan esir ve ganimetlerin toplandığı Ci'râne'ye döndü. Hz. Peygamber (s.a.v.), Tâif dönüşünde esirleri ve ganimet mallarını bölüştürmeyi on gün kadar bekletmişti. Hz. Peygamber (s.a.v.), esirleri Ci'râne'de gazilere bölüştürdü. Arkasından da Hevâzin kabilesinden bir hey'et gelip, tevbe edip İslam'a girdiklerini, mal ve esirlerinin kendilerine iade edilmesini istediler. Hz. Peygamber (s.a.v.) ise onlara: *"Benim yanımda gördüklerimiz var. Ve benim nazarımda en güzel söz doğru olandır. Siz şimdi ya esirleriniz ya da mallarınızdan birini seçmek durumundasınız. Müslüman olacağınızı ümit ederek esirlerin ve malların bölüştürülmesini biraz geciktirmiştim"* dedi. Onlar ise ailelerini tercih ettiler. Bunun üzerine Hz. Peygamber (s.a.v.) Müslümanlara şöyle hitabetti: *"Şimdi, kardeşleriniz tevbe edip gelmiş durumdadır. Ben de onlara esirleri iade etmek niyetindeyim. Şimdi bu görüşü tasvip edenler hemen yerine getirsin. Ama gönül hoşluğuyla değil de, bir karşılık isteyen varsa, karşılığını ilk savaş ganimetinden vermek şartıyla, onlar da bu emri yerine getirsin."* Fakat sahabeler bu kararı karşılıksız kabul ettiler. Hz. Peygamber (s.a.v.) ise: *"Ama bu durumda kimin razı, kimin razı olmadığım kesin olarak bilemeyiz. Siz gidin, güvendiğiniz dostlarınızla istişare edin! Onlar da gidip akıl danışacaklarına danışıp gelsinler"* dedi. Hz. Peygamber (s.a.v.)'e bir bir müracaat ederek; esirleri iade etmeyi kabullendiklerini bildirdiler. Daha sonra da

⁸⁴¹ İbn Hişam, IV, 100-105.

izin verildi ve Hevâzin esirleri iade edildi. Hevâzin lideri Mâlik b. Avf'a da, gelip müslüman olursa, kendisine mal ve ailesi ile birlikte yüz deve de verileceği bildirildi. Mâlik, bu haberi alınca Hz. Peygamber (s.a.v.)'e Ci'râne ve Mekke arasında varıp İslâmiyet'e girdi. Bunun üzerine kendisine vadedilenler verildi.⁸⁴²

Hz. Peygamber (s.a.v.), Huneyn ganimetlerinin bölüştürülmesinde, yeni müslüman olan Mekkelilere (müellefe-i kulûb) gönüllerini iyice İslâm'a ısındırmak için ganimetten fazlaca pay verdi. Ama, Ensâr'dan bazıları bundan rahatsız oldu ve kendi aralarında: *"Allah'ın Elçisi, henüz kılıçlarımızdaki kanları kurumadığı halde Mekkelileri bize tercih etti!"* diye konuşular. Durum Hz. Peygamber (s.a.v.)'e ulaştınca, Ensara haber gönderip karargâhlarında toplanmalarını istedi. Yanlarında da onlardan başkasını bırakmadı ve daha sonra onlara şöyle buyurdu: *"Ey Ensâr cemaati! Söylediklerinizi aynen haber almış bulunuyorum. Düşünün ki siz sapık yoldaydınız, Allah benimle size hidâyet verdi. Paramparça idiniz, benimle sizi bütünleştirdi. Siz yoksuldunuz, benimle size Allah zenginlik ihsan etti, değil mi? (Her söylediğinin sonunda onlar: "Evet Ey Allah'ın Elçisi, öyle oldu. Haklı olan Allah ve Resulüdür" diye karşılık veriyorlardı.)* Sonra sözünü şöyle devam ettirdi: *"Peki ey Ensâr topluluğu, sizin bana karşılığınız olmayacak mı?"* Onlar ise: *"Biz sana ne diyelim Ey Allah'ın Elçisi? Ni'met ve üstünlük Allah ve Rasulüne aittir."* O zaman Hz. Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurdu: *"Doğrusu, isterseniz şöyle derdiniz: Ve haklılığınız da teslim edilirdi: Sen de bize geldin, herkes seni yalanladığı halde, biz seni tasdik ettik. Yenilgideydin yardım ettik. Ülkenden çıkarılmıştın, biz bağrımıza bastık. Kimsesizdin, sana sahip çıktık."* Bunun üzerine Ensâr: *"Asla öyle değil. Biz Allah'a ve Resulüne minnet borcundayız."* Bundan sonra Hz. Peygamber (s.a.v.) sözlerine şunları ekledi: *"Ey Ensâr cemaati! Bir topluluğun gönünü sizin gibi İslâm'a yaklaştırmak için verdiğimiz geçici dünyalığa nefsinizde hased mi duydunuz? Yoksa, onlar koyun ve develerle giderken, kendiniz Allah'ın Elçisi ile birlikte yurdunuza dönmeye razı değil misiniz? Vallahi onların beraberinde götürdüğünden, sizin birlikte gideceğiniz çok hayırlıdır. Muhammed'in hükmü elinde olan Allah'a yemin olsun ki; Eğer hicret olmasa bile ben yine Ensâr'dan bir kişi olmak isterdim. Yine de herkes bir millet seçecek olsa ben Ensâr'ı seçerdim. Benden sonra siz daha çok servetle karşılaşacaksınız. Sakının, sabredin, ta benimle Havz'da buluşmak üzere. Yâ Rab! Ensâr'a, çocuklarına ve torunlarına rahmet eyle."* Halk bu söz üzerine o kadar ağladı ki, sakalları ıslandı. Ve: *"Biz Allah ve Resulünün, nasib ve taksim ettiği neyse ona razıyız."* dediler.⁸⁴³

⁸⁴² İbn Hişam, IV, 100-105; Vâkıdî, III, 950-955.

⁸⁴³ İbn Hişam, IV, 108, 113-114.

Hız. Peygamber (s.a.v.), on üç gece kaldığı Ci'râne'den ayrılırken umre için ihrama girdi. Hız. Peygamber (s.a.v.), Mekke'de umresini yaptıktan sonra, Medine'ye döneceği sırada, Huneyn Savaşı'na çıkarken de Mekke'de vali olarak görevlendirdiği Attâb b. Esîd'i Mekke'ye tekrar vali olarak tayin etti. Muaz b. Cebel'i de, halka fıkıh ve Kur'ân-ı Kerîm öğretmek üzere Mekke'de bıraktı. Daha sonra Medine'ye döndü.⁸⁴⁴

Fetih sonrasında, Hız. Peygamber (s.a.v.)'in Mekke'de kalış süresi konusunda farklı rivayetler bulunmaktadır. Bu süre, Buhârî'de on dokuz gün,⁸⁴⁵ Belâzûrî'de on iki gün,⁸⁴⁶ Taberî'de ise on beş gündür. Hız. Peygamber, bu süre boyunca namazı kısaltarak kılmıştır.⁸⁴⁷

⁸⁴⁴ İbn Hişam, IV, 114.

⁸⁴⁵ Buhârî, "Kitâbu'l-Meğâzî", 49.

⁸⁴⁶ Belâzûrî, I, 436.

⁸⁴⁷ Taberî, II, 165. Daha önce geçtiği üzere bir kısım rivayetlerde Mekke'ye girişin, Ramazan ayından on üç gece geçtikten sonra olduğu belirtilmektedir. Bkz. Heysemî, VI, 260. Biz ise burada Mekke'nin fethinin tarihi konusunda daha ağır basan Ramazan'ın bitmesine 10 gece kala, Bkz. Taberî, II, 165, yani on dokuz Ramazan rivayetini tercih ediyoruz. Bu rivayetlerden anlaşıldığına göre Mekke'nin fethedildiği yıl Ramazan ayı 29 gün idi. Halid b. Velid, Uzza putunu yıkmaya Ramazan'ın bitmesine beş gece kala; Benî Cezîmelere ise Şevval ayında gönderilmiştir. Bkz. İbn Sa'd, II, 147. Ayrıca Hız. Peygamber (s.a.v.) Huneyn Savaşı için Mekke'den Şevval ayının beşinci gecesinde çıkmıştır. Bkz. Vakıdî, III, 889. Bu rivayetler ışığında Hız. Peygamber (s.a.v.)'in Mekke'de kalma süresini değerlendirirsek, o süre on beş gündür. Bkz. Taberî, II, 165. Biz de yukarıda zikrettiğimiz olayların zamanı ışığında Hız. Peygamber (s.a.v.)'in Mekke'de on beş gün kaldığı rivayetini kabul ediyoruz.

SONUÇ

Mekke'nin Fethi, Akâbe biatları ile başlayan, Hicret ile gelişen ve Hudeybiye ile sonuçlanan bir süreçtir. Hz. Peygamber (s.a.v.) ile Kureyş arasında yapılan Hudeybiye Antlaşması'na, yeni Müslüman olanları geri gönderecek derecede bağlı kalmış, görünüşte Müslümanların aleyhine ve Kureyş'in lehine olan antlaşma maddeleri zamanla Kureyş'in aleyhine dönmüş ve müşrikler anlaşmayı kendi elleriyle bozacak duruma gelmişlerdi.

Bu fetihle dikkatimizi çeken en önemli husus Hz. Peygamber (s.a.v.)'in belki tarihin en büyük fetihlerinden birini ufak bazı çatışmalar dışında kansız bir şekilde gerçekleştirmiş olmasıdır. Çünkü İslam, "barış, esenlik ve selamette olmak" anlamlarına gelmektedir. Bu nedenle Hz. Peygamber (s.a.v.), yirmi yıllık peygamberlik döneminde kendisine yapmadıklarını bırakmayan Kureyş elebaşlarını bir söz ile affedip: "*Gidiniz, hepiniz serbestsiniz!*" demiştir. Bu ve benzeri onlarca örneğe rağmen bazı batılı yazarlar, İslâm'ın, insanları kılıç gücüyle din değiştirmeye zorlama amacını taşıdığını iddiâ etmişler ve Müslümanları bir ellerinde kılıç, diğerinde Kur'an şeklinde tasvir ve tarif etmişlerdir. Bu, cehâletle veya kasıtlı yapılan bir değerlendirmedir ve tümüyle yanlıştır. Çünkü İslam, insanların öldürülmesini değil gönüllerinin fethedilmesini, böylece kazanılmasını istemektedir. Örneğin, savaş esnasında kelime-i şehâdet getiren düşmanını, canını kurtarmak için şehâdet getirdiğine hükmederek öldüren Hz. Üsâme'yi: "*Kalbini açıp baksaydın, samimi olup olmadığını anlardın*" diyerek kınayan bir peygamberi olan İslam'ın, bu düşünceye mahal vermediğini ortaya koymaktadır.

Mekke'nin Fethi'nde dikkati çeken bir husus da Hz. Peygamber (s.a.v.)'in göstermiş olduğu af ve merhamettir. Çünkü O (s.a.v.), Kureyş ileri gelenlerinin serbest bırakılmasını sağlayarak büyük erdem sahibi olduğunu göstermiştir. Kureyş ileri gelenleri bütün suçluluklarıyla Hz. Peygamber (s.a.v.)'in karşısındaydılar. Dileseydi tek bir işaretle hepsini öldürtebilirdi. Ancak O (s.a.v.), hepsini affetmeyi tercih etti. Bununla da kalmayıp Mekkelilerin mallarının ganimet olarak alınmasını yasakladı. Buna karşılık, Kureyş'in Medine'ye girdiğini düşünürsek, böyle bir durumda Müslümanların ne mal ne de can güvenliği kalırdı. Çünkü bugün affedilen Kureyşliler birkaç yıl öncesine kadar her taraftan destek toplayıp Medine'ye defalarca saldırmıştı da; Allah onları bu emellerine

ulaştırmamıştı. İşlam'a karşı böyle düşmanlık besleyen bir toplumu affetmekle Hz. Peygamber (s.a.v.) merhametin zirvesinde bir insan olduğunu ortaya koymuştur.

Fetih esnasında, Hz. Peygamber (s.a.v.)'in ordusunun çoğunluğunu yeni Müslüman olmuş kimseler oluşturuyordu. Bu insanların çoğu Müslümanlıktan önce birbirlerine düşmandılar. İşlam, aralarındaki düşmanlık ve kan davalarına son vermişti. Bir de bu şahısların çoğu olde yaşayanlar olup bunların bir kısmı Müslümanlıktan önce kervanları yağmalamaya alışmış ve merhamet namına kalplerinde pek bir şey bulunmayan insanlardı. İşte Hz. Peygamber (s.a.v.) bu insanları İşlam bayrağı altında toplayarak, onlara barış ve kardeşliği aşılayarak, onların elleriyle İşlam'a girmiş bir insanın kendileri için, (o zaman pek değerli olan) kırmızı develerden daha hayırlı olduğunu öğretmişti. Bu nedenle münferid hadiseler hariç, fetihde meydana gelebilecek taşkınlıklar nlenmiş oldu.

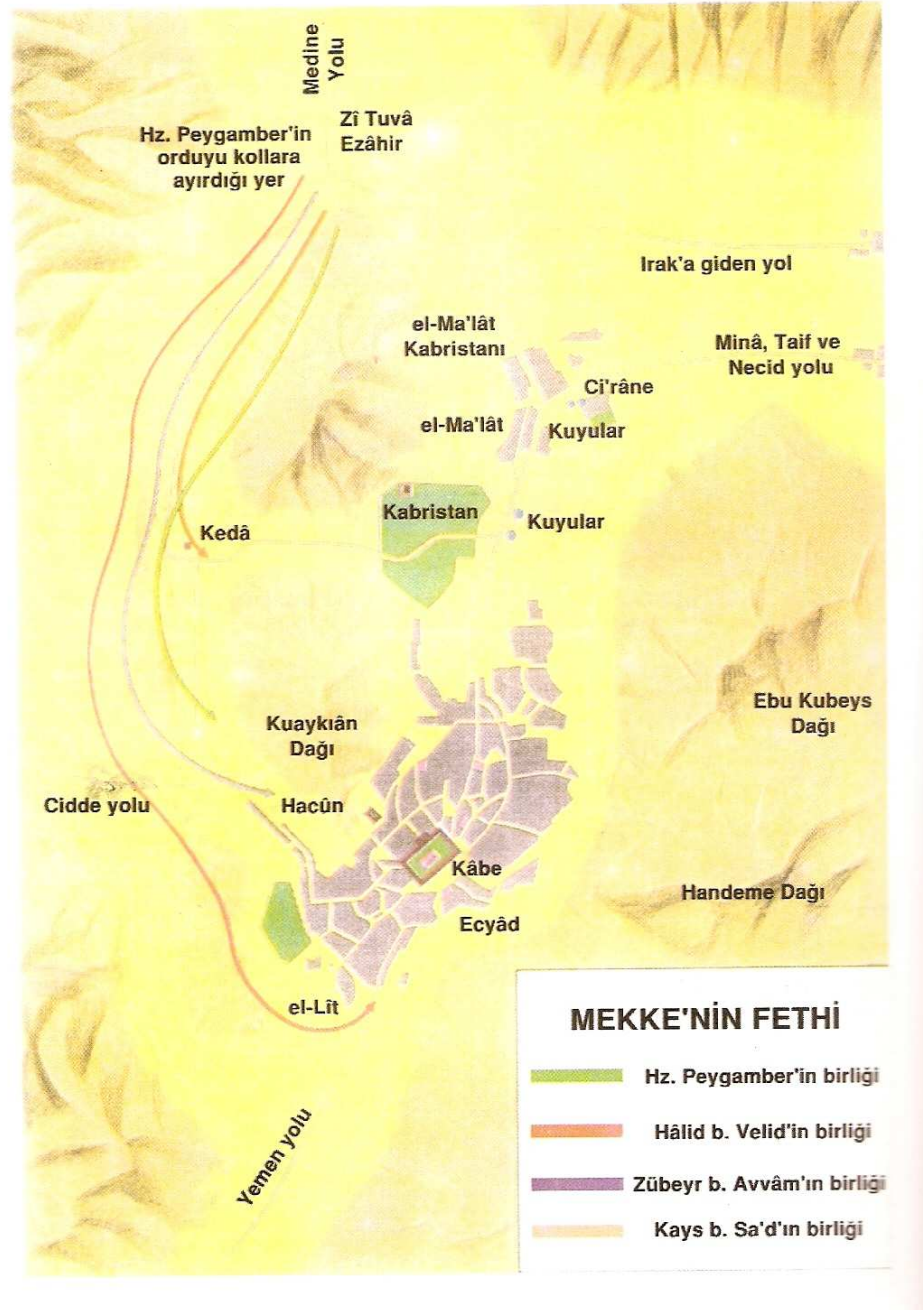
Mekke'nin Fethi'nde Hz. Peygamber (s.a.v.), Hz Abbas ve Ebu Süfyan'ın önceden anlaşmış olma ihtimalleri gerek bazı yazarların eserlerinden alıntılarımızda, gerekse de bizim tarafımızdan dile getirilmişti. Bu olasılık göz önüne alındığında, şunu görmekteyiz ki: Hz. Peygamber (s.a.v.)'in siyasî zeka ve liderliği karşısında Kureyş'in lideri Ebu Süfyan direnememiştir. Her ne kadar aralarında anlaşma ihtimalleri olsa bile Hz. Peygamber (s.a.v.) hiçbir tedbiri elden bırakmamıştır. Çünkü Mekke'nin fethine neden olan Huzaalara yapılan saldırı anından itibaren, yapılacak seferin gizliliği için büyük bir titizlik göstermiş, bununla beraber bir yandan da seferin yapılacağı yeri belli etmemek için İzam Seriyesi'ni göndermiştir. Ayrıca yapılacak olası bir casusluğu önlemek için Medine çevresine nöbetçiler göndermiş, devriyeler çıkar mıştır. Bunların tümü Hz. Peygamber (s.a.v.)'in, planın başarıyla gerçekleşmesi ve Mekke'nin kan dökülmeden ele geçirilmesi için en ince ayrıntıya dikkat ettiğini ve stratejik öneme sahip her türlü önlemi ele aldığını göstermektedir. Bu da Hz. Peygamber (s.a.v.)'in sadece bir peygamber değil, aynı zamanda büyük bir komutan ve siyasî lider olduğunu da gözler önüne sermektedir.

Özelde Mekke'nin fethi, genelde ise İşlam'daki fetihlerin amacı toprak kazanmak veya herhangi bir hedefi ele geçirmek değil; yeni bir başlangıç ve hareket meydana getirmektir. Hz. Ömer'in, Amr b. As'ın Mısır'ı fethettiğini duyduğunda "*keşke fethetmeseydiniz*" demesi amacın toprak olmadığının en bariz örneğidir. Bir diğer örnek olan Mekke'nin Fethi ise, sadece bu önemli şehrin müşriklerden müslümanların eline geçmesi olarak açıklanamaz. Çünkü bu fetihle birlikte zulme ve haksızlığa dayanan bir sisteme son verilmiş, kabile asabiyeti ve üstünlüğü yerine "iman kardeşliği"ne dayalı yeni bir sistem gelmiştir. İşlam, insanları tevhid inancına dvet etme ve insanları başkalarının zulmünden kurtarıp, Allah'ın adaletine ulaştırma gayesi ile fetih siyasetinin sınırlarını

belirlemiştir. Dolayısıyla fetih olayında, yeni yol ve imkânlar açmak; eskimiş ve çürümüş olanı kapatma ana fikri yatmaktadır.

Mekke'nin Fethi, sadece Müslümanlar için Mekke'nin ele geçirilmesi değil, İslam'ın mutlak üstünlüğü anlamına geliyordu. Çünkü evvelce Müslüman olmaktan kaçınan insanlar şimdi yeni dine girme hususunda artık yarışıyorlardı. Böylece Allah, bu fetihle, Hz. Peygamber (s.a.v.)'in mücadelesinde haklı olduğunu ilan ediyor ve o güne kadar ki eylemini "Ümmü'l-Kurâ" (Mekke)'nin fethedilmesiyle taçlandırıyor. Ayrıca bu fetih, sınırları bir yandan İran, diğer yandan Mısır, öbür yandan İspanya'ya kadar uzanacak fetihler zincirinin ana halkasını oluşturacak ve daha sonraki dönemlerde yapılacak fetihler için esas ve kaynak teşkil edecekti.

HARİTA

Bu harita, İbrahim Sarıçam'ın, *Hz. Muhammed ve Evrensel Mesajı*, isimli eserinden alınmıştır.

RESİMLER

Mekke'nin fethine giderken ordunun konakladığı
Merru'z-Zahrân'dan bir başka görüntü

Merru'z-Zahrân'dan hareket İslam ordusunun geçtiği dar boğazın
Mekke yönünden görünüşü

Bu resimler, İbrahim Sarıçam'ın, *Hz. Muhammed ve Evrensel Mesajı*, isimli eserinden alınmıştır.

BİBLİYOGRAFYA

- Abdurrezzak, Ebu Bekir, *Musannef*, el-Mektebetu'ş-Şâmile, el-isdâru's-sânî, Beyrut, 1403.
- Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, el-Mektebetu'ş-Şâmile, el-isdâru's-sânî, Kahire, tsz.
- Alâüddin Ali, *Kenzu'l-ummâl fî Süneni'l-Akvâli ve'l-Ef'âl*, el-Mektebetu'ş-Şâmile, el-isdâru's-sânî, byy., 1981.
- Algül, Hüseyin, *İslam Tarihi*, İstanbul, 1997.
- Arnold, T.W., *İntişar-ı İslam Tarihi*, Çev. Hasan Gündüzler, Ankara, 1982.
- Azimli, Mehmet, *Hz. Safvan b. Muattal*, İstanbul, 2008.
- Bağdadî, Muhammed b. Habib, *Kitâbu'l-Muhabber*, el-Mektebetu'ş-Şâmile, el-isdâru's-sânî, byy., tsz.
- Belâzurî, *Ensâbu'l-Eşrâf*, Dımaşk, 1997.
- Belâzurî, *Ensâbu'l-Eşrâf*, el-Mektebetu'ş-Şâmile, el-isdâru's-sânî, byy., tsz.
- Belâzurî, *Fütûhu'l-Büldân*, Beyrut, 1991.
- Berki, Ali Himmet; Keskiöğlü, Osman, *Hatemü'l-Enbiya Hz. Muhammed ve Hayatı*, Ankara, 1986.
- Beyhakî, Ebu Bekir Ahmed b. Hüseyin b. Ali el-, *Delâilü'n-Nübüvve*, Mektebetu'ş-Şâmile, İsdâru's-sânî, byy., tsz.
- Buhârî, Muhammed b. İsmail, Ebu Abdullah el-, *Sahîh-i Buhârî*, el-Mektebetu'ş-Şâmile, el-isdâru's-sânî, Beyrut, 1987.
- Çelebi, Ahmet, *Hz. Muhammed'in Hayatı*, Çev. Hasan Fehmi Ulus, İstanbul, 1997.
- Diyarbekrî, *Tarihu'l-Hamis*, Beyrut, 1283.
- Ebu Yusuf, *Kitâbu'l-Harac*, Kahire, 1396.
- İbn Kesîr, Hafız Ebu'l-Fidâ İsmail, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, Beyrut, 1998.

- İbn Kesîr, Hafız Ebu'l-Fidâ İsmail, *el-Bidâye ve'n-Nihâye*, el-Mektebetu's-Şâmîle, el-isdâru's-sânî, byy., tsz.
- Endelûsî, Abdullah b. Abdülazîz el-Bekrî el-, *Mu'cemu Ma İste'ceme*, Beyrut, 1403.
- Esed, Muhammed, *Kur'an Mesajı*, Çev. Heyet, İstanbul, 1999.
- Ezrakî, *Ahbâru Mekke*, Mekke-i Mükerreme, 1996.
- Ezrakî, *Ahbâru Mekke*, el-Mektebetu's-Şâmîle, el-isdâru's-sânî, byy., tsz.
- Fayda, Mustafa, "Fetih" maddesi, *DİA*, İstanbul, 1995.
- Fîruzâbâdî, Muhammed b. Yakub el-, *Kâmûsu'l-Muhît*, el-Mektebetu's-Şâmîle, el-isdâru's-sânî, byy., tsz.
- Gazali, Muhammed, *Fıkhu's-Sîre*, Çev. Resul Tosun, İstanbul, 1991.
- Hakemî, Hafız b. Muhammed Abdullah el-, *Merviyyatu Gazveti'l-Hudeybiyeti*, Medine-i Münevvere, 1406.
- Hâkim en-Nîsâbûrî, *el-Müstedrek ala's-Sahihayn*, el-Mektebetu's-Şâmîle, el-isdâru's-sânî, Beyrut, 1990.
- Halil, İmadüddin, *Muhammed Aleyhisselam*, Çev. İsmail Hakkı Sezer, Konya, 2003.
- Hamidullah, Muhammed, *Hz. Peygamber'in Savaşları*, Çev. Nazire Erinç Yurter, İstanbul, 2002.
- Hamidullah, Muhammed, *İslam Peygamberi*, Çev. Mehmet Yazgan, İstanbul, 2004.
- Hattab, Mahmut Şit, *Komutan Peygamber*, Çev. Ahmet Ağırakça, İstanbul, 1988.
- Heykel, Muhammed Hüseyin, *Hz. Muhammed'in Hayatı*, Çev. Vahdettin İnce, İstanbul, 2000.
- Heysemî, Nuruddîn Ali b. Ebî Bekr el-, *Mecmau'z-Zevâid ve Menbau'l-Fevâid*, el-Mektebetu's-Şâmîle, el-isdâru's-sânî, Beyrut, 1412.
- Hizmetli, Sabri, *İslam Tarihi*, Ankara, 1999.
- Hodgson, M.G.S., *İslam'ın Serüveni*, Çev. Komisyon, İstanbul, 1993.

- Hudârî, Muhammed el-, *Nuru'l-Yakîn*, Beyrut, 1995.
- İbn Abdilberr, *el-İstîâb fî Marifeti'l-Ashâb*, el-Mektebetu'ş-Şâmile, el-isdâru's-sânî, byy., tsz.
- İbn Faris, Ebu'l-Hüseyn Ahmed, *Mekâyîsu'l-Luğat*, el-Mektebetu'ş-Şâmile, el-isdâru's-sânî, byy., 2002.
- İbn Hacer el-Askalânî, Ahmed b. Ali, *el-İsabe fî Temyîzi's-Sahabe*, Beyrut, 1992.
- İbn Hacer el-Askalânî, Ahmed b. Ali, *Fethu'l-Barî Şerhu Sahîhi'l-Buhârî*, el-Mektebetu'ş-Şâmile, el-isdâru's-sânî, Beyrut, 1379.
- İbn Hazm, Ali b. Ahmed b. Said, *Cemheretu Ensâbi'l-Arab*, el-Mektebetu'ş-Şâmile, el-isdâru's-sânî, byy., tsz.
- İbn Hazm, Ali b. Ahmed b. Said, *Cevâmiu's-Sîre*, el-Mektebetu'ş-Şâmile, el-isdâru's-sânî, Mısır, 1900.
- İbn Hişam, *es-Sîretu'n-Nebeviyye*, Beyrut, 2002.
- İbn Kayyım el-Cevziyye, *Zadu'l-Meâd*, Çev. Muzaffer Can, İstanbul, 1990.
- İbn Manzûr, Muhammed b. Mükrim, *Lisânu'l-Arab*, el-Mektebetu'ş-Şâmile, el-isdâru's-sânî, Beyrut, tsz.
- İbn Manzûr, Muhammed b. Mükrim, *Muhtasar Tarihu Dimaşk*, el-Mektebetu'ş-Şâmile, el-isdâru's-sânî, byy., tsz.
- İbn Sa'd, Muhammed, *Tabakâtü'l-Kübrâ*, Beyrut, 1985.
- İbn Seyyidi'n-Nâs, *Uyûnu'l-Eser fî Fünûni'l-Meğâzi ve'ş-Şemâili ve's-Siyer*, el-Mektebetu'ş-Şâmile, el-isdâru's-sânî, byy., tsz.
- İbnü'l-Esîr, İzzu'd-Dîn Ebu'l-Hasan Ali b. Muhammed, *el-Kâmil fî't-Târih*, Beyrut, 1995.
- İbnü'l-Esîr, İzzu'd-Dîn Ebu'l-Hasan Ali b. Muhammed, *Usdu'l-Ğâbe fî Ma'rifeti's-Sahabe*, Beyrut, 1997.
- İbnü'l-Esîr, İzzu'd-Dîn Ebu'l-Hasan Ali b. Muhammed, *Usdu'l-Ğâbe fî Ma'rifeti's-Sahâbe*, el-Mektebetu'ş-Şâmile, el-isdâru's-sânî, byy., tsz.

- İbnü'l-Kelbî, *Kitâbu'l- Esnâm*, el-Mektebetu's-Şâmile, el-isdâru's-sânî, byy., tsz.
- Koca, Ferhat, *Kur'an-ı Kerim'e Göre Hz. Peygamber'in Örnek Hayatı*, Ankara, 2008.
- Köksal, M. Asım, *İslam Tarihi*, İstanbul, 2006.
- Kurtubî, Ebu Abdillah Muhammed b. Ahmed el-, *el-Câmiu'l-Ahkâmi'l-Kur'ân (Tefsîru'l-Kurtubî)*, el-Mektebetu's-Şâmile, el-isdâru's-sânî, Lübnan, 1985.
- Mevlana Muhammed Ali, *Peygamberimizin Hayatı*, byy., tsz.
- Müslim, *el-Câmiu's-Sahîh*, el-Mektebetu's-Şâmile, el-isdâru's-sânî, Beyrut, tsz.
- Numanî, Mevlana Şibli, *Son Peygamber Hz. Muhammed (Sîretü'n-Nebi)*, Çev. Yusuf Karaca, İstanbul, 2003.
- Rağıb el-İsfahânî, *el-Müfredât*, İstanbul, 1986.
- Rodinson, Maxime, *Muhammed*, Çev. Atilla Tokatlı, İstanbul, 1998.
- Sarıçam, İbrahim, *Hz. Muhammed ve Evrensel Mesajı*, Ankara, 2004.
- Savaş, Rıza, "Asr-ı Saadet'te Kadın ve Aile Hayatı" Maddesi, *Asr-ı Saadet*, İstanbul, 1994.
- Suyûtî, Celâluddîn, *Lübâbü'n-Nukûl fî Esbâbi'n-Nüzûl*, el-Mektebetu's-Şâmile, el-isdâru's-sânî, Beyrut, tsz.
- Süheylî, *Ravdu'l-Unûf*, el-Mektebetu's-Şâmile, el-isdâru's-sânî, byy., tsz.
- Şâmî, Muhammed b. Yûsuf es-Sâlihî eş-, *Subulu'l-Hedyi ve'r-Reşâd fî Sîreti Hayri'l-İbâd*, el-Mektebetu's-Şâmile, el-isdâru's-sânî, byy., tsz.
- Şarkavi, Abdurrahman, *Özgürlük Peygamberi Hz. Muhammed*, Çev. Muharrem Tan, İstanbul, 1993.
- Şeriafî, Ali, *Muhammed Kimdir*, Çev. Ali Seyidoğlu, Ankara, 1998.
- Şulul, Kasım, *İlk Kaynaklara Göre Hz. Peygamber Devri Kronolojisi*, İstanbul, 2003.
- Taberî, Muhammed b. Cerîr et-, *Câmiu'l-Beyân fî Te'vîli'l-Kur'ân (Tefsîru't-Taberî)*, el-Mektebetu's-Şâmile, el-isdâru's-sânî, byy., 2000.

- Taberî, Muhammed b. Cerîr et-, *Târîhu'l-Umem ve'l-Mülûk*, Beyrut, 1407.
- Tirmizî, Muhammed b. Îsâ et-, *Sünen*, el-Mektebetu's-Şâmile, el-isdâru's-sânî, Beyrut, tsz.
- Türkiye Diyanet Vakfı, *Kur'an-ı Kerîm Meâli*.
- Umerî, Ekrem Ziya, *Medine Toplumu*, Çev. Nureddin Yıldız, İstanbul, 1988.
- Vâkîdî, Ebu Abdillâh Muhammed b. Ömer el-, *Kitâbu'l-Megâzî*, Beyrut, 1984.
- Watt, W. Montgomery, *Peygamber ve Devlet Adamı: Hz. Muhammed*, Çev. Ünal Çağlar, İstanbul, 2001.
- Yâkubî, *Târîhu'l-Yakubî*, Beyrut, 1993.
- Yâkût el-Hamevî, *Mu'cemu'l-Büldân*, el-Mektebetu's-Şâmile, el-isdaru's-sânî, Beyrut, tsz.
- Zehebî, Şemsuddîn Muhammed b. Ahmed ez-, *Siyeru A'lâmi'n-Nübelâ*, el-Mektebetu's-Şâmile, el-isdâru's-sânî, Beyrut, 1993.
- Zemahşerî, Ebu'l-Kasım Muhammed Amr ez-, *el-Keşşâf*, Beyrut, 1997.
- Zemahşerî, Ebu'l-Kasım Muhammed Amr ez-, *el-Keşşâf*, el-Mektebetu's-Şâmile, el-isdâru's-sânî, byy., tsz.